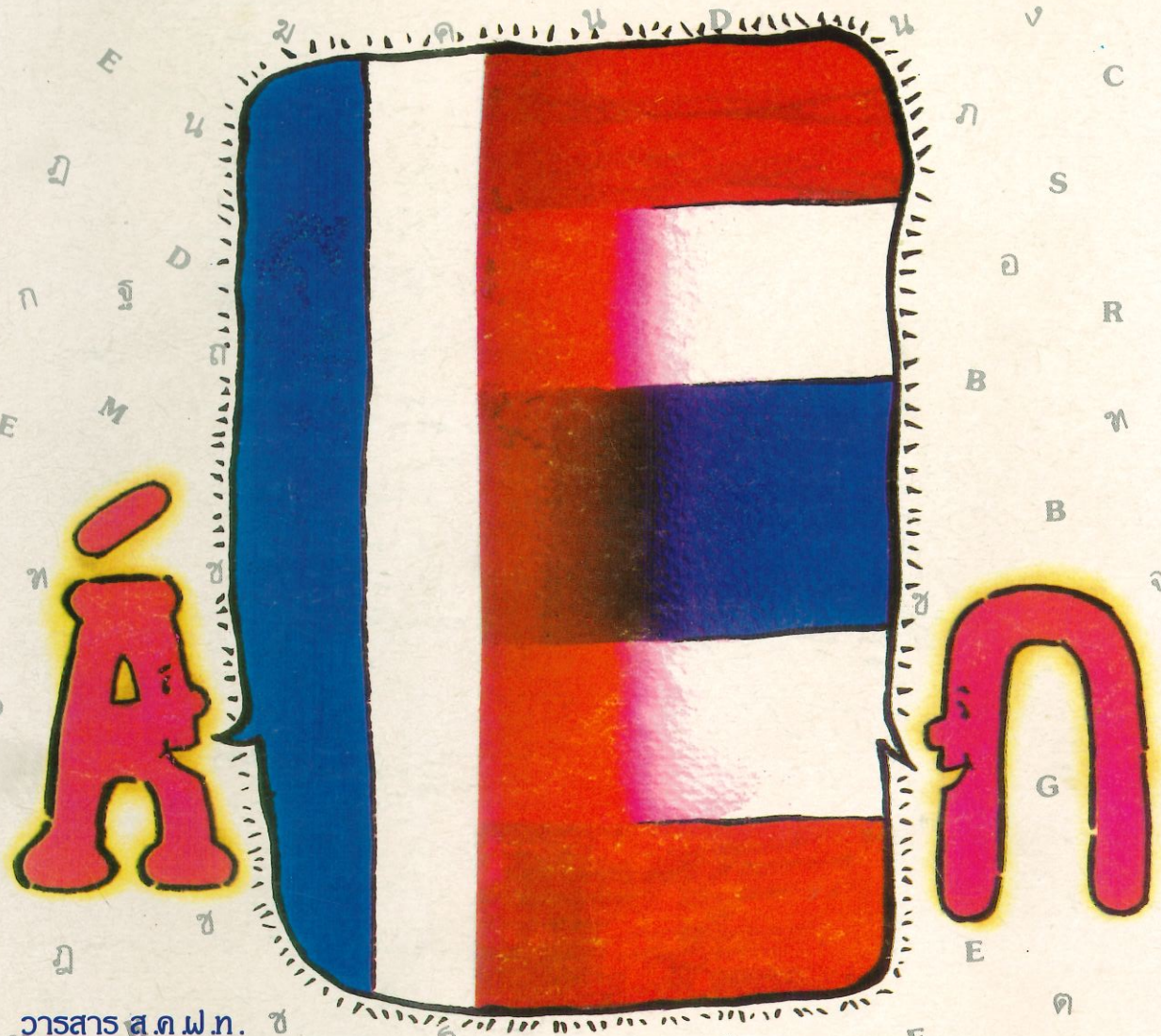

วารสาร ส.ค.ฝ.ท.
ฉบับที่ 58-59 ปีที่ 15 เล่มที่ 2-3
เดือนเมษายน-กันยายน 2535
ISSN 0857-0604

ฉบับพิเศษ : การแปล

Bulletin de l'A.T.P.F.
Vol. 58-59 15e année
Avril-Septembre 1992
Numéro spécial :
TRADUCTION

เฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม
พระบรมราชชนก
เนื่องในวโรกาสครบรอบ 100 ปี แห่งวันพระราชสมภพ
1 มกราคม 2535

Le Centième Anniversaire de la Naissance de Son Altesse Royale le Prince Mahidol de Songkla 1er janvier 1992

วารสาร ส.ค.ฝ.ท. ฉบับที่ 58-59 ปีที่ 15 เล่มที่ 2-3 เดือนเมษายน-กันยายน 2535 ISSN 0857-0604

วารสารสมาคมครูภาษาฝรั่งเศสแห่งประเทศไทย

BULLETIN DE L'A.T.P.F.

ฉบับที่ 58-59 ปีที่ 15 เล่มที่ 2-3 เดือนเมษายน - กันยายน 2535 ISSN 0857-0604

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
นางลัดดา วงศ์สายัณห์
นางธิดา บุญธรรม
นายเดช ตะละภัฏ

กองบรรณาธิการ

นางสิทธา	พินิจภูวดล	บรรณาธิการ
นางสาวอัจฉรา	โชติบุตร	บรรณาธิการผู้ช่วย
นางสาวเตือนใจ	จุลดุลย์	บรรณาธิการผู้ช่วย
นางสาวสุธาวดี	หนุนภักดี	กรรมการ
นางสาวอุรัจฉฑา	เชาวน์ชลากร	กรรมการ
นางสาวสุธาสินี	ผลวัฒนะ	กรรมการ
นางมธุรส	สาชลวิจารณ์ จงชัยกิจ	กรรมการ
นางสาวจีรังลักษณ์	ศกุนตะลักษณ์	กรรมการ
นางสาวชวนี	เสนีวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
นางมลฤดี	ปาลสุข	กรรมการ
นางสาววัชรา	วิศิษฐ์กิจการ	กรรมการ
นางสาวนุชนาฏ	หาญดำรงกุล	กรรมการ
นางมยุรี	บารมี	เลขานุการ
นางสาวศิริธร	ดุษฎีพรรณ์	เลขานุการผู้ช่วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาฝรั่งเศสและฝรั่งเศสศึกษา
2. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก
3. เพื่อส่งเสริมการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับวิชาภาษาฝรั่งเศส วิชาฝรั่งเศสศึกษา และระเบียบวิธีสอน

สำนักงานวารสาร เลขที่ 30/9 พหลโยธิน 2 กรุงเทพฯ 10400 โทร. 2790733 ติดต่อบรรณาธิการโดยตรง ที่อยู่ 511/108 จรัญสนิทวงศ์ บางพลัด กทม. 10700 โทร. 4241552

กำหนดออกวารสาร ปีละ 4 ฉบับ ราคาฉบับละ 25 บาท ค่าบำรุงสมาชิกวารสารปีละ 100 บาท พร้อมค่าส่ง สนใจบอกรับได้ที่ นางสิทธา พินิจภูวดล ณ สำนักงานวารสาร หรือที่อยู่

เจ้าของ : สมาคมครูภาษาฝรั่งเศสแห่งประเทศไทย

ASSOCIATION THAÏLANDAISE DES PROFESSEURS DE FRANÇAIS

รายนามคณะกรรมการบริหาร ส.ค.ฝ.ท. ชุดที่ 8 ประจำปี 2535-2536

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
องค์นายกกิตติมศักดิ์

1.	นางธิดา	บุญธรรม	อุปนายก
2.	นางสาวประมาณ	ลี้ศิริเสริญ	เลขาธิการและผู้จัดการ
3.	นางวงจันทร์	พินัยนิติศาสตร์	เหรัญญิก
4.	นางสาวจีรังลักษณ์	ศกุนตะลักษณ์	นายทะเบียน
5.	นางสาวอุรัจฉฑา	เชาวน์ชลากร	สมาชิกสัมพันธ์
6.	นางสิทธา	พินิจภูวดล	สาราณียกร
7.	นางอรวรรณ	รัตนกาฬ	ประชาสัมพันธ์
8.	นางพรทิพา	ถาวรบุตร	ปฏิคม
9.	นางสาวเตือนใจ	จุลดุลย์	บรรณารักษ์
10.	นางสาวอรวรรณี	ป้านสวาสดิ์	ผู้ช่วยเลขาธิการ
11.	นางสาวศิริพร	อินทเวดิน	ผู้ช่วยเลขาธิการ
12.	นางสาวสุธาสินี	ผลวัฒนะ	ผู้ช่วยเหรัญญิก
13.	นางสาวชวนี	เสนีวงศ์ ณ อยุธยา	ผู้ช่วยนายทะเบียน
14.	นางสาวปราณี	ศิริรัตน์	ผู้ช่วยสมาชิกสัมพันธ์
15.	นางสาวอัจฉรา	โชติบุตร	ผู้ช่วยสาราณียกร
16.	นางสาวชัชรีวรรณ	ไชยวัฒน์	ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์
17.	นางสาวประพิณ	กุลวานิช	ผู้ช่วยปฏิคม
18.	นางสาวพรทิพย์	เลิศสุรสถิตย์	ผู้ช่วยบรรณารักษ์
19.	นางสาวประภา	งานไพโรจน์	กรรมการ

● ทัศนะใด ๆ ที่แสดงออกในข้อเขียน ในวารสาร ส.ค.ฝ.ท. นี้ เป็นของผู้เขียน มิใช่ของกองบรรณาธิการ หรือของสมาคมครูฝรั่งเศสแห่งประเทศไทย

พิมพ์ที่ บริษัทสำนักพิมพ์ วัฒนาพานิช จำกัด 31/1-32/2 ถนนมหาไชย กรุงเทพ ฯ 10200
นายเริงชัย จงพิพัฒนสุข ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โทร. 2224722 - 2222788 FAX. 2256556-7

สารบัญ

✿ เฉลิมพระเกียรติ

1 Son Altesse Royale le Prince Mahidol de Songkla — *Professeur A.G. Ellis*

5 Discours inaugural de l'exposition du centième anniversaire de la Naissance de Son Altesse Royale le Prince Mahidol de Songkla par Son Altesse Royale la Princesse Galyani Vadhana

6 บทแปลจาก แม่เล่าให้ฟัง : Descartes, La Rochefoucauld, Pascal และ Montesquieu — *สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา*

✿ ทฤษฎีการแปลและการปฏิบัติ

22 Skopos and Commission in Translational Action — *Hans J. Vermeer*

36 The Importance of Background Knowledge in Translation — *K. Déjean Le Féal*

45 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแปล — *สิทธา พินิจภูวดล*

77 การแปล : ทฤษฎี หลักปฏิบัติ และการแปลเฉพาะด้าน — *ปัญญา บริสุทธิ์*

87 ทักษะการอ่านและทักษะการแปล — *พยอม ธรรมบุตร*

97 ความสำคัญของย่อความในหลักสูตรการฝึกอบรมนักแปล... — *พาเมลา รัสเซลล์ เขียน สดชื่น ชัยประสาธน์ แปล*

106 การแปล : ปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม — *สัญฉวี สายบัว*

116 การแปลแบบล่าม — *สิทธา พินิจภูวดล*

✿ ภาษากับการแปล

123 บทบาทของภาษาในกระบวนการแปล — *จิระพรรณ์ บุณยเกียรติ*

141 วิธีสะสมคำและศัพท์สำนวนสำหรับนักแปล — *สังบ สวนสิริ*

148 ปัญหาการบัญญัติศัพท์ทางกฎหมาย — *ชุมพร ปัจจุสานนท์*

157 ปัญหาเกี่ยวกับศัพท์วิชาการในการแปลงานวิทยาศาสตร์ ฯ — *มงคล เดชนครินทร์*

163 สื่อความหมายด้วยภาษา และท่าทาง — *อัจฉรา โชตีบุตร*

✿ การสอนแปล

169 L'enseignement de la traduction : problèmes actuels de méthodologie — *Jean Claude Gémar*

182 Traduction pédagogique et traduction professionnelle — *Karla Déjean*

187 La traduction et les conditions de son ensignement — *Karla Déjean*

194 L'enseignement des méthodes d'interprétation — *Karla Déjean le Féal*

✿ ลิขสิทธิ์การแปล

218 ปัญหาเรื่องลิขสิทธิ์ในการแปลหนังสือหรือตำราต่างประเทศ — *ไชยยศ เหมะรัชตะ*

✿ งานแปล

230 บทแปลมหามงคลสูตร : Mahāmangalasutta les Nobles Béatitudes — *Suthasinee Phalavaddhana*

236 คติประจำวันในภาษาไทย – อังกฤษ – ฝรั่งเศส — *ส่งศรี ศรีจันทราพันธุ์*

243 เพลงไทย – ฝรั่งเศส — *สดชื่น ชัยประสาธน์ พรทิพา ถาวรบุตร,*

247 เพลงไทยไปฝรั่งเศส — *รวบรวมโดย ประมาณ ลีศิริเสรีญ*

✿ บทคัดย่องานวิจัยการแปล

250 บทคัดย่องานวิจัยการแปล — *1. ผู้วิจัย สิทธา พินิจภูวดล, น้อมนิจ วงศ์สุทธิธรรม, ผาณิต บุญยะวรรธนะ 2. ผู้วิจัย จินตนา ดำรงค์เลิศ, สาทรี ชิตานนท์, สุดา ภักษา*

254 จากบรรณาธิการ — *สิทธา พินิจภูวดล*

ปก : *เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิเบศรอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก เนื่องในวโรกาสครบรอบ 100 ปี แห่งวันพระราชสมภพ 1 มกราคม 2535*

"Le Prince Mahidol de Songkla est né pour faire un monde meilleur."

Professeur A.G.Ellis

Son Altesse Royale le Prince Mahidol de Songkla

Professeur A.G. Ellis

Administrations publiques et organisations privées conjuguant leurs efforts en la circonstance, la Thaïlande célèbre, en 1992, le Centième Anniversaire de la Naissance de Son Altesse Royale le Prince Mahidol de Songkla, éducateur éminent, homme de science et humaniste, père de Sa Majesté le Roi Bhumibol Adulyadej.

A cette occasion, sera créé un Fonds de Prix internationaux, destiné à récompenser, chaque année; des personnalités remarquables pour leur contribution au progrès de la Médecine et de la santé publique.

Né, le 1er janvier 1892, fils de Sa Majesté le Roi Chulalongkorn et de la Reine Savang Vadhana, Son Altesse Royale le Prince Mahidol de Songkla fit ses premières classes à la Cour royale-puis, comme ses frères, il accomplit son noviciat dans la Communauté bouddhiste. II alla ensuite poursuivre ses études en Angleterre, à la célèbre Ecole de Harrow. Par la suite, en raison des liens d'amitié tissés entre le Roi, son père et l'Empereur Guillaume II, le Prince gagna l'Allemagne, où il fut inscrit, à Potsdam, au Collège Royal de Préparation Militaire de Prusse. Cette Ecole de Cadets dispensait aussi bien les cours de Sciences et de Lettres de niveau secondaire.

Au cours de cette période, ce fonds d'éducation libérale, son travail personnel, ses visites assidues aux musées auusi bien que l'éducation reçue dans sa jeune enfance contribuèrent à former les bases de sa pensée intellectuelle et philosophique et sa personnalité.

Ce même cycle d'études, le jeune Prince le poursuivit encore, deux années durant, à l'Académie Militaire Impériale de Gross Lichterfelde, dans la banlieue de Berlin. Puis, selon le souhait de son frère, devenu entre-temps le Roi Rama VI, le Prince entra, en 1912, à l'Académie Navale Impériale Mürwik de Flensbourg; en cette même année, il fut promu au double grade de Lieutenant de Vaisseau-dans la Marine Royale, par son Souverain-et, par le Kaiser, dans la Marine Impériale. Le Prince Mahidol termina ses études navales, mais il fut empêché de poursuivre sa formation dans la Marine Impériale. La Guerre de 14 venait, en effet, d'éclater et le Siam de déclarer sa neutralité dans le conflit. En conséquence, le Roi Rama VI invita son frère à regagner son pays.

Après une année de service dans la Marine Royale, le Prince Mahidol obtint du Roi l'autorisation de quitter cette armée pour se consacrer à une carrière civile. Tournant décisif dans sa vie, tournant majeur, également, pour son pays:ce fut, en effet, le point de départ d'une vie de dévouement au service de l'enseignement supérieur, notamment dans le domaine des sciences fondamentales et, tout autant, en matière de santé publique, de médecine, de soins aux malades et de recherche médicale. Parall èlement et de façon tout aussi significative, le Prince s'efforca, pay le caractère exemplaire de sa conduite et de son enseignement de promouvoir les principes de la dignité, de la valeur de la personne humaine-ces m êmes principes que les Nations Unies devaient inscrire, plus tard, dans la Déclaration Universelle des Droits de l'Homme.

Au cours de son service dans la Marine Royale, le Prince Mahidol avait eu l'occasion de déplorer le faible niveau de qualification des médecins et, tout autant, celui des normes sanitaires. Se lancant dans ce qui devait devenir la mission de sa vie, il prit alors toute une série d'initiatives. A la base de cette entreprise, il y avait chez lui une vision claire de l'enjeu:au plan national, s'imposait de toute urgence un dé veloppement des ressources humaines. En particulier; il s'agissait de relever le niveau de la santé publique.

Au préalable, le Prince entreprit de jeter les bases d'un enseignement scientifique; à cet effet, des mesures adéquates furent prises, financées en partie sur ses propres deniers: c'est ainsi, par exemple, que, dotés d'une bourse allouée par le Prince, six étudiants particulièrement doués, allèrent poursuivre, en Angleterre, leur formation en physique-chimie-biologie; à leur retour, ils constituèrent, pour ces sciences fondamentales, le noyau d'enseignants qualifiés qui, jusque-là, avait fait cruellement défaut au pays.Ce préalable désormais acquis, le Prince entreprit alors de relever le niveau de l'enseignement médical et, tout autant, celui des autres sciences appliquées. C'est cet effort soutenu en faveur de la promation de la médecine,de la recherche médicale et sanitaire qui lui valu, dans son pays, le titre de *Père de la Médecine moderne.*

Aux prises avec ce vaste programme de promotion, le Prince Mahidol résolut d'entreprendre lui-même des études de santé publique et de médecine. A cet effet, ayant pris congé de la Marine Royale, il se rendit aux Etats-Unis, en 1916, et s'inscrivit à l'Université Harvard. En dépit d'une maladie chronique, il réussit à faire alterner périodes d'études à Harvard et séjour au pays pour s'acquitter de ses obligations officielles. En 1921, le Prince obtint un Certificat en Santé Publique-puis, en 1928, le diplôme de Docteur en médecine (cum laude), et fut reçu membre de l'Alpha Omega Alpha. Au cours de son premier séjour à Harvard, il négocia avec la Fondation Rockefeller et signa, au nom de son Gouvernement, un Accord d'Assistance en matière de formation médicale et sanitaire.

En 1921, de retour au Siam muni de son Certificat en Santé Publique, le Prince fut nommé Directeur Général du Départment des Universités au Ministère de l'Education. A ce poste, il poursuivit la mise en oeuvre de l'Accord passé avec la Fondation Rockefeller et releva le niveau de la filiére physique-chimie-biologie, grâce à l'allongement du cursus, l'acquisition l'équipements modernes, l'ouverture de classes et de laboratoires. Pour faire face aux multiples besoins de l'Ecole de Médecine, le Prince Mahidol ajouta aux crédits gouvernementaux en puisant dans sa propre bourse et en organisant une collecte de dons auprès des membres de la Famille Royale. En vue de la mise en oeuvre du programme de promotion de l'enseignement des sciences fondamentales et de la formation prérmédicale, le Prince mobilisa tous les concours disponibles, s'astreignant lui-même à enseigner l'anatomie des vertébrés. Les résultats furent très significatifs, En fin de compte, ce fut en sa qualité de Président du Comité chargé de créer **l'Ecole de Médecine Siriraj** que le Prince Mahidol donna la pleine meure de ses compétences; plus que partout ailleurs, c'est là qu'il s'est révélé planificateur clairvoyant et maître d'oeuvre efficace.

Après avoir rempli ses obligations officielles et mené à terme ses cours, le Prince Mahidol retourna poursuivre ses études à Harvard jusqu'en 1928-date où il revint au Siam, muni d'un Diplôme de médecine (cum laude) bien mérité. De retour à Siriraj, cette Ecole de Médecine qui lui avait coûté tant de fatigues et de deniers, le Prince y assura lui-même le cours de dernière année en médecine préventive et sociale; cependant, en raison de son statut royal de Prince Chakri du Premier Rang, il ne fut pas autorisé à servir en qualité d'interne. Refusant de voir les privilèges attachés à son rang venir ainsi faire écran entre lui et les malades ou indigents, le Prince Mahidol prit alors la décision de quitter Siriraj et d'entrer, comme docteur résident, à l'Hôpital Mac Cormick de la Mission américaine, à Chiengmai. Laissant sa famille à Bangkok, le Prince travailla là-bas aux côtés du Dr.E.C.Cort, Directeur de cet hôpital. Comme toujours, il se dépensa, jour et nuit sans compter, au chevet des malades, et d'après les archives, n'hésitant pas à faire don de son sang.

Pareille détermination dans la conduite du Prince témoigne chez lui d'un sens aigü du respect et de l'égalité de traitement que mérite tout être humain, sans considération de condition sociale ou financière, de naissance ou de quelque autre critère. A peine un mois plus tard, alors qu'il se donnait à fond à sa noble mission, le Prince Mahidol dut prendre quelques jours de congé pour assister à Bangkok aux funérailles d'un membre important de la Famille Royale. Le Prince ne devait jamais revenir. Depuis quelque temps, une grave maladie des reins avait miné sa santé; à Harvard déjà, il avait dû être hospitalisé et, à cette époque, il savait déjà qu'il n'avait plus guère qu'une année à vivre. Depuis ce jour, préférant ne pas alarmer sa famille, le Prince avait choisi d'endurer son martyre en secret. Le Prince s'éteignit le 24 septembre 1929. Le Siam entier pleura la perte de cette noble figure, disparue en pleine force de l'âge, à 37 ans, 8 mois et 23 jours.

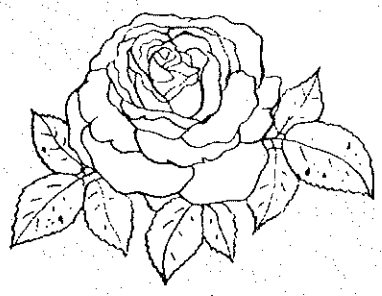
En 1948, la Déclaration universelle des Droits de l'Homme des Nations Unies fit retentir le message affirmant la dignité et la valeur de la personne humaine que le Prince Mahidol avait mis en oeuvre si énergiquement au cours de sa vie.

Son enseignement du sens de la fratermité entre les êtres humains sans distinction d'aucune sorte, est bien connu. Nombre des exhortations qu' il adressa à ses étudiants en médecine sont plus que jamais d'actualité pour leur sagesse et leur éternelle valeur morale. En voici deux examples:

"Ne vous contentez pas d'être des médecins ! J'attends de vous surtout que vous soyez des hommes.

La vraie réussite ne réside pas dans le savoir mais dans son application au bénéfice de l'homme".

L'humanisme et l'idéal qui animaient le Prince Mahidol ne pouvaient que rayonner à l'entour. Son épouse, Son Altesse Royale la Princesse-Mère, toujours active, de nos jours, à 90 ans-sa fille aînée, Son Altesse Royale la Princesse Galyani Vadhana-son fils aîné feu le Roi Ananda Mahidol-l'actuel Souverain, Sa Majesté le Roi Bhumibol Adulyadej-aussi bien la Famille Royale tout entière-tous et chacun ont hérité de Son Altesse Rayale le Prince Mahidol de Songkla son sens du dévouement désintéressé, sa conviction aussi que tout être humain, sans distinction, à sa dignité et sa valeur. Tous et chacun sont ardemment dévoués à la cause de la santé publique, du bonheur, du bien- être des malades,des pauvres et des démunis. Selon les termes du Professeur A.G.Ellis, à l'époque Directeur de l'Ecole de Médecine Siriraj: **"le Prince Mahidol de Songkla est né pour faire un monde meilleur."**

Discours Inaugural de l'Exposition du Centième Anniversaire de la Naissance de Son Altesse Royale le Prince Mahidol de Songkla par Son Altesse Royale la Princesse Galyani Vadhana

****

C'est un grand honneur pour la Thaïlande que les principes de la dignité et de la valeur humaine de Son Altesse Royale le Prince Mahidol de Songkla aient été reconnus par l'UNESCO en cette année qui marque le centième anniversaire de sa naissance.

On peut dire que le dévouement du Prince Mahidol pour le bien-être et le progrès de l'homme a été total, car bien qu'il fût formé pour une carrière militaire selon le désir de Sa Majesté le Roi Chulalongkorn, son père, il abandonna très vite cette profession pour se consacrer au progrès médical et au devéloppement de la santé publique de son pays qui lui semblaient primordiaux. Il commença par étudier un plan pour la réforme de l'enseignement universitaire et l'amélioration des services de la santé publique.

Il réalisa, en outre, que pour assurer le progrès du pays d'une manière pratique, il était fondamental d'établir des bases pour la formation scientifique et l'enseignement universitaire en général. C'est ainsi qu'il prit l'initiative d'envoyer, à ses propres frais, des boursiers poursuivre leurs études à l'étranger dans divers domaines de la science, qu'il octroya et établit des fonds de recherche et d'analyse.

Mais bien plus important que tout cela a certainement été le sens humanitaire et l'idéalisme que le Prince Mahidol a montrés par sa vie et son dévouement exemplaires.

La Célébration du Centième Anniversaire de la Naissance du Prince Mahidol de Songkla, organisée avec la collaboration de diverses organisations gouvernementales de la Thaïlande témoigne de la reconnaissance du peuple thaï C'est en fait le monde entier, à travers l'UNESCO, qui rend hommage à l'homme de science, à l'éducateur et a l'humaniste que fut Son Altesse Royale le Prince Mahidol.

J'ai maintenant le grand plaisir de déclarer ouverte l'Exposition, organisée en l'honneur du Centième Anniversaire de la Naissance de Son Altesse Royale le Prince Mahidol de Songkla.

Paris, le 18 mai 1992

บทแปลจาก

แม่เล่าให้ฟัง : Descartes, La Rochefoucauld, Pascal และ Montesquieu

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา

Descartes (เดส์คาร์ตส์)

(ค.ศ. 1596-1650 พ.ศ. 2139-2193)

René Descartes เป็นนักปรัชญาและนักคณิตศาสตร์ฝรั่งเศส เกิดที่ฝรั่งเศสในสกุลชนชั้นกลางที่ร่ำรวย ได้รับการศึกษาอย่างดีกับพระนิกาย Jésuites เมื่อเรียนจบแล้ว Descartes ลังเลใจในการเลือกอาชีพอยู่นาน ในที่สุดเป็นทหารอาสาในกองทัพต่างๆ อยู่พักหนึ่ง และเดินทางไปประเทศในยุโรปหลายประเทศ ตั้งแต่ ค.ศ.1629 ไปอยู่ฮอลแลนด์และพักอยู่ 20 ปี Descartes ได้เขียนหนังสือวิทยาศาสตร์และหนังสือปรัชญาหลายเล่ม รวมทั้งจดหมายโต้ตอบกับนักปราชญ์ทั่วยุโรป ในที่สุดพระราชินี Christine แห่งสวีเดนเชิญไปอยู่ที่ Stockholm แต่ Descartes ปอดบวมและถึงแก่กรรม 5 เดือนหลังจากที่ไปถึง

● ด้วยเหตุที่การมีกฎมากๆ มักทำให้ความชั่วหาข้อแก้ตัวได้ ฉะนั้นรัฐจะมีระเบียบกว่า เมื่อมีข้อห้ามน้อยๆ แต่ซึ่งจะได้ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เช่นเดียวกันแทนที่จะถือกฎมากมายซึ่งประกอบวิชาตรรกวิทยา ข้าพเจ้าจึงเชื่อว่าข้าพเจ้าถือเพียง 4 ข้อต่อไปนี้ก็พอแล้ว เพียงแต่ให้ข้าพเจ้าตั้งใจแน่วแน่ไม่ละเลยในการยึดถือปฏิบัติแต่สักครั้งเดียว

ข้อแรก คือไม่ยอมรับอะไรเป็นความจริงเลยเว้นเสียแต่ว่าข้าพเจ้ารู้แจ้งเห็นจริงแล้ว คือ ระมัดระวังที่จะเลี่ยงความรีบร้อนหรือความลำเอียง จะไม่ตัดสินเรื่องใดๆ นอกจากจะได้เห็นประจักษ์แจ่มแจ้งในจิตใจ อย่างที่ไม่มีทางจะสงสัยอะไรได้อีกเลย

ข้อที่สอง คือแยกปัญหายากๆ แต่ละข้อที่ข้าพเจ้าพิจารณาออกเป็นข้อย่อยๆ ให้มากที่สุดที่จะทำได้ เพื่อที่จะเฉลยได้ดีที่สุด

ข้อที่สาม คือดำเนินความคิดเป็นลำดับไปโดยเริ่มจากเรื่องธรรมดาที่สุด และที่รู้ได้ง่ายที่สุด แล้วค่อยๆ ค้นคว้าสูงขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งได้ความรู้ในเรื่องที่ซับซ้อน แม้จนกระทั่งสมมุติลำดับในเรื่องที่ไม่มีลำดับ ก่อนหลังตามธรรมชาติเลย

ข้อสุดท้าย คือการสำรวจที่ครบถ้วนอย่างกว้างขวาง และทั่วๆ ไป จนข้าพเจ้าเชื่อแน่ได้ว่ามิได้ละเลยสิ่งใดไว้

จาก *"Discours de la Méthode" (1637)*

("กล่าวถึงระเบียบวิธี")

La Rochefoucauld (ลารอชฟูโคล์ด์)

(ค.ศ. 1613-1680 พ.ศ. 2156-2223)

François, duc de la Rochefoucauld เป็นนักจริยธรรมฝรั่งเศส เกิดมาในตระกูลชั้นสูง เริ่มเป็นทหารแล้วก็เข้าราชสำนักของพระเจ้าหลุยส์ที่ 13 ปี ค.ศ. 1637 ได้คิดร้ายต่างๆ ต่อ Cardinal Richelieu นายกรัฐมนตรีของหลุยส์ที่ 13 และได้ถูกจำคุก ปี ค.ศ. 1648 ได้ร่วมกับขุนนางหลายคนในการกบฏ La Fronde ซึ่งก่อขึ้นเพื่อต่อสู้ Cardinal Mazarin นายกรัฐมนตรีคนต่อมาจาก Richelieu ในการรบของ La Fronde La Rochefoucauld ได้รับบาดเจ็บและตาเกือบบอด จึงหันมาเข้า Salons ต่างๆ เช่น Salon ของ Mme de Sablé หรือของ Mme de La Fayette Salon นั้นเป็นที่ที่นักปราชญ์ นักเขียน นักดนตรี จะมาพบกันเพื่ออ่านผลงานของตน เล่นดนตรี หรือสนทนากัน งานสำคัญที่สุดของ La Rochefoucauld คือ "Réflexions ou Sentences et Maximes Morales" Maximes หรือคติพจน์ เป็นสิ่งที่ชอบแต่งกันในสมัยนั้น แล้วเอามาแสดงใน salons La Rochefoucauld สามารถแต่งได้ดีกว่า ผู้อื่น และได้แต่งไว้ประมาณ 500 ข้อ

Réflexions ou sentences et maximes morales	**ความคิดคำนึงหรือภาษิตและคติพจน์**
1. La philosophie triomphe aisément des maux passés et des maux a venir, mais les maux présents triomphent d'elle.	1. ปรัชญาพิชิตความทุกข์ที่ล่วงแล้ว และที่จะมีมาอย่างง่ายดาย แต่ความทุกข์ในปัจจุบันชำนะปรัชญา
2. La jalousie est en quelque manière, juste et raisonnable, puisqu'elle ne tend qu'à conserver un bien qui nous appartient ou que nous croyons nous appartenir: au-lieu que l'envie est une fureur qui ne peut souffrir le bien des autres;	2. อันที่จริงแล้วต้องนับว่าความหึงหวงถูกต้องและมีเหตุผล เพราะเป็นเพียงความพยายามรักษาสมบัติที่เป็น หรือเชื่อว่าเป็นของของเรา แต่ความริษยาเป็นความเดือดแค้นที่ไม่อาจทนเมื่อผู้อื่นได้ดี
3. Nous avons plus de force que de volonté; et c'est souvent pour nous excuser à nous-mêmes que nous nous imaginons que les choses sont impossibles.	3. เรามีกำลังกายมากกว่ากำลังใจ มีบ่อยครั้งทีเดียวที่เราคิดว่าอะไรๆ ก็เป็นไปไม่ได้ เพื่อที่จะอภัยให้ตัวเอง
4. L'intérêt parle toutes sortes de langues et joue toutes sortes de personnages, même celui de désintéressé.	4. ผลประโยชน์พูดได้หลายภาษา และแสดงได้หลายบท แม้กระทั่งบทของผู้ที่ไม่หวังผล

5. On n'est jamais si heureux ni si malheureux qu'on s'imagine.

5. เราไม่มีสุขหรือมีทุกข์มากเท่าที่เราคิดเห็น

6. La sincérité est une ouverture du coeur; on la trouve en fort peu de gens et celle que l'on voit d'ordinaire n'est qu'une fine dissimulation pour attirer la confiance des autres.

6. ความจริงใจคือการเปิดเผยจิตใจซึ่งหาได้ยาก ความจริงใจที่เราพบเห็นอยู่ตามปกติ ก็เป็นเพียงการอำพรางอย่างประณีต เพื่อจูงใจให้ผู้อื่นไว้วางใจ

7. Nous nous persuadons souvent d'aimer les gens plus puissants que nous et, néanmoins, c'est l'intérêt seul qui produit notre amitié; nous ne nous donnons pas à eux pour le bien que nous voulons faire, mais pour celui que nous voulons en recevoir.

7. เรามักเชื่อว่าเราชอบผู้ที่มีอิทธิพลมากกว่าเรา อันที่จริงก็คือผลประโยชน์อย่างเดียวที่ก่อให้เกิดมิตรภาพ เรามิได้ชอบเขาเพื่อที่จะทำประโยชน์ ให้แก่เขาแต่เพื่อที่จะได้รับประโยชน์ที่เราปรารถนา

8. Tout le monde se plaint de sa mémoire et personne ne se plaint de son jugement.

8. ทุกคนบ่นเรื่องมีความจำไม่ดีไม่มีใครที่บ่นว่าตนเองตัดสินผิดๆ

9. La politesse de l'esprit consiste à penser des choses honnêtes et délicates.

9. ความสุภาพแห่งจิตใจประกอบด้วยการคิดอย่างสุจริตและละเอียดอ่อน

10. L'esprit est toujours la dupe de coeur.

10. ความคิดถูกหัวใจลวงอยู่เสมอ

11. On ne donne rien si libéralement que ses conseils.

11. คนเราไม่ให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยความโอบอ้อมอารี มากเหมือนกับให้คำแนะนำ

12. Il suffit quelquefois d'être grossier pour n'être pas trompé par un habile homme.

12. บางครั้งการแสดงความหยาบคายก็เพียงพอที่จะช่วยไม่ให้เราถูกคนฉลาดหลอกลวงได้

13. On ne loue d'ordinaire que pour être loué.

13. โดยปกติเรายกย่องผู้อื่นเพื่อที่จะให้เขายกย่องเรา

14. Il y a des reproches qui louent et des louanges qui médisent.

14. มีคำตำหนิที่เป็นการชมเชย และมีคำชมเชยที่เป็นการกล่าวร้าย

15. Il y a des héros en mal comme en bien.

15. ในการกระทำชั่วก็มีพระเอกเช่นเดียวกันกับในการกระทำความดี

16. Les personnes faibles ne peuvent être sincères.

16. บุคคลที่ไม่เข้มแข็งไม่อาจเป็นผู้มีความจริงใจได้

17. On trouve des moyens pour guérir de la folie mais on n'en trouve point pour redresser un esprit de travers.

17. เราพบวิธีแก้ความบ้าคลั่ง แต่เราไม่มีทางดัดจิตใจที่ไขว้เขวให้ดีได้

18. Louer les princes de la vertu qu'ils n'ont pas c'est leur dire impunément des injures.

18. การสรรเสริญผู้ใหญ่ถึงความดีที่ท่านไม่มีเป็นการสบประมาทโดยไม่มีโทษ

19. La plupart des hommes ont, comme les plantes, des propriétés cachées que le hasard fait découvrir.

19. คนโดยมากเหมือนพฤกษชาติ ซึ่งมีคุณสมบัติแฝงอยู่ซึ่งเราจะพบโดยบังเอิญ

20. Nous ne trouvons guère de gens de bon sens que ceux qui sont de notre avis.

20. โดยมากผู้ที่เราเห็นว่ามีความคิดดี เป็นผู้ที่คิดเหมือนเรา

21. Les petits esprits sont trop blessés des petites choses; les grands esprits les voient toutes et n'en sont pas blessés.

21. ผู้ที่มีความคิดน้อยหวั่นไหวมากเกินไปในเรื่องเล็กๆ ผู้ที่มีปัญญาเข้าใจทุกเรื่องและไม่รู้สึกกระทบกระเทือน

22. La plupart des jeunes gens croient être naturels lorsqu'ils ne sont que mal polis et grossiers.

22. คนหนุ่มสาวโดยมากเชื่อว่าเขาประพฤติตนตามธรรมชาติ ในเมื่อเขาประพฤติตนอย่างไม่สุภาพ และหยาบคาย

23. Nous pouvons paraître grands dans un emploi au-dessous de notre mérite, mais nous paraissons souvent petits dans un emploi plus grand que nous.

23. เราอาจดูเหมือนใหญ่ในงานที่ต่ำกว่าระดับความสามารถของเรา แต่เรามักดูเหมือนด้อยในงานที่เหนือความสามารถ

24. La plus véritable marque d'être né avec de grandes qualités c'est d'être né sans envie.

24. เครื่องหมายที่แท้จริงที่แสดงว่าได้เกิดมาพร้อมด้วยคุณสมบัติสำคัญๆ คือการเกิดมาโดยปราศจากความริษยา

25. La fortune et l'humeur gouvernent le monde.

25. โชคและอารมณ์เป็นสิ่งที่ครองโลก

26. Il est plus aisé de connaître l'homme en général, que de connaître un homme en particulier.

26. การที่จะรู้จักมนุษย์โดยทั่วไปนั้นง่ายกว่าที่จะรู้จักคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ

27. On ne doit pas juger du mérite d'un homme par ses grandes qualités, mais par l'usage qu'il en sait faire.

27. เราไม่ควรตัดสินคุณค่าของคนที่ความสามารถสูงของเขา แต่ควรตัดสินด้วยการที่เขารู้จักใช้ความสามารถนั้น

28. Lorsque la fortune nous surprend en nous donnant une grande place, sans nous y avoir conduits par degrés ou sans que nous y soyons élevés par nos espérances, il est presque impossible de s'y bien soutenir et de paraître digne de l'occuper.

28. เมื่อโชคชะตาบันดาลให้เราได้ดำรงตำแหน่งสำคัญอย่างกะทันหัน มิใช่ให้เราเลื่อนขั้นขึ้นเป็นลำดับ หรือโดยที่มิได้ส่งเสริมให้เราสูงขึ้นดังที่หวัง ก็แทบจะไม่อาจประคับประคองตัวและแสดงให้เห็นว่าตนเหมาะสมที่จะครองตำแหน่งนั้นได้

29. Quand on ne trouve pas son repos en soi-même, il est inutile de le chercher ailleurs.

29. ในเมื่อเราไม่มีความสงบภายในก็ไร้ประโยชน์ที่จะไปแสวงหาจากที่อื่น

30. La pompe des enterrements regarde plus la vanité des vivants que l'honneur des morts.

30. ความมโหฬารในพิธีศพสำคัญสำหรับความภาคภูมิใจของผู้ที่มีชีวิตอยู่มากกว่าเป็นเกียรติแก่ผู้ตาย

31. De toutes les passions, celle qui est la plus inconnue à nous-mêmes. c'est la paresse; elle est la plus ardente et la plus maligne de toutes, quoique sa violence soit insensible et que les dommages qu'elle cause soient très cachés : si nous considérons attentivement son pouvoir, nous verrons qu'elle se rend en toutes rencontres maîtresse de nos sentiments, de nos intérêts et de nos plaisirs: c'est le rémora qui a la force d'arrêter les plus grands vaisseaux, c'est une bonace plus dangereuse aux plus importantes affaires que les écueils et que les plus grandes tempêtes. Le repos de la paresse est un charme secret de l'âme qui suspend sou dainement les plus ardentes poursuites et les plus opiniâtres résolutions. Pour don ner enfin la véritable idée de cette passion, il faut dire que la paresse est comme une béatitude de l'âme, qui la console de toutes ses pertes et qui lui tient lieu de tous les biens.

31. ในบรรดากิเลสทั้งปวง ความเกียจคร้านเป็นข้อที่เรารู้จักน้อยที่สุด ร้อนรนและร้ายแรงที่สุด แม้ว่าความรุนแรงของมันจะไม่มีใครรู้สึกและความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะความเกียจคร้านจะซ่อนเร้นมิดชิด ถ้าเราจะพินิจพิจารณาถึงอานุภาพของมันเราจะเห็นว่าความเกียจคร้านเป็นนายเหนือความรู้สึกของเรา เหนือความสนใจของเรา เหนือความสนุกสนานของเรา เสมอไปเป็นปลาเรโมรา (rémora) ซึ่ง โบราณถือว่าสามารถรั้งเรือใหญ่ที่สุดได้เป็นพื้นทะเลที่ราบเรียบก่อนพายุที่เป็นอันตรายยิ่งกว่าหินโสโครก และพายุใหญ่ สำหรับกิจการงานอันสำคัญที่สุด ความสงบที่เกิดจากความเกียจคร้านนี้เป็นเสน่ห์ลึกลับแห่งจิตใจ ซึ่งจะหยุดยั้งการงานขะมักเขม้นที่ดำเนินอยู่ และความตั้งใจแน่วแน่ดึงดันได้อย่างฉับพลัน สรุปความคิดเห็นแท้ๆ สำหรับกิเลสข้อนี้ก็ต้องกล่าวว่า ความเกียจคร้านเป็นความบรมสุขแห่งวิญญาณที่ปลอบประโลมจิตใจในการสูญเสียทุกประการ และทดแทนสมบัติทั้งปวง

32. C'est une ennuyeuse maladie que de conserver sa santé par un trop grand régime.
33. Le goût change, mais l'inclination ne change point.
34. Le travail du corps délivre des peines de l'esprit et c'est ce qui rend les pauvres heureux.
35. La sagesse est à l'âme ce que la santé est pour le corps.
36. Nous ne louons d'ordinaire de bon coeur que ceux qui nous admirent.
37. Les fautes sont toujours pardonnables quand on a la force de les avouer.
38. Il y a un air qui convient à la figure et aux talents de chaque personne: on perd toujours quand on le quitte pour en prendre un autre.

32. การรักษาสุขภาพด้วยการงดอาหาร เป็นโรคที่น่ารำคาญชนิดหนึ่ง
33. รสนิยมเปลี่ยนได้ แต่ความชอบจะไม่เปลี่ยนเลย
34. การออกแรงทำงานทำให้จิตใจพ้นจาก ความทุกข์และเป็นสิ่งที่ทำให้คนจนมีความสุข
35. ปัญญาเป็นเรื่องของความคิดจิตใจเหมือนกับสุขภาพเป็นเรื่องของร่างกาย
36. ปกติแล้วเราจะสรรเสริญด้วยใจจริงเพียงแต่คนที่นิยมชมชื่นเรา
37. เมื่อเรากล้าที่จะสารภาพผิด ความผิดนั้นก็อาจได้รับอภัย
38. แต่ละคนก็มีสีหน้าท่าทีที่เหมาะกับตนเอง และความสามารถหากเปลี่ยนเป็นแบบอื่นเมื่อไรก็จะทำให้ดีน้อยลงเมื่อนั้น

จาก *"Réflexions ou Sentences et Maximes Morales"*
("ความคิดคำนึง หรือ ภาษิตและคติพจน์")

Pascal (ปาสคัล)

(ค.ศ. 1623-1662 พ.ศ. 2166-2205)

Blaise Pascal เป็นนักคณิตศาสตร์ นักฟิสิกส์และนักจริยศาสตร์ฝรั่งเศส เกิดที่ Clermont Ferrand ในประเทศฝรั่งเศส ในครอบครัวซึ่งเป็นผู้มีอันจะกิน บิดาของเขาสนใจวิทยาศาสตร์มาก และเมื่อเป็นม่ายก็พาครอบครัวซึ่งมี Blaise และลูกสาวอีก 2 คนไปปารีส ซึ่งเป็นแหล่งความรู้ทางวรรณคดีและวิทยาศาสตร์ Pascal เป็นอัจฉริยะด้านวิทยาศาสตร์ เมื่ออายุ 12 ปี ได้ค้นพบกฎเรขาคณิตของ Euclid ด้วยตนเอง เมื่ออายุ 16 ปี เขียนหนังสือคณิตศาสตร์ และเมื่ออายุ 18 ปี สร้างเครื่องคิดเลข แล้วร่วมกับผู้อื่นคิดกฎของแคลคูลัส Pascal ได้ทำการทดลองด้านฟิสิกส์หลายชนิด ต่อมาได้ติดต่อกับพระลัทธิ Jansénistes เพราะทางครอบครัวมีการผูกพันกับพระลัทธินี้ ในปี 1654 Pascal ได้มี *"คืนปาฏิหาริย์"* ซึ่งทำให้เขาหันเข้าหาศาสนาอย่างเต็มที่ ในปี 1656 เขียน *"Les Provinciales"* เพื่อโจมตีพระลัทธิ Jésuites ซึ่งเป็นศัตรูของ Jansénistes Pascal คิดจะเขียนหนังสือ *"Apologie de la religion chrétienne"* เพื่อสรรเสริญศาสนาคริสเตียน แต่สุขภาพไม่ดีพอถึงแก่กรรมเสียก่อน ต้นฉบับได้ถูกตีพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ "Pensées"

Pensées sur la religion

1. Il ne faut pas avoir l'âme fort élevée pour comprendre qu'il n'y a point ici de satisfaction véritable et solide, que tous nos plaisirs ne sont que vanié, que nos maux sont infinis, et qu'enfin la mort qui nous menace à chaque instant nous doit mettre dans peu d'années, et peut-être en peu de jours dans unétat éternel de bonheur, ou de malheur, ou d'anéantissement. Entre nous et le ciel, l'enfer, ou le néant il n'y a donc que la vie qui est la chose la plus fragile.

2. Je ne sais qui m'a mis au monde, ni ce qu'est le monde, ni que moi-même. Je suis dans une ignorance terrible des choses. Je ne sais ce que c'est que mon corps, que mes sens, que mon âme; et cette partie même de moi qui pense ce que je dis, et qui fait réflexion sur tout et sur elle-même, ne connâit non plus que le reste. Je vois ces effroyables espaces de l'Univers qui m'enferment, et je me trouve attaché à un coin de cette vaste étendue, sans savoir pourquoi je suis plutôt placé en ce lieu qu'en un autre, ni pourquoi ce peu de temps qui m'est donné de vivre n'est assigné à ce point plutôt qu'à un autre de toute l'éternité qui m'a précédé, et de toute celle qui me suit. Je me vois que des infinités de toutes parts qui m'engloutissent comme un atome,

ความคิดในเรื่องศาสนา

1. คนเราไม่จำต้องมีจิตใจสูงมากก็จะเข้าใจได้ว่าในโลกนี้ไม่มีอะไรเป็นความพึงพอใจที่แท้จริงและมั่นคง ว่าความสุขสนุกสนานนั้นเป็นเพียงเรื่องไร้สาระและความทุกข์ของคนเราไม่มีวันจบสิ้น แล้วในที่สุดภายในเวลาไม่กี่ปีหรือบางทีก็อาจเป็นภายในไม่กี่วัน ความตายที่เราหวั่นเกรงอยู่ทุกขณะนั้นจะทำให้เราประสบกับสภาพแห่งความสุขหรือความทุกข์ หรือความสูญสิ้นชั่วนิรันดร์ในระหว่างตัวเราและสวรรค์ นรก หรือความว่างเปล่านั้น มีเพียงชีวิตอย่างเดียวซึ่งเป็นสิ่งเปราะบางที่สุด

2. ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าผู้ใดให้ข้าพเจ้ามาเกิด ไม่ทราบว่าโลกนี้คืออะไร หรือตัวข้าพเจ้าเป็นใคร ข้าพเจ้าอยู่ในสภาพของความไม่รู้ทั้งสิ้น ไม่ทราบว่าร่างกายของข้าพเจ้า ความรู้สึก จิตใจคืออะไร แม้กระทั่งส่วนของข้าพเจ้าที่คิดสิ่งที่พูดออกมา และตรึกตรองทุกๆ อย่าง รวมทั้งตรึกตรองเรื่องตัวเองนั้น ก็ไม่ทราบอะไรมากไปกว่าเหมือนกัน ข้าพเจ้าเห็นช่องว่างอันน่ากลัวแห่งจักรวาลที่ล้อมอยู่รอบกาย และรู้สึกว่าตนเองติดอยู่ที่มุมหนึ่งของโลกอันกว้างใหญ่ไพศาลนี้ โดยไม่เข้าใจว่าเพราะเหตุใดข้าพเจ้าจึงมาอยู่ ณ ที่นี้แทนที่จะเป็นที่แห่งอื่น เพราะเหตุไรจึงถูกกำหนดให้มีชีวิตอยู่ที่จุดนี้ในช่วงเวลา อันสั้นแทนที่จะเป็นแห่งอื่นในช่วงเวลาอันยาวนานที่ผ่านมาแล้ว หรือที่กำลังตามมา ข้าพเจ้าเห็นแต่เพียงส่วนต่างๆ มากมายเหลือประมาณซึ่งกลืนข้าพเจ้าเหมือนดังกลืนปรมาณู เหมือนดังเงาที่ปรากฏอยู่เพียงชั่วขณะแล้วก็หายไปเลย ทั้งหมดที่ข้าพเจ้ารู้ก็คือว่าข้าพเจ้าต้องตาย

et comme une ombre qui ne dure qu' un instant sans retour. Tout ce que je connais c'est que je dois mourir; mais ce que j'ignore le plus c'est cette mort même que je ne saurais éviter.

แต่สิ่งที่ข้าพเจ้าไม่รู้จักมากที่สุด นั้นคือความตายนี้เอง ซึ่งข้าพเจ้าจะหลีกเลี่ยงไม่ได้

3. Les hommes n'aiment naturellement que ce qui leur peut être utile.

3. โดยปกติมนุษย์ชอบแต่สิ่งซึ่งอาจเป็นประโยชน์แก่ตน

4. Il faut savoir douter où il faut, assurer où il faut, se soumettre où il faut. Qui ne fait ainsi n'entend pas la force de la raison.

4. เราจำต้องรู้จักสงสัยในเวลาที่ควร รับรองในเวลาที่ควร และยอมรับในเวลาที่ควร ผู้ที่ไม่ปฏิบัติเช่นนี้ไม่เข้าใจในเรื่องอำนาจแห่งเหตุผล

5. L'homme est visiblement fait pour penser, c'est toute sa dignité et tout son mérite. Tout son devoir est de penser comme il faut; et l'ordre de la pensée est de commencer par soi, par son auteur, et sa fin. Cependant, à quoi pense-t-on dans le monde? Jamais à cela; mais à se divertir, à devenir riche, à acquérir de la réputation.

5. เห็นได้ชัดว่ามนุษย์เราเกิดมาเพื่อจะคิด นั่นคือศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของตนเอง หน้าที่ทั้งหมดของมนุษย์คือ คิดอย่างถูกต้องลำดับของความคิดคือ การเริ่มต้นด้วยการคิดถึงตนเองถึงผู้สร้าง และถึงเป้าหมาย แต่ทว่ามนุษย์เขาคิดถึงอะไรกัน ไม่เคยเลยที่จะคิดถึงสิ่งเหล่านั้น แต่จะคิดถึงเรื่องเพลิดเพลิน เรื่องร่ำรวย และเรื่องการใฝ่หาชื่อเสียง

6. Il y a une guerre intestine dans l'homme entre la raison et les passions.

6. ในตัวมนุษย์มีสงครามภายในระหว่างเหตุผลและกิเลส

Pensées sur l'homme

ความคิดในเรื่องมนุษย์

7. Quelle chimère est-ce donc que l'homme? Quelle nouveauté, quel chaos, quel sujet de contradiction? Juge de toutes choses, imbécile ver de terre dépositaire du vrai, amas d'incertitudes; gloire, et rebut de l' univers.

7. มนุษย์นี้เป็นเหมือนการเพ้อฝัน เป็นสิ่งที่ใหม่เป็นสิ่งที่วุ่นวาย สิ่งที่ขัดแย้งในตัวเอง เขาเป็นผู้ตัดสินทุกอย่าง เป็นไส้เดือนที่โง่เขลา เป็นผู้รับความจริงไว้และที่รวมแห่งความไม่แน่นอน เป็นความรุ่งโรจน์ และกากเดนของจักรวาล

8. Nos sens n'aperçoivent rien d'extrême. Trop de bruit nous assourdit; trop de

8. เราไม่อาจมีความรู้สึกต่อสิ่งที่แรงสุดขีด เสียงที่ดังเกินไปทำให้เราหูอื้อ แสงสว่างมากเกินไปทำให้ตาพร่า ระยะไกลเกินไปและระยะใกล้

lumière nous éblouit; trop de distance et trop de promiscuité empêchent la vue; trop de longueur et trop de brièveté obscurcissent un discours; trop de plaisir incommode. Nous ne sentons ni l'extrême chaud, ni l'extrême froid. Les qualités excessives nous sont ennemies et non pas sensibles. Nous ne les sentons plus, nous les souffrons. Trop de jeunesse et trop de vieillesse empêchent l'esprit; trop et trop peu de nourriture troublent ses actions; trop et trop peu d'in struction l'abêtissent.

เกินไปทำให้ไม่อาจมองเห็นได้ ปาฐกถาที่ยาวเกินไปหรือสั้นเกินไปก็ทำให้เคลือบคลุมไม่แจ่มแจ้ง สนุกมากเกินไปก็น่ารำคาญ เราไม่รู้สึกความร้อนความเย็นที่สูงสุด คุณสมบัติที่เกินขนาดเป็นภัยแก่เรา และไม่อาจสังเกตได้ เราจะไม่มีความรู้สึกแล้วเราก็ต้องทุกข์ทรมาน ความหนุ่มสาวและความชรามากเกินไปทำให้ไม่มีความคิด การกินมากเกินไปหรือน้อยเกินไปก็ทำให้ทำอะไรไม่สู้ดี การสั่งสอนที่มากเกินไปหรือน้อยเกินไปก็ทำให้โง่

9. Travaillons donc à bien penser. Voilà le principe de la morale.

9. เราจงพยายามคิดชอบ นั่นคือหลักแห่งจริยธรรม

10. Il est dangereux de trop faire voir à l'homme combien il est égal aux bêtes, sans lui montrer sa grandeur. Il est encore dangereux de lui faire trop voir sa grandeur sans sa bassesse. Il est encore plus dangereux de lui laisser ignorer l'un et l'autre.

10. การทำให้คนรู้ตัวมากเกินไปว่าเขานั้นเหมือนสัตว์เพียงไร เป็นอันตรายหากมิได้ชี้ให้เห็นความยิ่งใหญ่ของเขา และจะเป็นอันตรายมากขึ้นหากทำให้เขาเห็นความยิ่งใหญ่ โดยมิได้เห็นความต่ำช้าเลวทราม ทั้งยังจะเป็นอันตรายยิ่งขึ้นไปอีกที่จะปล่อยให้เขาไม่รู้เลยทั้งสองอย่าง

11. La vanité est si ancrée dans le coeur de l'homme, qu'un goujat, un marmiton, un crocheteur se vante, et veut avoir ses admirateurs, Et les philosophes même en veulent. Ceux qui écrivent contre la gloire, veulent avoir la gloire d'avoir bien écrit; et moi qui écris ceci, j'ai peut-être cette envie, et peut être que ceux qui le liront l'auront aussi

11. ความโอ้อวดนั้นแนบแน่นในดวงจิตมนุษย์นักจนแม้พวกไพร่ ลูกมือหรือพวกย่องเบาก็ชอบโอ้อวดและอยากให้คนชม นักปรัชญาเองก็เช่นกัน ผู้เขียน ตำหนิความมีชื่อเสียงก็ปรารถนาชื่อเสียง ว่าเขียนได้ดี บางทีข้าพเจ้าผู้เขียนความข้อนี้ก็อาจต้องการมีชื่อเสียงและบางทีผู้อ่านก็อาจต้องการด้วยเหมือนกัน

12. Nous sommes si présomptueux, que nous voudrions être connus de toute la terre, et même des gens qui viendront

12. เราหยิ่งกันนักจนกระทั่งอยากให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วโลก รวมทั้งคนที่จะเกิดมาภายหลังเมื่อเราตายไปแล้วด้วย

13. La curiosité n'est que vanité. Le plus souvent on ne veut savoir que pour en parler. On ne voyagerait pas sur la mer pour ne jamais en rien dire, et pour le seul plaisir de voir, sans espérance de s'en entretenir jamais avec personne.

13. ความอยากรู้อยากเห็นเป็นเรื่องไร้ประโยชน์ บ่อยทีเดียวที่คนเราอยากรู้ไว้เพียงเพื่อจะพูดถึง เราคงจะไม่เดินทางทางทะเลเพื่อที่จะไม่พูดถึงเลย แต่เพียงเพื่อความสนุกที่ได้เห็นโดยมิได้หวังว่าจะไม่สนทนาถึงเรื่องนี้กับผู้ใด

14. Notre propre intérêt est encore un merveilleux instrument pour nous crever agréablement les yeux... Combien un avocat bien payé par avance trouve-t-il plus juste la cause qu'il plaide?

14. ผลประโยชน์แท้ๆ ของเราเป็นอุปกรณ์อย่างเยี่ยมที่จะทิ่มแทงตาเราให้บอดได้โดยไม่เจ็บปวด ทนายความนั้นจะยิ่งรู้สึกว่าคดีความที่เขากำลังดำเนินอยู่ถูกต้องยิ่งขึ้นสักเพียงไรเมื่อเขาได้รับค่าจ้างล่วงหน้าแล้ว

15. L'âme est jetée dans le corps pour faire un séjour de peu de durée. Elle que ce n'est qu'un passage à un voyage éternel, et qu'elle n'a que le peu de temps que dure la vie pour s'y préparer. Les nécessités de la nature lui en ravissent une très grande partie. Il ne lui reste que très peu dont elle puisse disposer. Mais ce peu qui lui reste l' incommode si fort et l'embarrasse si étrangement qu'elle ne songe qu'à le perdre. Ce qui lui est une peine insupportable, c'est d'être obligé de vivre avec soi et de penser à soi. Ainsi tout son soin est de s'oublier soi-même, et de laisser couler ce temps si court et si précieux sans réflexion, en s'occupant de choses qui l'empêchent de penser.

15. วิญญาณอาศัยร่างมนุษย์เพื่อพักอยู่ในช่วงเวลาสั้นๆ ซึ่งเขาเองก็รู้ว่าเป็นเพียงทางผ่านไปสู่การเดินทางชั่วนิรันดร์ และเขามีเวลาน้อยที่จะเตรียมการ ความจำเป็นต่างๆ ตามธรรมชาติก็ยังดึงเวลาส่วนใหญ่ไปเสียอีก ฉะนั้น จึงจะเหลือเวลาน้อยมาก แต่เวลาอันน้อยนิดที่เหลืออยู่นั้นก็ทำความอึดอัดรำคาญ ให้แก่เขาเหลือเกิน จนเขาหมกมุ่นแต่จะให้หมดไปเสีย สิ่งที่เหลือทนสำหรับเขาคือการที่ต้องอยู่กับตัวเอง คิดถึงแต่ตนเอง ฉะนั้น เขาจึงพยายามที่จะลืมตัวเองเสีย และปล่อยให้เวลาอันแสนสั้นแสนจะมีค่าล่วงไปโดยไม่คิดถึงอะไร โดยฝักใฝ่อยู่กับสิ่งที่ทำให้ไม่ต้องคิด

16. L'homme qui n'aime que soi ne hait rien tant que d' être seul avec soi.

16. คนที่รักแต่ตัวเองไม่เกลียดอะไรมากเท่ากับการอยู่ลำพังคนเดียว

17. Ainsi s'écoule la vie. On cherche le repos en combattant quelques obstacles; et si on les a surmontés, le repos devient insupportable.

18. Les hommes n'ayant pu guérir la mort, la misère, l'ignorance, se sont avisès pour se rendre heureux, de n'y point penser.

17. ชีวิตดำเนินไปเช่นนี้ เราแสวงหาความสงบโดยการต่อสู้กับอุปสรรคบางประการและเมื่อเรามีชัยชนะต่ออุปสรรคนั้นๆ แล้วความสงบก็กลับกลายเป็นสิ่งที่สุดจะทนได้

18. เมื่อมนุษย์ไม่อาจหลีกพ้นความตาย ความทุกข์ลำเค็ญ และความไม่รู้เสียได้ จึงหาวิธีที่จะทำให้ตนเป็นสุข วิธีนั้นคือไม่คิดถึงเรื่องเหล่านั้นเสียเลย

Pensées morales

19. Les sciences ont deux extrémités qui se touchent. La première est la pure ignorance naturelle ou se trouvent tous les hommes en naissant. L'autre extrémité est celle où arrivent les grandesâmes qui, ayant parcouru tout ce que les hommes peuvent savoir, trouvent qu'ils ne savent rien et se rencontrent dans cette même ignorance d'où ils étaient partis. Mais c'est une ignorance savante qui se connaît.

20. D'où vient qu'un boiteux ne nous irrite pas, et qu'un esprit boiteux nous irrite? C'est à cause qu'un boiteux reconnaît que nous allons droit, et qu'un esprit boiteux dit que c'est nous qui boîtons. Sans cela nous en aurions plus de pitié que de colère.

21. Toutes les maximes sont dans le monde: il ne faut que les appliquer.

ข้อคิดทางศีลธรรม

19. ศาสตร์ทั้งหลายมีสภาพ 2 อย่างที่เหมือนกัน สภาพตอนต้นคือความไม่รู้อะไรเลยตามธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์มีเมื่อเกิดมา ส่วนตอนปลายคือสภาพเมื่อผู้ที่มีจิตใจเจริญแล้วภายหลังจากที่ได้ศึกษาหาความรู้ที่มนุษย์สามารถเรียนได้ จะพบว่าตนมิได้รู้อะไรเลย และอยู่ในสภาพของความไม่รู้เหมือนเมื่อแรกเกิดนั้นเอง แต่ก็เป็นความไม่รู้อย่างปราชญ์ที่รู้จักตนเอง

20. คนขาเกไม่ทำให้เรารำคาญ ผิดกับคนจิตใจเกเร ทั้งนี้เพราะคนขาเกรับว่าเราเดินตรง และคนจิตใจเกเรกลับว่าเราเดินกะเผลกไม่เช่นนั้นเราคงจะสงสารเขามากกว่าจะโกรธ

21. ในโลกนี้มีคติพจน์อยู่แล้วทุกอย่าง เพียงแต่ต้องนำมาปฏิบัติเท่านั้น

จาก *"Pensées"* (*"ความคิด"*)

Montesquieu (มงเตสกิเยอ)

(ค.ศ. 1689-1755 พ.ศ. 2232-2298)

Charles de Secondat, baron de la Brède et de Montesquieu เป็นนักเขียนฝรั่งเศสที่เกิดใกล้เมือง Bordeaux ทางใต้ของประเทศฝรั่งเศส ในตระกูลผู้พิพากษา Montesquieu ศึกษาวิชากฎหมาย และเป็นผู้พิพากษาที่ Bordeaux เขาได้เขียนบทความหลายบทในเรื่องต่างๆ ที่สนใจ และหนังสือ *"Les Lettres Persanes"* ซึ่งเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นเกี่ยวกับชาวเปอร์เซีย 2 คนที่มาเที่ยวประเทศฝรั่งเศส และวิจารณ์ชีวิตและสังคมฝรั่งเศสเชิงเสียดสี หนังสือเล่มนี้ทำให้ Montesquieu มีชื่อเสียงในวงวรรณคดีและสังคมปารีส การแบ่งเวลาระหว่างปารีสและ Bordeaux ทำให้ทำงานไม่สะดวก Montesquieu จึงขายตำแหน่งของเขาเพื่อใช้เวลาในการเดินทางและค้นคว้า เขาได้พิมพ์หนังสือสำคัญ 2 เล่ม เล่มแรกเกี่ยวกับชาติ โรมัน เล่มที่สองเกี่ยวกับกฎหมาย *"De l'Esprit des Lois"* หนังสือ *"Cahiers"* ซึ่งพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2484 (ค.ศ.1941) นั้น ประกอบด้วยสมุดบันทึก 3 เล่ม ซึ่ง Montesquieu เรียก "Pensées" และมิได้พิมพ์เมื่อยังมีชีวิตอยู่

Sur lui-même

1. L'étude a été pour moi le souverain remède contre les dégoûts de la vie, n'ayant jamais eu de chagrin qu'une heure de lecture ne m'ait ôté.

2. J'ai naturellement eu de l'amour pour le bien et l'honneur de ma patrie et peu pour ce qu'on en appelle la gloire; j'ai toujours senti une joie secrète lorsque l'on a fait quelque règle qui allât au bien commun. Quand j'ai voyagé dans les pays étrangers, je m'y suis attaché comme au mien propre: j'ai pris part à leur fortune, j'aurais souhaité qu'ils fussent dans un état florissant.

3. J'aime les maisons où je puis me tirer d'affaires avec mon esprit de tous les jours.

ว่าด้วยตนเอง

1. สำหรับข้าพเจ้าการศึกษาค้นคว้าเป็นยาขนานวิเศษที่จะแก้สิ่งที่น่าแหนงหน่ายในชีวิต ข้าพเจ้าไม่เคยมีความเสียใจที่การอ่านหนังสือเพียงชั่วโมง เดียวไม่ทำให้หมดสิ้นไปได้

2. โดยธรรมชาติข้าพเจ้ารักความดีและความมีเกียรติของบ้านเกิดเมืองนอนของข้าพเจ้า แต่มิได้สนใจในเรื่องความรุ่งโรจน์ข้าพเจ้ามีความปีติอย่างเงียบๆ เมื่อมีการวางหลักเกณฑ์บางอย่างที่จะนำมาซึ่งผลประโยชน์ร่วมกัน

3. ข้าพเจ้าชอบบ้านเรือนอันเป็นที่ซึ่งข้าพเจ้าสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยสติปัญญาพื้นๆ ของข้าพเจ้า

4. Je ne demande à ma patrie ni pensions, ni honneurs, ni distinctions; je me trouve amplement récompensé par l'air que je respire; je voudrais seulement qu'on ne l'y corrompît point.

4. ข้าพเจ้าไม่ขอรับบำนาญจากบ้านเมือง ไม่ขอเกียรติยศหรือเหรียญตราใดๆ ทั้งสิ้น เพราะข้าพเจ้ารู้สึกว่า ได้รับการตอบแทนอย่างสมบูรณ์แล้วที่ได้มีอากาศหายใจ ซึ่งข้าพเจ้าหวังอยู่แต่ว่าจะไม่มีใครมาทำให้เป็นอากาศเสียไป

Sur le bonheur

5. Pour être heureux, il faut avoir un objet, parce que c'est le moyen de donner de la vie à nos actions. Elles deviennent même plus importantes selon la nature de l'objet, et, par là, elles occupent plus notre âme.

6. Cherchons à nous accomoder de cette vie; ce n'est point à cette vie à s'accomoder à nous.

ว่าด้วยเรื่องความสุข

5. เราจำต้องมีจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อที่จะได้มีความสุข เพราะว่านั่นเป็นวิธีที่จะทุ่มเทชีวิตให้แก่การกระทำของเรา ซึ่งจะยิ่งทวีความสำคัญยิ่งขึ้นสุดแต่ธรรมชาติของจุดมุ่งหมายนั้นๆ และเป็นวิธีที่ทำให้จิตใจเราต้องฝักใฝ่อยู่ตลอดเวลา

6. จงปรับตัวเราให้เข้ากับชีวิต มิใช่ปรับชีวิตให้เข้ากับเรา

Plaisirs et bonheur

7 La joie mâme fatigue à la longue: elle emploie trop d'esprits; et il ne faut pas croire que les gens qui sont toujours à table ou au jeu y aient plus de plaisirs que les autres. Ils y sont parce qu'ils ne sauraient être ailleurs, et ils s'ennutent là pour s'ennuyer moins autre part.

8. Les grands seigneurs ont des plaisirs; le peuple a de la joie.

9. Remarquez bien que la plupart des choses qui nous font plaisir sont dé raisonnables.

10. Nous pouvons nous faire des biens de tous nos biens, et nous pouvons encore nous faire des biens de nos maux.

เรื่องความพอใจและความสุข

7. ความรื่นเริงสนุกสนานนั้นเมื่อนานไปก็ทำให้เหน็ดเหนื่อย เพราะต้องใช้สติปัญญามากเกินไป และอย่าคิดว่าผู้ที่นั่งโต๊ะหรือเล่นการพนันอยู่เสมอจะมีความพอใจมากกว่าคนอื่น เขานั่งอยู่เพราะว่าไม่รู้ว่าจะไปที่ไหนดี และเขาจะทนรำคาญใจอยู่ที่นั่นเพราะยังน้อยกว่าที่อื่นๆ

8. คนใหญ่คนโตมีความชื่นชม แต่คนทั่วไปมีความ สนุกสนานรื่นเริง

9. จงสังเกตเถิดว่าของส่วนมากที่ทำความพอใจให้แก่เรานั้นไม่เหมาะนัก

10. เราสามารถหาประโยชน์ได้จากทรัพย์สินเงินทองของเรา และเราก็ยังอาจหาประโยชน์ได้จากความทุกข์ของเราอีกด้วย

11. Si on ne voulait être qu'heureux, cela serait bientôt fait. Mais on veut être plus heureux que les autres, et cela est presque toujours difficile, parce que nous croyons les autres plus heureux qu'ils ne le sont.

11. ถ้าเราเพียงแต่อยากจะมีความสุข เราก็จะหาได้ในไม่ช้านัก แต่เราอยากจะเป็นสุขยิ่งกว่าผู้อื่นก็ออกจะยาก เพราะเราไปเชื่อว่า คนอื่นๆ นั้นเป็นสุขยิ่งกว่าที่เขาเป็นจริง

12. La prospérité tourne plus la tête que l'adversité; c'est que l'adversité vous avertit,et que la prospérité fait qu'on s'oublie.

12. ความสมบูรณ์มั่งคั่งเปลี่ยนจิตใจคนได้ยิ่งกว่าความทุกข์ยากขัดสน เพราะความทุกข์ยากขัดสนนั้นคอยเตือนเราอยู่ แต่ความรุ่งเรืองร่ำรวยมีแต่ทำให้เราลืมตัว

Sur l'amour-propre

ว่าด้วยความไว้ตัว

13. Ceux qui ont peu de vanité sont plus près de l'orgueil que les autres.

13. คนที่มีความอวดดีทะนงตนนั้นจะกลายเป็นคนเย่อหยิ่งจองหองได้ง่ายกว่าผู้อื่น

14. Une noble fierté sied aux gens qui ont de grands talents.

14. ความทะนงตัวอย่างผู้ดีนั้นสมควรแต่กับผู้ที่มีความสามารถ

15. Je suis persuadé que les Anges ne mé prisent pas tant les hommes que les hommes se méprisent les uns les autres.

15. ข้าพเจ้าแน่ใจว่าเทวดานั้นไม่ดูถูกมนุษย์เหมือนกับที่มนุษย์ดูถูกกันเอง

16. Nous louons les gens à proportion de l'estime qu'ils ont pour nous.

16. เรายกย่องบุคคลตามส่วนของความนับถือที่เขามีต่อเรา

17. On peut gronder tant que l'on veut, pourvu qu'on n'en ait pas l'air.

17. เราอาจติเตียนมากเท่าไรก็ได้ แต่ว่าเราต้องทำเหมือนว่าไม่ตำหนิ การสรรเสริญก็เป็นเช่นเดียวกัน

Du coeur

จิตใจ

18. Les gens extrêmement heureux et extrêmement malheureux sont également portés à la dureté: témoin les moines et les conquérants. Il n'y a que la médiocrité ou le mélange de la bonne et de la mauvaise fortune qui donnent de la pitié.

18. ผู้คนที่มีความสุขและความทุกข์สุดขีดนั้นจะมีความรุนแรงพอๆ กัน เช่น พวกนักบวชและผู้พิชิต จะมีก็แต่เพียงคนธรรมดาหรือผู้ที่มีทั้งโชคดีและโชคร้ายปนกันเท่านั้นที่มีความเวทนาสงสาร

19. Quoiqu'on doive aimer souverainement sa patrie, il est aussi ridicule d'en parler avec prévention, que de sa femme, de sa naissance et de son bien, parce que la vanité est sotte partout.

19. แม้ว่าเราต้องเทิดทูนชาติบ้านเมืองของเราอย่างสูงสุด ก็ไม่สมควรจะพูดถึงอย่างโอ้อวดเหมือนกันกับที่ เราโอ้อวดภรรยา ชาติกำเนิดและความร่ำรวยของเรา เพราะว่าการอวดอ้างนั้นเป็นการแสดงความโง่ไม่ว่าที่ใด

Des biens de la fortune

ทรัพย์สมบัติ

20. Je dirai de l'argent ce qu'on disait de Caligula*, qu'il n'y avait jamais eu un si bon esclave et un si mechant maître.

20. ข้าพเจ้าจะพูดถึงเงินเหมือนอย่างที่คนกล่าวถึงคาลิกูลา* ว่าเป็นทาสที่ดีและเป็นนายที่ชั่วร้ายยิ่ง

21. Deux sortes d'hommes, ceux qui pensent et ceux que s'amusent.

21. มีคนอยู่ 2 ชนิด คือพวกที่ใช้ความคิดและพวกที่หาความสนุกสนานเพลิดเพลิน

Sur l'âme

ว่าด้วยชีวิตจิตใจ

22. Chacun travaille sur l'esprit, et peu sur le coeur; c'est que nous sentons mieux les nouvelles connaissances que les nouvelles perfections que nous acquérons.

22. แต่ละคนฝึกสมอง น้อยคนที่ฝึกจิตใจ คือว่าเราตระหนักในวิชาความรู้ใหม่ๆ ได้ดีกว่าตระหนักในคุณเสมบัติ ใหม่ๆ ที่ได้มา

23. Je disais d'un homme: *"Il fait le bien; mais il ne le fait pas bien."*

23. ข้าพเจ้าเคยพูดถึงคนคนหนึ่งว่า *"เขาทำดีแต่ทว่าเขามิได้ทำอย่างดี"*

24. Une belle action est une action qui a de la bonté, et qui demande de la force pour la faire.

24. การกระทำดีคือการกระทำที่แสดงความเมตตากรุณาและซึ่งต้องการกำลังที่จะกระทำด้วย

25. Pour faire de grandes choses, il ne faut pas être un si grand génie il ne faut pas être au-dessus des hommes; il faut être avec eux.

25. ในการที่จะทำอะไรที่สำคัญนั้นไม่จำต้องเป็นอัจฉริยะไม่จำต้องอยู่เหนือผู้อื่น แต่ต้องอยู่ร่วมกับเขาเท่านั้น

*Caligula จักรพรรดิโรมัน (ค.ศ. 12 -41) ซึ่งปกครองแบบทรราชย์แล้วถูกปลงชีพ

Langage et langues

26. Les ambassadeurs de Siam, haranguant le Roi, paraissaient chanter. On leur demanda comment ils avaient trouvé notre prononciation. Ils dirent qu'il leur semblait qu'on chantait. Voilà comment on juge des choses! Effectivement, tout ce qui l'éloigne de la prononciation ordinaire parait chant.

วิธีพูดและภาษา

26. ขณะที่ราชทูตแห่งกรุงสยามได้กราบบังคมทูลพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 นั้น ฟังดูเหมือนร้องเพลง *เราจึงได้ถาม ท่านว่ามีความเห็นอย่างไรในภาษาของเรา ท่านได้กล่าวว่ารู้สึกเหมือนกับเราร้องเพลงนี่เองเป็นวิธีที่คนเราเข้าใจสิ่งต่างๆ อะไรที่แตกต่างไปจากการเปล่งเสียงธรรมดาก็เหมือนกับเพลงทั้งนั้น

*เรา หมายถึงชาวฝรั่งเศส

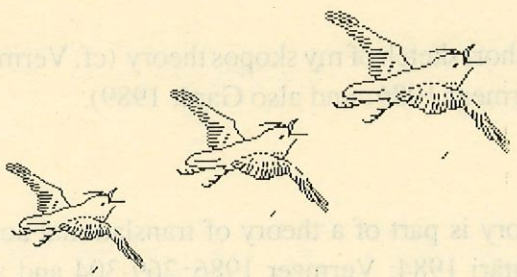
Diverses espèces de gouvernements

27. La liberté pure est plutôt un état philosophique qu'un état civil. Ce qui n'empêche pas qu'il n'y ait de très bons et de très mauvais gouvernements, et même qu'une constitution ne soit plus imparfaite a mesure qu' elle s'éloigne plus de cette idée philosophique de liberté que nous avons.

ประเภทต่าง ๆ ของรัฐบาล

27. เสรีภาพที่แท้จริงเป็นสภาพทางปรัชญามากกว่าจะเป็นสภาพที่เป็นจริง ข้อนี้มิได้เป็นอุปสรรคต่อการที่จะมีรัฐบาลดีมากหรือเลวมากได้ และรัฐธรรมนูญใดห่างไกลออกไปจากมโนคติแห่งเสรีภาพทางปรัชญาที่เราสร้างไว รัฐธรรมนูญนั้นก็จะไม่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จาก *"Cahiers"*
("สมุด")

Skopos and commission in translational action

Hans J. Vermeer

As the previous chapters have illustrated,translation can be considered as a linguistic phenomenon, or as a form of communication.It can also be seen as a form of human behaviour, sharing features which characterize other human actions. This approach focuses on the process of translating rather than the end product of the translation itself. It puts the translator into a wider social context, and takes account of the relation between translator and client, as well as those between translator and original writer, translator and reader. It emphasizes the status of the translator as an expert in his or her field, to be accorded the same kind of recognition as any other expert. It also considers the ethics of translation, and the whole question of the translator's loyalties.

Vermeer is a leading exponent of the theory of translational action. The essay below has been specially written for the present volume, and outlines two central concepts in an action theory of translation: the skopos, or aim of the translation (which might not be identical with the aim of the source text); and the commission, i.e. the specification by the client of the translator's task.

Both these will influence the translator's decisions, in what Eliot called "the intolerable wrestle with words and meanings".

This paper is a short sketch of my skopos theory (cf. Vermeer 1978, 1983; Reiss and Vermeer 1984; Vermeer 1986; and also Gardt 1989).

1. Synopsis

The skopos theory is part of a theory of translational action (translatorisches Handeln-cf. Holz-Mänttäri 1984; Vermeer 1986:269-304 and also 197-264; for the historical background see e.g. Wilss 1988:28). Translation is seen as the particular variety of translational action which is based on a source text (cf. Holz-Mänttäri 1984, especially p. 42f; and Nord 1988:31). (Other varieties would involve e.g. a consultant's information on a regional economic or political situation, etc.)

Any form of translational action, including therefore translation itself, may be conceived as an action, as the name implies. Any action has an aim, a purpose. (This is part of the very definition of an action-see Vermeer 1986.) The word skopos, then, is a technical term for the aim or purpose of a translation (discussed in more detail below). Further: an action leads to a result, a new situation or event, and possibly to a *"new"* object. Translational action leads to a *"target text"* (not necessarily a verbal one); translation leads to a *translatum* (i.e. the resulting translated text), as a particular variety of target text.

The aim of any translational action,and the mode in which it is to be realized, are negotiated with the client who commissions the action. A precise specification of aim and mode is essential for the translator. -This is of course analogously true of translation proper: skopos and mode of realization must be adequately defined if the text-translator is to fulfil his task successfully.

The translator is *"the"* expert in translational action. He is responsible for the performance of the commissioned task, for the final *translatum.* Insofar as the duly specified skopos is defined from the translator's point of view, the source text is a constituent of the commission, and as such the basis for all the hierarchically ordered relevant factors which ultimately determine the *translatum.* (For the text as part of a complex action-in-a-situation see Holz-Mänttäri 1984; Vermeer 1986.)

One practical consequence of the skopos theory is a new concept of the status of the source text for a translation, and with it the necessity of working for an increasing awareness of this, both among translators and also the general public.

As regards the translator himself: experts are called upon in a given situation because they are needed and because they are regarded as experts. It is usually assumed, reasonably enough, that such people *"know what it's all about"*; they are thus consulted and their views listened to. Being experts, they are trusted to know more about their particular field than outsiders. In some circumstances one may debate with them over the best way of proceeding, until a consensus is reached, or occasionally one may also consult other experts or consider further alternative ways of reaching a given goal. An expert must be able to say-and this implies both knowledge and a duty to use it-what is what. His voice must therefore be respected, he must be *"given a say"*. The trans lator is such an expert. It is thus up to him to decide, for instance, what role a source text plays in his translational action. The decisive factor here is the purpose, the skopos, of the communication in a given situation. (Cf. Nord 1988:9.)

2. Skopos and translation

At this point it should be emphasized that the following considerations are not only intended to be valid for complete actions, such as whole texts, but also apply as far as possible to segments of actions, parts of a text (for the term *"segment"* (stuck) see Vermeer 1970). The skopos concept can also be used with respect to segments of a *translatum*, where this appears reasonable or necessary. This allows us to state that an action, and hence a text, need not be considered an indivisible whole. (Sub-skopoi are discussed below; cf. also Reiss 1971 on hybrid texts.)

A source text is usually composed originally for a situation in the source culture; hence its status as *"source text"*, and hence the role of the translator in the process of intercultural communication. This remains true of a source text which has been composed specifically with transcultural communication in mind. In most cases the original author lacks the necessary knowledge of the target culture and its texts. If he did have the requisite knowledge, he would of course compose his text under the conditions of the target culture, in the target language! Language is part of a culture.

It is thus not to be expected that merely *"trans-coding"* a source text, merely *"transposing"* it into another language, will result in a serviceable *translatum*. (This view is also supported by recent research in neurophysiology-cf. Bergstrom 1989.) As its name implies,the source text is oriented towards, and is in any case bound to, the source culture. The target text, the *translatum*, is oriented towards the target culture, and it is this which ultimately defines its adequacy. It therefore follows that source and target texts may diverge from each other quite considerably, not only in the formulation and distribution of the content but also as regards the goals which are set for each, and in terms of which the arrangement of the content is in fact determined. (There may naturally be other reasons for a reformulation, such as when the target culture verbalizes a given phenomenon in a different way, e.f. in jokes-cf. Broerman 1984; I return to this topic below.)

It goes without saying that a *translatum* may also have the same function (skopos) as its source text.Yet even in this case the translation process is not merely a *"trans-coding"* (unless this translation variety is actually intended), since according to a uniform theory of translation a *translatum* of this kind is also primarily oriented,methodologically, towards a target culture situation or situations.Trans-coding, as a procedure which is retrospectively oriented towards the source text, not prospectively towards the target culture, is diametrically opposed to the theory of translational action. (This view does not, however, rule out the possibility that trans-coding can be a legitimate translational skopos itself, oriented prospectively towards the target culture: the decisive criterion is always the skopos.)

To the extent that a translator judges the form and function of a source text to be basically adequate perse as regards the pretermined skopos in the target culture, we can speak of a degree of *"intertextual coherence"* between target and source text. This notion thus refers to a relation between *translatum* and source text, defined in terms of the skopos. For instance, one legitimate skopos might be an exact imitation of the source text syntax, perhaps to provide target culture readers with information about this syntax. Or an exact imitation of the source text structure, in a literary translaion, might serve to create a literary text in the target culture. Why not? The point is that one must know what one is doing, and what the consequences of such action are, e.g. what the effect of a text created in this way will be in the target culture and how much the effect will differ from that of the source text in tne source culture. (For a discussion of intertextual coherence and its various types, see Morgenthaler 1980:138-140; for more on Morgenthaler's types of theme and rheme, cf.Gerzymisch-Arbogast 1987.)

Translating is doing something: *"writing a translation"*, *"putting a German text into English"*, i.e. a form of action. Following Brennenstuhl (1975), Rehbein (1977), Harras (1978; 1983), Lenk (edited volumes from 1977 on), Sager(1982) and others, Vermeer (1986) describes an action as a particular sort of behaviour: for an act of behaviour to be called an action, the person performing it must (potentially) be able to explain why he acts as he does although he could have acted otherwise. Furthermore, genuine reasons for actions can always be formulated in terms of aims or statements of goals (as an action *"with a good reason"*, as Harras puts it). This illustrates a point made in another connection by Kaspar (1983:139) :*"In this sense the notion of aim is in the first place the reverse of the notion of cause"* [editor's translation]. (Cf. also Riedl 1983:159f.) In his *De Inventione* (2.5.18.)Cicero also gives a definition of an action when he speaks of cases where *"some disadvantage, or some advantage is neglected in order to gain a greater advantage or avoid a greater disadvantage."* (Hubbell 1976: 181-3.)

3. Arguments against the skopos theory

Objections that have been raised against the skopos theory fall into two main types.

3.1 Objection (1) maintains that not all actions have an aim: some have *"no aim"*. This is claimed to be the case with literary texts, or at least some of them. Unlike other texts (!), then, such texts are claimed to be *"aimless"*. In fact, the argument is that in certain cases no aim exists, not merely that one might not be able explicitly to state an aim-the latter situation is sometimes inevitable, owing to human imperfection, but it is irrelevant here. As mentioned above, the point is that an aim must be at least potentially specifiable.

Let us clarify the imprecise expression of actions *"having"* an aim. It is more accurate to speak of an aim being attributed to an action, an author believing that he is writing to a given purpose, a reader similarly believing that an author has so written. (Clearly, it is possible that the performer of an action, a person affected by it, and an observer, may all have different concepts of the aim of the action. It is also important to distinguish between action, action chain, and action element-cf. Vermeer 1986.)

Objection(1) can be answered *prima facie* in terms of our very definition of an action: if no aim can be attributed to an action, it can no longer be regarded as an action. (The view that any act of speech is skopos-oriented was already a commonplace in ancient Greece-see Baumhauer 1986:90f.) But it is also worth specifying the key concept of the skopos in more detail here, which we shall do in terms of translation proper as one variety of translational action.

The notion of skopos can in fact be applied in three ways, and thus have three senses: it may refer to

(a) the translation process, and hence the goal of this process;
(b) the translation result, and hence the function of the *translatum;*
(c) the translation mode, and hence the intention of this mode.

Additionally, the skopos may of course also have sub-skopoi.

Objection (1), then, can be answered as follows:if a given act of behaviour has neither goal nor function nor intention, as regards its realization, result or manner, then it is not an action in the technical sense of the word.

If it is nevertheless claimed that literature *"has no purpose"*, this presumably means that the creation of literature includes individual moments to which no goal, no function or intention can be attributed, in the sense sketched above.

For instance, assume that a neat rhyme suddenly comes into one's mind. (This is surely not an action, techically speaking.) One then writes it down. (Surely an action, since the rhyme could have been left unrecorded.) One continues writing until a sonnet is produced. (An action, since the writer could have chosen to do something else-unless the power of inspiration was simply irresistible, which I consider a mere myth.)

If we accept that the process of creating poetry also includes its publication (and maybe even negotiations for remuneration), then it becomes clear that such behaviour as a whole does indeed constitute an action. Schiller and Shakespeare undoubtedly took into account the possible reactions of their public as they wrote, as indeed anyone would; must we actually denounce such behaviour (conscious, and hence purposeful), because it was in part perhaps motivated by such base desires as fame and money?

Our basic argument must therefore remain intact: even the creation of literature involves purposeful action.

Furthermore,it need not necessarily be the case that the writer is actually conscious of his purpose at the moment of writing-hence the qualification (above)that it must be *"potentially"* possible to establish a purpose.

One recent variant of objection(1) is the claim that a text can only be called *"literature"* if it is art, and art has no purpose and no intention. So a work which did have a goal or intention would not be art. This seems a bit hard on literature, to say the least! In my view it would be simpler to concede that art, and hence also literature, can be assigned an intention (and without exception too). The objection seems to be based on a misunderstanding. Nowadays it is extremely questionable whether there is, or has even been, an art with no purpose. Cf. Busch (1987:7):

Every work of art establishes its meaning aesthetically [...] The aesthetic can of course serve many different functions, but it may also be in itself the function of the work of art. [Editor's translation]

Busch points out repeatedly that an object does not *"have"* a function, but that a function is attributed or assigned to an object, according to the situation.

And when Goethe acknowledges that he has to work hard to achieve the correct rhythm for a poem, this too shows that even for him the creation of poetry was not merely a matter of inspiration:

Oftmals hab'ich auch schon in ihren Armen gedichtet,
Und des Hexameters Mass leise mit fingernder Hand
Ihr auf dem Rucken gezählt. (Römische Elegien 1.5.)
[Often have I composed poems even in her arms,
Counting the hexameter's beat softly with fingering hand
There on the back of the beloved.]

Even the well-known *"l'art pour l'art"* movement *("art for art's sake")* must be understood as implying an intention: namely, the intention to create art that exists for its own sake and thereby differs form other art.Intentionality in this sense is already apparent in the expression itself. (Cf. also Herding(1987:689), who argues that the art-for-art's-sake movement was *"a kind of defiant opposition"* against idealism -i.e.it did indeed have a purpose.)

3.2 Objection (2) is a particular variant of the first objection. It maintains that not every *translation* can be assigned a purpose, an intention; i.e. there are translations that are not goal-oriented. (Here we are taking *"translation"* in its traditional sense, for *"translation"* with no skopos would by definition not be a translation at all, in the present theory. This does not rule out the possibility that a *"translation"* may be done retrospectively, treating the source text as the *"measure of all things"*; but this would only be a translation in the sense of the present theory if the skopos was explicitly to translate in this way.)

This objection too is usually made with reference to literature, and to this extent we have already dealt with it under objection (l) : it can scarcely be claimed that literary translation takes place perforce, by the kiss of the muse. Yet there are three specifications of objection (2) that merit further discussion:

a) The claim that the translator does not have any specific goal, function or intention in mind:he just translates *"what is in the source text"*.

b) The claim that a specific goal, function or intention would restrict the translation possibilities, and hence limit the range of interpretation of the target text in comparison to that of the source text.

c) The claim that the translator has no specific addressee or set of addresses in mind.

Let us consider each of these in turn.

a) Advertising texts are supposed to advertise;the more succesful the advertisement is, the better the text evidently is. Instructions for use are supposed to describe how an apparatus is to be assembled, handled and maintained;the more smoothly this is done, the better the instructions evidently are. Newspaper reports and their translations also have a purpose: to inform the recipient, at least; the translation thus has to be comprehensible, in the right sense, to the expected readership, i.e. the set of addressees. There is no question that such *"pragmatic texts"* must be goal-oriented,and so are their translations.

It might be said that the postulate of *"fidelity"* to the source text requires that e.g. a news item should be translated *"as it was in the original"*. But this too is a goal in itself. Indeed, it is by definition probably the goal that most literary translators traditionally set themselves. (On the ambiguity of the notion *"fidelity"*, see Vermeer 1983:89-130.)

It is sometimes even claimed that the very duty of a translator forbids him from doing anything else than stick to the source text; whether anyone might eventually be able to do anything with the translation or not is not the translator's business. The present theory of translational action has a much wider conception of the translator's task, including matters of ethics and the translator's accountability.

b) The argument that assigning a skopos to every literary text restricts its possibilities of interpretation can be answered as follows. A given skopos may of course rule out certain interpretations because they are not part of the translation goal; but one possible goal (skopos) would certainly be precisely to preserve the breadth of interpretation of the source text.(Cf.also Vermeer 1983: a translation realizes something "different", not something "more" or "less"; for translation as the realization of *one* possible interpretation, see Vermeer 1986.) How far such a skopos is in fact realizable is not the point here.

c) It is true that in many cases a text-producer, and hence also a translator, is not thinking of a specific addressee (in the sense of: John Smith) or set of addressees(in the sense of:the members of the social democrat party). In other cases, however, the addressee(s) may indeed be precisely specified. Ultimately even a communication *"to the world"* has a set of addressees. As long as one believes that one is expressing oneself in a *"comprehensible"* way, and as long as one assumes, albeit unconsciously, that people have widely varying levels of intelligence and education, then one must in fact be orienting oneself towards a certain restricted group of addressees; not necessarily consciously-but unconsciously. One surely often uses one's own (self-evaluated) level as an implicit criterion (the addressees are (almost) as intelligent as one is oneself...). Recall also the discussions about the best way of formulating news items for radio and television, so that as many recipients as possible will understand.

The problem, then, is not that there is no set of addressees, but that it is an indeterminate,fuzzy set.But it certainly exists, vague in outline but clearly present. And the clarity or otherwise of the concept is not specified by the skopos theory. A fruitful line of research might be to explore the extent to which a group of recipients can be replaced by a *"type"* of recipient. In many cases such an addressee-type may be much more clearly envisaged, more or less consciously, than is assumed by advocates of the claim that translations lack specific addressees. (Cf.also Morgenthaler 1980 : 94 on the possibility of determining a *"diffuse public"* more closely; on indeterminacy as a general cultural problem see Quine 1960.)

The set of addressees can also be determined indirectly:for example, if a publisher specializing in a particular range of publications commissions a translation, a knowledge of what this range is will give the translator a good idea of the intended addressee group (cf.Heinold et al.1987:33-36).

3.3 Objection (2) can also be interpreted in another way.In text linguistics and literary theory a distinction is often made between text as potential and text as realization.If the skopos theory maintains that every text has a given goal, function or intention, and also an assumed set of addressees, objection (2) can be understood as

claiming that this applies to text as realization:for a text is also potential in the *"supersummative"* sense (Paepcke 1979:97), in that it can be used in different situations with different addressees and different functions. Agreed; but when a text is actually composed, this is nevertheless done with respect to an assumed function (or small set of functions) etc. The skopos theory does not deny that the same text might be used later(also) in ways that had not been foreseen originally. It is well known that a *translatum* is a text *"in its own right"* (Holz-Mänttäri et al.1986:5), with its own potential of use:a point overlooked by Wilss (1988:48). For this reason not even potential texts can be set up with no particular goal or addressee-at least not in any adequate, practical or significant way.

This brings us back again to the problem of the *"functional constancy"* between source and target text:Holz-Mänttäri (1988) rightly insists that functional constancy, properly understood, is the exception rather than the rule. Of relevance to the above objections in general is also her following comment (ibid.:7):

Where is the neuralgic point at which translation practice and theory so often diverge? In my view it is precisely where texts are lifted out of their environment for comparative purposes, whereby their process aspect is ignored. A dead anatomical specimen does not evade the clutches of the dissecting knife, to be sure, but such a procedure only increases the risk that findings will be interpreted in a way that is translationally irrelevant.
[Editor's translation]

3.4 I have agreed that *one* legitimate skopos is maximally faithful imitation of the original, as commonly in literary translation. True translation, with an adequate skopos, does not mean that the translator *must* adapt to the customs and usage of the target culture, only that he can so adapt. This aspect of the skopos theory has been repeatedly misunderstood. (Perhaps it is one of those insights which do not spread like wildfire but must first be hushed up and then fought over bitterly, before they become accepted as self-evident-cf.Riedl 1983:147.)

What we have is in fact a *"hare-and-tortoise"* theory (Klaus Mudersbach, personal communication): the skopos is always (already)there, at once, whether the translation is an assimilating one or deliberately marked or whatever. What the skopos states is that one must translate, consciously and consistently, in accordance with some principle respecting the target text. The theory does not state what the principle is: this must be decided separately in each specific case. An optimally faithful rendering of a source text, in the sense of a trans-coding, is thus one perfectly legitimate goal. The skopos theory merely states that the translator should be aware that some goal exists, and that any given goal is only one among many possible ones. (How many goals are

actually realizable is anther matter. We might assume that in at least some cases the number of realizable goals is one only.) The important point is that a given source text does not have one correct or best translation only (Vermeer 1979 and 1983:62-88).

We can maintain, then, that every reception or production of a text can at least retrospectively be assigned a skopos, as can every translation, by an observer or literary scholar etc; and also that every action is guided by a skopos. If we now turn this argument around we can postulate a priori that translation-because it is an action-always presupposes a skopos and is directed by a skopos. It follows that every translation commission should explicitly or implicitly contain a statement of skopos in order to be carried out at all. Every translation presupposes a commission, even though it may be set by the translator to himself (I will translate this keeping close to the original/...). *"A"* statement of skopos implies that it is not necessarily identical with the skopos attributed to the source text:there are cases where such identity is not possible.

4. The translation commission

Someone who translates undertakes to do so as a matter of deliberate choice (I exclude the possibility of translating under hypnosis), or because he is required to do so. One translates as a result of either one's own initiative or someone else's:in both cases, that is, one acts in accordance with a *"commission"* (Auftrag).

Let us define a commission as the instruction, given by oneself or by someone else, to carry out a given action-here : to translate. (Throughout the present article translation is taken to include interpretation.)

Nowadays, in practice,commissions are normally give explicitly *(Please translate the accompanying text)*, although seldom with respect to the ultimate purpose of the text. In real life, the specification of purpose, addressees etc.is usually sufficiently apparent from the commission situation itself:unless otherwise indicated, it will be assumed in our culture that for instance a technical article about some astronomical discovery is to be translated as a technical article for astronomers, and the actual place of publication is regarded as irrelevant; or if a company wants a business letter translated, the natural assumption is that the letter will be used by the company in question (and in most cases the translator will already be sufficiently familiar with the company's own in-house style, etc). To the extent that these assumptions are valid, it can be maintained that any translation is carried out according to a skopos. In the absence of a specification, we can still often speak of an implicit (or implied) skopos. It nevertheless seems appropriate to stress here the necessity for a change of attitude among many translators and clients:as far as possible, detailed information concerning the skopos should always be given.

With the exception of *forces majeures*-or indeed even including them, according to the conception of *"commission"* (cf. the role of so-called inspiration in the case of biblical texts)-the above definition, with the associated arguments, allows us to state that every translation is based on a commission.

A commission comprises (or should comprise) as much detailed information as possible on the following:(1) the goal, i.e. a specification of the aim of the commission (cf. the scheme of specification factors in Nord 1988:170) ; (2) the conditions under which the intended goal should be attained (naturally including practical matters such as deadline and fee). The statement of goal and the conditions should be explicitly negotiated between the client (commissioner) and the translator, for the client may occasionally have an imprecise or even false picture of the way a text might be received in the target culture.

Here the translator should be able to make argumentative suggestions. A commission can(and should) only be binding and conclusive, and accepted as such by the translator, if the conditions are clear enough. (I an aware that this requirement involves a degree of wishful thinking ; yet it is something to strive for.) Cf. Holz-Mänttäri 1984:91f and 113; Nord 1988:9 and 284, note 4.

The translator is the expert in translational action (Holz-Mänttäri 1984 and 1985); as an expert he is therefore responsible for deciding whether, when, how, etc. a translation can be realized (the Lasswell formula is relevant here-see Lasswell 1964:37; Vermeer 1986:197 and references there).

The *realizability* of a commission depends on the circumstances of the target culture, not on those of the source culture. What is dependent on the source culture is the source text. A commission is only indirectly dependent on the source culture to the extent that a translation, by definition,must in volve a source text. One might say that the realizability of a commission depends on the relation between the target culture and the source text; yet this would only be a special case of the general dependence on the target culture: a special case, that is, insofar as the commission is basically independent of the source text function. If the discrepancy is too great,however, no translation is possible -at most a rewritten text or the like. We shall not discuss this here. But it should be noted that a target culture generally offers a wide range of potential, including e.g. possible extension through the adoption of phenomena from other cultures. How far this is possible depends on the target culture. (For this kind of adoption see e.g. Toury 1980.)

I have been arguing - I hope plausibly - that every translation can and must be assigned a skopos. This idea can now be linked with the concept of commission:it is precisely by means of the commission that the skopos is assigned. (Recall that a translator may also set his own commission.)

If a commission cannot be realized, or at least not optimally, because the client is not familiar with the conditions of the target culture, or does not accept them, the competent translator(as an expert in intercultural action, since translational action is a particular kind of intercultural action) must enter into negotiations with the client in order to establish what kind of *"optimal"* translation can be guaranteed under the circumstances. We shall not attempt to define *"optimal"* here-it is presumably a supra-individual concept. We are simply using the term to designate one of the best translations possible in the given circumstances,one of those that best realize the goal in question.Besides, *"optimal"* is clearly also a relative term: "optimal under certain circumstances" may mean *"as good as possible in view of the resources available"* or *"in view of the wishes of the client"*, etc. -and always only in the opinion of the translator, and/or of the recipient, etc. The translator, as the expert, decides in a given situation whether to accept a commission or not, under what circumstances, and whether it needs to be modified.

The skopos of a translation is therefore the goal or purpose, defined by the commission and if necessary adjusted by the translator. In order for the skopos to be defined precisely, the commission must thus be as specific as possible (Holz-Mänttäri 1984). If the commission is specific enough, after possible adjustement by the translator himself,the decision can then be taken about *how* to translate optimally, i.e. what kind of changes will be necessary in the *translatum* with respect to the source text.

This concept of the commission thus leads to the same result as the skopos theory outlined above:a *translatum* is primarily determined by its skopos or its commission, accepted by the translator as being adequate to the goal of the action. As we have argued, a *translatum* is not *ipso facto* a *"faithful"* imitation of the source text. *"Fidelity"* to the source text (whatever the interpretation or definition of fidelity)is one possible and legitimate skopos or commission. Formulated in this way, neither skopos nor commission are new concepts as such-both simply make explicit something which has always existed. Yet they do specify something that has hitherto either been implicitly put into practice more unconsciously than consciously, or else been neglected or even rejected altogether: that is, the fact that one translates according to a particular purpose, which implies translating in a certain manner, without giving way freely to every impulse; the fact that there must always be a clearly defined goal. The two concepts also serve to relativize a viewpoint that has often been seen as the only valid one:that a source text should be translated *"as literally as possible"*

Neglecting to specify the commission or the skopos has one fatal consequence: there has been little agreement to date about the best method of translating a given text. In the context of the skopos or the commission this must now be possible, at least as regards the macrostrategy. (As regards individual text elements we still know too little about the functioning of the brain, and hence of culture and language, to be able to rely

on much more than intuition when choosing between different variants which may appear to the individual translator to be equally possible and appropriate in a given case,however specific the skopos.) The skopos can also help to determine whether the source text needs to be *"translated"*. *"paraphrased"* or completely *"re-edited"*. Such strategies lead to terminologically different varieties of translational action, each based on a defined skopos which is itself based on a specified commission.

The skopos theory thus in no way claims that a translated text should *ipso facto* conform to the target culture behaviour or expectations, that a translation must always *"adapt"* to the target culture. This is just one possibility: the theory equally well accommodates the opposite type of translation, deliberately marked, with the intention of expressing source-culture features by target-culture means. Everything between these two extremes is likewese possible, including hybrid cases. To know what the point of a translation is, to be conscious of the action-that is the goal of the skopos theory. The theory campaigns against the belief that there is no aim (in any sense whatever), that translation is a purposeless activity.

Are we not just making a lot of fuss about nothing, then? No, insofar as the following claims are justified: (1) the theory makes explicit and conscious something that is too often denied; (2) the skopos, which is (or should be) defined in the commission,expands the possibitites of translation, increases the range of possible translation strategies, and releases the translator from the corset of an enforced -and hence often meaningless-literalness; and (3) it incorporates and enlarges the accountability of the translator, in that his translation must function in such a way that the given goal is attained. This accountability in fact lies at the very heart of the theory: what we are talking about is no less than the ethos of the translator.

By way of conclusion,here is a final example illustrating the importance of the skopos or commission.

An old French textbook had a piece about a lawsuit concerning an inheritance of considerable value. Someone had bequeathed a certain sum to two nephews. The will had been folded when the ink was still wet, so that a number of small ink-blots had appeared in the text. In one place, the text could read either as *deux* 'two' or *d' eux*'of them'. The lawsuit was about whether the sentence in question read *à chacun deux cent mille francs* 'to each, two hundred thousand francs', *or à chacun d' eux cent mille francs* to each of them, one hundred thousand francs'. Assume that the case was being heard in, say, a German court of law, and that a translation of the will was required. The skopos (and commission) would obviously be to translate in a *"documentary"* way, so that the judge would understand the ambiguity. The translator might for instance provide a note or comment to the effect that two readings were possible at the point in question, according to whether the apostrophe was interpreted as an inkblot or not, and

explain them(rather as I have done here). -Now assume a different context, where the same story occurs as a minor incident in a novel. In this case a translator will surely not wish to interrupt the flow of the narrative with an explanatory comment, but rather try to find a target language solution with a similar kind of effect, e.g. perhaps introducing an ambiguity concerning the presence or absence of a crucial comma, so that 200,000 francs might be interpreted either as 2000 or as 200,000 francs. Here the story is being used *"instrumentally"*; the translation does not need to reproduce every detail, but aims at an equivalent effect -The two different solutions are equally possible and attainable because each conforms to a different skopos. And this is precisely the point of the example: one does not translate a source text in a void, as it were, but always according to a given skopos or commission.

The above example also illustrates the fact that any change of skopos from source to target text, or between different translations,gives rise to a separate target text, e.g. as regards its text variety. (On text varieties *(Textsorten)*, see Reiss and Vermeer 1984; but cf. also Gardt's (1987:555) observation that *translation* strategies are bound to text varieties only *"in a strictly limited way"*.) The source text does not determine the variety of the target text, nor does the text variety determine *ipso facto* the form of the target text (the text variety does not determine the skopos, either); rather, it is the skopos of the translation that also determines the appropriate text variety. A *"text variety"* in the sense of a classificatory sign of *a translatum*, is thus a consequence of the skopos, and thereby secondary to it. In a given culture it is the skopos that determines which text variety a translatum should conform to. For example:

An epic is usually defined as a long narrative poem telling of heroic deeds. But Homer's Odyssey has also been translated into a novel: its text variety has thus changed from epic to novel, because of a particular skopos. (Cf. Schadewaldt's (1958) translation into German, and the reasons he gives there for this change; also see Vermeer 1983 : 89-130.)

THE IMPORTANCE OF BACKGROUND KNOWLEDGE IN TRANSLATION

*K. Déjean Le Féal**

Lecture given at the translation seminar held at Thammasat University, Bangkok, December 27-29, 1988

Americans are known for starting their speeches with a joke. The French are less accustomed to this. They are above all known for their cuisine. I would therefore like to start my lecture with a comparison in the field of gastronomy. The French are quite fond of a cake called *"quatre quarts"* (four quarters), which owes its name to the fact that it is made up of four ingredients (butter, eggs, sugar and flour), each of which is used in equal amounts and thus constitutes one fourth of the cake's batter.

Translaion always reminds me of this cake, since it also consists of four ingredients of equal importance: thorough knowledge of the source language, competence in the subject matter of the text to be translated, writing skills in the target language, and mastery of the technique of translation.

I have not mentioned knowledge of the culture of the source-and target-language contries as a fifth ingredient, although it is the subject of a separate lecture at this seminar, because in my view, this knowledge is closely linked to both the linguistic and the cognitive prerequisites. Indeed, a country's culture is always reflected in its language and, to a certain extent, kept alive by the use of this language. The varieties of English spoken in Australia, Canada, Great Britain, India, New Zealand and the United States demonstrate this phenomenon. This observation also explains why most countries would be reluctant to have English replace their national language, in spite of the material advantages this substitution might bring, because they know that parting with their language would mean losing a good deal of their culture and hence of their identity.

---

* ผู้เชี่ยวชาญการแปลแห่ง E.S.I.T. มหาวิทยาลัยปารีสที่ 7

As for its link with the subject matter, the culture of a country helps to explain why specific subject matters are discussed, the way they are addressed, and the wider implications of certain aspects that might appear insignificant. For instance, to a Thai who lives in a country where many stores seldom seem to close, endless debates on a bill changing legal business hours of stores in the Federal Republic of Germany would be incomprehensible without some knowledge of the German way of life. Such knowledge would include insight into the country's geographical and climatic conditions, tradition, and economic, social and technological developments. If he lacked this knowledge, the Thai might consider these debates as childish bickering because he would not have grasped all the implications of the bill and the interests at stake.

Having been asked to talk specifically about background knowledge, one of the ingredients of translation, I will explain first why thorough knowledge of the subject matter is essential for understanding the source text and then deal with the role of this knowledge in the final operation of translation, i.e.re-expression in the target language.

Background Knowledge in Comprehension

Let us first ask why background knowledge is indispensable for the comprehension of the source text.

As was explained yesterday, translation is a two-part act of communication. In the first stage, the author of the text communicates with his potential reader--in this case the translator. In the second stage, the traslator, in turn, communicates with his potential reader.

One may argue that it is not the translator whom the author addresses, but rather a potential audience which does not include the translator. Indeed, it is sometimes said that the translator only taps a message which was not originally intended for him. Yet, I hope to be able to demonstrate that in order to understand the author's meaning, the translator must consider himself to be part of the potential audience the author is addressing.

One essential feature of communication is that it can only succeed if there is cooperation between the communicator and his interlocutor. In other words, communication never constitutes a one-way operation;it always requires a meeting of the minds.

The communicator wins his interlocutors'cooperation by arousing their curiosity--telling them only what he believes they do not already know or have not already thought of. In order to direct their thought process toward his line of reasoning, he alludes to the elements of background knowledge to be tapped so as to allow the encounter. He then can shed new light on an issue or add a new twist which will update this background knowledge.

Obviously, the author must strike the right balance between intriguing the reader and running the risk of losign him. In order to do this, he has to define his audience. He must gauge their background knowledge and then decide which aspects of his message to state explicitly and which should remain implicit.

If the translator happens to have less background knowledge than the targetred audience, he will fail to perceive the author's reasoning and thus full understanding cannot take place.

It should be stressed that incomplete comprehension is all the less acceptable in translation since, unlike the reader, the tramslator must completely deverbalize the author's thought. This deverbalization can only be accomplished if the content is understood in its entirety, including its implicit aspects.

Therefore, the translator must have at least the same background knowledge as the author's targeted audience. Hence, he must in fact be part of this audience.

When gauging his potential readers' background knowledge, the author can only approximate. He may therefore occasionally wonder whether he is explicit enough or, inversely, whether he is boring his readers by telling them what they already know. Even though he belongs to the author's targeted audiencee, án individual reader may at times lack the specific knowledge the author assumes he has. If, due to this gap in his background knowledge, he remains completely baffled by the author'statement, he connot fail to become aware of not having understood. More often, however, the reader's background knowledge may only slightly fall behind the expected one. In this case, the ensuing lack of understanding may be too minimal for him to realize that he did not fully grasp the author's meaning.

Translators run this same risk. Unlike the average reader, however, they cannot afford to be unaware of incomplete comprehension, since it could result in incomplete deverbalization and thus faulty translation. Hence, translators must constantly verify that they have understood the message in its entirety.

How are they to go about it? Simply by making sure, consciously and deliberately, that they are capable of explaining the implications of each statement. If so, they can be certain of having undertood all there was to understand. If not, be it only in a single case, they can be equally certain that something has escaped their grasp.

For example, let us examine this article entitled *"Therapy by mimicry."* [1]

<<A.H. Underwood and his colleagues at Smith kline and>>
<<French Research Limited in England have developed a>>
<<thyromimetic which reduces cholesterol levels in ani->>
<<mals without increasing heart rate. However, in assays>>
<<of the thyroid hormone's interaction with cultured>>

---

[1] Scientific American, Vol.256, No2, page 50.

<<heart and liver cells, the thyromimetic does not have>>
<<an organ-selective effect. According to Underwood, the>>
<<study supports earlier work describing a nuclear pump>>
<<which could be the source of selective access if the>>
<<liver was more active in vivo in pumping the thyromi->>
<<metic into the nucleus that was the heart.>>

The first question to be asked by the translator is: Why is the development of this thyromimetic worth reporting?

And the answer must be: Among the factors promoting coronary heart disease is a high level of cholesterol in the blood. It has been known for quite some time that thyroid hormones reduce circulating cholosterol by stimulating liver function, but efforts to administer agents that mimic thyroid-hormone activity therapeutically have been stymied by the fact that they increase heart rate-not a desirable result in partients with coronary heart disease.

Second question: Why should the absence of organ selectivity in vitro support the hypothesis of a nuclear pump?

The answer: The liver is the primary organ where the uptake of low-densïty lipoprotein (LDL) particles, the major carriers of cholesterol in the blood, takes place. Thyroid hormones and mimetics increase the expression of LDL receptors on the liver-cell surface, thereby facilitating passage of the LDL particles through the cell wall; once it is inside the cell, the LDL is broken down. The number of LDL receptors on the cell surface depends on the rate at which the thyroid hormone binds to its own receptors in the cell nuclei. The cardiac-cell receptors for thyroid hormones are similar to, if not identical with, the liver-cell receptors. Therefore, increased LDL destruction by thyroid-hormone therapy is coupled with increased cardiac output. The organ-selective effect of the newly developed thyromimetic in vivo and its non selectivity in vitro suggest that the thyroid-hormone receptor's binding affinity is not the limiting factor in hormone effectiveness. Other factors, such as a nuclear pump which controls in vivo how the hormone gets inside the cell to the receptor and at what rate, exert a stronger influence.

Only after verifying, in the manner demonstrated above, that he is capable of explaining the implied links between the different statements of the text, can the translator be certain of having understood the author's reasoning in its entirety.

If, on the contrary, he realizes that he is unable to explain why, for instance, the author draws the conclusion that organselective effect of the newly developed thyromimetic in vivo and its non selectivity in vitro suggest the existence of a nuclear pump, then he can be certain that something has escaped his grasp and that he must delve deeper into the subject matter.

Such shortcomings may occur quite often. Even specialists find it difficult in today's world to keep abreast of all the new developments in their field. Thus, what is crucial for the reliability and intelligibility of a translation--even more than his background knowledge per se--is the translator's awareness of any lack thereof and how to remedy it.

While, as we saw earlier, the author may sometimes wonder whether he is over-or underrating his audience's knowledge of the subject matter, he will always take for granted the specific elements of background knowledge that he himself has provided in preceding parts of text. In other words, the author assumes that his text is read from the beginning to the end and that, for instance, while reading the third paragragh, the reader still remembers what was said in the first and the second paragraphs.

That is why sentences out of context are generally unintelligible to demonstrate this phenomenon, let us study the first sentence of the second paragraph of a magazine article on America's children: (2)

<<If so, the national character needs some reinforcement.>>

There are no technical terms in his sentence; its syntactic structure is very simple, and yet, it is not possible to decipher its meaning.

The rest of the second paragraph does not shed much light on the meaning of the sentence either:

<<Every year, 40,000 American babies die as the result>>
<<of inadequate prenatal and neonatal care, the worst>>
<<infant-mortality rate among 19 industrial nations. Of>>
<<those who survive, one out of five lives in poverty.>>
<<A study released last week by the Urban Institute>>
<<shows that the U.S. childhood-poverty rate is two to>>
<<three times higher than that of most other First>>
<<World countries, where benefits for the poor are generally more>>
<<generous.>>

It is definitely the first paragraph that contains the cognitive elements essential for understanding the first sentence of the second paragraph:

<<At times, this election year, it has seemed as if Amer->>
<<ica's children were at the top of the national agenda.>>
<<Schools and day-care centers are the photo opportuni->>
<<ties of choice for both political campaigns. Michael>>
<<Dukakis hails children as 'our joy and our future' and>>
<<warns of 'the new challenges that face the Amer->>
<<ican family.' George Bush says he is haunted by the>>
<<lives of inner-city kids. He adds that the 'national>>
<<character can be measured by how we care for our>>
<<children'>>

(2) *"The Children's Hour"*, U.S. News and World Report, Nov. 7, 1988, p. 34.

The meaning of the initially unintelliigible sentence *"If so, the national character needs some reinforcement"* is now cristal clear. Yet, the sentence has not changed. What has changed is our background knowledge. It has been sufficiently updated by the reading of the first paragraph to allow us to follow the author's reasoning in the second paragraph. Thus, the context provides a text-oriented micro-updating of the reader's background knowledge. Consequently, in order to be understood and hence translated, a text must always be treated as an indivisible entity.

Background Knowledge in the Re-Expression Stage

The last stage of the translation process entails the rewriting of the text in the target language. This operation puts even greater demand on the translator's knowledge of the subject matter than mere comprehension does. Indeed, he must not only be able to recognize the jargon of the subject matter, but also be capable of using it actively.

There is a tendency to consider such jargon a mere collection of technical terms, which can easily be looked up in a dictionary. In fact, the most salient feature of a technical language is not the technical terminology but rather the specific way apparently non-technical terms are used, as can be seen from this example: [3]

<<Le mot Juste? Include it out!>>
<<The new Borland-Larousse Alpha Lexis French spell->>
<<checker and synonym searcher for PCs has one major>>
<<congenital defect, inherited from its Lightening fore->>
<<bearer-you can only check a screen's worth of text>>
<<at a time, never a full document.>>
<<Since Alpha Lexis is automatically loaded every time>>
<<you reboot (trying to slot it in a path lands you with>>
<<"Can't activate the motor" messages), users who regu->>
<<larly write in other languages than French have to>>
<<refix the default values every time they switch on.>>
<<Or include the whole package out.>>

While the text contains few technical terms in the classical sense of the word,its jargon is clearly that of computer specialists.

When rewriting the text in the target language, the translator must reproduce the jargon, since its main purpose is to facilitate unambiguous communication. Consequently, he must master the use of this jargon in the target language.

---

[3] Language Technology, No. 11, p. 39.

Since jargon is not just a series of tecnical terms,but rather a language within a language, it can be dealt with properly only if it has been learned hand in hand with its cognitive content. This is always the case with monolingual persons, at least as far as abstract knowledge is concerned. Such knowledge can only be acquired through a verbal medium and is generally assimilated along with this meduim. However, a translator is bilingual by definition, in so far as he possesses a second language. Consequently, he may have acquired abstract knowledge in certain domains (and the accompanying jargon) through the medium of his second language, i.e. the source language. At the re-expression stage, he may be incapable of dealing with such topics in his native language, that is, the target language.

This phenomenon is not at all surprising, since a translator consciously attempts to exercise his second language by listening to or reading in this language, not to mention periods of immersion in the country of this language. If, for example, he had learned to sail while abroad, he would have mastered sailing jargon in his second language, but not necessarily in his native language. Consequently, he would have to learn the jargon in his native language before being able to translate a specialized text on sailing, even though, thanks to his knowledge of the subject matter, he would understand a similar text already written in his native language. Indeed, it always requires less competence to reconize a jargon than to actively use it (just as it is easier to understand a language than to speak it correctly).

Hence, in the last stage of the translation process, when the translator becomes a writer, he must possess not only the background knowledge of the targeted reader, but also the linguistic capacity of the author.

Furthermore, when rewriting the text, the translator must, like the author, gauge his readers'background knowledge in order to strike the right balance between that which must be stated explicitly and that which may be merely implied. The proportion may not be the same in the target text as in the source text because of cultural or other differences beween the author's and the translator's audiences, in spite of the fact that in the case of a translation, one always assumes that they belong to the same socio-professional group.

Often-though by no means always-the translation will have to be slightly more explicit than the source text. The translator must therefore be capable of formulating in the relevant jargon aspects of the author's reasoning that were only implied in the source text. Again we can see that he must not only be fully aware of what the explicit statements imply, as mentioned above, but also be capable of making them clearly understood.

---

(3) Langnage Technology, No 11. p.34

Shifting the balance between explicit and implicit reasoning does not mean adding numerous footnotes with lengthy explanations. The additional information must be incorporated into the text by summarizing the background knowledge the author took for granted.

The need for the translator to evaluate his readers'knowledge of the subject matter not only puts great demand on his own background knowledge, but also requires him to be familliar with theirs. This means that he must have close contact with them and share their sources of information. Hence, he must actually be engaged in the same activities as they are.

Familiarity with their reading material is also essential in order to evaluate the need for any rearrangement of the text's cognitive content in the target language. There may, indeed, be differences between the ways of presenting scientific or technical evidence in one culture or another. Since the purpose of a translation is to produce the same effect on the target language audience as the source text does on its own, any differences in the norm of paper writing, for instance, must be compensated for in the translation. Thus one avoids any impression of strangeness not intended by the author, nor perceived by his readers, but rather due to peculiarities of culture.

It should be stressed that although the examples given were chosen in technical and scientific fields, background knowledge is just as important, if not more so, in literary translation. Indeed, literary translation requires not only a comprehensive literary background in both languages-indispensable for comprehension and for stylistic quality of reexpression-but also familiarity with the subject matters dealt with in the work to be translated. In the case of a novel, for instance, the translator must be acquainted with the country where it is set, the geography, history, culture and social life of this country as well as with the situations described and the problems discussed in the novel. How else could he be in a position to recreate this novel in the target language? Indeed, there is no other specialized field in which the translator's role as an author is more evident than in the field of literature.

Outlook

From what has been said above, it follows that translation in a specialized field can only be done by experts in this field, who are effective writers, competent in the source language,and wellversed in the technique of translation.

Since, for the time being,there may not be enough translators who fulfill all of these prerequisites, team-work will often constitute the only possible solution. Ironically, at a time when it is considered essential in almost all fields of human activity, team-work is seldom practiced in translation-a clearly interdisciplinary field. Yet, cooperation with an expert, who also be a native speaker of the target language, allows the translator to venture into fields where he has enough background knowledge to understand the explicit aspects of the author's reasoning, but not to master implied meaning, nor to re-express it.

In the long run, however, specialization will be the best choice. Obviously, this is not to advocate courses on the translation of specialized texts or on a specialized vocabulary, but rather the training of translators in a specialized field or of bilingual specialists in the technique of translation.

In our modern world, it is no longer sufficient merely to know languages and how to translate. The future belongs to the specialist.

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแปล

สิทธา พินิจภูวดล

ความหมายของการแปล

ความหมายตามตัวอักษรของการแปล

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า *"แปล"* ซึ่งเป็นคำกริยาไว้ 2 ความหมายดังนี้

แปล (กริยา) : ถ่ายความหมายจากภาษาหนึ่งมาเป็นอีกภาษาหนึ่ง, ทำให้เข้าใจความหมาย

พจนานุกรม เปอติ โรแบรท์ (Petit Robert) ได้ให้ความหมายของคำ *"traduire"* ไว้หลายความหมายตามวงการที่ใช้ เช่น วงการกฎหมายและวงการทั่วไป ในวงการทั่วไป (ได้เล่าประวัติ ของความหมายด้วย) หมายความว่า *"Faire que ce qui était énoncé dans une langue le soit dans une autre, en tendant à l'équivalence sémantiqne et expressive des deux annoncés"* คำแปล traduire คือ ถ่ายทอดข้อความที่เขียนด้วยภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง โดยรักษาความหมาย และการแสดงออกไว้ให้เท่าเทียมกัน

พจนานุกรม นิวเวบสเตอร์ (The New Webster Dictionary) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการแปลในเรื่องของภาษาไว้ ดังนี้

translate : *"to render into another language; to interpret; to explain by using other words; to express in other terms"*

คำแปล translate แปลว่า *"ถ่ายทอดจากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่ง, ตีความหมาย, อธิบายโดยใช้คำอย่างอื่น, แสดงออกโดยใช้ถ้อยคำอย่างอื่น"*

เมื่อเปรียบเทียบความหมายจากพจนานุกรมไทย พจนานุกรมฝรั่งเศสและอังกฤษแล้ว ก็อาจจะสรุปได้ว่า คำว่า *"แปล"* ก็คือ

"แปล คือ ถ่ายทอดความหมายจากภาษาหนึ่ง มา/ไป ยังอีกภาษาหนึ่ง"

ที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นความหมายของคำว่า *"แปล"* ซึ่งเป็นคำกริยา ดังนั้น *"การแปล"* ซึ่งเป็นคำนวณ จึงอาจจะสรุปความหมายได้ดังนี้

การแปล คือ *"การถ่ายทอดข้อความจากภาษาหนึ่งมา/ไป ยังอีกภาษาหนึ่งการตีความหมายหรือการทำให้เข้าใจความหมาย การอธิบายโดยใช้ถ้อยคำสำนวนอย่างอื่น"*

---

* *ศาสตราจารย์ ดร. ข้าราชการบำนาญ*

ความหมายในแนวกว้างของการแปล

ที่การแปลมีความหมายในแนวกว้างก็เนื่องมาจากการแปลมีความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทำให้ความหมายตามอักษรไม่ครอบคลุมการแปลที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

ความหมายในแนวกว้างของการแปล คือ *"การถ่ายทอดข้อความจากภาษาหนึ่ง (ภ.1) ไปยังอีกภาษาหนึ่ง (ภ.2) โดยรักษา คุณค่า และความหมาย ในภาษาเดิมไว้อย่างครบถ้วนและมีน้ำหนักเท่ากัน รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งอื่นๆ ที่แฝงอยู่ในเนื้อความเดิมด้วย เช่น วัฒนธรรม ปรัชญา ความคิด ความรู้สึก ฯลฯ"*

ขอบเขตของการแปล

การแปลขยายตัวจากอดีตจนถึงปัจจุบันอย่างไม่หยุดยั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันการแปลมีความก้าวหน้ารวดเร็วมาก ทั้งการสื่อสารเฉพาะบุคคล การสื่อสารมวลชน และการสื่อสารในวงวิทยาการ และวิชาการแขนงต่างๆ จนกระทั่งผู้ที่ทำงานแปลในปัจจุบันได้เปลี่ยนสภาพจากนักแปลสมัครเล่นกลายเป็นนักแปลอาชีพซึ่งจะต้องได้รับการศึกษาที่มีระบบ (System) และการฝึกฝนอย่างมีระเบียบวิธี (Methodology)

1. ขอบเขตการแปลในอดีต

ในอดีตการแปลมีขอบเขตจำกัดอยู่ในวงนักปราชญ์ ผู้คงแก่เรียน นักปราชญ์ที่มีความรู้ดีในด้านภาษา และความรู้ในเนื้อหาที่แปลมักจะแปลหนังสือที่ตนสนใจตามวิธีที่ค้นพบเอง หรือแปลไปพลางเรียนรู้วิธีแปลไปพลาง งานที่แปลมักจะเป็นงานที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น คัมภีร์ทางศาสนาต่างๆ ทั้งคัมภีร์ไบเบิ้ล คัมภีร์ไตรเทพ คัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์ดังกล่าวเป็นคัมภีร์ที่ศักดิ์สิทธิ์ นักปราชญ์ผู้แปลต้องการรักษา *"สภาพทางภาษา"* และความศักดิ์สิทธิ์ไว้ ดังนั้นจึงพากันยึมใช้วิธี แปลคำต่อคำหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า แปลตามพยัญชนะ หรือแปลตามตัวอักษร

สำหรับงานแปลอื่นที่ไม่ใช่คัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ นักปราชญ์ผู้แปลก็จะใช้วิธีแปลตามเนื้อความหรือการแปลตามอรรถ งานแปลอื่นได้แก่กวีนิพนธ์ บทละคร และวรรณกรรมอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถรักษาความประณีตงดงามและความหมายตามต้นฉบับไว้

สรุปได้ว่าในอดีตขอบเขตของงานแปลจำกัดอยู่ภายในวงการศาสนาและวรรณคดี นักแปลคือนักปราชญ์ผู้คงแก่เรียน วิธีแปลคือการแปลตามพยัญชนะ และการแปลตามอรรถ

2. ขอบเขตของการแปลในปัจจุบัน

ต่อมาการแปลได้แพร่หลายกว้างขวางขึ้นเป็นอันมาก งานแปลมีกระจายอยู่ตามวงการต่างๆ ทั่วไป และเข้ามามีบทบาทใกล้ชิดกับความเป็นอยู่ปกติประจำวันของคนส่วนมาก งานแปลกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์ความเจริญในด้านต่างๆ ของมนุษย์ ได้แก่ ในวงการด้านอักษรศาสตร์ ในวงการกฎหมาย ในวงการธุรกิจ และในวงการวิทยาศาสตร์ และวิทยาการสมัยใหม่ดังนี้

2.1 ในวงการอักษรศาสตร์ ความต้องการใช้งานแปลทางด้านอักษรศาสตร์ในปัจจุบันยังมีปริมาณมากพอสมควร นักแปลที่มุ่งจะได้รับเกียรติและชื่อเสียงจะนิยมการแปลงานในด้านอักษรศาสตร์และสังคมวิทยา ได้แก่ กวีนิพนธ์ นวนิยาย นิทาน นิยาย เรื่องสั้น บทละคร บทภาพยนตร์ บทวิทยุ โทรทัศน์ ภาพชุด ภาพวาด การ์ตูน สารบันเทิง และอื่นๆ ดังนั้นในสื่อมวลชน เช่น นิตยสาร และหนังสือพิมพ์รายวันจึงมีงานแปลปรากฏอยู่เสมอ ทั้งที่เป็นงานแปลโดยตรง (คือแปลจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่งโดยรักษาความยาวและเนื้อหาของงานแปลไว้เท่าๆ กันทั้งสองภาษา ได้ตัดทอนอธิบายความ เสริมความ) และงานแปลโดยอ้อม (คือแปลเก็บความแปลย่อหรือขยายความ) ตลอดจนภาพยนตร์โทรทัศน์ที่แปลจากต่างประเทศโดยจัดทำเป็นพากษ์ไทย การรายงานข่าวต่างประเทศจากดาวเทียม การเสนอบทความวิจารณ์ข่าว และการรายงานข่าวกีฬานานาชาติ งานแปลปรากฏอย่างเด่นชัดในวงการธุรกิจที่เสนอทางสื่อมวลชน โดยการโฆษณาสินค้า การโฆษณาบริการ การเผยแพร่วิทยาการใหม่ๆ การแนะนำสินค้าหรือบริการใหม่ ส่วนนิตยสารเฉพาะด้านบางชนิดมักจะเสนอบทความที่ได้จากการแปล เช่น นิตยสารวิทยาศาสตร์ นิตยสารรถยนต์ เป็นต้น

2.2 ในวงการกฎหมาย การแปลในวงการกฎหมาย ได้แก่ งานแปลด้วยบทกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ประกาศต่างๆ พระราชกฤษฎีกาแจ้งความ คำร้อง คดีความ คำไต่สวน คำสอบสวน คำพิพากษา สัญญา และนิติกรรมต่างๆ ตลอดจนงานแปลสนธิสัญญาระหว่างชาติข้อตกลงต่างๆ ในการเจรจาระหว่างชาติ เรื่องราวทางด้านการเมืองระหว่างประเทศ ความรู้ทางนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์และการปกครอง

2.3 ในวงการธุรกิจ ขอบเขตของงานแปลที่เข้าไปอยู่ในวงการธุรกิจได้แก่ งานแปลที่ใช้ในการประกอบกิจการทางการค้าขายธุรกิจ การเงิน การคลัง การธนาคาร การอุตสาหกรรม ฯลฯ งานแปลทางธุรกิจยังครอบคลุมถึงการประกันภัย การตลาด การท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์ด้วย

2.4 ในวงการวิทยาศาสตร์และวิทยาการสมัยใหม่ งานแปลในด้านนี้ได้แก่ งานแปลทางด้านวิทยาศาสตร์สาขาต่างๆ เช่น ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา คณิตศาสตร์ ข้อมูลจากคอมพิวเตอร์ รวมถึงการแปลที่เกี่ยวกับเคมี-เกษตรศาสตร์ วิทยาศาสตร์-อุตสาหกรรม งานวิจัยทางการแพทย์และเภสัชกรรม สิ่งใหม่ในวงการก่อสร้างด้านวิศวกรรมและสถาปัตยกรรม รวมทั้งเรื่องอวกาศนิวเคลียร์ พลังงานแสงอาทิตย์ ปิโตร-เคมี ฯลฯ งานแปลดังกล่าวอาจจะใช้เฉพาะในกลุ่มนักวิชาการ นักการศึกษาเทคนิเชียน และบางครั้งก็เป็นความรู้ที่สาธารณชนสนใจและจำเป็นต้องรู้ซึ่งจะปรากฏในสื่อสารมวลชนประเภทต่างๆ ทั้งในนิตยสาร หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์

การแปลในปัจจุบันได้ขยายขอบเขตออกไปในทุกวงการ ดังนั้นนักแปลจึงต้องฝึกฝนการแปลได้ลึกซึ้งในวงการใดวงการหนึ่งจนเกิดความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษในสาขานั้นๆ นักแปลทั่วไปจะไม่สามารถแปลงานทางด้านวิทยาศาสตร์ ถ้าไม่มีพื้นฐานความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาก่อน

การแปลได้กลายเป็นธุรกิจอย่างหนึ่ง ซึ่งมีการแข่งขันกันทั้งทางด้านเวลา และคุณภาพดังนั้นนักแปลจึงต้องทำงานอย่างรวดเร็ว ใช้เวลาในการทำงานเพียงเล็กน้อย แต่คุณภาพของงานจะต้องถูกต้องและเชื่อถือได้ การที่จะทำเช่นนี้ได้จะต้องอาศัยหลักวิชาควบคู่กับการฝึกฝนอย่างถูกวิธี

การแปลประเภทต่างๆ

การแปลข่าวและข่าวสาร

ในสังคมปัจจุบันรวมทั้งในประเทศไทย งานแปลมีลักษณะพิเศษยิ่งขึ้น แต่ก่อนงานแปลมักจะเป็นการแปลโดยตรง จากภาษาหนึ่งมายังอีกภาษาหนึ่ง แต่ในปัจจุบันงานแปลเป็นทั้งข้อเขียนที่แปลโดยตรงดังกล่าวแล้ว รวมทั้งข้อเขียนที่ผู้แปล แปลโดยตรงในใจ แต่เวลาเขียนได้ตัด/ต่อ/ย่อ/ขยาย เพื่อเก็บแต่ใจความสำคัญจากเรื่องราว ในต้นฉบับเดิมเท่านั้น การแปลอย่างหลังนี้ เรียกว่า การแปลโดยอ้อม

งานแปลทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ได้ใช้ประโยชน์อยู่ในวงการสื่อสารอย่างเห็นได้เด่นชัด งานแปลเป็น สื่อที่ซื่อสัตย์และได้ผลดียิ่งในการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ งานแปลเป็นสื่อนำข่าวสารจากชาติหนึ่งส่งไปยังอีกชาติหนึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิงระหว่างชาติ งานแปลมีบทบาทสำคัญในการติดต่อทางธุรกิจและทางการทูตนับเป็นสื่อสันติภาพที่สำคัญยิ่ง

งานแปลนอกจากเป็นสื่อเพื่อความเข้าใจ และเพื่อการแลกเปลี่ยนข่าวสารแล้ว ยังเป็นสื่อสำคัญในการศึกษาหาความรู้ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนด้วย การศึกษาด้วยตนเองและการเพิ่มพูนสมรรถภาพทางความรู้และการประกอบอาชีพย่อมอาศัยงานแปลที่เป็นตำรา คู่มือ แบบฝึกปฏิบัติที่แปลจากภาษาต่างประเทศเป็นอันมาก ดังนั้นการสื่อสารทางการศึกษาจึงจำเป็นต้องใช้งานแปลด้วย ส่วนการศึกษาวิชาภาษาต่างประเทศนั้น งานแปลเป็นสื่อแบบอัตโนมัติเพราะการแปลภาษาก็คือ การศึกษาภาษาอย่างทะลุปรุโปร่งอย่างน้อยสองภาษา จนเกิดความรู้ความสามารถในการใช้เป็นอย่างดี ในที่สุดก็จะสามารถทำงานแปล หรือเป็นนักแปลได้

งานแปลที่สำคัญๆ ในการสื่อสารทางสังคมปัจจุบันได้แก่ การแปลข่าวสาร การแปลบทความสารคดี และการแปลบันเทิงคดี

วิธีแปลข่าวและข่าวสาร (News and informations)

ข่าวและข่าวสารเปรียบเสมือนดาราดวงเด่นในวงการสื่อสาร เพราะเป็นสิ่งที่คนในสังคมทุกชั้นวรรณะ ฐานะ อาชีพ และเพศ ให้ความสนใจมากที่สุด ข่าวสารเป็นสิ่งที่คนในโลกปัจจุบันมีความคุ้นเคยและมีความต้องการ ข่าวสารได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของบุคคลจำนวนมากในสังคม ดังนั้นการเผยแพร่ข่าวสารเป็นงานหลักของสื่อสารมวลชนทุกประเภท

ข่าวและข่าวสารที่จะนำแปลในสื่อมวลชน มีทั้งข่าวภายในประเทศและข่าวต่างประเทศ สำหรับข่าวต่างประเทศนั้น มักจะได้จากแหล่งข่าวที่ถ่ายทอดมาอีกชั้นหนึ่ง เช่น ได้จากการรับฟังวิทยุกระจายเสียงต่างประเทศ จากหนังสือพิมพ์ต่างประเทศและจากสำนักข่าวต่างๆ เช่น REUTER, AFP, UPI ข่าวและข่าวสารจากสำนักแถลงข่าวเช่น BIS, USIS, สำนักแถลงข่าวญี่ปุ่น เป็นต้น ข่าวที่ได้จากสำนักข่าวในปัจจุบันจะเป็นเทเล็กซ์หรือโทรพิมพ์ ซึ่งส่งมาวันละร่วมร้อยข่าว และการออกข่าวจะทำได้เพียง 9-10 ข่าวเท่านั้น ดังนั้นจึงต้องมีผู้คัดเลือกข่าวที่จะนำมาแปลและเผยแพร่ ผู้คัดเลือกข่าวนี้เรียกว่า บรรณาธิการข่าว

เมื่อผู้แปลได้รับข่าวเทเล็กซ์จากบรรณาธิการข่าวแล้ว สิ่งที่จะต้องรีบทำคือ อ่านทำความเข้าใจต่อจากนั้นจึงวิเคราะห์ประเภทของข่าว (ข่าวราชการ ข่าวการเมือง ข่าวกีฬา ฯลฯ) และแปลให้เสร็จทันเวลาปิดข่าว ข่าวสดจะต้องเสนอในสื่อมวลชนด้วยความรวดเร็ว ผู้แปลข่าวจึงมีเวลาทำงานน้อยมาก แต่ก็ไม่ควรยกเป็นข้อแก้ตัวเมื่อผู้แปลขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข่าวที่ต้องการ เพราะการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับข่าวหรือข่าวสารที่จะแปลสิ่งจำเป็นต้องทำ

1. ข่าวจากหน้าหนังสือพิมพ์ ในการแปลข่าวควรเริ่มด้วยการศึกษาโครงสร้างของข่าวโดยละเอียด และศึกษาการใช้กาล (tense) ของคำกริยาดังนี้

1.1 การแปลพาดหัวข่าว พาดหัวข่าว หรือหัวข้อข่าวต้นคอลัมน์เป็นใจความสำคัญของข่าวและเป็นการเร้าความสนใจของผู้อ่าน มักจะใช้ถ้อยคำจำกัดในการพาดหัวข่าว ดังนั้นการเขียนพาดหัวข่าวจึงมักจะไม่ค่อยใช้ประโยชน์ที่สมบูรณ์ และมักจะใช้กลุ่มคำ หรือวลีที่ก่อให้เกิดความยุ่งยากในการตีความและถ้าในวลีนั้นมีคำกริยาในรูป participlé passé ด้วยแล้วการตีความก็ทวีความยุ่งยากยิ่งขึ้นเพราะต้องตัดสินให้ได้ว่า participlé passé นั้นทำหน้าที่แทนคุณศัพท์หรือเป็นส่วนหนึ่งของคำกริยาแท้ เช่น

Chronigue de lauriers annoncés คำ annoncés ประกอบคำ lauriers ดังนั้น participe passé annoncés จึงทำหน้าที่เป็นคุณศัพท์ หมายถึง ผู้ได้รับรางวัลวรรณกรรมได้*ประกาศชื่อแล้ว*

Pierre Combescot, primé par les lycéens ปิแยร์ กงแปสเกต์ ได้รับรางวัลประเภทนักเรียนมัธยม

ตัวอย่าง พาดหัวข่าวหรือหัวข้อข่าวที่เป็นประโยคสมบูรณ์

Le dollar poursuit rapidement sa chute ค่าของเงินดอลล่าร์ยังตกต่ำ

1.2 การอ้างแหล่งข่าวและความนำข่าว (Lead) ในย่อหน้าแรกของข่าวจะมีข้อความที่อ้างถึงแหล่างข่าว เช่น

Moscow (UPI)
London (AP)
Rome (AP)
Vienna (AP)
Amsterdam (Reuter)
Constance, West Germany (Reuter)

ความนำของข่าว (Lead) อยู่ในย่อหน้าแรกของเนื้อข่าว

1.3 รายละเอียดของข่าว ต่อจากความนำข่าวก็คือ ข่าวสารที่เป็นเนื้อความพร้อมด้วยเรื่องราวรายละเอียดใครทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อใด ทำไม รายละเอียดของข่าวจะเขียนเพียงหนึ่งหรือหลายย่อหน้าก็ได้ ตัวอย่าง

Pierre Combescot, primé par les lycéens

Une demi-heure avant la proclamation du jury officiel chez Drouant, Pierre Combescot se voyait décerner le prix Goncourt... à Rennes, par un jury de 10 lycéens représentant 350 élèves, 5 classes de Rennes et d'autres de plusieurs villes d'autres régions. Ce quatrième<<Goncourt des lycéens>>, créé à l'initiative de la FNAC de Rennes, a été accordé, lui, par 7 voix contre 3 à Dan Franck

คำแปล

ปิแยร์ กงแบสโกต์ ชนะรางวัลวรรณกรรมประเภทนักเรียนมัธยม

ครึ่งชั่วโมงก่อนหน้าที่คณะกรรมการจะประกาศผล ณ สำนักงานครูอองต์ ปิแยร์ กงแบสโกต์ ก็รู้ตัวแล้วว่าเป็นผู้ชนะรางวัลกงกูรต์ที่เมืองแรนน์ กรรมการผู้หนึ่งในจำนวน 10 คน เป็นผู้บอกข่าวแก่เขา เขาเป็นตัวแทนของนักเรียนมัธยม 350 คน 5 ชั้น เรียนจากเมืองแรนน์ และจากอีกหลายๆ เมืองหลายแคว้น ผู้ชนะรางวัลคนที่ 4 ประเภทนักเรียนมัธยมนี้ได้รับคะแนนเสียง 7 ต่อ 3 ซึ่งลงคะแนนให้ดอง ฟรองก์ สำนักพิมพ์พนัก (FNAC) แห่งเมืองแรนน์ เป็นผู้ริเริ่มตั้งรางวัลนี้ขึ้น

1.4 ภูมิหลังข่าวหรือข่าวประกอบ การให้รายละเอียดของข่าวบางครั้งไม่เพียงพอ จำเป็นต้องเล่าท้าวความในอดีต เรื่องราวเบื้องหลัง ประวัติย่อของบุคคลในข่าว การคาดคะเนความเป็นไปของเหตุการณ์ที่เป็นข่าว รวมทั้งการรายงานข่าวล่าสุดที่ได้รับเพิ่มเติม จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าบรรทัดสุดท้ายเป็นภูมิหลังข่าว ซึ่งกล่าวว่าสำนักพิมพ์พนัก (FNAC) แห่งเมืองแรนน์เป็นผู้ริเริ่มตั้งรางวัลวรรณกรรมประเภทนักเรียนมัธยมขึ้น

2. ข่าวจากวีดิทัศน์ (Video Tape) การแปลงข่าวจากภาพทัศน์นั้นมักจะกระทำควบคู่กับโทรพิมพ์ วิธีที่รอบคอบที่สุด ผู้แปลควรจะได้ดูภาพข่าวประกอบคำแปลด้วย รวมทั้งฟังรายงานข่าวเพิ่มเติมจากแถบบันทึกเสียงซึ่งอาจจะให้รายละเอียดและเบื้องหลังข่าวด้วย บางครั้งอาจแปลผิดพลาดได้ และอาจจะเสียจังหวะทำให้คำแปลกับภาพไม่ตรงกัน และไม่สัมพันธ์กันได้ ภาพและคำแปลข่าวควรจบลงพร้อมกัน ดังนั้นคำแปลข่าวจึงไม่ควรมีข้อความยืดยาวจนภาพข่าวจบลงแล้วแต่ข่าวยังไม่จบ และในทางตรงกันข้ามไม่ควรจบข่าวก่อนจบภาพ ระวังในการแปลภาพกับใจความสำคัญของข่าวและให้สอดคล้องกันระยะเวลาที่เสนอภาพข่าว

การแปลสารคดีและบันเทิงคดี

1. การแปลสารคดี

สารคดีเป็นข้อเขียนที่สำคัญมากอีกอย่างหนึ่งในวงการสื่อสารมวลชน การแปลสารคดีมีหลักการสำคัญ คือ เนื้อหาต้องถูกต้อง ชัดเจน ไม่กำกวมไม่ชวนให้เข้าใจผิด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้สำนวนที่กะทัดรัด สั้นๆ เข้าใจง่าย หลีกเลี่ยงศัพท์ยาก ผู้แปลไม่ควรใช้สำนวนเปรียบเทียบเปรียบเปรยและอ้อมค้อม ไม่ควรใช้ประโยคยืดยาวสลับซับซ้อน แต่ควรใช้ประโยคสั้นๆ ธรรมดาๆ ระวังการใช้กาลให้ถูกต้อง ไม่ว่าจะเป็นปัจจุบันกาล อดีตกาล อนาคตกาล นอกจากนี้ผู้แปลสารคดี ต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวที่จะแปลประกอบด้วยตามสมควร

ขั้นตอนในการแปลสารคดีมีลักษณะเฉพาะดังนี้

1. วิเคราะห์ประเภทของสารคดี สารคดีในหน้าหนังสือพิมพ์ หรือนิตยสารมักจะเขียนในรูปแบบของบทความ ซึ่งมีหลายประเภท ประเภทกึ่งชีวประวัติ ประเภทสัมภาษณ์บุคคลประเภทกึ่งความรู้ ประเภทวิจารณ์ (วิจารณ์หนังสือ วิจารณ์ภาพยนตร์ วิจารณ์ข่าว วิจารณ์สังคม) เมื่อวิเคราะห์ประเภทของสารคดีแล้วก็จะต้องใช้ศัพท์สำนวนให้สอดคล้องกับประเภทของสารคดี เช่น สารคดีประเภทสัมภาษณ์บุคคล ก็อาจจะใช้สำนวนภาษาพูดได้ และใช้ถ้อยคำที่เป็นกันเอง ไม่เป็นทางการจนเกินไป ถ้าเป็นสารคดีประเภทกึ่งความรู้ สำนวนที่ใช้แปลก็ควรเขียนด้วยภาษาทางการเรียบร้อย เป็นภาษาเขียนที่ดี ดังนี้เป็นต้น

2. วิเคราะห์ผู้อ่าน สารคดีบางประเภทมุ่งหมายเจาะจงผู้อ่านบางกลุ่ม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าผู้อ่าน กลุ่มเป้าหมาย เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มครูอาจารย์ กลุ่มนักเรียนและนักศึกษา กลุ่มอาชีพ ฯลฯ การใช้ถ้อยคำสำนวน แปลจึงต้องอนุโลมตามผู้อ่านกลุ่มเป้าหมาย เช่น ไม่ควรใช้ถ้อยคำศัพท์สูงๆ ในบทความที่มีนักเรียนเป็นกลุ่มเป้าหมาย แต่อาจใช้ศัพท์ใหม่ๆ ที่นิยมในกลุ่มวัยรุ่นได้ดังนี้เป็นต้น ถ้ากลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มอาชีพ ก็อาจใช้ศัพท์เฉพาะของอาชีพนั้นๆได้ เช่น กลุ่มอาชีพนักโฆษณา ใช้คำเฉพาะ เช่น ตุ๊กตา กะหล่ำปลี (Cabbege doll) จะเป็นที่เข้าใจได้ทันทีและถ้าเขียนให้บุคคลที่มิใช่กลุ่มอาชีพ ศัพท์เฉพาะนี้ต้องมีการอธิบายขยายความ

3. วิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวข้องกับข้อความที่แปล หากผู้แปลยังมีข้อสงสัยก็ต้องเสาะหาความรู้นั้น มิฉะนั้นอาจแปลผิดพลาดได้ เช่น คำ Le goncourt หมายถึง รางวัลวรรณกรรม ซึ่งสองพี่น้องในตระกูลกองกูรต์เป็นผู้ริเริ่มตั้งขึ้น และพนัก FNAC เป็นชื่อสำนักพิมพ์ที่ดำเนินกิจการครบวงจร ตั้งแต่จัดหา นักเขียนต้นฉบับ ตั้งโรงพิมพ์ และจัดจำหน่าย โดยมีตัวแทนจำหน่ายมากมาย เป็นร้านขายหนังสือที่ใหญ่โต ทั้งในกรุงปารีส และเมืองใหญ่ทั่วประเทศฝรั่งเศส การแปล Le goncourt และ FNAC โดยทับศัพท์อย่างเดียวจะไม่สื่อความหมายแก่ผู้อ่านทั่วไป ดังนั้นจึงต้องเพิ่มคำอื่นลงไปด้วย คือเช่นรางวัลวรรณกรรมกงกูรต์ สำนักพิมพ์พนัก เป็นต้น

2. การแปลบันเทิงคดี

งานแปลทางบันเทิงคดีที่จะนำมากล่าวถึงในที่นี้ได้แก่ การแปลนวนิยาย เรื่องสั้น นิทาน นิยายบทละครการ์ตูน บทภาพยนตร์ บทเพลง เป็นวรรณกรรมที่ผู้อ่านมุ่งหวังที่จะได้รับความบันเทิงเพลิดเพลินเป็นใหญ่ ส่วนที่จะค้นหาความรู้ ข้อมูลต่างๆ นั้นเป็นจุดประสงค์รองลงมา ดังนั้นจึงเหมาะสมสำหรับวิธีแปลโดยนัย (หรือการแปลความหมาย) และวิธีแปลแบบตีความ

การแปลโดยนัยหรือการแปลความหมายนี้ เป็นการแปลแบบอิสระ ผู้แปลอาจจะเพิ่มเติมคำอธิบายรายละเอียดบางประการที่ไม่ขัดกับต้นฉบับใน ภาษาไป (source language) ก็ได้ หรืออาจจะตัดทอนข้อความที่ผู้แปลเห็นว่าไม่จำเป็น หรือไม่สื่อความหมายใน ภาษามา (target language) ก็ได้ หรืออาจจะดัดแปลงให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใน ภาษามา ก็ได้เช่นกัน นอกจากนี้ถ้าจำเป็นผู้แปลอาจจะเสริมความรู้เข้าใจแก่ผู้อ่านที่เชิงอรรถก็ได้ สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือการรักษา ความหมายเดิมไว้ให้ครบถ้วน ถูกต้องไม่เปลี่ยนแปร ไม่กลายเป็นตรงกันข้าม รักษารสของความหมายเดิมไว้ให้เป็นรสเดียวกัน เช่น รสรัก เศร้าโศก เบื่อหน่าย สงสัยหวาดระแวง ริษยา ชื่นชม ห่วงใย แค้นใจ ซาบซึ้งในความดี สำนึกในบุญคุณ ความอ่อนโยน ความมีไมตรีจิต ฯลฯ

การรักษาความหมายเดิม กับการรักษารสของความหมายเดิม เป็นหัวใจของการแปลงานบันเทิงคดี ผู้แปลต้องใช้ศิลปะที่ละเอียดลึกซึ้ง เพราะงานแปลเช่นนี้เป็นงานศิลปะ

ตัวอย่าง

Ceux -là seuls qui ont vécu à la compagne avec les paysans savent ce qu'il y a de détresse et de douleurs dans ces trois mots: *"Vendre la vache"*.

Pour le naturaliste, la vache est un animal ruminant; pour le promeneur, c'est une bête qui fait bien dans le paysage lorqu'elle lève au-dessus des herbes son mufle noir humide de rosée; pour l'enfant des villes, c'est la source du café au lait et du fromage à la crème; mâis pour le paysan, c'est bien plus et mieux encore. Si pauvre qu'il puisse être et si nombreuse que soit sa famille, il est assuré de ne pas souffrir de la faim tant qu'il a une vache dans son étable. (Hector Malot, Sans Famille, p.15)

ตัวอย่างคำแปล

สำหรับชีวิตบ้านนอกเช่นนี้ ไม่มีอะไรหฤโหดถึงขีดสุดเท่ากับการต้อง *"ขายแม่วัว"*

สำหรับนักวิชาการธรรมชาติวิทยาแม่วัวก็คือสัตว์เคี้ยวเอื้องชนิดหนึ่ง สำหรับนักท่องเที่ยวแม่วัวคือสัตว์ ที่ทำให้ทัศนียภาพแลดูมีชีวิตชีวา โดยเฉพาะตอนที่มันยืนอยู่บนพื้นหญ้า และเห็นจมูกปากดำๆของมันชื้นไปด้วยน้ำค้าง สำหรับเด็กๆ ชาวเมือง แม่วัวก็คือแหล่งอาหารนมที่นำไปผสมกับกาแฟ นำไปทำเนยแข็งและครีม แต่สำหรับคนบ้านนอก ไม่ว่าจะยากจนข้นแค้นเพียงใดๆ ไม่ว่าจะมีผู้คนในครอบครัวจำนวนสักเท่าใด ถ้ามีแม่วัว อยู่ในคอกแล้วก็รับประกันได้ว่าจะไม่อดตาย (หนูน้อย จอมทระนง สิทธา พินิจภูวดล แปล)

2.1 การแปลนวนิยายและเรื่องสั้น นวนิยายแปลเป็นหนังสือที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในทุกประเทศ และทุกกาลสมัย ผู้แปลมีความสำคัญเกือบเท่าๆกับผู้แต่ง ในบางครั้งผู้แปลมีความสำคัญยิ่งกว่าผู้แต่ง เช่น เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป ได้รับความสำเร็จในการแปลเรื่องกามนิตจนได้รับการยกย่องอย่างสูงทั่วไป ในทุกวงการหนังสือของไทย งานแปลทางนวนิยายและหนังสือประเภทบันเทิงคดีมักจะนำชื่อเสียงเกียรติคุณมาสู่ผู้แปล ดังนั้นงานแปลประเภทนี้จึงมีความสำคัญมากในวงการแปล

วิธีแปลนวนิยายและเรื่องสั้น มีข้อสังเกตดังนี้

1. ชื่อ การแปลชื่อนวนิยายเป็นงานยากลำบากที่สุด ชื่อที่ให้ไว้ในต้นฉบับภาษาไปบางครั้งก็ไม่สามารถแปลตรงตัวในภาษามาให้ได้ความกะทัดรัดไพเราะและเหมาะสมเท่ากับในต้นฉบับ การแปลชื่อนวนิยายที่ดีที่สุดก็คือ การแปลให้คล้ายกับต้นฉบับให้มากที่สุด เช่น การแปลชื่อเรื่องต่อไปนี้

ชื่อในต้นฉบับภาษาไป	ชื่อในฉบับแปลภาษามา
Madame Bovary	มาดาม โบวารี (ดร.วิทย์ ศิวะศริยานนท์ แปล)
The Ten Commandments	บัญญัติสิบประการ (ชื่อภาพยนตร์ให้โดยสันตสิริ)
The Old Man and the Sea	เฒ่าผจญทะเล (ดร.วิทย์ ศิวะศริยานนท์ แปล)
The Winning Risk	ก้าวที่เสี่ยง...สู่ชัยชนะ
La main	มือ(จิรพรรษ์ บุณยเกียรติ แปล)
Un si joli petit livre	หนังสือแสนสวยเล่มน้อย(อัจฉรา โชติบุตร แปล)
Riviera	ริเวียร่า (สมพล สังขะเวส แปล)
Bonjour Tristesse	สวัสดีความเศร้า (ดร.จิตรเกษม สีบุญเรือง แปล)

เมื่อแปลชื่อให้ตรงตามต้นฉบับ ไม่ได้หรือไม่สื่อความหมาย ก็อาจจะใช้วิธีแปลความหมายหรือแปลตรง ๆ เพียงบางส่วน และให้ความหมายประกอบบางส่วน เช่น

ชื่อในต้นฉบับภาษาไป	ชื่อในฉบับแปลภาษามา
The Best Years of Our Lives	ชื่นชีวิต (ชื่อภาพยนตร์ ให้โดยสันตสิริ)
Leave Her to Heaven	ทาสอารมณ์ (ชื่อภาพยนตร์ ให้โดยสันตสิริ)
Never Leave Me	จำพราก (ชื่อนวนิยาย กฤษณ วรางกูล แปล)
Aimez-vous Brahms?	ดนตรีดลใจ (สิทธา วัชโรทยาน แปล)
Sans Famille	หนูน้อยจอมทระนง (สิทธา พินิจภูวดล แปล)
La Vître	เพียงกระจกกั้น (สุกัญญา หาญตระกูล แปล)

อย่างไรก็ตาม ถ้าหนังสือและภาพยนตร์ใดเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายแล้ว ผู้แปลก็ไม่จำเป็นต้อง ใช้ชื่อแปลก็ได้ผลดีเช่นกัน เช่น สมพล สังขะเวส ใช้ชื่อ *"เดียร์ ฮันเตอร์"* สำหรับงานของไมเคิล ซิมิโน่ กับคณะ *"อินเฮริเตอร์"* สำหรับเรื่อง The Inheritors ของนายแฮโรลด์ รอบบินส์ เป็นต้น

2. บทสนทนา สิ่งที่เป็นปัญหายุ่งยากของการแปลนวนิยาย คือบทสนทนาหรือถ้อยคำโต้ตอบกันของตัวละครซึ่งใช้ภาษาพูด บางครั้งก็เป็นภาษาพูดระดับตลาดซึ่งเต็มไปด้วยคำสแลง คำสบถ คำย่อ คำตัดสั้นๆ และอื่นๆ ที่ใช้กันตามความเป็นจริง ถ้าผู้แปลไม่คุ้นกับภาษาพูดระดับต่างๆ ก็อาจจะเข้าใจผิดได้

ก. คำทักทาย ตัวอย่างง่ายๆ ก็คือการแปลคำทักทาย ในภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส มีการใช้คำพูดทักทายหลายอย่างดังนี้

Comment allez-vous?
How do you do? หรือ How are you? - คุณสบายดีหรือคะ (ครับ)
Bonjour
Good morning (Good day etc.) - สวัสดี, อรุณสวัสดิ์
Salut!
Hi! Hello - สวัสดี, เป็นไง, ว่าไง

ข. คำอำลา ในภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสมีคำอำลาหลายคำใช้กล่าวในโอกาสต่างๆกันดังนี้

Au revoir, Good-bye - ลาก่อน God bless you ขอให้พระเจ้าคุ้มครองคุณ
So long - แล้วพบกัน ลาก่อน ไปก่อนนะ ลาละนะ สวัสดี
A bientôt - คงได้พบกันในไม่ช้านี้ พบกันอีกนะ
A demain, See you to-morrow - พรุ่งนี้พบกัน
Bonsoir, Good night - ราตรีสวัสดิ์, ไปนอนล่ะนะ

ค. คำสแลง (slang หรือ argot) ในบทสนทนามักจะประกอบด้วยถ้อยคำสแลง หมายถึงภาษาเฉพาะกลุ่มใช้ในวงจำกัด เป็นคำพิเศษที่คนนอกวงการมักไม่เข้าใจแต่บางคำก็ใช้กันเป็นเวลานานและแพร่หลายซึ่งไม่ใช่ภาษามาตรฐาน ใช้แสดงความเป็นกันเอง บางคำก็ใช้คำว่า เป็นคำไม่สุภาพ

ตัวอย่าง คำสแลงหรืออาร์โกต์

die (ตาย) : hand in one's checks; cash in one's chips; go around the corner; bite the dust ไทยใช้ ตาย ม่อง ดับ เสร็จ ถูกเก็บ เรียบร้อยไปแล้ว

drunk (เมา) : be on a bat, be on a bender, carry a load, be dead to the world

un salaud = โสโครก

un pote = เพื่อนเกลอ เพื่อนซี้

la prof = ครูผู้หญิง

méli-mélo = สถานการณ์ที่ยุ่งยาก, คับขัน (เช่น Dans ce méli-mélo, elle ne dit rien พอจวนตัวเธอก็ปิดปากเงียบ)

ภาษาสแลง : I thought you might be a coolie man

ภาษาพูดปกติ : I thought you might not belong to a gang

ง. การตัดถ้อยคำให้สั้นลง ทั้งภาษาไทย ภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษในภาษาพูดมักจะตัดเสียงคำให้สั้นลง เช่น ตัดเสียงพยางค์หน้าคำเช่น good morning พูดว่า morning ตัดเสียงพยางค์กลางคำ เช่น มหาวิทยาลัย พูดว่า มหาลัย, นักศึกษา พูดว่า นักษา, พิษณุโลก พูดว่า พิษโลก ตัดเสียงพยางค์ท้ายคำ เช่น gasoline พูดว่า gas, Tu en as พูดว่า T'en as เป็นต้น

การแปลบทสนทนามีหลักการที่สำคัญที่สุด คือแปลให้เป็นธรรมชาติ สอดคล้องกับฐานะของผู้พูด สอดคล้องกับระดับภาษาที่ใช้ในโอกาสนั้น รักษาความหมายโดยนัยไว้ให้ครบถ้วน อย่าพะวงกับการแปลคำต่อคำ

3. บทบรรยาย เป็นข้อความที่เขียนเล่าเรื่องราวเหตุการณ์ ซึ่งมักจะใช้ภาษาเขียนแตกต่างกันหลายระดับ ก่อให้เกิดความยุ่งยากในการแปลเพื่อให้สอดคล้องกับต้นฉบับเดิม อย่างไรก็ตามถ้าวิเคราะห์การใช้ภาษาในบทบรรยายแล้ว จะพบว่าความยุ่งยากเกิดจากภาษาสองประเภทคือภาษาในสังคมกับภาษาวรรณคดี ดังนี้

ก. ภาษาในสังคม นักภาษาศาสตร์ยอมรับว่า พฤติกรรมการใช้ภาษาของมนุษย์ในแต่ละสังคมนั้นจะต้องผ่านการฝึกฝนมาแล้วจนเกิดความเคยชิน ภาษาของแต่ละสังคมบางครั้งก็คล้ายกัน บางครั้งก็แตกต่างกันเป็นตรงกันข้าม เช่น เรื่องตลกขบขันของสังคมหนึ่ง อาจกลายเป็นเรื่องอับอายขายหน้าของอีกสังคมหนึ่ง ไม่มีสังคมใดที่ทุกคนในสังคมพูดภาษาเหมือนกันหมด ความแตกต่างในการใช้ภาษามีสาเหตุสำคัญหลายประการซึ่งเกิดจากอาชีพของผู้พูด วัย เพศ และสถานภาพทางสังคม ภาษาเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าสังคมของผู้พูดมีลักษณะอย่างไร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สังคมมีอิทธิพลต่อภาษาพูด การใช้ภาษาบุคคลในสังคมก็เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เปลี่ยนตามสภาวะแวดล้อม คือ ผู้ฟัง กาลเทศะ และอารมณ์ เช่นคำว่า *"กิน"*

กิน สภาวะแวดล้อมที่ประกอบด้วย ผู้ใหญ่ หรือ ผู้ไม่คุ้นเคยใช้คำ รับประทาน, ทาน
กิน สภาวะแวดล้อมที่ประกอบด้วย ผู้ที่คุ้นเคย ใช้คำ กิน
กิน สภาวะแวดล้อมที่ประกอบด้วย ผู้ที่เป็นกันเอง ใช้คำ แดก
กิน สภาวะแวดล้อมที่ประกอบด้วย ผู้ที่ฐานะต่ำในสังคม ใช้คำ แดก ยัด ละเลียด

นักภาษาศาสตร์อเมริกันผู้หนึ่งคือ Labov เคยทำการวิจัยเกี่ยวกับภาษาของชนชั้นต่างๆ ในนครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา ได้สรุปสิ่งที่น่าสนใจว่า ชนชั้นสูงซึ่งมีฐานะทางอาชีพมั่นคงมักไม่ค่อยระวังการใช้ภาษา ไม่สนใจว่าภาษาที่ตนใช้ถูกต้องหรือไม่ ส่วนชนชั้นรองลงมาหรือชนชั้นกลาง ใช้ภาษาอย่างระมัดระวัง ถูกต้อง แต่ก็ยังไม่พอใจภาษาพูดของตน ต้องการเปลี่ยนแปลงภาษาพูดอยู่เสมอ ดังนั้นภาษาที่เปลี่ยนแปลงจึงมักจะมาจากชั้นกลางในสังคม นอกจากนี้บุคคลเมื่อรวมกลุ่มกันแล้วก็เกิดความต้องการที่จะสร้างลักษณะเด่นเฉพาะกลุ่มขึ้น จึงคิดค้นหาถ้อยคำใหม่ๆ ที่ไม่เหมือนคนอื่นมาใช้เกิดเป็นภาษาเฉพาะกลุ่ม (cant, jargon, argot, slang) ขึ้น

ข. ภาษาถิ่น (dialects) เป็นสิ่งพึงระมัดระวังในการแปล ความแตกต่างของภาษาถิ่นมีทั้งเรื่องเสียง การใช้คำ ความหมายของคำ การเรียงคำ บางครั้งถ้อยคำภาษาถิ่นก็ได้รับอิทธิพลจากภาษา ต่างประเทศที่ใกล้เคียง เช่น ภาษาไทยในจังหวัดสุรินทร์ได้รับอิทธิพลจากภาษาเขมร ภาษาไทยในภาคใต้ได้รับอิทธิพลจากภาษามลายู เป็นต้น ส่วนภาษากรุงเทพฯ ก็ได้รับอิทธิพลจากประเทศต่างๆ ที่ติดต่อสื่อสารกันตั้งแต่อดีตมาจนปัจจุบัน มีทั้งภาษาบาลี สันสกฤต ฝรั่งเศส เป็นต้น ดังนั้นในการแปลบางครั้งผู้แปลจึงต้องค้นคว้าสืบสาวไปจนถึงที่มาของคำให้ถ่องแท้ มิฉะนั้นจะเข้าใจผิดได้ เช่น

ปาท่องโก๋ คนไทยทางภาคใต้เรียกว่า อี่จาก๊วย
ส้วม คนไทยภาคอีสานหมายถึง ห้องนอน
อาหารชุบแป้งทอด คนไทยทางภาคเหนือเรียกว่า กะบอง
อเมริกันภาคใต้อาจพูดว่า : Cousin y'all talk might fine.
คนต่างชาติที่พูดอเมริกันอาจพูดว่า : Paisons, you speak good the English.
หรืออาจพูดว่า : Landsman, your English is plenty allright already.
ภาษาแบบแผนหรือเป็นทางการ (standard) ใช้ว่า Sir, you speak English well.

ค. ภาษาวรรณคดี (literary language) คือภาษาที่ใช้เขียนในวรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์ ความเรียงหรือข้อความในโอกาสที่ต้องการความไพเราะสละสลวย เป็นภาษาที่ถูกต้องสมบูรณ์ทั้งความหมาย ไวยากรณ์ และความไพเราะ ภาษาระดับนี้ไม่นิยมใช้พูดว่ากัน จะใช้แต่ในภาษาเขียนที่ไพเราะเพราะพริ้งเท่านั้น ภาษาระดับนี้คำนึงถึงลีลาการเขียน (style) ที่เป็นลักษณะเฉพาะของผู้เขียน ประกอบด้วยการเล่นความหมายของคำ เล่นเสียงของคำ การเปรียบเทียบเพื่อสร้างมโนภาพเร้าอารมณ์ การใช้สำนวนคมคาย การใช้สำนวนทำนองสุภาษิต ฯลฯ เช่น

ตัวอย่าง สำนวนเล่นคำและความหมาย

- Don't beat about the bush : อย่าพูดจาอ้อมค้อม
- He has lost his bearing : เขาไม่รู้สึกตัว, ไม่รู้ว่าอยู่หนเหนือหนใต้
- For the love of Mile (of God) : พับผี่เถอะ, ให้ฟ้าผ่าเถอะ

ตัวอย่าง สำนวนทำนองสุภาษิต

- don't carry coals to New Castle : อย่าเอามะพร้าวห้าวไปขายสวน
- Still water runs deep : น้ำนิ่งไหลลึก
- Tel père tel fils : ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น
- A bird in the hand is worth two in the bush : สิบเบี้ยใกล้มือดีกว่ายี่สิบเบี้ยไกลมือ

ขั้นตอนการแปลนวนิยาย การลงมือแปล ควรปฏิบัติตามขั้นตอน ดังนี้

1. อ่านเรื่องราวให้เข้าใจโดยตลอด สามารถจับใจความสำคัญของเรื่องที่จะแปลได้

2. วิเคราะห์ถ้อยคำสำนวน ค้นหาความหมายของคำศัพท์ที่ไม่เคยรู้จัก ค้นหาความกระจ่างของข้อความที่ไม่เข้าใจ

3. ลงมือแปลเป็นภาษาไทยด้วยถ้อยคำสำนวนที่เรียบง่าย อ่านเข้าใจง่ายและชัดเจน Mme Déjeans เคยแนะนำ ว่าให้อ่านข้อความให้ตลอดทั้งเรื่องก่อน (ตรงกับขั้นที่ 1) แล้วอ่านข้อความแต่ละย่อหน้า พยายามจำความหมายให้ได้ แล้วปิดข้อความนั้นเสีย หมายความว่า *"ผละจากต้นฉบับ"* แล้วลงมือเทียบเคียงความหมายด้วย ภาษาไทย (ภาษามา) ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้ข้องติดอยู่กับคำและภาษาในต้นฉบับ ซึ่งทำลายความเป็นธรรมชาติของภาษามา

4. ประเมินผลงานแปล ทั้งด้านเนื้อหา และภาษาที่ใช้สื่อความหมายทั้งเนื้อหาและภาษาต้องถูกต้องครบถ้วน ตรงตามต้นฉบับ

2.2 การแปลการ์ตูนและบทภาพยนตร์ การ์ตูนเป็นหนังสือประเภทบันเทิงคดีที่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านทุกเพศวัย บางคนเข้าใจว่าการ์ตูนเป็นเรื่องของเด็กโดยเฉพาะ อันที่จริงผู้ใหญ่ก็ได้รับความรู้ความบันเทิงจากการ์ตูนเป็นอันมากนอกจากนี้การ์ตูนยังมีส่วนสร้างสรรค์ความสามารถเชิงสังเกต และสร้างไหวพริบให้แก่ผู้อ่านด้วย ถ้าผู้อ่านสังเกตภาพไม่ถี่ถ้วนอาจเข้าใจผิด หรืออ่านการ์ตูนไม่รู้เรื่องไม่เข้าใจความหมายก็ได้ การ์ตูนมีส่วนช่วยการเรียนภาษาของเด็ก และนักเรียนต่างชาติได้เป็นอย่างดี นับเป็นการเรียนภาษาด้วยวิธีโสตทัศนะได้ด้วย

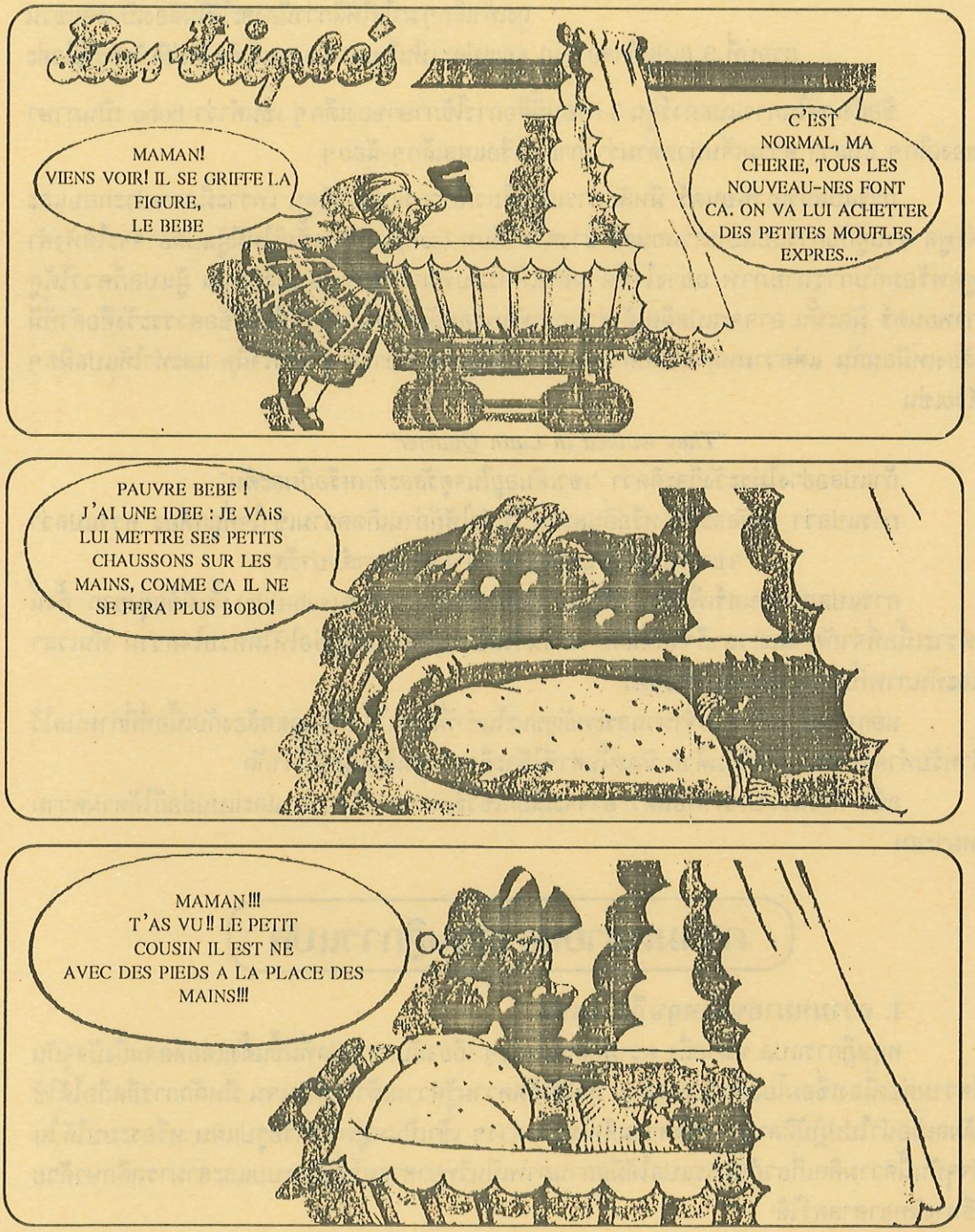
การแปลการ์ตูน มีหลักการเช่นเดียวกันกับการแปลนวนิยาย แต่มีข้อจำกัดมากกว่าเพราะมีภาพกำกับข้อความในการ์ตูนมีทั้งบทบรรยาย และบทสนทนา ผู้แปลจะเห็นผู้พูดในสถานภาพต่างๆ ทางสังคม เห็นอารมณ์ ความรู้สึกในใบหน้า แต่คำพูดในกรอบมีจำนวนคำจำกัด ทำให้ผู้แปลไม่มีอิสระพอที่ใช้การแปลแบบอิสระ (free translation) ได้อย่างเต็มที่ เพราะจะทำให้คำพูดมีจำนวนคำมากจนล้นกรอกคำพูด ดังนั้นจึงไม่ควร ใช้ภาษาที่สละสลวยประกอบด้วยรายละเอียดต่างๆ เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้ชัดเจน ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สู้เหมาะสม อย่างไรก็ตามการแปลการ์ตูน มีข้อได้เปรียบกว่าการแปลนวนิยาย และเรื่องสั้น หรือบทละคร เพราะมีภาพประกอบ ผู้แปลไม่ต้องเสี่ยงกับความคลุมเครือของภาษา ไม่ต้องเสี่ยงกับความเข้าใจผิด และการแปลผิด นอกจากนี้การแปลการ์ตูนยังสามารถแปลได้รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพกว่าการแปลข้อเขียนอื่นๆ เพราะข้อความมีลักษณะสั้นๆ สามารถเข้าใจเรื่องราวได้รวดเร็ว ไม่มีความซับซ้อน สิ่งที่ควรระวัง คือ ภาษาในการ์ตูนมักจะเป็นภาษาพูดระดับต่างๆ ผู้แปลต้องระวังใช้ภาษาพูดให้เหมาะสมกับผู้พูดทุกคนในการ์ตูน และต้องจำลีลาการพูดของแต่ละคนให้ได้ เพื่อจะได้ลีลาเดียวกันกับคนคนเดียวกันอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่ต้นจนจบ

ตัวอย่างการแปลการ์ตูน ก่อนลงมือแปลควรดำเนินการขั้นตอนการแปลทั่วไป ดังนี้

1. วิเคราะห์เนื้อเรื่องและภาษา เนื้อเรื่องเป็นการรำพึงสั้นๆ ของคนที่คอยข่าวสาร อยู่เป็นเวลานาน ให้เหตุผลของความล่าช้าอย่างน่าขัน เป็นคำรำพึงกับตัวเองด้วยความกังวล

2. วิเคราะห์จุดประสงค์ เป้าหมายของการ์ตูนชุดนี้ คือ อารมณ์ขัน

3. ลงมือแปล

คำแปล

แฝดสาม กรอบที่ 1 (แฝดคนที่ 1) คุณแม่คะ มาดูอะไรนี่หน่อยซีคะ น้องข่วนหน้าตัวเองค่ะ เป็นเรื่องธรรมดาน่ะลูก เด็กเกิดใหม่ทำยังงี้ทุกคนแหละ วันหลังแม่จะหาซื้อถุงมือมาให้ใส่

กรอบที่ 2 (แฝดคนที่ 1) โถ น้องรักน่าสงสารน้องจังเลย ฉันคิดออกแล้วไปหาถุงเท้าเล็กๆ มาใส่ให้ดีกว่าน้องจะได้ไม่ต้องเป็นรอยข่วน

กรอบที่ 3 (แฝดอีกสองคน) คุณแม่คะ เห็นรึเปล่า น้องคนนี้เกิดใหม่มีเท้าอยู่ที่มือค่ะ

ข้อสังเกตในการแปลการ์ตูน 3 กรอบนี้คือการใช้ภาษาของเด็กๆ เช่นคำว่า bobo เป็นภาษาของเด็กๆ แปลว่า ความเจ็บปวดตามร่างกาย หรือแผลเล็กๆ น้อยๆ

การแปลบทภาพยนตร์ มีหลักการเช่นเดียวกับการแปลการ์ตูน เพราะมีภาพประกอบและคำพูด ควบคู่กับการแปลบทภาพยนตร์ บางครั้งก็มีบท (script) บางครั้งก็ไม่มีผู้แปลอาจจะได้ฟังคำพูดพร้อมกับการฉายภาพ อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีบทมาให้อ่านก่อนแล้วแปล ผู้แปลก็ควรได้ดูภาพยนตร์ มิฉะนั้น อาจจะแปลผิดได้ ส่วนการฟังพร้อมกับการฉายภาพก็ยังมีข้อควรระวังคือคำที่มีเสียงเหมือนกัน แต่ความหมายแตกต่างกัน ถ้าไม่ได้ดูภาพ ก็อาจทำให้เข้าใจผิด และทำให้แปลผิดๆ ด้วยเช่น

"They walked in Latin Quarter"

ถ้าแปลอย่างไม่ระวังก็จะคิดว่า *"เขาเดินอยู่ในจตุรัสละตินหรือถิ่นละติน"*

การแปลว่า จตุรัสละติน หรือถิ่นละติน ไม่ทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ควรแปลว่า

"เขาเดินอยู่ในถิ่นของนักศึกษามหาวิทยาลัยปารีส"

การแปลภาพยนตร์เพื่อนำมาเขียนบนฟิล์มหรือคำบรรยาย (sub-title) นั้นมีข้อยุ่งยาก ทั้งนี้เพราะเนื้อที่จำกัด และเวลาก็จำกัดด้วย ฉะนั้นจึงต้องแปลแบบสรุปย่อให้ได้ครบใจความ ทันเวลาและทันภาพที่ปรากฏบนจอภาพยนตร์

นอกจากนี้ จะต้องนับจำนวนสระพยัญชนะในคำที่นำมาใช้ เพื่อสอดคล้องกับเนื้อที่ที่กำหนดไว้สำหรับทำคำบรรยายในฟิล์มด้วย มิฉะนั้นคำที่ใช้จะยืดยาวจนล้นเนื้อที่ที่จำกัด

อนึ่ง การแปลบทภาพยนตร์ อาจจะเลือกใช้วิธีแปลแบบตีความ และแบบย่อก็ได้ตามความเหมาะสม

ความหมายของทฤษฎีการแปล

1. ความหมายของทฤษฎีการแปล

ทฤษฎีการแปล หมายถึง ความคิดเห็นต่างๆ เกี่ยวกับการแปลที่มีขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกันไม่ขาดสาย ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจน มีหลักการยึดถือได้ใช้ได้ผลเมื่อนำไปปฏิบัติสามารถจัดความคิดใหม่ๆ ต่างๆ เข้าเป็นหมู่พวกหรือรูปแผน หรือระบบได้ ในปัจจุบันนี้ความคิดเกี่ยวกับการแปลได้มีสถานภาพเป็นวิทยาศาสตร์ซึ่งมีระบบและสามารถศึกษาด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ได้

2. สถานภาพดั้งเดิมของการแปล

แต่ก่อนนี้การแปลไม่มีทฤษฎี นักแปลต่างคนต่างแปลงานที่ตนสนใจตามวิธีที่ค้นพบเองหรือแปลไปพลางเรียนรู้ไปพลาง เรียกว่า การแปลตามลำพัง นักแปลตามลำดับมักจะใช้วิธีแปลตามตัวอักษร หรือการแปลโดยพยัญชนะ คือ แปลคำต่อคำ ประโยคต่อประโยค พยายามรักษา *"สภาพทางภาษาไว้ให้ใกล้เคียงต้นฉบับเดิมอย่างมากที่สุด"* ส่วนผู้อ่านงานแปลซึ่งทำหน้าที่ประเมินผลการแปลไปในตัวก็มักจะใช้การเทียบคำ เทียบสำนวน และเทียบประโยคทีละวรรคละตอน ถ้าผู้แปลสามารถแปลได้ตรงตัวตามตัวอักษรอย่างไม่ตกหล่น ไม่ขาดไม่เกิน ก็ได้รับความนิยมยกย่องว่าแปลดี ดังนั้นภาษาที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน จึงสามารถแปลตามตัวได้ดียิ่ง การแปลจาก ภาษากรีก ละติน ออกเป็นภาษาเยอรมัน อังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน อิตาลี ด้วยวิธี *"โดยพยัญชนะ"* จึงไม่สู้มีปัญหายุ่งยากมากนักประกอบกับวัฒนธรรมของชาติต่างๆ ดังกล่าวก็ใกล้เคียงกันเทียบกันได้โดยสะดวก ส่วนหนังสือที่แปล ส่วนมากเป็นความรู้วิทยาการของกรีกโรมันโบราณ รวมทั้งกวีนิพนธ์ บทละคร และวรรณกรรมอื่นๆ ผู้แปลสามารถรักษาความประณีตงดงามตามต้นฉบับไว้ได้เป็นอย่างดี ศิลปะในการแปลจึงจัดอยู่ในประเภท *"ศิลปะเพื่อศิลปะ"* จะเห็นได้จากการแปลคัมภีร์ที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา บทสวดมนต์ สาสน์จากพระเจ้า พระธรรมคำสอน เป็นต้น ถ้าผู้ใดไม่แปลคำสอนด้วยวิธี *"โดยพยัญชนะ"* ก็จะกลายเป็น *"แปลผิด"* ไปโดยสิ้นเชิง การแปล คำต่อคำเช่นนี้ในปัจจุบันก็ยังนิยมใช้อยู่ในวงการศาสนาและวงการศึกษาด้านนิรุกติศาสตร์ มีประโยชน์สำหรับศึกษาศัพท์ และภาษาศาสตร์โครงสร้างของภาษาและอื่นๆ ในปัจจุบันมีความจำเป็นต้องแปลงานออกเป็นภาษาต่างๆ ที่มีโครงสร้างต่างกันมาก อีกทั้งวัฒนธรรมก็แตกต่างกันมากด้วย ดังนั้นทฤษฎีการแปลจึงกลายเป็นสิ่งจำเป็นในการแก้ปัญหาการแปล ในที่สุดได้มีการสรุปว่าการแปลในปัจจุบันมีทฤษฎี (หรือความคิด) ที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีแห่งการสื่อสาร ซึ่งหมายถึงการแปลที่เน้นความหมายและความเข้าใจมากกว่ารูปภาษาการแปลที่เน้นความหมายและความเข้าใจนี้เรียกว่าการแปลโดยอรรถ ส่วนต้นฉบับที่มุ่งเสนอความบันเทิงเริงรมย์ต้องการการแปลที่รักษาความหมายของความรู้สึกต่างๆ ที่มีอยู่ในต้นฉบับ การแปลเช่นนี้เรียกว่า การแปลโดยรส การแปลโดยอรรถและโดยรส มักใช้ควบคู่กันเรียกว่า การแปลโดยอรรถรส ดังนั้น ความคิดต่างๆ ในการแปลตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงจัดได้ว่ามีการแปลหลายรูปแบบ ได้แก่ การแปลโดยพยัญชนะ การแปลโดยอรรถ และการแปลโดยรส

3. สถานภาพทางวิทยาศาสตร์ของการแปล

ความหมายของภาษามีความสลับซับซ้อนอยู่ในตัวเอง เมื่อจำเป็นต้องถ่ายทอดไปสู่ความสลับซับซ้อนของอีกภาษาหนึ่งก็ยิ่งทวีความยุ่งยากขึ้น ความหมายของภาษามีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของเจ้าของภาษาที่สะสมไว้เป็นเวลานาน มีความเกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดและอุดมคติของคนในชาติที่เข้าใจร่วมกันโดยอัตโนมัติ แต่คนต่างชาติไม่สามารถเข้าใจร่วมได้ ดังนั้นการแปลความหมายของภาษาจึงต้องอาศัยความรู้ทางวัฒนธรรม หรือ ทางวิชาสังคม-ภาษาศาสตร์ (socio-linguistics) ประกอบด้วย การแปลความหมายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทฤษฎีการแปลในปัจจุบันมีสถานภาพเป็นวิทยาศาสตร์ สามารถใช้ระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์กับการศึกษาวิชาแปลได้ วิชาแปลจึงไม่ใช่วิชาการเบื้องต้นหรือตื้นๆ แต่กลายเป็นวิชาการขั้นสูงที่เป็นสหวิชาการหรือประกอบด้วยวิชาการหลายสาขา หลักการแปลสามารถพิสูจน์ได้อย่างแน่นอนจนตั้งเป็นทฤษฎีได้ และทฤษฎีนี้ก็กำลังจะนำไปสู่กฎเกณฑ์ตายตัวบางประการได้ อันนำไปสู่สถานการณ์ทางวิทยาศาสตร์

การแปลที่มีสถานภาพทางวิทยาศาสตร์นี้เริ่มปรากฏเค้าที่ชัดเจนเมื่อการแปลกลายเป็นวิชาการ หรือเรียกว่า วิชาการแปลประกอบด้วย วิทยาการหลายแขนงมารวมกัน เช่น วิชาภาษาศาสตร์ วิชาวัฒนธรรม วิชานิติศาสตร์ วิชารัฐศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ ฯลฯ การสร้างนักแปลด้วยการฝึกฝนแปลอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามลำพังนั้นไม่ทันต่อความต้องการ ในปัจจุบันต้องหันมาใช้วิธีให้การศึกษาอย่างมีระบบ ผู้ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่นักแปลก็ต้องได้รับการอบรมเป็นอย่างดี ครูผู้สอนแปลมิใช่ครูผู้สอนภาษาแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นผู้สอนวิชาการอื่นๆ ที่จำเป็นสำหรับนักแปลด้วยวิธีแปลตามลำดับที่มุ่งสร้างเอกลักษณ์ทางสำนวนการเขียน (stylistic) แต่เพียงอย่างเดียวนั้นก็ได้ผนวกความสำคัญของความหมาย (semantics) เข้าไว้ด้วยปรมาจารย์ที่ให้กำเนิดความสำนึกทางวิชาการแปลดังกล่าว คือ แฟร์ดินองด์ เดอ โซสซูร์ (Ferdinand de saussure) นักภาษาศาสตร์ ผู้พิสูจน์อย่างชัดว่าวิชาภาษาศาสตร์ทั่วไป (la linguistique generale) เป็นเครื่องมือที่ได้ผลดีในการแปล ข้อพิสูจน์ดังกล่าวนี้ตีพิมพ์อยู่ในหนังสือรวบรวมคำบรรยายวิชาภาษาศาสตร์ทั่วไป (Cours de linguistuque générale, 1861) อย่างไรก็ตามนักแปลโดยอรรถที่ยังใช้วิธีการดั้งเดิมอยู่อย่างได้ผลนั้นไม่ยอมรับข้อพิสูจน์ของโซสซูร์ เราจึงเรียกนักแปลโดยอรรถนี้ว่า นักแปลฝ่ายอักษรศาสตร์ (arts) ส่วนนักแปลที่ยอมรับข้อพิสูจน์ของโซสซูร์เรียกว่า นักแปลฝ่ายวิทยาศาสตร์ (sciences) ปรากฏการณ์ในวงการแปลนี้เริ่มขึ้นในตอนต้น คริสต์ศตวรรษที่ 10

ปรากฏการณ์ในวงการแปลดังกล่าวเป็นผลก่อให้เกิดความพยายามที่จะกำหนดหลักการที่แน่นอนในการแปลงานด้านต่างๆ ที่นักแปลทั้งฝ่ายอักษรศาสตร์กับฝ่ายวิทยาศาสตร์ยอมรับร่วมกันได้ นักภาษาศาสตร์ได้ทำหน้าที่ เป็นผู้เชื่อมโยงประสานความคิดนักแปลทั้งสองฝ่ายให้เข้าใกล้กัน แต่ปัญหาก็ยังเกิดขึ้นอีกมากมาย จนถึงช่องว่างระหว่างนักทฤษฎีการแปลกับนักแปลที่ปฏิบัติการอยู่จริงอย่างไรก็ตามนักทฤษฎีการแปลก็ยังไม่ลดละความพยายามในอันที่จะพิสูจน์ซ้ำแล้วซ้ำอีกว่า

"ทฤษฎีการแปลมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นเครื่องมือทุ่นแรงสำหรับนักแปลฝ่ายอักษรศาสตร์และฝ่ายวิทยาศาสตร์ ทั้งยังประหยัดเวลา และทำให้ผลงานมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ยิ่งขึ้นด้วย"

กว่านักทฤษฎีกับนักปฏิบัติจะยอมรับกันได้จริงเวลาก็ล่วงเลยมาจนถึง ค.ศ. 1955 นักภาษาศาสตร์ กลายเป็นผู้ *"เปิดประตู"* ให้นักแปลทั้งหลายเดินทางอย่างเต็มใจเข้าไปในแวดวงแห่งวิชาภาษาศาสตร์แขนงต่างๆ มีผลให้การผลิตนักแปลเป็นไปตามระบบระเบียบแห่งวิชาการซึ่งมีเป้าหมายที่ชัดเจนแน่นอน การให้การศึกษาแก่นักแปลอาชีพได้กำหนดเป็นหลักสูตรในสถาบันการศึกษาชั้นสูงในวิทยาลัยและในมหาวิทยาลัย ส่วนนักแปลอิสระก็เร่งขวนขวายหาความรู้และเข้ารับการศึกษาตามวิธีการผลิตนักแปลสมัยใหม่ สถาบันการศึกษาชั้นสูงรับหน้าที่ผลิตนักแปลป้อนให้สังคมตามที่สังคมต้องการและจำเป็นทฤษฎีการแปลเป็นหลักวิชาเบื้องต้นของการสอนแปลเพื่ออาชีพ การแปลกลายเป็นกระบวนการที่มีระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ (scientific method) โดยมีทฤษฎีที่แน่นอนคือทฤษฎีการแปล

ยุคสมัยของทฤษฎีการแปล

1. ประวัติการแปล

จุดเริ่มต้นที่แท้จริงของการแปลถ่ายทอดภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่งเกิดขึ้นที่ไหนและเมื่อใดนั้น ไม่มีหลักฐานสืบทราบแน่นอน มีแต่การกล่าวอย่างกว้างๆ ว่า การแปลครั้งแรกๆ ในสังคมมนุษย์

เป็นการแปลด้วยวาจา หรือแยกอีกอย่างหนึ่งว่า การแปลแบบล่าม จุดมุ่งหมายของการแปลในช่วงแรกๆ นี้ คือการเจรจาธุรกิจ การทำสัญญาการค้า การทำสัตยาบัน การทำสัญญาผูกไมตรีระหว่างบุคคลและระหว่างรัฐ

วรรณกรรมแปลที่เก่าแก่ที่สุดที่พบในปัจจุบันคือ เอกสารที่ขุดพบในบริเวณเมืองเอบลา (Ebla) ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของประเทศซีเรียปัจจุบัน สันนิษฐานว่าคงเขียนขึ้นราว 3,000 ปี ก่อนคริสต์ศักราช ในสมัยนั้นประเทศซีเรียโบราณเป็นศูนย์กลางการค้าขายระหว่างชาติ เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าและความคิดเห็นต่างๆ ดังนั้นคนหลายชาติหลายภาษาซึ่งมาชุมนุมกันเพื่อเจรจาธุรกิจและการค้าจึงมีความจำเป็นต้องแลกเปลี่ยนเอกสารกันด้วยการแปล

ส่วนนักแปลชาวยุโรปคนแรกๆ นั้น เชื่อกันว่าเป็นชาวกรีก ได้แปลมหากาพย์ Odyssey ของโฮมเมอร์ออกเป็นภาษาละติน นอกจากนั้นก็มีนักพูดเอกคือ ซิเซโร อีกผู้หนึ่งซึ่งจัดได้ว่าเป็นนักแปลคนแรกๆ ของยุโรป ซึ่งแปลจากภาษาละตินเป็นภาษากรีก เป็นนักแปลแห่งศตวรรษที่ 5 ก่อน คริสตกาล

ในราวศตวรรษที่ 8-9 มีหลักฐานว่านครแบกแดดเป็นศูนย์กลางของการแปลทางวิชาการ งานแปลส่วนมากเป็นวิทยาการกรีกโรมันโบราณ เช่น ปรัชญาของอริสโตเติล และเพลโต รวมทั้งงานทางการแพทย์ของกาเล็น (Galen) และฮิปโปเครติส (Hippocratis) และงานทางประวัติศาสตร์ของเฮโรโดตุส (Herodotus) ด้วย

ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 11-12 ได้เกิดศูนย์การแปลแห่งเพลโตขึ้น ในสเปน แปลงานทางวิชาการ และทางวิทยาศาสตร์ จากภาษาอาหรับ และจากภาษากรีกเป็นภาษาสเปน ต่อมาก็ได้มีนักแปลต่างชาติต่างภาษา อีกมากมายเข้ามาร่วมแปลเป็นภาษาอิตาเลียน ภาษาฝรั่งเศส ภาษาปอร์ตุเกส และภาษารูเมเนีย

การแปลได้ดำเนินไปอย่างแพร่หลายทั้งทางยุโรปและเอเชีย ครั้นมาร์โคโปโลกลับจากประเทศจีน การแปลข้ามทวีปจึงได้เริ่มขึ้นอย่างชัดเจน ในช่วงเวลาดังกล่าวนักแปลต่างก็มีอิสระในการแปลจนเกิดปัญหาขัดแย้งระหว่างนักแปลด้วยกันเอง เช่น การแปลซ้ำซ้อนกันและขัดแย้งกัน การแปลคลาดเคลื่อน การแปลโดยไม่เคารพต้นฉบับ เป็นต้น ประเทศฝรั่งเศสได้ตั้งบัณฑิตยสถาน (Academic) ขึ้น ควบคุมการใช้ภาษาฝรั่งเศสให้ ถูกต้องได้มาตรฐานและควบคุมการแปลด้วย

ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา ได้เกิดการพิมพ์หนังสือขึ้น มีผลให้งานแปลแพร่หลายอย่างรวดเร็ว แต่งานแปลบางชิ้นกว่าจะได้ตีพิมพ์ก็ต้องรอคอยเป็นเวลานานหลังจากที่ใช้เวลาแปลเป็นเวลานานด้วย เช่น เรื่อง Don Quixote ของ Cervantes แห่งสเปน ผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษได้ใช้เวลาแปลตั้งแต่ ค.ศ. 1612 จนถึง ค.ศ. 1617 รวมเป็นเวลาถึง 7 ปี

2. ยุคต่าง ๆ ของทฤษฎีการแปล

แนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับการแปลที่เคยมีมานานร่วมสองพันปีแล้วนี้ เกิดความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอแต่ก็ไม่ห่างไกลจากลักษณะเดิม ความเปลี่ยนแปลงของความคิดเรื่องการแปลอาจสรุปได้ 2 ยุค คือ ยุคก่อนวิชาภาษาศาสตร์สมัยใหม่ กับยุคภาษาศาสตร์สมัยใหม่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ยุคก่อนวิชาภาษาศาสตร์สมัยใหม่ (Pre-linguistics period) ใคร่ขอเรียกสั้นๆ ว่ายุคก่อนภาษาศาสตร์ คือยุคเริ่มแรกของการแปล เริ่มนับได้ตั้งแต่ปี 550 ก่อนคริสตกาลจนถึงคริสต์-ศักราช 1923

สาเหตุที่เริ่มนับตั้งแต่ปี 550 ก่อน ค.ศ. นั้นเพราะมีหลักฐานข้อเขียนแสดงว่าได้มีการแปลภาษา ตั้งแต่ปีนั้น และสาเหตุที่นับถึง ค.ศ. 1923 ก็เพราะเป็นปีที่ เบนจามิน (Benjamin) กล่าวยืนยันว่าการแปล บทกวีนิพนธ์จำเป็นต้องใช้วิธีแปลโดยพยัญชนะ (หรือการแปลคำต่อคำ หรือการแปลตามตัวอักษร) ลักษณะเฉพาะของการแปลยุคนี้ คือความขัดแย้งระหว่างการแปลอิสระ (Free translation) กับการแปลโดยพยัญชนะ (Literal translation)

ความขัดแย้งของการแปลโดยพยัญชนะกับการแปลแบบอิสระดำเนินไปเป็นเวลานานก่อนที่ระเบียบวิธีแปลจะปรากฏเป็นรูปลักษณ์ที่แน่ชัดเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

การแปลแบบอิสระ (Free translation) คือการแปลที่ไม่จำกัดขอบเขตทั้งทางด้านไวยากรณ์ ความหมาย และความคิด ผู้แปลมีอิสรภาพที่จะตัดทอน ต่อเติม หรือปรับปรุงงานแปลของตนได้ การแปลเช่นนี้ในภาษาไทยมีผู้เรียกว่า การแปลตามนัย การแปลความหมาย หรือการแปลโดยอรรถรส

การแปลตามตัวอักษร (Literal translation หรือ word-for-word translation) คือการแปล ที่รักษาสภาพเดิมของภาษาต้นฉบับไว้อย่างเคร่งครัด หรืออาจจะปรับปรุงบ้างเป็นส่วนน้อย ในสมัยโบราณใช้การแปลแบบนี้สำหรับแปลคัมภีร์ศาสนา และอื่นๆ ที่ต้องการรักษาความศักดิ์สิทธิ์

ตัวอย่างเปรียบเทียบการแปลแบบอิสระกับการแปลตามตัวอักษร

It's raining cats and dogs.
การแปลตามตัวอักษร - ฝนตกแมวๆ หมาๆ
การแปลแบบอิสระ - ฝนตกอย่างไม่ลืมหูลืมตา

ซิเซโร (Cicero ประมาณ 55 ปี ก่อน ค.ศ.) นักแปลผู้ยิ่งใหญ่สมัยคลาสสิก ได้แสดงความเห็นขัดแย้งต่อการแปลตามตัวอักษร โดยกล่าวว่า *"นักแปลต้องเป็นทั้งผู้ไขความ และใช้ภาษาเยี่ยงนักพูดฝีปากเอก"*

ความคิดนี้เป็นที่ยอมรับของนักแปลรุ่นหลังต่อมา เช่น ลูเธอร์ (Luther ค.ศ. 1330) และไดรเดน (Dryden ค.ศ. 1684) เป็นต้น ส่วนนักแปลฝรั่งเศสที่เชื่อถือและปฏิบัติตามความเห็นของ ซิเซโร ได้แก่ ซาโตบริยองด์ (Chateaubriand) ซึ่งเป็นผู้แปลงานภาษาอังกฤษของมิลตัน (Milton) ขอเป็นภาษาฝรั่งเศส ด้วยวิธีการแปลแบบอิสระ ซึ่งทำให้งานแปลมีลักษณะนุ่มนวลเป็นธรรมชาติ และสื่อความหมายได้ดี

อย่างไรก็ตามความคิดเห็นของ ซิเซโร ก็มีผู้ขัดแย้งซึ่งเป็นนักแปลที่ยิ่งใหญ่เช่นกัน ได้แก่ ไทท์เลอ (Tytler) ได้กล่าวไว้เมื่อ ค.ศ.1970 เป็นเชิงหลักการของการแปลตามตัวอักษรว่า

"นักแปลที่ดี สมควรรักษาสภาพที่แท้จริงของต้นฉบับไว้อย่างสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้"

นักแปลอื่นๆ ที่มีความคิดสนับสนุน ไทท์เลอ ได้แก่ เกอเต้ (Goethe) โนวาลิส (Novalis) โชเปนฮาวเฮอร์ (Schopenhauer)เป็นต้น ดูเหมือนการแปลตามตัวอักษรนี้จะได้รับความเชื่อถือมากกว่าการแปลโดยอิสระ ทั้งนี้เพราะผู้คงแก่เรียนซึ่งชอบการแปลเป็นงานอดิเรกนิยมแปลตามตัวอักษรอย่างไม่ตกหล่นไม่ขาดไม่เกิน และพากันยกย่องว่างานแปลเช่นนี้เป็นงานแปลที่ดีมีคุณภาพอีกประการหนึ่ง ผู้คงแก่เรียนมักจะแปลคัมภีร์ที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา สาส์นจากพระเจ้า คำกล่าวหรือวาทะที่งดงามคมคายของนักปราชญ์กรีก โรมันโบราณ ฯลฯ ซึ่งเป็นงานที่สอดคล้องเหมาะสมกับการแปลตามตัวอักษร และสอดคล้องกับความต้องการของผู้อ่านในยุคนั้นด้วย

ดานิกา เซเลสโกวิตซ์ (Danica SELESKOVITCH) เป็นปรมาจารย์ทางด้านการแปลที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่งในมหาวิทยาลัยฝรั่งเศส และในวงการแปลและล่ามระหว่างชาติ กล่าวว่า ผู้แปลจำเป็นต้องทำความเข้าใจต้นฉบับให้ถ่องแท้ทุกแง่มุมก่อนลงมือแปล แล้วจึงนำสาระหรือสารของต้นฉบับมาถ่ายทอดเป็นภาษามาหรือภาษาปลายทาง (langue d'arrivcé) โดยไม่มุ่งแปลความหมายของคำทฤษฎีของความคิด นี้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในหมู่นักแปลและล่ามที่มีชื่อเสียง เช่น Karla Déjean เป็นต้น

เออแชน นิดา (Eugcnc A.NIDA) ได้เสนอวิธีแก้ปัญหาต่างๆ ในการแปลไว้อย่างละเอียดรอบคอบ โดยเฉพาะปัญหาโครงสร้างของประโยคในภาษาต้นทางซึ่งแตกต่างกับโครงสร้างของภาษาปลายทาง นอกจากนี้ไนดายังให้หลักการวิเคราะห์ข้อความหลักในการตีความภาษา ซึ่งแฝงไว้ด้วยวัฒนธรรม และนัยยะต่างๆ ตลอดจนระดับของภาษา และการใช้อุปมาอุปไมย หรือภาพพจน์

โคมิสซารอฟ (KOMISSAROV) กล่าวถึงทฤษฎีการแปลว่าได้พัฒนาไป 3 แนวทาง คือ

1. การแปลแบบเน้นสาร
2. การแปลแบบเน้นความหมายของคำ
3. การแปลแบบเน้นโครงสร้างของประโยค

การแปลทั้ง 3 แนวทางนี้ แบ่งออกเป็น 5 ระดับดังนี้

1. คำ
2. กลุ่มคำ หรือ สำนวน
3. ย่อหน้า
4. บริบท
5. การสื่อความหมาย

แนวทางทั้ง 5 ในการแปลที่โคมิสซารอฟนำเสนอนี้ได้รับการขานรับอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะสไตเนอร์ (Steiner) ผู้ติดตามศึกษาความคิดทฤษฎีต่างๆ ในการแปลได้ให้ความสำคัญของการแปลโดยเน้นการสื่อความหมาย เช่นเดียวกับ ดานิก้า เซเลสโกวิทซ์

ในขณะเดียวกัน จอร์จ มูแน็ง (Georges MOUNIN) ก็ได้ติดตามศึกษาทฤษฎีการแปลอย่างใกล้ชิด แต่มุ่งเน้นภาษาศาสตร์มากกว่า และชี้ให้เห็นความสำคัญของคำและไวยากรณ์ นั่นคือความสำคัญทางภาษาศาสตร์ ซึ่งเป็นแนวทางพัฒนาการแปลไปสู่ภาษาศาสตร์สมัยใหม่

2.2 ยุควิชาภาษาศาสตร์สมัยใหม่ (Linguistics period) คือยุคที่นักภาษาศาสตร์พยายามคิดค้นให้ได้มาซึ่งหลักการแปลที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างดีที่สุด ครอบคลุมขอบเขตความต้องการในการแปลอย่างทั่วถึงที่สุด และประสานความขัดแย้งต่างๆ โดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาใดๆ ในที่สุดนักภาษาศาสตร์ได้พบว่า

"วิชาภาษาศาสตร์เป็นเครื่องมือทุ่นแรงในการแปลสำหรับนักแปลทุกประเภททุกสาขาวิชา"

อีกประการหนึ่ง ภาษาที่นักแปลใช้อยู่ทุกเมื่อเชื่อวันก็กำลังมีความเปลี่ยนไปทุกมิติ โดยเฉพาะถ้อยคำ สำนวนต่างๆ ที่เกิดขึ้นพร้อมกับวัตถุประดิษฐ์สมัยใหม่และกิจการสมัยใหม่ อาจกล่าวได้ว่าคำใหม่เกิดขึ้นทุกวัน โดยไม่เว้นแต่ละวัน คำใหม่ที่เกิดขึ้นมากที่สุดนั้นอยู่ในวงการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น คำในทางเคมี เป็นต้น ปีหนึ่งๆ เกิดขึ้นนับเป็นพันๆ คำ คำใหม่ๆ เหล่านี้นักแปล

แต่ละชาติมีความจำเป็นต้องขวนขวายทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และบางครั้งก็ต้องหาลู่ทางสร้างคำขึ้นใช้ไปพลางก่อนจนกว่าศัพท์ทางการจะได้ ประกาศใช้ทุกชาติทุกภาษาประสบปัญหาเรื่องการบัญญัติศัพท์เฉพาะสาขาวิชาไม่ทันต่อการเกิดใหม่ของคำซึ่งตกเป็นภาระของผู้แปล ซึ่งมีความจำเป็นต้องถ่ายทอดข้อความออกมาให้ทันกับความต้องการของสังคม เรื่องการหาคำใหม่นี้ย่อมเกี่ยวข้องโดยตรงกับหลักวิชาภาษาศาสตร์และหลักการแปลดังกล่าวต่อไป

ภาษาศาสตร์สมัยใหม่กับการแปล

1. บทบาทของนักภาษาศาสตร์กับการแปล

นักภาษาศาสตร์กล่าวว่า การแปลคือการนำภาษาต่างๆ มาพบกันโดยมีนักแปลเป็นผู้นัดพบ

เมื่อภาษาที่ต่างกันมาพบกันก็ย่อมมีอิทธิพลต่อกัน บางครั้งก็เป็นอิทธิพลในทางบวก บางครั้งก็เป็นอิทธิพลในทางลบ

อิทธิพลในทางบวกก่อให้เกิดการรับรู้ทางความคิด การถ่ายทอดทางภูมิปัญญาและภูมิธรรม การพยายามสร้างถ้อยคำใหม่ๆ ในภาษาไป (source language/langue de départ/ภาษาต้นทาง) เพื่อเทียบเคียงกับภาษามา (target language/langue d'arrivée/ภาษาปลายทาง) เช่น ข้อความที่นำมาแปลในภาษาไป (ในที่นี้จะกล่าวถึงภาษาอังกฤษ) กล่าวถึงวัตถุอย่างหนึ่งคล้ายดาวนพเคราะห์ที่โคจรรอบโลก เป็นวัตถุประดิษฐ์ที่มนุษย์ทำขึ้นแล้วยิงไปในอวกาศ ในภาษาไปเรียกวัตถุนั้นว่า sattlelite แต่ในภาษามา ซึ่งในที่นี้ หมายถึงภาษาไทยไม่มีวัตถุชนิดนี้จึงมีความจำเป็นต้องคิดสร้างถ้อยคำใหม่ขึ้นใช้โดยมีความหมายตรงกัน ในที่สุดก็มี ผู้สร้างคำ *"ดาวเทียม"* ขึ้น ดังนั้น ภาษาไป (ภาษาอังกฤษ) จึงมีอิทธิพลในทางบวกต่อภาษามา (ภาษาไทย)

อิทธิพลในทางลบ ก็คือบางครั้งเกิดความคลาดเคลื่อนขึ้นเนื่องด้วยวิธีถ่ายทอดภาษาไปมาสู่ภาษามา นั้นมิได้ตรงไปตรงมาทุกครั้ง ผลที่ได้จึงไม่ครบถ้วน เพราะเกิดอุปสรรคหลายอย่างในการแปล อุปสรรคเหล่านั้น ได้แก่ ผู้แปล องค์ประกอบของภาษาไปกับภาษามา วัฒนธรรม สภาพสังคม กาลเวลา ฯลฯ อุปสรรคที่สำคัญที่สุดคือ วัฒนธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมที่มีลักษณะแตกต่างกันมากจนหาถ้อยคำมาเทียบเคียงกันไม่ได้ เช่น การแปลภาษาจีน (ภาษาไป) เป็นภาษาฝรั่งเศส (ภาษามา) จำเป็นต้องแปลวัฒนธรรมจีนด้วย

วัฒนธรรมของชนสองชาติดังกล่าวมีลักษณะต่างกันอย่างตรงกันข้ามหลายอย่าง อย่างเช่น ระเบียบในสังคม ในรูปของขนบธรรมเนียมประเพณีการดำเนินชีวิต ฤดูกาล ทิศทั้งสี่ สี กลิ่น ความรู้สึก ซาบซึ้ง เสียงดนตรี การเปรียบเทียบความงาม การนับจำนวน หน่วยวัดระยะทาง ฯลฯ เมื่อกวีจีนชมผิวพรรณสตรีว่างามละเอียดอ่อน เหมือนหยก หรือคู่บ่าวสาวเหมาะสมกันประดุจกิ่งทองใบหยก ฯลฯ ก็ยากที่จะแปลความคิดนี้เป็นภาษาของชนชาติ ที่ไม่มีแนวคิดเกี่ยวกับหยก เช่น ฝรั่งเศสหรืออังกฤษ หรือเยอรมันได้

2. บทบาทของวิชาภาษาศาสตร์ในการแปล

วิชาภาษาศาสตร์มีบทบาทสำคัญมากในการแปล นับตั้งแต่ แฟร์ดินองค์ เดอ โซสซูร์ (Ferdinand de Saussure) ได้เริ่มแนวคิดใหม่ในวิชาภาษาศาสตร์ (ค.ศ. 1916) นักภาษาศาสตร์สมัยใหม่ก็ได้พยายามทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมโยงประสานความคิดเกี่ยวกับการแปลที่ยังขัดแย้งกันอยู่ และความพยายามนี้ ได้ผลไม่เต็มที่นัก ทั้งนี้เพราะนักภาษาศาสตร์เป็นนักทฤษฎีมากเกินไป ทำให้เกิดช่องว่างกับนักแปลที่เป็นนักปฏิบัติ ถึงแม้นักปฏิบัติบางส่วนจะยอมรับว่าวิชาภาษาศาสตร์สมัยเป็น *"เครื่องมือที่ดี"* ของนักแปลก็ตามเครื่องมือนี้ช่วยให้การฝึกฝน นักแปลประสบความสำเร็จรวดเร็วขึ้นผลิตนักแปลได้ทั้งปริมาณ และคุณภาพทันกับความต้องการของสังคม ดังนั้นวิชาภาษาศาสตร์จึงจัดได้ว่าเป็นเครื่องทุ่นแรงงานของนักแปลในการฝึกฝนอบรมหรือให้การศึกษาแก่นักแปล จึงมีความจำเป็นที่ต้องสอน วิชาภาษาศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งไปไกลถึงขั้นการศึกษาเปรียบเทียบ นักแปลจำเป็นต้องเรียนรู้ธรรมชาติของภาษาที่ประกอบด้วยภาษาพูดและภาษาเขียน เรียนรู้โครงสร้างของภาษาไปกับภาษามา รวมทั้งระบบเสียงคำและความหมาย

อย่างไรก็ตาม ยังมีนักแปลอีกมากที่เห็นว่าวิชาภาษาศาสตร์ไม่ใช่เครื่องทุ่นแรงของนักแปล แต่กลับทำให้การทำงานล่าช้าเป็นการเดินทางที่ *"อ้อมค้อม"*

ความคิดที่ขัดแย้งกันนี้ ยากที่จะหาข้อยุติลงได้ ดังนั้นทฤษฎีการแปลที่เกี่ยวกับวิชาภาษาศาสตร์จึงยังต้องพัฒนาต่อไปอีกอย่างไม่หยุดยั้ง

นักสังคม-ภาษาศาสตร์ (socio-linguists) ประสบความสำเร็จอย่างงดงามที่ได้นำหลักการทางวัฒนธรรม การสื่อสาร และจิตวิทยาเข้ามาใช้ในการแปล

หลักการทางวัฒนธรรม มีสิ่งที่สำคัญคือ นักแปลจะต้องศึกษาให้เข้าใจวัฒนธรรมของเจ้าของภาษาไป และภาษามาอย่างถ่องแท้ จนสามารถเทียบเคียงกันได้ วัฒนธรรมจะทิ้งร่องรอยไว้กับถ้อยคำสำนวนทางภาษา เป็นบันทึกของวัฒนธรรมในอดีตของเจ้าของภาษา ความคิดแนวนี้เท่ากับ สนับสนุนการแปลแบบอิสระ หรือการแปลความหมายนั่นเอง

หลักการทางการสื่อสาร คือการนำทฤษฎีการสื่อสาร (theory of communication) มาใช้ในการแปลเพราะมีแนวความคิดว่างานแปลเป็นสารประเภทหนึ่งที่สื่อความหมายด้ายภาษา ผู้แปลเป็นผู้ส่งสาร งานแปลเป็นสาร (message) ส่วนผู้ใช้งานแปลเป็นผู้รับสาร หากงานแปลใดไม่สามารถสื่อความหมายได้ถือว่า งานแปลนั้นไม่มีคุณค่า

หลักการทางจิตวิทยา คำนึงถึงสภาพของผู้ใช้งานแปล ซึ่งแตกต่างกันทางวัยวุฒิ ดังนั้นการแปลจึงต้องคำนึงถึงผู้อ่านหรือผู้ใช้งานแปลเป็นสำคัญด้วย

การเน้นคุณค่าของงานแปล ทำให้งานแปลมีสภาพเกี่ยวข้องกับมนุษย์มากขึ้น ณ จุดนี้ทฤษฎีการแปลทำให้เห็นชัดว่า การแปลมิได้เป็นเพียงศิลปะอย่างเดียวแต่ยังเป็นเทคนิค และเป็นวิทยาศาสตร์ด้วย ผู้แปลจึงต้องเป็นศิลปิน นายช่าง และเป็นผู้มีเหตุผลพิสูจน์ได้ด้วย นักแปลอิสระที่ปราศจากเหตุผลที่พิสูจน์ได้จึงไม่ใช่นักแปลที่ดี นักแปลที่คำนึงถึงแต่เหตุผลแต่ขาดศิลปะก็เป็นนักแปลที่ดีไม่ได้ นักแปลที่ใช้ภาษาอย่างคล่องแคล่วประดุจช่างไม้ใช้ค้อนกับตาปู หากขาดศิลปะและเหตุผลเสียแล้วก็เป็นนักแปลที่ดีไม่ได้เช่นกัน

การแก้ปัญหาการแปลยังไม่สิ้นสุดอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะขอบเขตของการแปลครอบคลุมไปยังวิชาการสาขาอื่นๆ หลายสาขา กล่าวคือ วิชาภาษาศาสตร์ (linguistics) วิชาตรรกศาสตร์ (logic) วิชาจิตวิทยา (psychology) และวิชาทฤษฎีการสื่อสาร (theory of communication) เป็นต้น

ส่วนนักแปลเองก็เป็นอุปสรรคต่องานแปลเช่นกัน เพราะนักแปลบางคนขาดคุณสมบัติทางด้านภาษา คือ ใช้ภาษาไม่คล่องทั้งสองภาษาที่ทำการแปล นักแปลที่ดีจะต้องมีความคล่องแคล่วในการใช้ภาษามา และภาษาไปอย่างเท่าเทียมกัน

นอกจากนี้นักแปลยังต้องพยายามสร้างความรอบรู้ทางวัฒนธรรมของชาติ เจ้าของภาษาที่ทำการแปลด้วย ถ้าเป็นนักแปลภาษาอังกฤษ(ภาษาไป) เป็นภาษาไทย (ภาษามา) จำต้องติดตามความเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และภาษาทั้งของอังกฤษและของไทย จำเป็นต้องขยายโลกทัศน์ (world view) ของตนเองในด้านต่างๆ อยู่เสมอ อาทิเช่น ในด้านภาษา วัฒนธรรม การเมือง วิทยาศาสตร์ สังคมวิทยา เป็นต้น

ผู้แปลกับงานแปลในปัจจุบัน

นับตั้งแต่การแปลได้พัฒนาขึ้นตามลำดับ จนแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับการแปลมีหลักการชัดเจนสามารถรวบรวมตั้งเป็นทฤษฎีการแปลได้แล้ว ก็ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างหลากหลายขึ้นในวงการอาชีพ และในวงการศึกษาที่เกี่ยวกับการแปล

ในวงการแปลอาชีพ นักแปลหลายคนที่แต่เดิมเป็นนักปราชญ์และผู้คงแก่เรียน ก็ได้กลายเป็นนักแปลที่สามารถยึดการแปลเป็นอาชีพได้ มีงานแปลป้อนเข้าสู่ตลาดเป็นจำนวนมาก ซึ่งต้องการให้ผลงานเสร็จภายในเวลาจำกัด นักแปลจำเป็นต้องทำงานแข่งกับเวลา โดยใช้ความสามารถที่สูงคล่องแคล่วว่องไว เพื่อผลิตงานแปลที่มีคุณภาพดี ไม่ผิดพลาด เชื่อถือได้ การปฏิบัติเช่นนี้จำต้องยึดหลักการที่แน่นอนและมีประสิทธิภาพ ดังนั้นนักแปลจึงจำเป็นต้องได้รับการศึกษาและการฝึกฝนอบรมอย่างถูกระเบียบวิธี

ในวงการศึกษา หลักสูตรและการสอนวิชาการสำหรับนักแปลและล่าม จำเป็นต้องสอดคล้องกับคุณลักษณะของนักแปล นักแปลที่รู้ภาษาดีโดยรู้ภาษาไป หรือภาษามา แต่เพียงอย่างเดียวนั้นยังไม่สามารถปฏิบัติงานแปลให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมปัจจุบันได้ จำต้องมีการให้การศึกษาอย่างมีระบบทั้งด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ นักศึกษาวิชาแปลต้องศึกษาเครื่องมือต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการแปล และสามารถใช้เครื่องมือเหล่านั้นได้อย่างคล่องแคล่วเหมาะสมกับหน้าที่ บางครั้งนักแปลก็ต้องรู้จักประดิษฐ์เครื่องมือ บางชิ้นขึ้นเองด้วย ที่กล่าวมาแล้วนี้หลายความว่า การแปลเป็นงานเทคนิค นายช่างต้องมีเครื่องมือหลายๆ แบบ ไว้ใช้อย่างเพียงพอและเหมาะสม นอกจากนี้งานแปลยังเป็นงานศิลปะด้วย ผู้แปลต้องเป็นศิลปินที่มี ความชำนาญ มีฝีมือประณีต ประกอบด้วยปฏิภาณ เชาวน์ไว ไหวพริบในการประดิษฐ์ผลงาน นอกจากนี้งานแปลยังเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับวิชาการสาขาต่างๆ และความรู้รอบตัวหลายด้าน ซึ่งต้องการผู้แปลที่มีโลกทัศน์กว้างขวาง ทันสมัย และมีความเข้าใจในเรื่องที่แปลเป็นอย่างดี

ในวงการอักษรศาสตร์ นักแปลนอกจากจะเป็นนายช่างและศิลปินแล้ว ก็จำต้องมีความรู้ทางด้านอารยธรรมและวิชาการต่างๆ เช่น ทางด้านภาษาศาสตร์ สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ วรรณคดี นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ปรัชญา จิตวิทยา วิชาการสื่อสาร นิเทศศาสตร์ ฯลฯ

ในวงการกฎหมายและรัฐศาสตร์ นักแปลนอกจากจะเป็นนายช่างและศิลปินแล้ว ก็จำต้องมีความรู้วิชาการทางกฎหมายทุกอย่าง รวมทั้งระบบการเมืองการปกครอง นักแปลต้องมีความคล่องตัวคอยติดตามความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ อยู่เสมอ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ฯลฯ

ในวงการธุรกิจการค้า นักแปลนอกจากจะเป็นนายช่างและศิลปินแล้ว จำต้องมีความรู้วิชาการในทางเศรษฐศาสตร์ การบริหารงาน การเงิน การธนาคาร การท่องเที่ยว การโรงแรมธุรกิจโภชนาการ การประชาสัมพันธ์ ฯลฯ

ในวงการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นักแปลนอกจากจะเป็นนายช่างและศิลปินแล้วยังต้องมีความรู้วิชาการทางวิทยาศาสตร์ทุกสาขารู้จักความสัมพันธ์ข้องเกี่ยวกัน ระหว่างสาขา เช่น สาขาเคมีกับชีววิทยา สาขาอุตสาหกรรมกับการเกษตร เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องมีความรู้เกี่ยวกับวิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ ฯลฯ ด้วย

อย่างไรก็ตามนักแปลในทุกวงการจะมีคุณสมบัติร่วมกันที่สำคัญที่สุดคือ เป็นผู้ใช้ภาษาได้คล่องแคล่วทั้งภาษาไป และภาษามา

สรุปได้ว่า นักแปลอาชีพจะต้องมีลักษณะเฉพาะถึงสามประการพร้อมกัน คือ มีลักษณะของนายช่าง ศิลปิน และนักวิชาการ

สรุปขั้นตอนในการแปล

ไม่ว่าจะแปลงานประเภทใดก่อนลงมือแปล ควรปฏิบัติตามขั้นตอนที่สำคัญๆ สี่ขั้นตอนคือ การวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์จุดประสงค์ การวิเคราะห์ภาษา และการเลือกใช้วิธีแปล ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหา

ได้แก่ การอ่านสำรองงานแปลเพื่อพิจารณาให้พบลักษณะดังนี้

- เป็นงานแปลเกี่ยวกับเรื่องอะไร เช่น เรื่องการใช้อุปกรณ์ไฟฟ้า ข้อแนะนำในการใช้เครื่องมือแพทย์ ข้อควรระวังในการใช้ยา เป็นข่าวสาร เป็นบทความ ฯลฯ
- มีเนื้อหาเน้นหนักในด้านใด เช่น หนักในด้านประวัติศาสตร์ ในด้านโบราณคดี ในด้านการเงิน การธนาคาร ฯลฯ
- วิธีเสนอเนื้อความมีลักษณะพิเศษอะไรบ้าง เช่น อ้างอิงข้อมูลทางคณิตศาตร์ การใช้สถิติ กราฟ ตาราง แผนผัง แผนภูมิ ภาพ การใช้สูตรสำเร็จ เป็นต้น หรือเสนอเนื้อความต้องการ เขียนรูปแบบใด เช่น ร้อยแก้ว ร้อยกรอง
- มีข้อความคลุมเครือไม่กระจ่างชัดที่ผู้แปลจำเป็นต้องค้นคว้าหาความกระจ่างก่อนลงมือแปลตอนใดบ้าง

- มีความสั้นยาวมากน้อยเพียงใด สอดคล้องกับเวลาที่มีสำหรับการแปลหรือไม่ ควรใช้เวลาแปลนานเท่าใด กำหนดให้ใกล้เคียงกับความต้องการของผู้อ่าน

การวิเคราะห์เนื้อหาเช่นนี้ เท่ากับการทำความเข้าใจเรื่องราวอย่างละเอียดนั่นเองสำหรับผู้เริ่มฝึกงานแปลควรทำความเข้าใจเนื้อเรื่องโดยเริ่มด้วยคำถามขั้นมูลฐาน ดังนี้

ต่อจากนั้นก็ลองย่อความ และค้นหาใจความสำคัญของเรื่อง ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้แปลผิดพลาดและขาดตกบกพร่อง

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์จุดประสงค์

ได้แก่การสำรวจดูว่างานแปลนั้นมีจุดมุ่งหมายอย่างไร เช่น เพื่อให้ความรู้ เพื่อสอน เพื่อประกาศ โฆษณา เพื่อความบันเทิง ฯลฯ ต่อจากนั้นก็พิจารณาว่างานนั้นมุ่งเขียนเพื่อให้ใครเป็นผู้อ่าน เช่น นักศึกษา นักเรียน พ่อค้า ประชาชน วิเคราะห์ตลอดจนวัยของผู้อ่านว่าวัยเด็กหรือผู้ใหญ่หรือคนหนุ่มสาว นอกจากนี้วิเคราะห์ ผู้อ่านเป็นเพศหญิงหรือชายด้วย ทั้งนี้เพื่อผู้แปลจะได้เตรียมการเขียนข้อความแปลให้สอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้อ่าน

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์ภาษา

ในด้านภาษาควรศึกษาถ้อยคำสำนวนที่ใช้อย่างถ่องแท้ ตามธรรมดาถ้อยคำทุกภาษาจะมีทั้งความหมายทั่วไป (denotation) และความหมายเฉพาะ (connotation) เช่นคำว่า *"train"*

- *ความหมายทั่วไป* คือยานพาหนะที่ประกอบด้วยผู้โดยสารติดต่อกันเป็นขบวนยาวลากด้วยหัวรถจักร

- *ความหมายเฉพาะ* ในภาษาฝรั่งเศสหมายถึง บรรยากาศที่รื่นเริง สำหรับผู้ที่กำลังจะเดินทางท่องเที่ยว เที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ และหมายถึงชีวิตประจำวันที่ซ้ำซากจำเจ สำหรับผู้ที่ต้องเดินทางจากบ้านไปทำงาน และจากที่ทำงานกลับบ้านทุกๆ วัน โดยไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง

โดยเหตุถ้อยคำในภาษามีความหมายแตกต่างกันเช่นนี้ ผู้แปลจึงมีความจำเป็นต้องจดรวบรวมสะสมคำ กับความหมายไว้ใช้ การจดรวบรวมคำหรือการทำ *"บัญชีคำ"* นี้ ถ้าทำขึ้นอย่างไม่มีระเบียบก็ไม่ได้รับความสะดวกรวดเร็วในการใช้ วิธีจดบัญชีคำอย่างมีระเบียบนั้นมักจะจดตามอักขรานุกรม หรือเรียงตามลำดับตัวอักษร ของพยัญชนะต้น A, B, C, D หรือ ก ข ค ง โดยยึดพจนานุกรมเป็นหลักการจดรวบรวมคำเช่นนี้ภาษาฝรั่งเศส เรียกว่า lexique, inventaire, répertoire และถ้าผู้แปลพบคำที่เกิดใหม่ เพิ่งมีผู้นำมาใช้ในวงการต่างๆ เมื่อนำมาจดรวบรวมไว้ก็ควรให้คำเทียบเคียงและให้ข้อความแวดล้อมของคำหรือปริบทด้วย การสะสมคำเช่นนี้มีผู้เรียก *"ธนาคารคำ" (word bank)* นอกจากการสะสมคำเยี่ยงสะสมทรัพย์ไว้ใช้เองแล้ว ยังให้ผู้อื่นยืมไปใช้ได้ด้วย และสามารถนำไปสร้างคำอื่นๆ ต่อไปอีก การใช้ *"ธนาคารคำ"* นี้มีลักษณะเหมือนการดำเนินธุรกิจ การเงินของธนาคาร มีทั้งการสะสมออมทรัพย์ การให้กู้ยืม และการลงทุนเพื่อผลประโยชน์ต่างๆ ฯลฯ

นอกจากนี้ให้วิเคราะห์ว่ายังมีถ้อยคำสำนวนที่ผู้แปลไม่รู้จักไม่เข้าใจมากน้อยเพียงใด ใช้ศัพท์ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นบ้างหรือไม่ (ศัพท์ใหม่นี้มีศัพท์บัญญัติเฉพาะด้านบ้างหรือไม่ หรือจำเป็นต้องคิดคำเทียบศัพท์เอง) มีถ้อยคำพิเศษเฉพาะด้านหรือไม่ (เช่น การฆ่าคนโดยไตร่ตรองไว้ก่อน คำไตร่ตรองใน

ภาษากฎหมายหมายถึงเตรียมการไว้ล่วงหน้า แต่ในภาษาทั่วไปหมายถึงการคิดอย่างรอบคอบ) ทั้งนี้ รวมถึงวิเคราะห์ลีลาการเขียน (style) ด้วย

สำหรับศัพท์สำนวนธรรมดาที่ผู้แปลไม่ทราบความหมาย ก็จะใช้พจนานุกรมเพื่อค้นหาความหมายต่างๆ ของคำ และเลือกความหมายที่เหมาะสมกับข้อความที่จะแปล ก่อนอื่นผู้แปลต้องรู้จักประโยชน์ของพจนานุกรม ซึ่งมีทั้งพจนานุกรมภาษาเดียว (monolingual dictionnary) เช่น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม Petit Robert, Lexis เป็น พจนานุกรมภาษาเดียว พจนานุกรมหลายภาษา (multilingual dictionnary) เช่น พจนานุกรมฝรั่งเศส อังกฤษ-ไทย ซึ่งเทียบคำแต่ละคำในภาษาทั้งสามดังกล่าว พจนานุกรมสองภาษา (bilingual dictionnary) เช่น พจนานุกรม อังกฤษ-ไทย หรือ ไทย-อังกฤษ เป็นต้น

นอกจากพจนานุกรมภาษาเดียวกับพจนานุกรมหลายภาษาแล้ว ยังมีพจนานุกรมศัพท์บัญญัติ เช่น พจนานุกรมศัพท์บัญญัติ อังกฤษ-ไทย, ไทย-อังกฤษ ราชบัณฑิตยสถาน 2524 และพจนานุกรมศัพท์เฉพาะด้าน เช่น ด้านการช่าง การแพทย์ เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ* พจนานุกรมภาษาเดี่ยวที่จำเป็นสำหรับนักแปล ได้แก่ พจนานุกรมคำพ้องหรือไวพจน์ (symonyme) พจนานุกรมศัพท์สแลง พจนานุกรมสำนวน เช่น Dictionnaire des loculions fançaises เป็นต้น พจนานุกรมดังกล่าวนี้เป็นเครื่องมือที่จำเป็นยิ่งของนักแปลควรมีไว้ใช้ใกล้มือให้พร้อมเพรียง

อนึ่ง สารานุกรมทั่วไป และสารานุกรมเฉพาะด้านก็เป็นเครื่องมือที่นักแปลจำเป็นต้องมีไว้ เช่น Knowledge (Grolier), Britanica, Americana และ Grande Larousse เป็นต้น สารานุกรมดังกล่าวนี้ นอกจากจะให้ความหมายของคำแล้ว ยังให้ความรู้ความเข้าใจที่กระจ่างชัดแก่นักแปล และยังช่วยเสริมสร้างความรู้รอบตัว และโลกทัศน์ทางวิชาการโดยรอบด้านแก่นักแปลเป็นอย่างดีด้วย อย่าลืมว่านักแปลต้องมีความรู้รอบตัวกว้างขวางซึ่งจะทำให้การทำงานแปลประสบความสำเร็จด้วยดี

ขั้นที่ 4 การเลือกใช้วิธีแปล

ได้แก่ การเลือกใช้วิธีแปลให้เหมาะสมกับงานและผู้อ่าน หรือผู้ใช้งานแปล ลักษณะของงานแปลบางอย่างเหมาะสมกับการแปลตามตัวอักษร แต่บางอย่างก็เหมาะสำหรับการแปลความหมาย งานแปลเพื่อความบันเทิงพักผ่อนหย่อนใจ เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น บทละคร บทภาพยนตร์ การ์ตูน ภาพชุดนิทาน นิยายนั้นผู้อ่านหรือผู้ใช้งานแปลมีจุดประสงค์อ่านเพื่อความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายอารมณ์ในยามพักผ่อน ดังนั้นจึงไม่ปรารถนาที่จะคิดเทียบศัพท์ทางภาษา หรือหาความรู้ข้อมูลที่จริงจัง การแปลงานประเภทนี้ ควรใช้วิธีแปลความหมาย รักษาความหมายให้ตรงกับต้นฉบับภาษาไป เช่น ถ้าผู้แต่งต้องการเร้าอารมณ์โศกสลด ผู้แปลก็ต้องสรรหาถ้อยคำที่ก่อให้เกิดความสะเทือนอารมณ์ในทางโศกสลดโดยจะใช้การเล่นคำสำนวนเพื่อความสนุกสนานไม่ได้เป็นอันขาด

งานแปลทางธุรกิจ วิทยาศาสตร์ กฎหมาย ตำราวิชาการ มีลักษณะที่ต้องการเสนอความจริงที่แน่นอน ชัดเจน ตายตัว ผู้อ่านหรือผู้ใช้งานแปลมีจุดประสงค์อ่านเพื่อนำความรู้ ข้อเท็จจริง ข้อมูล ฯลฯ ไปใช้ประโยชน์โดยตรง ดังนั้นผู้แปลจึงต้องเลือกใช้วิธีแปลตามตัวอักษร โดยคำนึงถึงการเรียบเรียงถ้อยคำให้สอดคล้องกับภาษามาด้วยการแปลตามตัวอักษรมิได้หมายความว่าแปลคำต่อคำจากภาษาไปมาสู่ภาษามา โดยนักแปลไม่ต้องจัดเรียงร้อยถ้อยคำเลย เพราะถ้าทำเช่นนี้ก็ไม่เกิดประโยชน์อันใดต่อผู้อ่าน การแปลคำต่อคำในกรณีนี้บางครั้งจำเป็นต้องให้คำอธิบายเพิ่มเติมที่เชิงอรรถด้วย

ในขณะที่ลงมือถ่ายทอดข้อความจากภาษาไป สู่ภาษามา จะต้องใช้ความรอบคอบระมัดระวัง เมื่อแปลเสร็จแล้ว ต้องอ่านทบทวนหลายๆครั้ง เพื่อค้นหาความบกพร่องต่างๆ เช่น ความบกพร่องทางการใช้ภาษาว่าสื่อความหมายได้ตรงตามต้นฉบับหรือไม่ ค้นหาว่ามีความผิดเพี้ยนทางความหมายหรือไม่ ผู้แปลใช้ลีลาการเขียนที่เหมาะสมหรือไม่ นอกจากนั้นควรปรับปรุงรูปแบบและอื่นๆ ให้งานแปลมีคุณภาพดี การตรวจสอบคุณภาพงานแปลที่ได้ผลแน่นอนที่สุด คือการตรวจสอบโดยบุคคลอื่นหลังจากแปลเสร็จแล้ว บุคคลที่จะตรวจสอบคุณภาพงานแปลอาจจะมีจำนวนอย่างน้อยสองคน คนหนึ่งตรวจสอบการใช้ถ้อยคำสำนวนอีกคนหนึ่งตรวจสอบทางเนื้อหาเฉพาะด้าน เช่น ด้านกฎหมาย ผู้ตรวจสอบถ้าเป็นนักกฎหมายก็จะให้คำท้วงติงทางเนื้อหาของกฎหมายดังนี้ เป็นต้น

การแปลงานเฉพาะด้านนั้นบุคคลสามฝ่ายอาจจะทำงานร่วมกันพร้อมกันก็ได้คือ ฝ่ายที่หนึ่งคือ ผู้แปล (คือผู้รู้ภาษาไปเป็นอย่างดี) ฝ่ายที่สองคือ ผู้ตรวจสอบภาษามา (คือผู้รู้ภาษาไทยเป็นอย่างดี) กับฝ่ายที่สาม คือ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชา (คือผู้รู้เรื่องราวเฉพาะสาขาวิชาที่งานแปลพาดพิงถึง อาจจะมีหลายคนก็ได้ถ้างานแปลเกี่ยวข้องกับหลายๆสาขาวิชา) การทำงานพร้อมๆกันทั้งสามฝ่ายนี้จะเป็นวิธีควบคุมคุณภาพของงานแปลได้อย่างรอบคอบ เหมาะสม มีความถูกต้องแม่นยำ ผิดพลาดไม่ได้มิฉะนั้นจะเกิดความเสียหาย

การประเมินผลงานแปลด้วยตนเอง

ผู้แปลทุกคนต้องการทราบว่าผลงานแปลของตนดีหรือไม่ดี ดังนั้นจึงควรมีเกณฑ์กลางสำหรับตรวจสอบคุมภาพของงานแปลที่ยึดถือร่วมกัน ไม่ว่าผู้แปลจะตรวจสอบเองหรือจะมีผู้อื่นเป็นผู้ตรวจสอบ

1. เกณฑ์การประเมินผลงานแปลทางด้านภาษา

เกณฑ์ที่เสนอแนะไว้ในที่นี้สามารถเลือกใช้ได้เป็นบางข้อหรือครบทุกข้อ ดังนั้น

1.1 ความชัดเจน ใช้ภาษาสามัญเข้าใจง่าย เป็นที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วกันในสังคม แสดงความคิดได้แจ่มแจ้ง ไม่ชวนให้ตีความได้หลายแง่มุม เขียนเว้นวรรคตอนถูกต้อง ระมัดระวังการใช้คำกริยาในกาล (tenses) ต่างๆ การเรียงคำในประโยค ในการตรวจสอบคุณภาพงานแปลสิ่งที่สำคัญ และมักเกิดขึ้นบ่อยครั้งคือ การเรียงคำในประโยค ในการตรวจสอบคุณภาพงานแปล สิ่งที่สำคัญและมักเกิดขึ้นบ่อยครั้งคือ การเรียงคำในประโยค โดยเฉพาะการวางตำแหน่งของคำขยายถ้าวางผิดตำแหน่ง หรือไกลเกินไป ก็จะทำให้ความหมายผิดไปด้วย

1.2 ความเหมาะสม ผู้แปลได้ใช้ลีลาหรือสไตล์การเขียนที่เหมาะสมกับต้นฉบับหรือไม่ เช่น ต้นฉบับ เป็นเรื่องเล่าลีลาการเขียนภาษาของผู้แปลจะต้องใช้ทำนองการเล่าเรื่องด้วยเช่นกัน บางทีต้นฉบับเขียนด้วย การเปรียบเทียบประชดประชัน เหน็บแนม หยิกแกมหยอก ผู้แปลก็ต้องใช้วิธีเขียนที่เท่าเทียมกัน ความเหมาะสมนี้กินความไปถึงการใช้ระดับของภาษาด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับผู้อ่านแกละเหมาะสมกับตัวละครในเรื่องที่จะแปลด้วย

1.3 ความเรียบง่าย โดยทั่วไปความเรียบง่ายของภาษามักจะได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง เพราะก่อให้เกิดความราบรื่นในการอ่าน มีความเพลิดเพลินและเข้าใจง่าย แต่มีนักเขียนบางคนสนุกกับการใช้ถ้อยคำแปลกๆ ผิดไวยากรณ์ สร้างคำขึ้นใหม่ และเล่นคำเล่นเสียง ท่วงทีสะบัดสะบิ้ง

การแปลงานประเภทนี้ ความเรียบง่ายของภาษาอาจจะใช้ไม่ได้ ดังนั้นผู้แปลจึงควรคำนึงถึงความเหมาะสมดังกล่าวแล้ว อย่างไรก็ตาม งานแปลที่ดีมักจะมีความเรียบง่ายของภาษา

1.4 ความสมเหตุสมผล ภาษาของแต่ละชาติมีความสมเหตุสมผล (logic) แตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง ถ้าแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยระหว่างภาษามากับภาษาไป ก็พอรับได้เพราะผู้อ่านงานแปลพอจะใช้จิตนาการเพิ่มเติมได้ เช่นกล่าวว่า เล็กเหมือนแมลงวัน (ภาษาฝรั่งเศส) คนไทยก็พอจะเข้าใจได้ ถึงแม้คนไทยจะกล่าวว่า เล็กเหมือนมดก็ตาม แต่ในภาษาจีนชมผิวพรรณว่างามเหมือนหยก คน ฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน ไม่เข้าใจ เพราะหยก ในความคิดของเขา เป็นสีเขียว เท่านั้น เขาไม่เข้าใจคุณลักษณะอื่นๆของหยกซึ่งละเอียด เย็น สีอ่อนๆ เย็นตา และแม้แต่ความเหมาะสมที่คนไทยนิยมเปรียบเทียบว่า เหมาะสมกันราวกิ่งทองกับใบหยก คนยุโรปก็ไม่เข้าใจเหตุผลเช่นกัน ความเป็นคู่กัน ราวพระอาทิตย์คู่กับพระจันทร์ ก็เป็นที่เข้าใจได้ยากสำหรับชาวยุโรป เพราะเขาเห็นว่ามีพระอาทิตย์ขึ้นบนท้องฟ้าและพระจันทร์จะถูกกลบหายไปจะอยู่คู่กันได้อย่างไร เขาเห็นว่าตรงกันข้ามกันมากกว่า ดังนั้น การแปลจึงต้องคำนึงถึงความสมเหตุสมผลในแต่ละภาษาด้วย

1.5 วัฒนธรรมการใช้ภาษา หมายถึงมารยาทในการใช้คำ เช่น ภาษาไทยไม่ถือถ้าใครพูดว่า *"ผม และภรรยามีความยินดี..."* แต่ในภาษาอังกฤษถือเป็นการเสียมารยาทจะต้องพูดว่า *"My wife and I are very glad..."*

2. เกณฑ์การประเมินผลงานแปลด้านเนื้อความ

2.1 ความสมดุลของความหมาย ได้แก่การรักษาความหมายในต้นฉบับภาษาไปให้เท่าเทียมกับงานแปลภาษามา เช่น ต้นฉบับมีความหมายแสดงความโศกเศร้าแกมกังวล แต่งานแปลกลับแปลว่าโศกเศร้าแทบโลกจะถล่มทลาย (แสดงปริมาณความโศกเศร้า) ดังนี้เป็นต้น

2.2 ความครบถ้วนของความหมาย การแปลที่ดีไม่ควรตัดทอนความหมายของคุณศัพท์ที่ต้นแบบภาษาไปใช้ เพราะการใช้คุณศัพท์หลากหลายนั้นแสดงความสามารถเชิงบรรยายอธิบายของนักเขียน ซึ่งนักแปลจะต้องเก็บรักษาไว้ให้ครบถ้วน

2.3 การแปลผิดความหมาย มักจะเกิดจากความเข้าใจผิดของผู้แปล การอ่านไม่รอบคอบ (เพราะมีบางคำรูปคล้ายกัน เช่น acquire กับ require และ sample กับ simple บางครั้งผู้แปลอาจหลงผิดเรื่อง รากคำ เช่น คำ authorities คิดว่ามาจากคำว่า in author จึงมีผู้แปลว่างานเขียน หรือนักเขียนซึ่งผิด) นอกจากนี้การแปลผิดความหมายอาจเกิดจากศัพท์ที่แปลนั่นเอง ซึ่งมีหลายความหมายจนผู้แปลไม่สามารถเล็งความหมายที่ถูกต้องมาใช้ได้ถูก เช่น suffer มีหลายความหมาย ดังนั้นจึงควรตรวจสอบจากแหล่งความรู้หลายๆ แหล่ง ไม่ใช่แต่เพียงพจนานุกรมอย่างเดียวเท่านั้น การแปลผิดความหมายบางครั้งเกิดจากการใช้อักษรตัวเล็กและตัวใหญ่ ถ้าผู้แปลไม่สังเกตให้ดีก็อาจจะแปลผิดได้ เช่น house (h ตัวเล็ก) แปลว่าบ้าน House of Common (h ตัวใหญ่) หมายถึงสภาผู้แทนราษฎร ดังนี้เป็นต้น

3. จรรยาบรรณของนักแปล

3.1 มีความซื่อสัตย์และซื่อตรงต่อต้นฉบับ คือการแปลตรงตามความคิดของผู้เขียนในต้นฉบับอย่างเคร่งครัด ไม่ตั้งใจบิดเบือน ตัดต่อจนเสียรูปของความคิดเดิม

3.2 เคารพสิทธิของผู้เขียนต้นฉบับ หรือผู้มีสิทธิ์ในงานเขียนนั้น ก่อนแปลควรพยายามหาทางขออนุญาตหรือขอลิขสิทธิ์ หรือเช่าซื้อลิขสิทธิ์ต้นฉบับ

3.3 ให้เกียรติผู้เขียนต้นฉบับ ด้วยการบอกกล่าวไว้ในงานแปลว่า แปลจากงานของใคร ชื่องานในภาษาไปคืออะไร ไม่ควรงดเว้นการเขียนชื่องานและชื่อผู้แต่งต้นฉบับเดิมในงานแปล

ปัญหาต่างๆ ในการแปล

นักแปลอาชีพ นักแปลสมัครเล่น และนักศึกษาวิชาแปล เคยประสบปัญหาต่างๆ มากมาย เพราะงานแปลเป็นงานที่ต้องการคุณสมบัติหลายอย่างทั้งความรู้ความชำนาญ ความพิถีพิถัน ความช่างดัดแปลง และช่างผสมผสานให้ได้สัดส่วนและกลมกลืนกัน ทั้งยังต้องอาศัยเหตุผลตามหลักวิชาการอีกด้วย งานแปลเป็นทั้งงานวิชาการ งานศิลปะ และงานเทคนิค ดังนั้นจึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าการทำงานของนักแปลจะต้องมีอุปสรรคหลายประการ ในที่นี้จะนำมากล่าวเฉพาะปัญหาที่สำคัญๆ ในวงการแปลในปัจจุบัน ดังนี้

1. ปัญหาทางด้านภาษา

ภาษาเป็นเครื่องมือชิ้นเอกของนักแปล เป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ต้องการความหนักแน่น มั่นคงแข็งแรง ถ้าผู้แปลอ่อนภาษาแล้ว งานแปลจะผิดพลาดและด้อยคุณภาพ ดังนั้นผู้แปลจึงต้องฝึกฝนการใช้ภาษาให้คล่องแคล่วอยู่เสมอ ตามให้ทันความเปลี่ยนแปลงทางภาษาที่เกิดใหม่บ้าง ตามไปเพราะเสื่อมความนิยมบ้าง ถ้าต้องการเป็นนักแปลถ่ายทอดระหว่างภาษาอังกฤษกับภาษาไทย ก็ต้องฝึกฝน ความรู้ทั้งสองภาษาอยู่เสมอจนมีความรู้ดีมากๆ ทั้งสองภาษา อันที่จริงการที่มีผู้พูดว่า *"จะต้องรู้ภาษาทั้งสองดีเท่าๆ กัน"* นั้นหมายถึงผู้ที่มีธรรมชาติทวิภาษา (bilingual) คือมีภาษาแม่สองภาษาตั้งแต่เกิด เช่น เด็กไทยเกิดในอังกฤษอยู่กับพ่อแม่อังกฤษ-ไทย เด็กไทยนั้นก็จะได้เรียนรู้ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษไปพร้อมๆ กัน มีผู้กล่าวว่านักแปลทวิภาษา เป็นนักแปลที่มีคุณสมบัติครบถ้วนที่สุดเป็นนักแปลในอุดมคติ ดังนั้นจึงต้องอาศัยระบบการศึกษาการสร้างสรรค์และผลิตนักแปลที่มีคุณสมบัติในแนวเดียวกับผู้ที่เป็นทวิภาษานั่นก็คือการให้การศึกษา และการฝึกฝนให้ผู้แปลมีความรู้ความคล่องตัวในการใช้ภาษาสองภาษาอย่างดียิ่ง

การใช้ภาษาของนักแปลอังกฤษไทยมักจะมีปัญหาต่างๆ ดังนี้

1.1 การใช้คำกริยาในกาลต่างๆ (tenses) โดยเฉพาะอย่างยิ่งอดีตกาลซึ่งมีหลายรูป เช่น past tense, past perfect tense ตลอดจนการใช้ past participle การใช้ passive voice ในการแปลข่าวมีปัญหายุ่งยากเพิ่มขึ้นอีกเพราะการเขียนข่าวพาดหัวได้ตัดทอนรูป passive poice ลงจนเหลือเพียง past paticiple ทำให้แปลตัดสินใจเร็วๆ ไม่ได้ว่า รูปกริยา past ลงจนเหลือเพียง past participle ทำให้ผู้แปลตัดสินใจเร็วๆ ไม่ได้ว่า รูปกริยา past participle ในประโยคที่เห็นอยู่นั้น เป็นรูป past tense หรือ passive voice ลดรูปโดยซ่อนกริยาช่วยไว้ เช่น

Children killed in shop blaze. (passive voice)

ผู้แปลจะต้องพิจารณากริยา killed ให้ดีว่าเป็น past tense หมายความว่าได้ฆ่าหรือถูกฆ่า ซึ่งเป็น passive voice สิ่งที่จะช่วยการพิจารณาตัดสินใจก็คือข้อความที่อยู่ล้อมรอบหรือปริบทของคำเหล่านั้นนั่นเอง ดังนั้นการใช้ passive voice ในการเขียนข่าวจึงสร้างปัญหาให้ทั้งนักอ่านและนักแปลที่ต้องเสียเวลาไปบ้าง กว่าจะเข้าใจเรื่องราวได้

ประโยคนี้ แปลว่า เด็กๆ ถูกไฟคลอกในร้านที่ไฟไหม้

ถ้าข่าวนั้นใช้ถ้อยคำอย่างเต็มที่ไม่ละคำกริยาช่วย ก็ทำให้แปลได้ง่าย เช่น

Three lakes to be developed (passive voice)

ทะเลสาบ (บึง) สามแห่ง จะได้รับการปรับปรุง (พัฒนา)

อย่างไรก็ตามประโยคนี้ก็ยังมีคำที่ละไว้เพราะเป็น future tense คือ

Three lakes to be developed = Three lakes will be developed.

(บึงทั้งสามคือ บึงบรเพชร, กว๊านพะเยา, หนองหาร)

1.2 ศัพท์เฉพาะด้าน (techical terms) เป็นปัญหาสำคัญมากในวงการแปลปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะวิทยาการสมัยใหม่ หรือเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าทุกวันอย่างรวดเร็ว และไม่หยุดยั้ง แต่ภาษาก้าวหน้าไปอย่างช้าๆ ดังนั้น จึงมีคำในภาษาใช้ไม่ทันวิทยาการ ผู้ที่อยู่ในวงการภาษา จึงจำต้องคิดหาคำมาใช้ให้ทันการ วิธีที่ใช้ส่วนใหญ่ คือการบัญญัติศัพท์ ซึ่งมักจะยืดรากศัพท์โบราณ เช่น กรีก ละติน บาลี สันสกฤต ถ้าศัพท์นั้นมาจากต่างประเทศ มีเสียงและรูปไม่แปร่งหู และไม่ฝืนความรู้สึกจนเกินไป ก็จะใช้วิธี *"ทับศัพท์"* โดยตรง และ *"ทับศัพท์"* โดยเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย เช่น

ทับศัพท์โดยตรง

Educational Technology คำภาษาอังกฤษ ทับศัพท์เฉพาะคำหลัง แต่แปลคำหน้า ในภาษาไทยใช้ว่า เทคโนโลยีการศึกษา

consommé คำภาษาฝรั่งเศส ทับศัพท์ในภาษาอังกฤษใช้ว่า consomme เช่นเดียวกัน (ซุบชนิดหนึ่ง) คนไทยใช้ว่า กงซอมเม่ ตามเสียงอ่านในภาษาฝรั่งเศส

stop คำภาษาอังกฤษทับศัพท์ในภาษาฝรั่งเศส ใช้ stop เช่นเดียวกัน

อนึ่ง การทับศัพท์โดยตรง นิยมใช้ในวงการวิทยาศาสตร์ เช่น ชื่อแร่ธาตุ การไฟฟ้าอิเล็กทรอนิกส์ การพลังงาน เช่น ธาตุ citrine (ซิทริน) จะพบรูปนี้เหมือนกันทั้งในภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ฯลฯ

ทับศัพท์โดยเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย

Paris ภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศสใช้รูปคำเดียวกัน ออกเสียงต่างกัน ไทยใช้ปารีส

Food chemistry ภาษาอังกฤษ ไทยใช้ เคมีอาหาร

Endodontology ภาษาอังกฤษ ไทยใช้ วิทยาเอนโดดอนต์ (ดัดแปลง logy = วิทยา)

อนึ่ง การทับศัพท์โดยเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย นิยมใช้ในวงการศึกษา เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะภาษา และความเข้าใจได้ของผู้ใช้

ปัญหาเรื่องการบัญญัติศัพท์ แก้ไขได้บ้างด้วยการใช้พจนานุกรมศัพท์เฉพาะด้าน เช่น พจนานุกรมศัพท์ บัญญัติของราชบัญญัติของราชบัณฑิตยสถาน ประมวลศัพท์อุดมศึกษาทบวงมหาวิทยาลัย พจนานุกรมศัพท์ช่างของ หลวงวิธานยนตรกรรม พจนานุกรมศัพท์วิทยาศาสตร์ ของ พ.อ. สุทิน สัมปัตตะวนิช เป็นต้น

1.3 สำนวน (idiom) นักแปลในวงการอักษรศาสตร์ ซึ่งรวมถึงการสื่อสารมวลชนด้วย จะประสบปัญหาหนักในการแปลถ่ายทอดสำนวน ซึ่งเป็นการพลิกแพลงของภาษา หากไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงของสำนวนก็ยากที่จะแปลให้ถูกต้องได้ ข้อสำคัญก็คือ สำนวนเก่านำมาใช้ใหม่ก็มีความหมายแตกต่างไปจากเดิม นอกจากนี้ก็มีสำนวนใหม่ที่เกิดขึ้นใหม่ๆ ยังไม่มีคำอธิบายในพจนานุกรม ผู้แปลต้องเสาะแสวงหาความหมายของสำนวนด้วยความลำบากยิ่ง ดังนั้นการมีพจนานุกรมประกอบอธิบาย สำนวนและไวพจน์ (synonyms) จึงไม่มีเพียงพอสำหรับผู้แปล

ตัวอย่างเช่น

Porter la culotte หมายถึงภรรยาที่บงการบังคับสามี
Stand your horse = จงระวัง
It's water under the bridge = เรื่องมันแล้วไปแล้ว
The man who cries wolf = คนกะล่อน
Carrying coals to Newcastle = เอามะพร้าวห้าวไปขายสวน

นอกจากการแปลสำนวนแล้ว ผู้แปลยังมีปัญหาการเทียบสำนวนโวหารด้วย เช่น

as black as ink เทียบได้กับ ดำเหมือนเหนี่ยง
ดำเหมือนตอตะโก
ดำเหมือนนิโกร ฯลฯ

to chock and change เทียบได้กับ เดี๋ยวดี เดี๋ยวร้าย
ผีเข้าผีออก
สามวันดีสี่วันไข้ ฯลฯ

in and out of the matter เทียบได้กับ ตื้นลึกหนาบาง
เบื้องหน้าเบื้องหลัง

by fair means of foul เทียบได้กับ ไม่ได้ด้วยเล่ห์เอาด้วยกล
ไม่ได้ด้วยมนต์เอาด้วยคาถา

avoir coiffé sainte Catherine (ไว้ผมทรงนักบุญคัธรีน) เทียบได้กับสาวแก่ขึ้นคาน
être Judas: Que cela est Judas! (Judas หักหลังพระเยซู) ไอ้คนทรยศ !

ปัญหาทางด้านภาษานี้จะลดลงไปเรื่อยๆ เมื่อผู้แปลฝึกฝนการแปลบ่อยๆ ศึกษาและอ่านงานแปลจำนวนมาก การสะสมศัพท์สำนวนต่างๆ ไว้อย่างถูกวิธีการทำบัญชีคำ (แบบพจนานุกรม) ด้วยตนเองจะช่วยผู้แปลตามทันความก้าวหน้าทางศัพท์สำนวน นักแปลที่มีชื่อเสียงจะมีธนาคารคำ (work bank) ของตนเอง เก็บคำไว้เหมือนเก็บเงินแบบสะสมทรัพย์ เก็บไว้วันละคำสองคำตามได้ได้พบเห็นใหม่ๆ ทุกครั้งที่ทำงานแปล ในที่สุดก็จะได้บัญชีคำที่มากมายรวมพจนานุกรมศัพท์ใหม่ๆ เล่มหนึ่ง

2. ปัญหาทางด้านความรู้รอบตัว

นักแปลที่เก่าภาษาทั้งสองอย่างดี บางครั้งก็ไม่ได้รับความสำเร็จทางด้านการแปลเนื่องจากขาดความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่แปล รวมทั้งความรู้รอบตัวรอบด้าน ยิ่งงานแปลในปัจจุบันมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ ผู้แปลก็ยิ่งจะต้องเปิดโลกทัศน์ของตนเองให้กว้างไกลรอบบ้านและทันการยิ่งขึ้น การปรับตัวของนักแปลต้องมีลักษณะที่เคลื่อนไหวอยู่เสมอ ไม่ชะงักงันหยุดนิ่งเพราะสิ่งใหม่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่คงที่ การทำงานก็ต้องรวดเร็วฉับไวและทันเวลา โดยเฉพาะการแปลในวงการสื่อสารมวลชน ผู้แปลโทรพิมพ์ หรือเทเล็กซ์ ซึ่งมีงานป้อนเข้ามาทุกนาที จะทำงานตามสบายไม่ค้นคว้า หาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องที่จะแปลย่อมทำงานไม่ได้ผล อย่างไรก็ตามปัญหานี้ง่ายต่อการแก้ไข เพียงแต่นักแปลต้องทำตัวให้ทันสมัยอยู่เสมอก็จะช่วยได้เป็นอย่างดี ประกอบกับการอ่าน การฟังมากๆ มีใจกว้าง และทำตัวให้คล่องแคล่วก็จะประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ตำราวิชาความรู้ในปัจจุบันนี้มีหลายรูปแบบ ทั้งที่อ่านยากและอ่านง่าย สามารถนำมาใช้ประกอบการศึกษาด้วยตนเองได้ ดังนั้นการแปลที่เป็นสหวิทยาการหรือมีความรู้,ศาสตร์แฝงอยู่จึงเป็นสิ่งที่ทำได้ในปัจจุบัน ตัวอย่าง เช่น

short gun มีผู้แปลว่า ปืนสั้น แต่ที่จริงแปลว่า ปืนลูกซอง

Secretary of State ภาษาอเมริกัน หมายถึง รัฐมนตรี

billion ในภาษาอังกฤษ หมายถึง จำนวนล้านล้าน ในภาษาอเมริกัน หมายถึง พันล้าน

Pentagon ตามปกติหมายถึง รูปห้าเหลี่ยม บางครั้งหมายถึงกองบัญชาการสูงสุดทางทหารของสหรัฐอเมริกา (ซึ่งเป็นตึกห้าเหลี่ยมอยู่ในกรุงวอชิงตัน)

Cousin à la mode de Bretagne ตามปกติ Bretagne คือแคว้นทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของฝรั่งเศส และสำนวนนี้หมายถึงญาติห่างๆ ที่อยู่ไกลมากจนนับไปไม่ถึง

3. ปัญหาการพิมพ์และการตลาด

ปัญหาของนักแปลอีกประการหนึ่งก็คือ เมื่อทำงานแปลเสร็จแล้วไม่มีที่เผยแพร่งานแปลนั้น ไม่ว่าจะแปล ตำราวิชาการ บทความ นวนิยาย เรื่องสั้น ฯลฯ นักแปลอิสระที่ไม่สังกัดหน่วยงานมักจะประสบปัญหาเรื่องตลาดงานแปล ส่วนนักแปลตามสำนักงานที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานก็ไม่ต้องเผชิญปัญหานี้

นักแปลอิสระจะพบปัญหา ดังนี้

3.1 การเลือกเรื่อง ก่อนอื่นนักแปลมักจะเลือกแปลเรื่องที่ตนเองสนใจ และถนัดซึ่งเป็นวิธีการที่ถูกต้องที่สุด เพราะทำให้การทำงานและผลงานมีประสิทธิภาพดียิ่ง ปัญหาก็คือเมื่อแปลงานเสร็จแล้ว ผู้พิมพ์และผู้อ่านซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญอาจจะไม่ยอมรับ ไม่ต้อนรับ ไม่สนใจ ดังนั้นผู้แปลจึงควรศึกษารสนิยมของผู้อ่าน ความต้องการใช้งานงานแปล และความจำเป็นและคุณประโยชน์ของงานแปลในวงการต่างๆ งานแปลใดที่จะเป็นคุณประโยชน์แก่คนทั่วไป ทุกกลุ่มได้ก็ยิ่งเป็นการดี นั่นก็หมายความว่าหนังสือแปลเรื่องนั้นจะเป็นหนังสือที่แพร่หลายมากและขายดี

3.2 การติดต่อสำนักพิมพ์และการตลาด ผู้แปลในปัจจุบันจะนั่งคอยอยู่กับบ้านให้สำนักพิมพ์ควานหาตัวจนพบแล้วมาติดต่อของานแปลถึงบ้านอีกต่อไปไม่ได้แล้ว เพราะในตลาดงานแปลปัจจุบันเต็มไปด้วยกิจการแบบธุรกิจ ซึ่งมีการแข่งขันกัน ผู้แปลจำเป็นต้องรู้จักการเสนอตัวเองสู่วงการด้วยวิธีต่างๆ รวมทั้งการติดต่อสำนักพิมพ์ และสถานที่ติดต่อ ถ้าผู้แปลมีผลงานทางด้านหนังสือสำหรับเด็กก็จะต้องมีรายการสำนักพิมพ์ที่มีจุดมุ่งหมายผลิตหนังสือสำหรับเด็ก ซึ่งมีหลายแห่ง สำนักพิมพ์ก็จะเป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาข้อ 1 คือการเลือกเรื่องแปลได้ด้วย และจะเป็นผู้นำเสนอ ผู้อ่านได้ดีด้วย ซึ่งนั่นก็คือการนำออกสู่ตลาด ดังนั้นการสามารถติดต่อกับสำนักพิมพ์ได้จึงเป็นการแก้ปัญหาได้หลายอย่าง ในขณะเดียวกัน

บรรณานุกรม

Bonton, Charles, ***La linguistique appliguée***, Paris, P.U.R.,"Que sais-je?" no 1755 (Chap II La traduction)

Cary, Edmond et R.W. Jumpelt, ***La qualité en matière de traduction***, Oxford, Pergamon et New York, 1963.

Catford, J.C. ***A Linguistic Theory of Translation***, Oxford University Press, 1965.

Fuller, Frederick, ***A handbook for Translators***, Gerrards Cross (Buckinghamshire), Colin Smyth Ud., 1973.

Maillot, Jean, ***La traduction scientifique et Technique***, Québec, EDISEH, 1981.

Mounin, Georges, ***Linguistique et traduction***, Bruxelles, Dessart et Mardage, 1976.

Nida, Eugene A, ***Towards a Science of Translating***, Leiden, Brill, 1964.

_____, ***Language Structure and Translation ; Essays***, Standford University Press, 1975.

Nobel Symposiun 39, ***Theory and Practice of Translation***, Bern, Peter Lang, 1978.

Seleskovitch, Danica-Lederer Marianne, ***Interpréter pour Traduire***, Publication de la Sorbonne, Didier érudition, 1984.

ปัญญา บริสุทธิ์, *ทฤษฎีและวิธีปฏิบัติในการแปล*, ราชบัณฑิตยสถาน, 2533

สิทธา พินิจภูวดล, *ทฤษฎีการแปลและการฝึกฝนการแปลเพื่ออาชีพ*, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2525

การแปล : ทฤษฎี หลักปฏิบัติ และการแปลเฉพาะด้าน

ปัญญา บริสุทธิ์*

คำนำ

การแปลในปัจจุบันดูจะมีความหมายและความสำคัญมากขึ้นกว่ากาลก่อน กล่าวคือ มีการขยายกว้างครอบคลุมกิจการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยาการธุรกิจ ศิลปวัฒนธรรมและการติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศเกือบทุกสาขา การแปลเป็นเสมือนสื่อหลักที่มีบทบาทในการถ่ายทอดข้อมูลความรู้ระหว่างชนชาติที่ใช้ภาษาต่างกัน บางครั้งกิจกรรมการแปลอาจมีบทบาทถึงกับเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจนานาชาติซึ่งมีวงเงินจำนวนมหาศาล ตลอดจนถึงการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศซึ่งอาจกำหนดผลได้ผลเสียของประเทศชาติในอนาคต แต่เท่าที่ผ่านมาเป็นที่น่าสังเกตว่าคนทั่วไปมักจะเข้าใจว่าการแปลมีฐานะเป็นวิชาการระดับรอง ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องศึกษาเล่าเรียนกันเป็นศาสตร์เอกเทศ ความเข้าใจเช่นนี้เป็นการมองข้ามความสำคัญของการแปล ดังนั้นในระยะ 4-5 ปี มานี้ สถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ของไทยจึงได้เปิดสอนวิชาการแปลในระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต แต่สถาบัน E.S.I.T. ณ กรุงปารีสได้มีการเรียนการสอนวิชาการแปลในระดับปริญญาเอกมาเป็นเวลานาน แล้ว

การจะอธิบายให้เห็นว่าการแปลคืออะไร ทฤษฎีการแปลคืออะไร หลักปฏิบัติหรือขั้นตอนในการแปลมีอะไรบ้าง และการแปลเฉพาะด้านเป็นอย่างไรนั้น ถ้าเขียนโดยละเอียดจริงๆ แล้วคงจะต้องเป็นตำราเล่มใหญ่มากทีเดียว ดังนั้นในที่นี้จะอธิบายในลักษณะสังเขปตามรูปแบบของบทความเท่านั้น

การแปลคืออะไร

ในสมัยโบราณมีการแปลผลงานวรรณกรรม คัมภีร์ทางศาสนา สนธิสัญญาพงศาวดาร ฯลฯ จากภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่ง การแปลดังกล่าวมักจะกระทำโดยผู้รู้ทางภาษาที่ได้รับการฝึกฝนมาทางภาษาและวรรณคดีเป็นหลัก และอาจจะเป็นด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้นักแปลเหล่านั้นให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับเรื่องของภาษาจนเกิดเป็นจารีตทางการแปลที่เน้นการถ่ายทอดรูปแบบภาษาต้นฉบับ เช่น คำ โครงสร้าง ประโยค สำนวน หรือแม้กระทั่งภาพพจน์ทางวาทศิลป์ เช่น อุปมาอุปไมย เป็นต้น เกณฑ์ที่ใช้วัดคุณภาพของการแปลจึงเป็นเรื่องของความสามารถในการรักษารูปแบบของภาษาต้นแบบไว้อย่างใกล้เคียงที่สุด กล่าวคือยิ่งผู้แปลสามารถแปล "ตรง" กับต้นฉบับได้มากเท่าไรก็ยิ่งแสดงว่าผู้แปลเป็นนักแปลที่เก่งฉกาจเท่านั้น จารีตดังกล่าวนี้ปรากฏชัดในการแปลคัมภีร์ทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแปลคริสต์ธรรมคัมภีร์จากภาษาโบราณมาเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งมีข้อน่าสังเกตว่านักแปลทุกยุคทุกสมัยจะพยายามเก็บคำ และโครงสร้างประโยคจากภาษาโบราณ เช่น ฮีบรู กรีก และละตินไว้ในบทแปล ภาษาอังกฤษให้ได้มากที่สุด โดยมีเหตุผลว่าต้องการจะรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของต้นฉบับไว้ในบทแปล ยูจีน ไนดา ได้กล่าวถึงทัศนะที่ผิดพลาดนี้ว่า

*ศาสตราจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ราชบัณฑิตในประเภทวรรณศิลป์

"น่าเสียดายที่มีคนจำนวนหนึ่งเทิดทูนภาษาในคัมภีร์ไบเบิลไว้อย่างเลิศลอยเกินควร โดยถือว่าภาษาฮีบรูเป็นภาษาเชิงปริศนาของพวกนักเทววิทยาและภาษากรีกก็เป็น *"ภาษาลึกลับ"* หรือ *"สื่อความคิดที่ประเสริฐ อันมนุษย์จะพึงสร้างได้"* แต่แท้จริงแล้วทั้งภาษากรีกและภาษาฮีบรูต่างก็เป็นเพียง *"ภาษา"* ซึ่งมีทั้งข้อเด่นและข้อด้อยที่ภาษาธรรมดาทั้งหลายย่อมมีกัน ภาษาโบราณทั้งสองหาใช่ภาษาแห่งสวรรค์ หรือพระดำรัสแห่งองค์พระจิตอันศักดิ์สิทธิ์ไม่" (1)

จารีตการแปลแบบยึดภาษาต้นฉบับนี้ได้นำไปสู่หลักปฏิบัติในการแปลอย่างหนึ่งที่เรียกกันว่า *"การแปลแบบตรงตัว" (literal translation)* ซึ่งมีจุดหมายที่จะถ่ายทอดรูปแบบของต้นฉบับในภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่ง วิธีการนี้เมื่อปฏิบัติอย่างสุดโต่งจะกลายเป็นการถอดความหมายของคำจากภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่ง ดังที่เราเรียกกันในทำนองดูแคลนว่า *"การแปลคำต่อคำ"* ซึ่งผลจากการแปลแบบนี้ก็คือ บทแปลจะใช้ภาษาที่ไม่เป็นธรรมชาติเช่นที่เรียกว่า *"ภาษาที่มีกลิ่นนมเนย"* และบางครั้งภาษาที่ใช้ในบทแปลถึงกับเป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจเนื้อหาสาระในบทแปลนั้นทีเดียว

อย่างไรก็ตามยังมีหลักปฏิบัติในการแปลอีกแนวหนึ่งซึ่งเรียกว่า *"การแปลแบบเรียบเรียง" (free translation)* หลักการแปลแนวนี้มิได้ยึดกับความซื่อสัตย์ต่อต้นฉบับเหมือนกับวิธีการแรก หากแต่มุ่งที่จะถ่ายทอดเนื้อหาสาระจากต้นฉบับไปสู่ผู้อ่านบทแปล โดยมีการปรับและเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้โดยสะดวกเป็นหลัก ดังนั้น เมื่อปฏิบัติตามวิธีนี้อย่างสุดโต่งก็จะได้บทแปลที่แตกต่างจากต้นฉบับอย่างมากจนเกือบจะเป็นคนละเรื่องกัน กล่าวคือการแปลแบบเรียบเรียงจะคล้ายกับการนำเอาเค้าโครงเรื่องจากต้นฉบับมาเขียนเสียใหม่ มีการตัดทอน ดัดแปลง และเพิ่มคำอธิบายตามแนวที่ผู้เรียบเรียงเห็นว่าจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องที่ตนเขียนได้อย่างชัดเจน ลักษณะดังกล่าวทำให้มีผู้วิพากษ์วิจารณ์ว่าวิธีการเช่นนี้ไม่น่าจะเรียกว่าเป็นการแปล

เราอาจจะประมวลจากข้อสังเกตข้างต้นได้ว่าการแปลซึ่งในปัจจุบันเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกๆ เรื่องอย่างกว้างขวางนั้นเป็นสิ่งที่สร้างปัญหาหลายประการ อาทิเช่น บทแปลใช้ภาษาที่ไม่สื่อความหมายต่อผู้อ่านอย่างเพียงพอจนถึงกับบางครั้งอ่านไม่รู้เรื่อง หรือบทแปลคลาดเคลื่อนเพราะสื่อความหมายไม่ตรงกับต้นฉบับ หรือแม้กระทั่งปัญหาระดับพื้นฐานอย่างเช่นการแปลผิด เป็นต้น แน่นอนที่สุดสาเหตุของปัญหาในแต่ละกรณีย่อมมีลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับต้นฉบับบ้าง ความรู้ของผู้แปลบ้าง หรือแม้แต่ทักษะทางภาษาของผู้แปลบ้าง กระนั้นก็ตาม เราอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่าปัญหาทั้งหมดเกิดจากการที่ความรู้ทางทฤษฎีที่เกี่ยวกับการแปลโดยทั่วๆไปยังก้าวหน้าไปไม่ทันกับพัฒนาการของกิจกรรมการแปลตามที่ปฏิบัติกันอยู่ในโลกสมัยใหม่

ทฤษฎีการแปล

ความรู้ทางทฤษฎีการแปลได้เริ่มก่อตัวขึ้นอย่างจริงจังภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยพัฒนาขึ้นเกือบพร้อมกัน ทั้งในยุโรปและในสหรัฐอเมริกา กล่าวคือในยุโรปนั้นการแปลแบบล่ามทันควัน (simultaneous interpretaton) ได้เริ่มขึ้นในการพิจารณาคดีอาชญากรสงครามที่เมืองนูเรมเบอร์กในประเทศเยอรมัน และหลังจากนั้นก็ได้ก้าวหน้าแพร่หลายไปอย่างรวดเร็ว ต่อมาในการประชุมนานาชาติครั้งสำคัญๆ นักแปลล่ามอาชีพก็มีโอกาสได้ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางวิชาชีพซึ่งกันและกัน และได้เห็นพ้องต้องกันในหลักทฤษฎีบางประการ อันจะยึดถือเป็นมาตรฐานของวิชาชีพการแปลล่าม

(1) Eugene A. Nida and Charles R. Taber, The Theory and Practice of Translation, (Leiden: The Bible Society, 1969), p.6.

หลักทฤษฎีเหล่านี้นี่เองจะขยายออกมาสู่วงการแปลโดยทั่วไป ส่วนในสหรัฐอเมริกานั้นก็ได้มีนักแปลจำนวนหนึ่งหันมาให้ความสนใจกับการตรวจสอบบทแปลพระคัมภีร์ไบเบิลจากภาษาอังกฤษและได้เสนอหาทางปรับปรุงแก้ไขการแปลให้ดียิ่งขึ้น ข้อเสนอต่างๆ เหล่านั้นได้พัฒนาขึ้นมาเป็นหลักทฤษฎีที่มีแนวทางสอดคล้องกับหลักทฤษฎีซึ่งเกิดขึ้นจากประสบการณ์ แปลแบบล่ามในยุโรปเช่นกัน จึงนับได้ว่าศาสตร์แห่งการแปลที่มีลักษณะเป็นวิชาการได้ก่อตัวอย่างจริงจังนับจากสิ้น สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา

ในชั้นต้นนี้เราอาจชี้ให้เห็นเค้าของหลักทฤษฎีการแปลแนวใหม่ โดยอาศัยคำกล่าวของดานิกา เซเลสโกวิตซ (Danica Seleskovitch) ศาสตราจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการแปลของสถาบัน E.S.I.T. แห่งกรุงปารีสซึ่งได้ให้คำนิยามการแปลไว้ว่า *"สิ่งที่เราแปลนั้นมิใช่ตัวภาษาหากแต่เป็นความหมายซึ่งผู้ส่งสารต้องการสื่อไปถึงผู้รับ"*[1] คำนิยามดังกล่าวหมายความว่าการแปลคือการถ่ายทอดความหมายจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่งให้ได้ตรงกัน ซึ่งเท่ากับว่าผู้แปลต้องพยายามให้ผู้อ่าน ข้อความแปลเข้าใจสิ่งเดียวกันกับผู้อ่านข้อความจากต้นฉบับ

หลักการกว้างๆ ดังกล่าวเป็นแนวทางที่ชี้แนะหลักปฏิบัติต่างๆ ที่นักแปลควรจะยึดถือกล่าวคือ ในเมื่อการแปลคือการถ่ายทอดความหมาย ดังนั้นกิจกรรมเบื้องต้นที่นักแปลจะต้องกระทำก็คือจะต้องเข้าใจความหมายที่มีอยู่ในต้นฉบับอย่างถ่องแท้ ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวมิใช่เป็นเพียงการเข้าใจความหมายของคำศัพท์และโครงสร้างประโยคในภาษาต้นฉบับ หากแต่ต้องเข้าใจความหมายที่แท้จริงที่ผูกพันอยู่กับเนื้อหา สาระ ภูมิหลังของ เรื่อง สถานการณ์ ความหมายแฝง และอารมณ์ที่สอดแทรกอยู่ นั่นคือผู้แปลต้องติดตามและรู้สึกตามไปกับเจ้าของต้นฉบับเพื่อที่จะ*"จับ"* ความหมายของต้นฉบับตามที่ผู้พูดหรือผู้เขียนต้องการจะสื่อออกมาสู่ผู้รับในภาษาต้นฉบับอย่างแท้จริง

ในขั้นต่อไปเมื่อผู้แปลทำความเข้าใจกับต้นฉบับอย่างถ่องแท้แล้วก็จะต้องผ่านไปสู่กิจกรรมอีกอย่างหนึ่งซึ่งสำคัญพอๆ กับกิจกรรมแรก นั่นคือการนำเอาความหมายทั้งหมดจากต้นฉบับมาถ่ายทอดให้เป็นบทแปลในอีกภาษาหนึ่ง ซึ่งนอกจากจะต้องรักษาความหมายเดิมไว้แล้วยังจำเป็นต้องคำนึงถึงการใช้ภาษาอย่างเป็นธรรมชาติ และสอดคล้องกับจารีตของภาษานั้นๆ อย่างแท้จริง ในกรณีที่แปลภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทย ผู้แปลจึงจำเป็นต้องมีความชำนาญ ในการใช้ภาษาไทยได้ดี ต้องรู้จักเลือกใช้คำอย่างเหมาะสม ต้องมีความละเอียดในการใช้โครงสร้างประโยค และต้องมีความประณีตพิถีพิถันในการใช้ภาษาเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกตามต้นฉบับได้อีกด้วย

ขั้นตอนการแปล

1. การทำความเข้าใจต้นฉบับ (la conceptualisation)

ด้วยเหตุที่การแปลมิใช่การถ่ายทอดภาษาแต่เป็นการถ่ายทอดความหมาย ดังนั้นหน่วยเล็กที่สุดของการแปลจึงมิใช่หน่วยคำหรือแม้แต่หน่วยประโยค แต่เป็นหน่วยระดับ *"ประเด็น"* ซึ่งหมายถึงข้อความจำนวนหนึ่งที่บรรจุข้อโต้แย้งในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งทำให้สื่อความหมายใกล้สมบูรณ์และทำให้องค์ประกอบภายในข้อความต่างก็มีความหมายครบบริบูรณ์ได้ หน่วยที่เป็นประเด็นนี้มีความสั้นยาวไม่แน่นอน อาจจะกินความ 4-5 ประโยคไปจนถึง 1 ย่อหน้า ทั้งนี้ผู้แปลควรพิจารณาเอง ว่าจะกำหนดขอบเขตของหน่วยแปลแต่ละหน่วยเพียงใด

---

(1) อ้างตาม Jean Brauns,Comprendre pour Traduire. Perfectionnement linguistique en Français, (Paris:La maison du Dictionnaire,1981), p.5.

เมื่อกำหนดหน่วยแปลสัก 4-5 หน่วยได้แล้วก็เริ่มอ่านข้อความในหน่วยแปลที่ 1 อย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยมุ่งทำความเข้าใจว่าข้อความดังกล่าวมีลักษณะเป็นประเภทบรรยาย หรือประเภทใช้เหตุผล หรือประเภทมุ่งเน้นอารมณ์ หากเป็นประเภทบรรยายผู้แปลต้องจับให้ได้ว่าบรรยายถึงอะไร มีลักษณะเป็นอย่างไร และเนื้อเรื่องเล่าถึงใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร หากเป็นข้อความประเภทมุ่งเน้นอารมณ์ ต้องสามารถรู้ว่าผู้เขียนต้องการโน้มน้าวจิตใจของผู้อ่านให้เกิดความรู้สึกอย่างไร มีการเสียดสี ยกย่อง หรือประณามอย่างไร นอกจากนี้ยัง ต้องคำนึงด้วยว่าลักษณะทั้ง 3 ประเภท ดังกล่าวอาจปรากฏอยู่ในข้อความเดียวกันในสัดส่วนที่มากน้อยต่างกัน

ในการทำความเข้าใจสิ่งเหล่านี้ ย่อมมีเงื่อนไขเบื้องต้นว่าผู้แปลต้องมีความเข้าใจภาษาของต้นฉบับเป็นอย่างดี ความเข้าใจภาษาในที่นี้มิได้หมายความว่าเข้าใจคำต่างๆ ที่มาเรียงต่อกัน หากแต่เข้าใจข้อความที่แท้จริงของประโยค และเข้าใจไปถึงความหมายแฝง ความละเอียดอ่อนของความหมาย (nuances) ตลอดจนถึงสำนวนภาษาในเชิงวาทศิลป์

ความเข้าใจภาษาในต้นฉบับอย่างลึกซึ้งนี้จะต้องควบคู่กันไปกับความเข้าใจเนื้อหา ซึ่งก็จำเป็นที่ผู้แปลต้องมีความรู้ทั่วไป หรือที่เรียกว่าความรู้รอบตัวพอสมควร ความรู้รอบตัวหมายถึงการมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐาน อย่างกว้างๆ ในสาขาวิชาต่างๆ เช่น วิทยาศาสตร์ กฎหมาย ประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐศาสตร์ ศิลปะ ตลอดจนถึงเหตุการณ์ปัจจุบัน ดังนั้นผู้แปลจึงควรเป็นผู้ที่อ่านมากเพื่อที่จะทำความเข้าใจกับข้อเขียน ประเภทต่างๆ และรู้เท่าทันความตั้งใจของผู้เขียนข้อความนั้นๆ

ความเข้าใจทั้งภาษาและเนื้อหาจะช่วยให้ผู้แปลเข้าใจวิธีคิด จุดมุ่งหมาย ตลอดจนสิ่งที่ละไว้ในฐานที่เข้าใจตามที่ปรากฏในต้นฉบับ ทั้งนี้ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องหรือไม่สมบูรณ์เกี่ยวกับต้นฉบับจะมีผลร้ายแรงต่อการถ่ายทอดความหมายออกมาเป็นภาษาแปล

2. การผละออกจากภาษาต้นฉบับ (la déverbalisation)

จริงอยู่ตัวภาษากับความหมายมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแนบแน่น แต่ในขั้นตอนซึ่งอยู่ในระหว่างการทำความเข้าใจต้นฉบับกับการถ่ายทอดความหมายเป็นภาษาใหม่นั้นเรามีความจำเป็นต้องแยกความหมายออกจากตัวภาษาในต้นฉบับอย่างสิ้นเชิง ซึ่งการกระทำเช่นนี้เรียกว่า *"การผละออกจากภาษา"*

ด้วยเหตุที่การแปลคือการถ่ายทอดความหมาย ตามที่ผู้เขียนตั้งใจจากภาษาต้นฉบับไปสู่ภาษาใหม่ ดังนั้นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากการเข้าใจความหมายในต้นฉบับจะยังไปไม่ถึงการถ่ายทอดความหมายนั้นออกมาเป็นภาษาใหม่จึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด และเป็นกิจกรรมเฉพาะของนักแปลเท่านั้น ขั้นตอนดังกล่าวคือการเก็บรักษาเอาแต่ความหมายแท้ๆ ของต้นฉบับไว้ โดยละทิ้งส่วนที่เป็นภาษาไปโดยสิ้นเชิง เพื่อที่จะเลือกเฉพาะแต่ความหมายไปถ่ายทอดในรูปภาษาใหม่ โดยไม่ให้มีอิทธิพลจากรูปแบบของภาษาเดิมหลงเหลืออยู่เลย จึงเห็นได้ว่าขั้นตอนนี้ค่อนข้างยากลำบากทีเดียว

ความยากลำบากของการผละออกจากภาษาต้นฉบับเกิดขึ้นจากธรรมชาติของความเข้าใจในการอ่านของมนุษย์เรา กล่าวคือ เมื่อเราเข้าใจข้อความในภาษาใดภาษาหนึ่ง เราจะจำคำบางคำที่สำคัญในด้านความหมาย (mots-clés) ในภาษานั้นเอาไว้โดยไม่รู้ตัว ในฐานะที่คำเหล่านั้นมีคุณสมบัติที่จะช่วยเตือนเราให้นึกถึงสิ่งที่เราเข้าใจทั้งหมดได้ ความเข้าใจความหมายที่ควบคู่ไปกับการเก็บคำสำคัญในภาษาเดิมไว้ในสมองโดยอัตโนมัตินี้ นับเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการแปล โดยเฉพาะเมื่อเราคำนึงว่าภาษาที่ดูเหมือนมีความหมายตรงกัน ที่จริงแล้วก็แตกต่างกัน ตลอดจนถึงระบบการเรียบเรียงความคิดหรือการจัดประโยคก็แตกต่างกัน

นอกจากนี้ขั้นตอนของการผละจากภาษาต้นฉบับยังมีอุปสรรคเป็นพิเศษอันเกี่ยวข้องกับการอ่านภาษาต่างประเทศ นั่นคือการคิดเทียบคำในภาษาแม่กับคำในภาษาต้นฉบับ ซึ่งผู้แปลในระยะฝึกหัดมักกระทำโดยอัตโนมัติ ทั้งนี้เป็นความเคยชินจากวิธีการเรียนภาษาต่างประเทศในระดับต้นที่นิยมเทียบคำในภาษาของตนกับคำในภาษาต่างประเทศอย่างตายตัว แทนที่จะใช้บริบทในประโยคและสถานการณ์เป็นเครื่องช่วย วิธีการเรียนภาษาต่างประเทศเช่นนี้อาจสะดวกในการท่องจำคำศัพท์ภาษาต่างประเทศ แต่ก็มีผลเสียอันร้ายแรงคือทำให้ผู้เรียนหลงเข้าใจไปว่าคำต่างประเทศ 1 คำ จะตรงกับคำไทย 1 คำเสมอ และคำทั้งสองก็กินความหมายเท่ากันทุกประการอีกด้วย

การเอาชนะอุปสรรคที่ทำให้ผู้แปลไม่อาจผละออกจากภาษาต้นฉบับได้อย่างเต็มที่นั้น สามารถกระทำได้ด้วยการฝึกฝนทางเทคนิคอย่างสม่ำเสมอ กล่าวคือ ในการอ่านข้อเขียนที่เป็นภาษาต่างประเทศทุกครั้ง ไม่ว่าจะมีจุดประสงค์เพื่อแปลหรือไม่ก็ตาม ผู้ที่ฝึกแปลจะต้องใช้สมาธินึกให้เห็นภาพของสิ่งที่เกิดขึ้น เสมือนว่าเนื้อเรื่องในข้อเขียนนั้นเป็นเรื่องจริงที่ปรากฏต่อหน้าต่อตาตนเอง และทำใจของตนให้คล้อยตามไปกับภาพที่เห็นอย่างเต็มที่ เมื่อกระทำเช่นนี้บ่อยๆ จนเกิดความเคยชิน ผู้ฝึกก็จะสามารถผ่านจากภาษาไปสู่ความหมายที่ผู้แต่งต้องการสื่อได้โดยอัตโนมัติ และจะไม่พะวงอยู่กับคำในภาษาต้นฉบับที่ตนจะต้องแปล

ตามที่ได้กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าต้นฉบับมีบทบาทในการแปลในฐานะเป็นเพียงสื่อสำหรับการทำความเข้าใจความหมายเท่านั้น เมื่อเข้าใจความหมายอย่างครบบริบูรณ์แล้ว เราต้องสลัดอิทธิพลของภาษาต้นฉบับทิ้งไปจนเหลือแต่ความหมายแท้ๆ ซึ่งเราจะนำไปถ่ายทอดเป็นอีกภาษาหนึ่งในขั้นต่อไป

๓. การถ่ายทอดความหมายในอีกภาษาหนึ่ง (la réexpression)

ในขั้นตอนสุดท้ายของกิจกรรมการแปลนี้เราต้องคำนึงอยู่เสมอว่า การแปลข้อเขียนของผู้อื่นก็เป็นการสื่อสารอย่างหนึ่งที่ไม่แตกต่างไปจากการเขียนบทความหรือหนังสือสักเล่มหนึ่งด้วยความคิดของตนเอง เพียงแต่ว่าในกรณีของการแปล เรานำเอาความคิดของผู้อื่นมาถ่ายทอดในภาษาใหม่โดยคงความหมายที่ผู้แต่งต้องการ เพื่อให้ผู้อ่านในภาษาใหม่เข้าใจสิ่งเดียวกันกับที่ผู้อ่านในภาษาเดิมเข้าใจ ดังนั้นเมื่อผู้แปลลงมือเขียนบทแปลของตนจึงต้องลองนึกวาดภาพว่าถ้าผู้แต่งต้นฉบับสามารถใช้ภาษาใหม่เป็นภาษาแม่ของเขาได เขาก็จะเขียนข้อความเดียวกันนั้นออกมาอย่างไร หรืออีกนัยหนึ่งก็คือผู้แปลต้องทำเสมือนหนึ่งว่าความคิดของผู้แต่งเป็นของตนเอง แล้วถ่ายทอดความคิดนั้นออกมาเป็นภาษาของตนอย่างเป็นธรรมชาติที่สุด

การสื่อความหมายอย่างมีประสิทธิภาพหมายถึง ความสามารถในการถ่ายทอดความคิดออกมาด้วยการใช้ภาษาที่ทำให้ผู้อื่นเข้าใจความคิดนั้นได้อย่างเที่ยงตรงและชัดเจน ดังนั้นเมื่อเราดำเนินการแปลมาถึงขั้นตอนของการถ่ายทอดมาเป็นภาษาใหม่ เราจะต้องทวนกลับขั้นตอนของการทำความ เข้าใจต้นฉบับ กล่าวคือจากเดิมที่ผู้แปลมีบทบาทเป็นผู้อ่านซึ่งมุ่งทำความเข้าใจกับต้นฉบับ ผู้แปลจะต้องเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้เขียนซึ่งมุ่งถ่ายทอดสิ่งที่ตนเข้าใจออกมาให้ผู้อื่นเข้าใจตรงกับตน ตามเงื่อนไขนี้ผู้แปลจะต้องบรรยายสิ่งต่างๆหรืออธิบายให้เหตุผลหรือปลุกเร้าอารมณ์ของผู้อ่าน ให้ได้ผลอย่างเดียวกับที่ผู้แต่งกระทำในภาษาต้นฉบับ แต่ทั้งนี้ผู้แปลจะต้องคำนึงถึงวิธีการใช้ภาษาดังที่ยึดถือกันในภาษาของตนโดยมิให้มีร่องรอยของภาษาจากต้นฉบับที่จะขัดกับธรรมชาติของภาษาตนปรากฏอยู่อย่างเด็ดขาด การแปลในลักษณะเช่นว่านี้จะกระทำได้ก็ต่อเมื่อผู้แปลได้ผ่านขั้นตอนการผละออกจากภาษาต้นฉบับมาได้อย่างสมบูรณ์ จนถึงขั้นที่ว่าความคิดที่ผู้แปลเขียนออกมาเป็นภาษาของตนนั้นเป็นความคิดเดียวกับของผู้แต่งก่อนที่เขาจะถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาของเขาในต้นฉบับ

หลักการนี้เองก่อให้เกิดเงื่อนไขในทางปฏิบัติว่าเมื่อผู้แปลลงมือเขียนบทแปลหน่วยใดหน่วยหนึ่งจะต้องไม่หันกลับไปดูต้นฉบับเลยแม้แต่น้อย หากแต่เขียนเอาจากความคิดที่ตรึงไว้ในความทรงจำหลังการผละออกจากภาษาต้นฉบับ ถ้าทำตามเงื่อนไขนี้ผู้แปลจะสามารถถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นภาษาที่เป็นธรรมชาติมากที่สุด แต่ถ้าหากผู้เขียนย้อนกลับไปดูต้นฉบับแม้แต่เพียงนิดเดียวในขณะที่แปลนั้น คำในภาษาต้นฉบับอาจจะกลับมามีอิทธิพลต่อการใช้ภาษาของผู้แปลและก่อให้เกิดความสับสนขึ้นได้ในที่สุด

เมื่อผู้แปลดำเนินการแปลไปจนจบหน่วยที่ได้กำหนดไว้แล้ว (คือ 1 ประเด็น) จึงจะกลับมาเทียบสำนวนแปลของตนกับต้นฉบับอีกครั้งหนึ่งอย่างรวดเร็วเพื่อค้นหาว่าบทแปลของตนมีรายละเอียดใดที่ขาดหรือเกินไปจากต้นฉบับบ้าง หากมีข้อบกพร่องดังกล่าวก็แก้ไขให้ถูกต้องเสียแต่ในขั้นตอนนี้ เมื่อแก้ไขแล้วก็เริ่มทำการแปลหน่วยต่อๆไปตามขั้นตอนทั้งสามจนจบสิ้นทั้งต้นฉบับ อนึ่งมีข้อแนะนำในทางปฏิบัติที่จะเพิ่มเติมคือ หากต้นฉบับมีขนาดเป็นบทความก็อาจแปลตั้งแต่ต้นจนจบรวดเดียวเลยก็ได้ แล้วจึงทำการตรวจสอบใหญ่ในขั้นสุดท้าย แต่ถ้าหากเป็นหนังสือเล่มขนาดใหญ่พอสมควรก็ควรแบ่งการแปลเป็นบทๆไป เมื่อจบบทหนึ่งก็ควรเว้นระยะ เพื่อทำการตรวจสอบบทแปลนั้นเสียคราวหนึ่งก่อนแล้วจึงเริ่มแปลบทต่อไป วิธีนี้จะช่วยแบ่งเบาภาระในการตรวจสอบใหญ่ในขั้นสุดท้ายได้เป็นอย่างดี

ตัวอย่างประกอบวิธีปฏิบัติในการแปล

ต้นฉบับ

L'une des grandes options de la politique extérieure de la France est l'Europe unie, ressemblée dans la commmunauté qui doit retrouver, dans l'amitié et la coopération, sa place dans le monde."

(France Information, ฉบับที่ 108, หน้า 11)

การทำความเข้าใจต้นฉบับ

เมื่อมั่นใจแล้วว่าต้นฉบับนี้อยู่ในขีดความสามารถของผู้แปลที่จะทำการแปลได้ ผู้แปลก็เริ่มลงมือแปลโดยปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นเราจะเริ่มด้วยการจับความหมายที่บริบูรณ์ของต้นฉบับก่อน

เราไม่มีความจำเป็นจะต้องตัดต้นฉบับนี้ออกเป็นหน่ายแปลหลายหน่วย เพราะความยาวของต้นฉบับก็เหมาะสมที่จะถือเป็นหน่วยแปลหนึ่งหน่วย และประเด็นที่อยู่ในต้นฉบับก็อาจถือเป็นประเด็นเดียวได้ ประเด็นดังกล่าวบรรจุเรื่องสำคัญอยู่สองเรื่องคือ

1. ประเทศฝรั่งเศสมีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับยุโรปอย่างไร
2. นโยบายดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายอย่างไรและจะบรรลุผลได้อย่างไร

จะเห็นได้ว่าข้อความในต้นฉบับจะมีอยู่สองลักษณะด้วยกันคือ

1. ลักษณะบรรยายซึ่งตรงกับเรื่องที่ 1 ข้างบน
2. ลักษณะการใช้เหตุผลซึ่งตรงกับเรื่องที่ 2 ข้างบน

คราวนี้พยายามทำความเข้าใจต้นฉบับทีละส่วน

- la politique extérieure de la France คำว่า *"politique"* มีความหมายได้สองอย่าง คือ การเมืองก็ได้หรือนโยบายก็ได้ ดังนั้น วลีที่ยกมานี้จึงหมายถึงนโยบายทางด้านต่างประเทศของฝรั่งเศส

- les grandes options de la politique extérieure คำว่า *"option"* ตามพจนานุกรมหมายถึงทางเลือก หรือหัวข้อต่างๆ ที่มีให้เลือก ถ้าใช้ในหลักสูตรการศึกษาก็หมายถึงวิชาเลือก แต่ในที่นี้เราควรพิจารณาว่าความหมายในส่วนที่เกี่ยวกับการเลือกจะเหมาะสมกับบริบทหรือไม่ กล่าวคือ ถ้าตีความว่า option เป็นทางเลือกทางหนึ่งในหลายๆ ทางก็ต้องมีสมมุติฐานเบื้องต้นว่าจะไม่เลือกทางนั้นก็ได้

- l'Europe unie ในที่นี้มิได้หมายถึงการรวบรวมยุโรปให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวเท่านั้น หากแต่หมายถึง ผลสำเร็จรูปจากการรวบรวมดังกล่าวอีกด้วย วลีนี้จึงถือได้ว่าเป็นชื่อเฉพาะทางการเมืองที่จะใช้เรียกประชาคมทั้งหมดของยุโรปที่รวมเป็นหนึ่งเดียว

- retrouver sa place dans le monde การที่จะเข้าใจความหมายของวลีนี้ได้ จำเป็นต้องทราบภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของยุโรปบ้างเล็กน้อย ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้เคยมีความปรารถนาอันแรงกล้าในหมู่ผู้นำประเทศ และปัญญาชนของยุโรปในอันที่จะจัดตั้งที่องค์กรกลาง ที่มีตัวแทนจากประเทศต่างๆ ในยุโรปมาร่วมกันบริหารกิจการในระดับทวีป แต่ความปรารถนาดังกล่าวมีอันต้องล้มเลิกไปตลอดคริสต์ศตวรรษที่ 19 เพราะเกิดมีลัทธิชาตินิยมในประเทศต่างๆ ขึ้นมาเป็นอุปสรรค จวบจนเข้าสู่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 เมื่อยุโรปต้องประสบกับความเสื่อมโทรม อย่างหนักจากสงครามโลกถึงสองครั้งอันเป็นผลจากการแก่งแย่งแข่งขันระหว่างประเทศต่างๆ ในยุโรปเอง ความคิดที่จะรวบรวมยุโรปให้เป็นปึกแผ่นเพื่อกลับมาดำรงฐานะเป็นมหาอำนาจของโลกจึงได้มีการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่

ความเข้าใจภูมิหลังของเนื้อเรื่องเช่นนี้จึงช่วยให้เราเข้าใจความหมายของวลีข้างต้นอย่างถ่องแท้ และมิได้เข้าใจแต่เพียงความหมายที่เกิดจากคำในภาษาเท่านั้น

l'amitié et la coopération

ในที่นี้เราต้องเข้าใจถ่องแท้ว่าเป็น amitié และ coopération ระหว่างใคร และสองสิ่งนี้มีบทบาทสำคัญอย่างไร ในการสร้างสรรค์ความเป็นปึกแผ่นให้กับยุโรป

การละออกจากภาษาต้นฉบับ

เมื่อเราทำความเข้าใจกับความหมายทั้งหมดในต้นฉบับแล้ว ก็มาถึงขั้นตอนที่เราจะต้องลืมภาษาของต้นฉบับให้หมด กล่าวคือในความคิดของเราจะต้องเหลือแต่ส่วนที่เป็นความหมาย หรือพูดอีกอย่างหนึ่งคือเนื้อเรื่องทั้งหมด โดยที่รายละเอียดของเนื้อเรื่องจะต้องไม่ผูกพันอยู่กับคำที่ต้นฉบับใช้หากแต่เราต้องจินตนาการให้เห็นภาพว่า *"ของจริง"* ที่ต้นฉบับกล่าวถึงคืออะไร นอกจากนั้นรายละเอียดต่างๆ ดังกล่าวจะต้องไม่เกี่ยวพันกันตาม ไวยากรณ์ในภาษาต้นฉบับ แต่จะต้องเกี่ยวพันกันเองด้วยเหตุและผลที่เรียบเรียงกันตามธรรมชาติในความคิดของมนุษย์ นั่นคือเราต้องพยายามค้นหาให้พบว่าผู้เขียนต้นฉบับมีความคิดอย่างไรก่อนที่เขาจะถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาฝรั่งเศส ความคิดเดียวกันนั่นเอง คือสิ่งที่เราจะนำมาถ่ายทอดออกเป็นภาษาไทย ซึ่งเป็นเอกเทศต่างหากจากภาษาฝรั่งเศสโดยสิ้นเชิง

เราอาจสรุปความคิดที่ผู้เขียนต้นฉบับตั้งใจสื่อได้ว่า ประเทศฝรั่งเศสมีความปรารถนาที่จะร่วมสร้างรัฐยุโรปให้เป็นปึกแผ่น ซึ่งถ้ากระทำสำเร็จก็จะช่วยให้ยุโรปกลับมาเป็นมหาอำนาจของโลกได้อีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ต้องอาศัยมิตรภาพและความร่วมมือระหว่างประเทศเป็นเครื่องมือ

การถ่ายทอดความหมายเป็นภาษาไทย

ในขั้นนี้เราจะต้องนำเอาความคิดของผู้เขียนมาถ่ายทอดเป็นภาษาไทยให้ผู้อ่านที่เป็นคนไทยได้รับรู้ความหมายเดียวกันกับผู้ที่อ่านต้นฉบับภาษาฝรั่งเศสรับรู้ ในการนี้เราจำเป็นต้องคำนึงถึงเงื่อนไขภายนอกบางประการที่จะมีส่วนมากำหนดแนวการใช้ภาษาของเราเอง กล่าวคือข้อความในต้นฉบับปรากฏอยู่ในเอกสารแถลงข่าวของกระทรวงการต่างประเทศฝรั่งเศส เอกสารดังกล่าวมีลักษณะโฆษณาประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงเกียรติคุณของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเผยแพร่ออกไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลก ดังนั้นข้อความภาษาไทยจึงควรมีแนวการใช้ภาษาแบบทางการที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ดังกล่าวนั้นด้วย

ในที่นี้ใคร่จะเสนอบททดลองแปลไว้ดังนี้ "นโยบายต่างประเทศที่สำคัญประการหนึ่งของฝรั่งเศสคือการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของยุโรปในรูปของประชาคม ซึ่งจะต้องอาศัยมิตรภาพและการร่วมแรงร่วมใจของประเทศสมาชิกในอันที่จะฟื้นฟูฐานะของยุโรปให้กลับมามีความสำคัญระดับโลกดังเดิม"

การแปลเฉพาะด้าน

*"การแปลเฉพาะด้าน"*หมายถึงการแปลข้อเขียนที่มีเนื้อหาและการใช้ภาษาซึ่งมีลักษณะผูกพันอยู่กับสาขาวิชาเฉพาะต่างๆ เช่น เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี กฎหมาย และการเมือง เป็นต้น ในการแปลเอกสารเฉพาะด้านนี้ผู้แปลจำเป็นจะต้องมีความรู้พื้นฐานในเนื้อหาสาระและภาษาเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ พอสมควร

ตัวอย่างการแปลเฉพาะด้านทางวิทยาศาสตร์การแพทย์

ต้นฉบับ "Diabetes: An End to Shots?

Millions of diabetics owe their lives to regular insulin injections. But they still risk many of the major complications of diabetes-kindney failure, heart attacks, blindness and neurological disorders, including impotence. That's because the shots they must give themselves periodically during the day don't match the finely tuned way the normal pancreas secretes the hormone at just the times it is needed to metabolize carbohydrates. But after years of animal research, investigators have now begun human tests of a treatment that might eventually replace the injections. The new procedure is a surgical one in which insulilnsecreting cells of the pancreas, taken from human cadavers, are permanently implanted in the diabetic's body."

(Matt Clark with Deborah Witherspoon, Newsweek, July 8, 1985 p.51.)

บทแปล

คนเป็นโรคเบาหวานอาจไม่ต้องฉีดยาอีกแล้ว มีผู้ป่วยเป็นโรคเบาหวานจำนวนนับล้านต้องรักษาตัวด้วยการฉีดอินซูลินเป็นประจำ แต่การฉีดอินซูลินอาจก่อให้เกิดอาการแทรกซ้อนหลายอย่างเช่น ไตวาย โรคหัวใจ นัยน์ตาพิการ ความผิดปกติทางประสาทและสมรรถภาพทางเพศเสื่อมลง เป็นต้น อาการเหล่านี้เกิดขึ้น เพราะจังหวะของการฉีดอินซูลินในแต่ละวันคลาดเคลื่อนไปจากจังหวะที่ตับอ่อนของคนปกติจะขับฮอร์โมนออกมา เผาผลาญแป้งและน้ำตาลตามความต้องการของร่างกาย แต่เดี๋ยวนี้ได้มีผู้เริ่มทดลองวิธีการรักษาแบบใหม่ ซึ่งได้ทดลองกับสัตว์มาหลายปีแล้ว และถ้านำมาใช้กับคนได้ผลก็ไม่จำเป็นจะต้องฉีดอินซูลินอีกต่อไป วิธีดังกล่าวก็คือการผ่าตัดเอากลุ่มเซลล์ที่ผลิตอินซูลินจากร่างกายของผู้ที่เพิ่งเสียชีวิตมาปลูกแทนกลุ่มเซลล์เดิมในตัวผู้ป่วย"

วิเคราะห์

ต้นฉบับที่นำมาแปลนี้เป็นข่าวสารทางด้านการแพทย์ซึ่งมีศัพท์สำนวนเกี่ยวกับการบำบัดรักษาโรคเบาหวาน ซึ่งผู้แปลจะต้องทราบและทำความเข้าใจ เช่น การฉีดอินซูลิน และชื่อเรียกอาการแทรกซ้อนต่างๆ นอกจากนั้นผู้แปลยังควรทราบถึงอาการและสมมุติฐานของโรคดังกล่าว เพื่อทำความเข้าใจว่าการฉีดอินซูลินมีวัตถุประสงค์อย่างไร และอาการแทรกซ้อนต่างๆ เกิดขึ้นจากสาเหตุใด ถ้าขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้จะทำให้การแปลช่วงที่ กล่าวว่า *"the shots they must give themselves...to metabolize carbohydrates"* เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก และอาจผิดพลาดคลาดเคลื่อนได้ หากสังเกตเปรียบเทียบต้นฉบับกับบทแปลตรงช่วงดังกล่าวจะเห็นว่า ข้อความในบทแปลมุ่งที่จะถ่ายทอดความหมายให้ตรงเป็นหลัก จึงต้องผละออกจากภาษาต้นฉบับอย่างมาก และความหมายบางตอนที่แฝงเป็นนัยไว้ในต้นฉบับก็จะต้องถ่ายทอดออกมาอย่างชัดเจน โดยการเพิ่มถ้อยคำสำนวนลงไปในภาษาไทย เช่นตอนที่กล่าวถึง *"ตับอ่อนของคนปกติ"* เราได้ใช้วิธีการเดียวกันกับการแปลในตอนท้ายที่กล่าวถึง *"human cadavers"* ซึ่งในต้นฉบับแฝงความหมายเป็นนัยที่ในภาษาไทยจะต้องบอกอย่างชัดเจนว่า *"ร่างกายของผู้ซึ่งเพิ่งเสียชีวิต"*

ความรู้เกี่ยวกับภาษาเฉพาะทางด้านการแพทย์ที่ใช้กันในภาษาไทยก็เป็นสิ่งจำเป็นเช่นกัน อาทิ เช่น คำว่า *"อาการแทรกซ้อน"* ก็เป็นคำที่ใช้เรียกสิ่งเดียวกับ *"complication"* ในภาษาอังกฤษซึ่งในที่นี้เป็นศัพท์เทคนิคทำนองเดียวกับคำว่า *"ปลูก"* ในตอนท้ายซึ่งเป็นศัพท์เทคนิคทางการแพทย์ ถ้าผู้แปลไม่มีความรู้เกี่ยวกับภาษาเทคนิคเหล่านี้ในภาษาไทยก็ต้องค้นหาอ่านจากนิตยสารทางการแพทย์หรือหนังสือตำราเพื่อให้เคยชินพอสมควรจึงจะสามารถถ่ายทอดข้อความที่ตนเข้าใจออกมาเป็นภาษาไทยที่เป็นธรรมชาติได้เท่ากับภาษาในต้นฉบับ

สรุป

จริงอยู่ *"ความเก่งภาษา"* เป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของนักแปลเพราะกิจกรรมแปลต้องเกี่ยวข้องกับภาษาอย่างน้อยถึงสองภาษา นักแปลจึงต้องมีความเข้าใจในภาษาต่างประเทศอย่างลึกซึ้งในฐานะที่เป็นสื่อความหมายจากต้นฉบับ ความเข้าใจแบบ *"อ่านเอาเรื่อง"* เท่านั้นยังไม่พอนักแปลจะต้องเข้าใจถึงความหมายแฝง การใช้วาทศิลป์ กระแสความคิดและอารมณ์ความรู้สึกของผู้เขียนที่มีอยู่ในต้นฉบับ นอกจากนี้นักแปลจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับพื้นฐานวิธีคิด และวัฒนธรรมของสังคมของผู้ใช้ภาษานั้นๆ อีกด้วย อย่างไรก็ตามความสามารถทางภาษาต่างประเทศของนักแปลนั้นจะเน้นที่ความเข้าใจเป็นสำคัญดังที่ การ์ลา เดซอง (Karla DéJean) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการแปลคนหนึ่งของสถาบัน E.S.I.T ได้กล่าวไว้ว่า *"นักแปลและผู้ฝึกแปลไม่จำเป็นต้องใช้ภาษาต่างประเทศได้อย่างคล่องแคล่ว แม้จะออกเสียงภาษานั้นไม่ดีหรือสื่อสารในภาษานั้นอย่างติดขัดอยู่บ้างก็ไม่เป็นไร"*[1]

ถ้าแม้ว่าความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศจะไม่ใช่สิ่งสำคัญนัก แต่ความสามารถในการใช้ภาษาแม่นั้นถือว่าสำคัญที่สุด เรามักจะสังเกตเห็นอยู่เสมอว่าผู้แปลบางคนมักจะมุ่งใช้สมาธิไปสู่ความเข้าใจภาษาต่างประเทศมากจนเกินไป และละเลยความสำคัญในการใช้ภาษาแม่ ผลก็คือการใช้ภาษาในบทแปลขาดความเที่ยงตรงและความสละสลวย

กล่าวโดยสรุปแล้วนักแปลที่ดีนั้นจะต้องพยายามทำความเข้าใจ *"สาร"* ของผู้เขียนอย่างละเอียดถี่ถ้วน จนถึงขั้นที่ว่าสารนั้นกลายมาเป็นความคิด ความรู้สึกของตนเอง ต่อจากนั้นจะต้องถ่ายทอดสารดังกล่าวออกมาใหม่ ให้ผู้อ่านเข้าใจในอีกภาษาหนึ่ง ดังนั้นจะเห็นว่าในขั้นตอนแรกนักแปลจะต้องใช้คุณสมบัติของนักอ่านผู้มีสมาธิสูง และในขั้นตอนหลังจะต้องใช้คุณสมบัติของนักเขียนผู้เก่งฉกาจ การที่จะให้คุณสมบัติทั้งสองอย่างดังกล่าวมารวมอยู่ในตัวคนๆ เดียวกัน อาจดูเป็นเรื่องยาก แต่ถ้านักแปลหมั่นฝึกฝนทักษะทางด้านนี้อยู่อย่างสม่ำเสมอก็จะสามารถ ใช้คุณสมบัติทั้งสองอย่างได้โดยอัตโนมัติ

---

(1) จาก Karla Déjean, Translation versus interpretation,paper delivered at Chulalongkorn University, Bangkok, 4th March 1986, p.9.

ทักษะการอ่านและทักษะการแปล

พยอม ธรรมบุตร*

บทนำ การอ่านเป็นเครื่องมือและวิธีการที่คนใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตนต้องการ การอ่าน มิได้เป็นตัววัตถุประสงค์เอง จึงไม่มีการอ่านเพื่อการอ่านในโลกแห่งความเป็นจริง แต่เราจะอ่านเพื่อ วัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่งเสมอ เช่น อ่านสลากยาเพื่อกินยาให้ถูกต้องตามหมอสั่ง อ่านตาราง รถไฟเพื่อเลือกซื้อตั๋วตามต้องการ อ่านหนังสือพิมพ์เพื่อรู้ข่าวสาร เป็นต้น ถ้าเรารู้ภาษาหลายภาษา เราก็สามารถใช้การอ่านเป็นเครื่องมือ แสวงหาข้อมูลได้มากมาย แต่ถ้าเราไม่รู้ภาษาหลายภาษา ก็จะมี นักอ่านประเภทหนึ่งอ่านและแปลบทอ่านนั้นให้เรา อ่านอีกทอดหนึ่ง ในกรณีเช่นนั้นจะเกิดกระบวนการ ขึ้นสองกระบวนการต่อเนื่องกัน คือ กระบวนการอ่าน และกระบวนการแปล ในรายละเอียดกระบวน การทั้งสองนี้มีลักษณะและมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันอย่างไร

1. กระบวนการอ่าน

นักแปลที่ดีเริ่มต้นด้วยการเป็นนักอ่านที่อ่านรู้เรื่อง และเข้าใจความหมายของบทอ่าน ถ้าเขาไม่เข้าใจความหมายเขาจะไม่มีอะไรมาแปล เพราะการแปลเป็นกระบวนการถ่ายทอดความหมายมิใช่การถ่ายทอดภาษา การศึกษากระบวนการอ่านอย่างละเอียดจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ต้องการจะประกอบอาชีพด้านการแปล

การอ่านคือ การสื่อสารระหว่างผู้เขียนและผู้อ่าน ผู้เขียนมีความคิดและใช้ภาษาถ่ายทอดความคิดนั้น ออกมาในรูปของบทอ่านผู้อ่านเพื่อดึงความคิดเนื้อหาสาระนั้นออกมาจากบทอ่าน ถ้าพิจารณาอย่างผิวเผิน กระบวนการอ่านดูจะเป็นกิจกรรมที่ดำเนินไปอย่างง่ายๆ แต่ในความเป็นจริงกระบวนการอ่านเป็นกระบวน การที่สลับซับซ้อนและมีกระบวนการย่อยๆดำเนินไปพร้อมๆ กันถึง 5 กระบวนการด้วยกัน

1.1 การประมวลความระดับจุลภาค (MICRO PROCESS)

ในระดับนี้ผู้อ่านไม่ควรอ่านทีละคำ แต่ควรอ่านแบบใช้ตาอ่านกวาดไปอย่างรวดเร็วทีละกลุ่มคำที่รวมกันเข้าเป็นกลุ่มความหมาย (DENSE UNITS) เมื่อตากวาดไปกลุ่มความหมายหนึ่งเรียกว่าหนึ่ง *"EYE SPAN"* หรือหนึ่ง *"CHUNK"* ผู้อ่านไม่ต้องอ่านทุกคำ ควรอ่านเฉพาะคำที่สำคัญ (KEY WORDS) และจะไม่นึกถึงความหมายของคำแต่ละคำ เขาจะใช้ความจากปริบทและประโยคเป็นตัวกำหนดความหมายของข้อความทั้งหมด ในการประมวลความระดับจุลภาคนี้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระบบการทำงานของความจำของมนุษย์ได้แก่ขั้นตอนที่อยู่ในระดับของความทรงจำ คือ ระดับ SENSORY STORE เมื่อตากระทบกับตัวอักษรสิ่งพิมพ์ ตาจะกวาดเก็บภาพตัวอักษร และในขณะที่

*รองศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน

ตากวาดไปแต่ละกลุ่มความหมาย ในระดับ SHORT-TERM MEMORY หรือความจำสั้น (ซึ่งจะสามารถจำหน่วยคำได้เพียงประมาณ 7 หน่วยภายในช่วงเวลาไม่กี่วินาที) ผู้อ่านจะต้องสามารถเปลี่ยนภาพอักษรและคำเป็นข้อมูลที่มีความหมาย ถ้าไม่สามารถ คำเหล่านั้นก็จะถูกลบและลืมไปจากความจำสั้นทันที แต่ถ้าเปลี่ยนเป็นความหมายได้ ก็จะมาถึงระดับสามคือ LONG-TERM MEMORY คือความจำนานซึ่งผู้อ่านจะนำความหมายที่เก็บจากความจำสั้นเข้าไปทำการปฏิสัมพันธ์กับความรู้เดิมของผู้อ่าน เพื่อตีความและสร้างความหมายแก่บทอ่านในที่สุดการฝึกการอ่านในระดับการประมวลความระดับจุลภาคนี้ ควรฝึกสกัด KEY WORDS ออกจากแต่ละกลุ่มความหมายและฝึกให้ EYE SPAN กว้างขึ้นๆ ไปพร้อมๆกัน ผู้อ่านจึงจะสามารถพัฒนาอัตราความเร็วในการอ่านและความเข้าใจบทอ่านไปด้วยกัน

1.2 การประมวลความโดยการบูรณาการ (INTEGRETIVE PROCESS)

ในระดับนี้ ผู้อ่านจะต้องพยายามเข้าใจโครงสร้างประโยคของข้อความที่อ่าน มองเห็นตัวเชื่อมโยงประโยคและข้อความทั้งหมดเข้าด้วยกัน ได้แก่ สรรพนามอ้างอิง เข้าใจประโยคที่มีส่วนละไว้สามารถอนุมานเติมส่วนสำคัญที่ขาดหายไปได้ ตลอดจนเข้าใจคำแสดงความต่อเนื่องของความคิด เช่น พวกคำสันธาน การฝึกการอ่านในระดับบูรณาการนี้ ผู้อ่านควรศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประโยคและคำเชื่อม (DISCOURSE MARKERS) อย่างละเอียด สามารถวินิจฉัยได้อย่างฉับพลันว่า คำเชื่อมคำใดจะมี SEMANTIC FUNCTIONS ใด เช่น คำเชื่อมที่บ่งบอกการยกตัวอย่าง การสรุป การเปรียบเทียบ เป็นต้น ความรู้ความเข้าใจเรื่องคำเชื่อมและหน้าที่ของคำเหล่านี้ จะเอื้อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจบทอ่านได้อย่างรวดเร็วและถูกต้องยิ่งขึ้น

กระบวนการระดับการประมวลความระดับจุลภาค และการประมวลความโดยการบูรณาการนี้จัดเป็นกระบวนการระดับผิวที่เกี่ยวข้องกับภาษาและตัวบทอ่าน ผู้อ่านจะใช้ทักษะทางด้านภาษาจัดการกับภาษาในขณะที่กระบวนการที่จะกล่าวถึงต่อไป จะเป็นกระบวนการระดับลึกที่เกี่ยวข้องกับการตีความการให้ความหมายแก่บทอ่าน โดยผู้อ่านจะใช้ทักษะทางด้านความคิดจัดการกับความหมาย

1.3 การประมวลความระดับมหภาค (MACRO PROCESS)

ในการให้ความหมายแก่บทอ่านนั้น ความหมายทั้งหมด ไม่ได้มาจากตัวอักษรที่ปรากฏในบทอ่านเท่านั้น ในกระบวนการอ่านที่เกิดขึ้นในความเป็นจริง ผู้อ่านมีความรู้เดิมติดตัวอยู่ด้วยในขณะที่กำลังอ่าน และได้นำความรู้เดิมนั้นทำปฏิสัมพันธ์กับความหมายที่ได้จากตัวอักษร โดยทำการปรับเปลี่ยนกลวิธีในการอ่านให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์อยู่ตลอดเวลาจนกระทั่งเข้าใจบทอ่านสกัดความหมายหรือความคิดออกมาจากตัวอักษร ให้ความหมายแก่บทอ่านได้ในที่สุด

ในระดับนี้ ผู้อ่านควรศึกษาทฤษฎีที่ว่าด้วยธรรมชาติของความรู้ของมนุษย์ ตามหลักปรัชญาของ (KANT) เกี่ยวกับลักษณะของความรู้ของมนุษย์นั้น คนจะเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบข้างตนเองก็ต่อเมื่อเหตุการณ์เหล่านั้นตรงหรือสอดคล้องกับความรู้และประสบการณ์เดิม ซึ่งเขามีรองรับอยู่ในสมองของเขาก่อนแล้วเท่านั้น ทฤษฎีที่ว่าด้วยความรู้ของมนุษย์นี้ คือ ทฤษฎีโครงสร้างความรู้ หรือ SCHEMA THEORY ซึ่งตามทฤษฎีนี้ ความรู้ต่างๆ ของมนุษย์มิได้กระจัดกระจายอยู่ในสมองอย่างไร้ระเบียบ หากจะถูกจัดไว้อย่างเป็นระเบียนในความจำในรูปของโครงสร้างที่เรียงรายกันอยู่เป็นลำดับชั้นและจัดกลุ่มตามคุณสมบัติที่คล้ายคลึงกัน ความรู้จะถูกเก็บไว้เป็นหน่วย แต่ละหน่วยเรียกว่าสกีมา (SCHEMA) สกีมาชั้นสูงสุดจะมีลักษณะกลางๆไม่ชี้เฉพาะ เช่น สิ่งมีชีวิต และจะมี

สกีมาลำดับรองๆ ลงมาซึ่งจะมีลักษณะชัดเจนชี้เฉพาะยิ่งขึ้นโดยลำดับเช่น สิ่งมีชีวิต-สัตว์-สัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม-ควาย-ไอ้ทุย เป็นต้น นอกจากนี้สมองยังเก็บสกีมาที่เป็นเหตุการณ์ ลำดับการกระทำไว้ในรูปของสคริป (SCRIPT) เช่น สคริปภัตตาคาร ได้แก่ เดินเข้าไป-เลือกโต๊ะนั่งลง-สั่งอาหาร-กิน-จ่ายเงิน-เดินออกไปอีกด้วย

ตามสมมติฐานของทฤษฎีสกีมานี้ บทอ่านไม่มีความหมายในตัวของมันเอง หากแต่เป็นเพียงแนวทางที่ช่วยให้ผู้อ่านแสวงหาวิธีที่จะตีความให้เป็นไปตามที่ผู้เขียนหมายถึงหรือตั้งใจไว้ โดยผู้อ่านต้องใช้โครงสร้างความรู้เดิมของคนเข้าช่วย ตามหลักการของทฤษฎีนี้ ทั้งผู้เขียนและผู้อ่านต่างมีโครงสร้างความรู้ของคน เมื่อผู้เขียนเขียนบทอ่านเขาจะถ่ายทอดความรู้ความคิด ซึ่งก็คือหน่วยของความรู้หรือ SCHEMA ออกมาในตัวบทอ่านโครงสร้างของความรู้ความคิดของผู้เขียน (WRITER'S SCHEMA) จะถูกถ่ายทอดมาเป็นโครงสร้างของข้อเขียน หรือบทอ่าน (TEXT SCHEMA) ผู้อ่านก็จะใช้โครงสร้างความรู้ความคิดของตน (READER'S SCHEMA) ช่วยในการตีความเมื่ออ่าน ถ้าหากโครงสร้าง ความรู้ของผู้อ่านแตกต่างจากโครงสร้างความรู้ของผู้เขียนและของบทอ่านมาก ผู้อ่านจะไม่เข้าใจบทอ่าน

โครงสร้างความรู้นั้นอาจแบ่งเป็น

1. โครงสร้างความรู้เกี่ยวกับรูปแบบของบทอ่าน (FORMAL SCHEMATA) ได้แก่ โครงสร้างของงานเขียนลักษณะต่างๆ เช่น บทอ่านที่ให้ความรู้ความคิดมีโครงสร้างระดับยอด (TOP LEVEL) ซึ่งผูกรวมข้อเขียนทั้งหมดไว้ด้วยกัน 5 รูปแบบ คือ 1. โครงสร้างข้อเขียนเชิงบรรยาย 2. โครงสร้างข้อเขียนที่ให้รายละเอียด 3. โครงสร้างข้อเขียนเชิงเหตุผล 4. โครงสร้างข้อเขียนเชิงปัญหาและการแก้ไข 5. โครงสร้างข้อเขียนเชิงเปรียบเทียบหรือบทอ่านที่มีลักษณะเป็นการเล่าเรื่องราว เช่น นิทานหรือเรื่องสั้นจะมีไวยากรณ์เรื่อง (STORY GRAMMARS) ซึ่งมีองค์ประกอบหลักคือ 1. ฉาก (SETTING) 2. แนวเรื่อง (THEME) 3. โครงเรื่อง (PLOT) 4. การตัดสินใจ (RESOLUTION) ซึ่งในแง่ของเหตุการณ์ก็จะมีโครงสร้างชัดเจนคือ ตอนต้น ตอนกลางและตอนจบ โครงสร้างข้อเขียนแบบเล่าเรื่องค่อนข้างง่าย และเป็นที่รู้จักกันดีจนนับได้ว่าเป็นโครงสร้างสากลของเรื่องเล่าใดๆ ในทุกวัฒนธรรมทุกประเทศ ซึ่งผู้อ่านส่วนมากจะมีโครงสร้างประเภทนี้อยู่ในโครงสร้างความรู้ของตนเว้นไว้เสียแต่ว่าจะนำมาใช้หรือไม่ในขณะอ่านเท่านั้น

2. โครงสร้างความรู้เกี่ยวกับเนื้อหา (CONTENT SCHEMA) คือ ความรู้เดิมเกี่ยวกับ เนื้อหาของวิชาใดวิชาหนึ่งที่ผู้อ่านมีติดตัวมา เช่น การตลาด การเมือง ภูมิศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วรรณกรรม ฯลฯ ถ้าเรามีความรู้เรื่องที่เราอ่านอยู่บ้าง เราจะอ่านได้รวดเร็วและเข้าใจได้ง่ายกว่าคนที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ

ในการประมวลความระดับมหภาคนี้ นอกจากผู้อ่านควรฝึกการใช้โครงสร้างของความรู้ของตนเอง และโครงสร้างของบทอ่านช่วยในการตีความแล้ว ผู้อ่านควรฝึกทักษะการสรุปย่อประกอบไปในเวลาเดียวกันด้วย โดยการฝึกการให้ลำดับความสำคัญของข้อมูล (PROMINENCE) รู้จักแยกประโยคที่กล่าวถึงข้อความสำคัญประเด็นหลัก (MAIN IDEAS) ออกจากข้อมูลสนับสนุน หรือรู้จักสรุปประเด็นหลัก ถ้าไม่มีระบุไว้ชัดแจ้งในบทอ่านตลอดจน ฝึกลดข้อความที่ไม่สำคัญ และข้อความที่กล่าวซ้ำโดยใช้คำและโครงสร้างประโยคที่แตกต่างกัน

1.4 การประมวลความโดยความคิดลึกซึ้ง (ELABORATIVE PROCESS)

ในระดับนี้ เมื่อกำลังอ่าน ผู้อ่านควรฝึกการใช้ความคิดลึกซึ้ง และประมวลความในลักษณะต่างๆ ได้แก่ ความพร้อมที่จะคาดการณ์ เดาหรือทายล่วงหน้าว่า บทอ่านนั้นจะกล่าวถึงอะไร หรือจะมีเหตุการณ์อะไร เกิดขึ้น โดยอาศัยโครงสร้างของบทอ่านช่วยในการคาดคะเน การประมวลความในระดับลึกนี้อาจเกิดขึ้นโดยการเชื่อมโยง ความรู้ใหม่ที่ได้จากการอ่านเข้ากับคลังความรู้เดิมของตนเอง และทำให้สามารถอ่านเข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้นเมื่ออ่านข้อเขียนประเภทบรรยาย ผู้อ่านอาจประมวลความโดยสร้างจินตภาพไปในขณะที่อ่าน (IMAGERY) ภาพที่สร้างขึ้นในใจจะประทับในความทรงจำ และช่วยให้ผู้อ่านจำเรื่องราวที่อ่านได้มากขึ้น บางครั้งผู้อ่านอาจ ตอบสนองทางอารมณ์ต่อสิ่งที่ตนอ่าน (EMPATHY) คือพยายามรู้สึกเหมือนกับที่ผู้เขียนรู้สึกก่อนถ่ายทอดความรู้สึกนั้นๆ ออกมาด้วยภาษา ผู้อ่านภาษาพยายามย้อนรอยกลับไปสู่ความรู้สึกนั้น และมีอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดร่วมกับผู้เขียนหรือตัวละครในบทอ่าน ผู้อ่านอาจตอบสนองทางอารมณ์ต่อแนวเรื่องหรือโครงเรื่อง หรือแม้กระทั่งใช้การอ่านเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาหรือปมของชีวิตตนเองในกรณีเช่นนั้น การอ่านจะถือเป็นเครื่องมือเพื่อการบำบัดทางจิตอย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับการเขียนหรือการสร้างสรรทางวรรณกรรม

ในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้ความคิดลึกซึ้งในขณะที่กำลังอ่านนี้ เราอาจกล่าวถึงกระบวนการคิดลึกซึ้งตามหลัก BLOOM'S TAXONOMY BLOOM กล่าวถึงความเข้าใจอย่างถ่องแท้ (UNDERSTANDING) ไว้หกระดับ คือ ความรู้ (KNOWLEDGE) ความเข้าใจ (COMPREHENSION) การนำไปใช้ (APPLICATION) การวิเคราะห์ (ANALYSIS) การสังเคราะห์ (SYNTHESIS) และการประเมิน (EVALUATION)

1. การนำไปใช้ ในระหว่างอ่าน นักอ่านที่ดีจะรู้จักตัดสินใจนำข้อมูลต่างๆ ทั้งที่เป็นความรู้เดิม ของตนและทุกสิ่งที่ปรากฏในบทอ่านไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างชาญฉลาดและเหมาะสม เช่น การใช้ความรู้เกี่ยวกับไวยากรณ์ ศิลปการใช้ภาษาหรือโครงสร้างข้อเขียนเข้าช่วยในการหาความหมายของบทอ่าน การใช้ตัวเชื่อมเดาความล่วงหน้า การเดาความหมายของคำโดยอาศัยปริบท (CONTEXT CLUE) การใช้บริบทรวมเพื่อช่วยให้เข้าใจบทอ่านได้รวดเร็วเป็นต้น

2. การวิเคราะห์ ในระหว่างที่อ่าน ผู้อ่านจะฝึกแยกแยะข้อมูลออกเป็นส่วนๆ และทำการประเมินค่าของส่วนต่างๆ ที่แยกออก เช่น การแยกข้อเท็จจริง (FACT) ออกจากความคิดเห็น (OPINION) การแยกข้อมูลที่น่าเชื่อถือออกจากข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือ โดยสามารถหาหลักฐานมายืนยันสนับสนุน ซึ่งอาจจะเป็นแหล่งข้อมูล หรือตัวผู้ให้ข้อมูล เราอาจสรุปได้ว่า เมื่อผู้อ่านสามารถวิเคราะห์ได้อย่างทันท่วงทีว่าผู้เขียนบทอ่านนั้นๆ กำลังพยายามทำอะไรและใช้วิธีการอย่างไร ผู้อ่านได้พัฒนาการอ่านของตนขึ้นสู่การอ่านเชิงวิเคราะห์ ซึ่งนับได้ว่า เป็นการบรรลุถึงวุฒิภาวะในการอ่าน (MATURATION)

3. การสังเคราะห์ ผู้อ่านจะรวบรวมความคิดต่างๆ ที่มีอยู่ทั้งหมดเข้ากับความคิดใหม่ที่ได้จากบทอ่าน ผู้อ่านจะมีโอกาสพัฒนาทักษะทางด้านความคิดสร้างสรรเกี่ยวกับเรื่องที่คนอ่าน ซึ่งความดังกล่าวจะมีความหลากหลายไปตามภูมิหลังของผู้อ่านแต่ละคน (MATURATION)

4. การประเมิน การเข้าใจบทอ่านถ่องแท้จะเกิดขึ้นในระดับนี้ การอ่านในระดับประเมินผลจะเกิดขึ้นเมื่อผู้อ่านไม่เพียงแต่เข้าใจ แต่สามารถให้ความหมายแก่บทอ่านเท่านั้น หากแต่ว่าผู้อ่าน

สามารถตัดสินวินิจฉัยได้ว่า เนื้อหาสาระที่อ่านนั้นมีความสมบูรณ์และถูกต้องหรือไม่ ผู้อ่านยอมรับความคิดนั้นหรือไม่ ผู้อ่านมีความคิดที่แตกต่าง หรือเหมาะสมกว่านั้นหรือไม่อย่างไร ในระดับนี้ภูมิหลังประสบการณ์ของผู้อ่านจะเป็นปัจจัยที่สำคัญมาก และผู้อ่านจะต้องวินิจฉัยโดยตั้งเกณฑ์ขึ้นตัดสิน

1.5 การประมวลความด้านอภิปริชาน (METACOGNITIVE PROCESS)

ในระดับนี้ ผู้อ่านจะมีสติสัมปชัญญะคือ รู้ตัวและระลึกได้ว่าตนกำลังคิดอย่างไร ผู้อ่านสามารถควบคุมความคิดและกิจกรรมระดับต่างๆ ไปพร้อมๆ กันในขณะที่อ่าน ผู้ที่อ่านเก่งสามารถปรับกลวิธีการอ่านเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้อ่านจะทำการตรวจสอบความเข้าใจของตนอยู่ตลอดเวลาเขาจะรู้ตัวว่าเขาเข้าใจอะไรแล้ว เขายังไม่เข้าใจอะไรและควรจะทำอย่างไรเมื่อเขาไม่เข้าใจ ซึ่งในขณะนั้นผู้อ่าน จะกลายเป็นผู้อ่านเชิงรุก และใช้กลยุทธในการประมวลความทั้ง 5 ระดับกลับไปกลับมาไปพร้อมๆ กัน บางครั้งเขาอาจกลับไปตรวจสอบระดับจุลภาคเกี่ยวกับหน่วยคำโครงสร้างประโยค บางครั้งก็ฉลาดพอที่จะไม่กล้าตีความไปทางเดียวซึ่งเป็นทางตัน บางคราวก็มาใช้การประมวลความระดับคิดลึกซึ้ง วิเคราะห์สังเคราะห์สลับไปสลับมา หรือใช้จินตนาการบ้างมีการตอบสนองด้านอารมณ์บ้างตามความจำเป็นและโอกาส เพียงเพื่อให้สามารถเข้าใจบทอ่านได้ในที่สุดการรู้ตัวและสามารถควบคุมความคิดและกิจกรรมการประมวลความระดับต่างๆ การปรับเปลี่ยนกลวิธีอ่านให้เหมาะสมกับกาลเทศะจัดเป็นการประมวลความด้านอภิปริชาน

การอ่านคือ การสื่อความหมายระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน โดยผ่านเครื่องมือคือภาษา การแปลคือการถ่ายความหมายจากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่ง ในเชิงภาษาศาสตร์ ภาษา บทอ่าน หรือข้อความ ความหมาย ตัวแปร ทั้งสามนี้คืออะไร และมีความสัมพันธ์กันอย่างไร และความสัมพันธ์เหล่านั้นมีบทบาทเกี่ยวข้องกับกระบวนการแปลอย่างไร นักแปลที่ดีจำเป็นต้องมีความคิดที่กระจ่างชัดเจนในเรื่องเหล่านี้

2. ภาษา ข้อความ ความหมาย (language discourse sense)

2.1 ภาษา คือ เครื่องมือใช้สื่อสารเพื่อถ่ายทอดความคิดระหว่าง คนในสังคมที่ใช้ภาษาเดียวกัน ภาษามีลักษณะเป็นระบบและมีโครงสร้าง ได้แก่ ระบบโครงสร้างเสียง ระบบโครงสร้างคำ ระบบโครงสร้างประโยค ระบบโครงสร้างความหมาย ในแต่ละระบบย่อยๆ จะมีการใช้จำนวนคงที่สร้างจำนวนไม่รู้จบ เช่นเสียงจำนวนคงที่สร้างคำไม่รู้จบ หรือจากโครงสร้างประโยคที่เป็นสากลในระดับโครงสร้างลึก คือ ประโยคเท่ากับกลุ่มนามบวกกลุ่มกริยา เราอาจสร้างประโยคจำนวนไม่รู้จบในระดับโครงสร้างผิวในภาษาต่างๆ ได้เป็นต้น ภาษามีลักษณะเป็นรหัสซึ่งคนในสังคมที่ใช้ภาษาเดียวกันในวัฒนธรรมเดียวกันได้ตกลงรับรู้ร่วมกันไว้ก่อนแล้วจึงนำมาใช้สื่อสารกัน ภาษาจึงมีความเกี่ยวพันกับวัฒนธรรมและจะมีลักษณะแตกต่างกันได้ในระดับผิว เพราะคนแต่ละชาติแต่ละภาษาจะมีวิธีการรับรู้และวิธีการมองโลกในรูปแบบเฉพาะตัวและแตกต่างกันไป ลักษณะเฉพาะตัวของแต่ภาษาเหล่านี้ถือเป็นเอกลักษณะของแต่ละภาษา เราอาจสรุปได้ว่าภาษา ซึ่งเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเป็นรหัสที่มีทั้งลักษณะสากล และลักษณะที่แตกต่างกันอยู่ในตัวของภาษาเอง

2.2 ข้อความ เมื่อคนมีความคิด เขาจะใช้ภาษาถ่ายทอดความคิดนั้นออกมาในรูปของประโยคที่เขาเขียนหรือพูด (UTTERANCE) ซึ่งจะรวมกันเข้าเป็นข้อความ (DISCOURSE) ประโยคแต่ละประโยคที่เราผลิตขึ้นมาเมื่อเราใช้ภาษา จะมีลักษณะสามลักษณะเกาะเกี่ยวร้อยรัดกันอยู่ คือ 1 ลักษณะด้านระบบไวยากรณ์ชนิดและหน้าที่ของคำตลอดจนโครงสร้างประโยค (MORPHOSYNTAX) 2. ลักษณะด้านความหมายและปริบทที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความหมายของคำสถานการณ์ของการสื่อสาร ความสัมพันธ์ระหว่างความหมายกับตำแหน่งของคำในประโยคที่ผลิต 3. ลักษณะด้านมุมมองของผู้ส่งสารผู้รับสารในส่วนที่เกี่ยวกับกลวิธีในการจัดลำดับระหว่างสิ่งที่พูดถึงกับสิ่งที่เกิดขึ้น เราอาจสรุปได้ว่าประโยคหรือข้อความที่เปล่งออกมาเพื่อสื่อสารนั้น มีทั้งลักษณะด้านภาษาและไวยากรณ์ และลักษณะอื่นๆ ของการสื่อสาร อยู่ในตัวของมันเพื่อสร้างความหมาย

2.3 ความหมาย ในระดับภาษา คำแต่ละคำมีความหมายตามที่คนที่ใช้ภาษาเดียวกันตกลงกันไว้ ได้แก่ความหมายของคำตามที่ปรากฏในพจนานุกรม ในระดับการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารหรือระดับข้อความ คำมิได้ให้ความหมายแก่ประโยคแต่ประโยคเป็นตัวกำหนดความหมายของคำ หรืออาจกล่าวได้ว่า คำไม่มีความหมายในตัวของมันเอง คำจะมีความหมายเมื่อเขาใช้มันในประโยคเพื่อสื่อสาร F. DE SAUSSURE ได้เรียกความหมายของคำตามพจนานุกรมในระดับภาษาว่า SIGNIFICATION และความหมายของคำเมื่ออยู่ในปริบทการใช้ภาษาว่า VALUE ตัวอย่างที่นักแปลทุกคนรู้จักดีคือ ความหมายของคำเมื่ออยู่ในปริบทฝรั่งเศสยุคก่อนปฏิวัติ ค.ศ.1789 ฝูงชนเดินขบวนร้องขอ *"ขนมปัง"* พระนางมารี อองตัวแนต ได้ยินแล้วก็สั่งมหาดเล็กว่า *"ถ้าเขาไม่มีขนมปังจะกิน ก็ให้เขากินขนมปังหวานก้อนเล็กๆ แทนซิ"* แสดงว่าพระนางทรงเข้าพระทัยแต่ SIGNIFICATION ของคำว่าขนมปัง ซึ่งหมายถึงขนมปังในพจนานุกรม แต่ไม่ทรงเข้าพระทัยความหมายที่คำๆ นี้ได้ในประโยคของสถานการณ์เพื่อการสื่อสาร (VALUE) ซึ่งหมายความว่า *"เราอดอยาก เราไม่มีอะไรจะกิน"*

ในข้อความเพื่อสื่อสาร ประโยคอาจมีความหมายแฝงหรือความหมายที่มันบ่งบอก โดยไม่มีตัวตนเป็นสัญลักษณ์ทางภาษาปรากฏให้เห็น เช่น เราเห็นเพื่อนคนหนึ่งเดินมา ก็ถามเขาว่า *"อ้าว"* โกนหนวดทิ้งแล้วรึ

ประโยคนี้มีความหมายที่รู้กันว่า เขาโกนหนวดทิ้ง (EXPLICITE) ด้วยสัญลักษณ์ทางภาษาที่ปรากฏให้เห็นชัดเจน แต่ในขณะเดียวกัน ประโยคนี้ได้แฝงประโยคที่ไม่ปรากฏ (IMPLICITE) ไว้ คือ *"เขาเคยไว้หนวดมาก่อน"* กับ *"เดี๋ยวนี้เขาเลิกไว้หนวดแล้ว"*

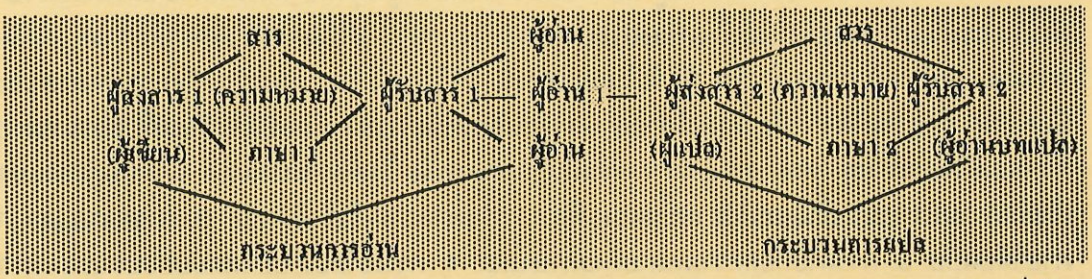
เราอาจสรุปได้ว่า ความหมายของข้อความเพื่อสื่อสารนั้นมิใช่ได้มาจากคำที่ร้อยเรียงกันเข้าเป็นประโยคเท่านั้น หากแต่ได้มาจากส่วนเสริมอื่นๆ ได้แก่ สถานการณ์การสื่อสาร ความมีอารมณ์ความรู้สึกร่วมกัน ระหว่างผู้ส่งและผู้รับสาร ตลอดจนความรู้ความเข้าใจของผู้ตีความเกี่ยวกับเรื่องที่พูดถึง

นักแปลที่ดีจำเป็นต้องอ่านข้อความหรือบทอ่านให้เข้าใจ สามารถสกัดความหมายออกจากภาษาได้ จึงจะได้เนื้อหาที่จะนำไปแปล

3. กระบวนการแปล

3.1 จากกระบวนการอ่านสู่กระบวนการแปล

ผู้อ่านบางคน อ่านเพื่อแปล ในกรณีเช่นนี้จะมีกระบวนการสื่อสารเกิดขึ้นต่อเนื่องกันถึง 2 กระบวน การดังผังต่อไปนี้

เราอาจสรุปได้ว่า หน้าที่หลักของนักแปลคือ การถ่ายทอดความหมายจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง เมื่อผู้อ่านมาอ่านบทแปลจะต้องเข้าใจความหมายเดียวกันกับผู้อ่านที่อ่านบทความต้นฉบับ

3.2 ทฤษฎีการแปล

3.2.1 การแปลเป็นกิจกรรมสำคัญ สำหรับชนชาติต่างภาษาที่ต้องติดต่อสื่อสารกัน ในช่วงก่อนศตวรรษที่ 20 เราจัดทักษะการแปลเป็นความสามารถส่วนบุคคล นักแปลที่เก่งคือ คนที่ผ่านงานแปลมามากมีประสบการณ์ รู้ภาษาสองสามภาษาเป็นอย่างดี มีศิลปในการถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจสิ่งซึ่งตนเข้าใจแล้ว ดังนั้น ความสามารถในการแปลจึงจัดเป็นศิลปะเฉพาะของผู้แปลแต่ละคนไม่มีแนวคิดในเชิงวิชา การที่จะรวบรวมกลวิธีแปลต่างๆ เพื่อสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับการแปลแต่อย่างใด การแปลในยุคนั้นจึงเป็น ศิลป์มากกว่าศาสตร์ และหยุดอยู่ที่ NIVEAU DE L'EMPIRISME ARTISANAL

3.2.2 ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 นักภาษาศาสตร์มีแนวคิดว่า การแปลเป็นกระบวนที่เกี่ยวข้องกับภาษาโดยตรงจึงเป็นสิ่งที่ภาษาศาสตร์มิอาจละเลยเสียได้ และควรมีการศึกษากระบวนการแปลในเชิงภาษาศาสตร์ อย่างมีระบบระเบียบ โดยอาจจัดให้เป็นแขนงหนึ่งของวิชาภาษาศาสตร์ ข้อมูลทางทฤษฎีภาษาศาสตร์แขนงต่างๆ ที่เกี่ยวกับ MORPHOSYNTAX SEMANTICS SOCIO-LINGUISTIQUE PSYCHOLINGUISTIQUE ย่อมสามารถนำมาใช้อธิบายให้ความกระจ่างแก่นักแปลเกี่ยวกับปัญหาที่พวกเขาประสบอยู่ และยิ่งไปกว่านั้นนักภาษาศาสตร์ยังเชื่ออีกว่า การแปลเป็นศาสตร์ที่จะต้องใช้ศาสตร์หลายแขนง (INTERDISCIPLINARY) เข้ามาศึกษาเพื่อให้ได้คำตอบที่ดีที่สุด เช่น ภาษาศาสตร์ จิตวิทยา วรรณคดี สังคมวิทยา การศึกษา ฯลฯ

เมื่อนักภาษาศาสตร์ MOUNIN กล่าวว่ากระบวนการแปลเป็นกระบวนการทางภาษา และผู้แปลมีหน้าที่ถ่ายภาษา (TRANSSCODAGE) จากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่งนั้นในบางส่วนการถ่ายภาษานั้นอาจเป็นไปได้ และเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่ควรทำในบางกาลเทศะ แต่ในบางส่วนนักภาษาศาสตร์ก็รู้ดีว่าจะต้องใช้กลวิธีในการแปลรูปแบบอื่นๆ เพื่อให้ได้ความ กระบวนการแปลเป็นกระบวนการทางภาษาเกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารเกี่ยวข้องกับสังคมวัฒนธรรม และปริบทอื่นๆ อีกมากมาย นักภาษาศาสตร์ยุคใหม่เข้าใจความจริงข้อนี้ดี และการศึกษาภาษาในระดับความเป็นข้อความ (DISCOURSE) พร้อมทั้งปริบทต่างๆ ย่อมเป็นข้อมูลที่มีค่าสำหรับนักแปล การแปลซึ่งเคยเป็น

ศิลป์ก็ยังคงเป็นศิลป์ แต่เป็นศิลป์ที่มีรากฐานอยู่บนศาสตร์ และแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการแปล จึงเริ่มก่อตัวขึ้นมาประมาณหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยเป็นทฤษฎีการแปลแนวภาษาศาสตร์

3.2.3 ตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา ได้มีแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการแปลแบบยึดความหมาย โดยผู้สอนการแปลและนักแปลอาชีพ เช่น LEDERER และ SELESKOVITCH ได้พยายามวิเคราะห์กิจกรรมแปลที่ทำอยู่ และค้นพบว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ความหมาย และไม่ใช่ภาษา ดังนั้นกระบวนการแปลจึงมิได้เป็นเพียงกระบวนการทางภาษา แต่เป็นกระบวนการสื่อสารความคิดความหมายที่อาศัยภาษาเป็นสื่อ ผู้วิจัยในแนวทางนี้ ได้วิเคราะห์อย่างละเอียดถึงความหมายของข้อความ ซึ่งอาจเกิดจากสัญลักษณ์ทางภาษาและนอกเหนือภาษา นักแปลจะต้องเก็บความหมายทั้งหมดให้ได้และถ่ายทอดอย่างชาญฉลาดออกเป็นอีกภาษาหนึ่ง ในเชิงกระบวนการ นักทฤษฎีการแปลเชิงยึดความหมายแบ่งขั้นตอนไว้สามขั้นตอน คือ 1. การทำความเข้าใจต้นฉบับ 2. การผละออกจากภาษาต้นฉบับ 3. การถ่ายทอดความหมายด้ายภาษาใหม่ 4. การเปรียบเทียบต้นฉบับกับบทแปล ตรวจสอบคุณภาพ

เราอาจสรุปได้ว่า ทฤษฎีการแปลเชิงยึดความหมายให้ความสำคัญกับความหมายและถือว่าภาษาอาจเป็นเพียงสื่อ นักแปลในแนวทางนี้มิได้ปฏิเสธกิจกรรมถ่ายภาษา (TRANSCODAGE) โดยตรงในบางโอกาส แต่เน้นที่จุดสำคัญสองประการ คือ 1. ผู้แปลต้องเข้าใจความหมายของข้อความที่อ่านหรือฟังอย่างถ่องแท้แล้วจึงแปล 2. ผู้แปลต้องถ่ายทอดโดยเคารพเอกลักษณ์ของภาษาที่ใช้ถ่ายทอด (GENIUS OF THE LANGUAGE) เพื่อช่วยให้ผู้อ่านบทแปลเข้าใจได้โดยง่าย

3.3 กลวิธีในการแปล

3.3.1 การทำความเข้าใจต้นฉบับ

1. หาความรู้และศัพท์เทคนิคเกี่ยวกับเรื่องที่แปล

2. ทำความกระจ่างชัดเจนเกี่ยวกับปัญหาด้านภาษา ได้แก่ โครงสร้างประโยค ความหมายของคำ การแทน การละ การอนุมาน การเชื่อมโยง เพราะผู้แปลควรมีความรู้ทางภาษาเป็นอย่างดี และปัญหาภาษาไม่จัดเป็นปัญหาการแปล

3. ระลึกไว้เสมอว่า คำและประโยคๆ หนึ่งอาจมีหลายความหมาย และความหมายๆ หนึ่งก็อาจแสดงออกด้วยคำและประโยคต่างๆ กันมากมายเมื่ออยู่ในปริบท คำและประโยคจะมีความหมายชัดเจนและไม่กำกวม

4. ความหมายของประโยค มิได้ได้มาจากความหมายของคำที่ปรากฏในประโยคเท่านั้น หากได้มาจากปริบทของการสื่อสาร ปริบททางความคิดและอารมณ์ และปริบทอื่นๆ ซึ่งต้องนำมาสังเคราะห์ร่วมกันเพื่อ สกัดความหมายออกจากต้นฉบับ

5. เมื่ออ่านหรือฟัง ควรอ่านหรือฟังทีละหน่วยความหมาย (SENSE UNIT) และจับความสำคัญ แต่ละตอนให้ได้เพื่อค้นหาความหมายหรือสารที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารให้ได้ในที่สุด

6. เมื่ออ่านและฟัง พยายามใช้ความรู้เดิมของตนเองในรูป concept หรือ script ที่เกี่ยวข้องกับบทแปล เพื่อคาดการณ์ เดาความหมายในภาพรวมไปล่วงหน้า โดยไม่ต้องรอฟังเฉพาะประโยคและคำที่ค่อยๆ ไต่ตามกันมาตามลำดับทีละหน่วยย่อยๆ (COGNITIF AND SEMANTIC ANTICIPATIONS)

7. สำรวจโครงสร้างข้อเขียน วัตถุประสงค์ของผู้เขียนตลอดจนปริบทนอกเหนือภาษาเช่น ชื่อเรื่อง ภาพประกอบ แนวเรื่อง โครงเรื่อง ฯลฯ เพื่อค้นหาความหมาย

8. เมื่ออ่านและฟังข้อเขียนประเภทวรรณกรรมและปรัชญา พยายามใช้จินตนาการ การตอบสนอง ทางอารมณ์ตลอดจนการแสวงหาความหมายในระดับโครงสร้างลึก

3.3.2 การผละออกจากภาษาต้นฉบับ

เมื่ออ่านเข้าใจไปสักตอนหนึ่ง ได้ความหมายแล้ว ปิดต้นฉบับ พยายามเก็บความหมายไว้ และลืมภาษาที่ใช้ถ่ายทอดเสีย ซึ่งกิจกรรมนี้จะเอื้อให้ผู้แปลไม่ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบภาษาเดิม หรือแปล *"โดยมี กลิ่นนม เนย"* เหลืออยู่ เพื่อป้องกันมิให้เกิดการแปลคำต่อคำ เพื่อป้องกันไม่ให้เปรียบเทียบคำและประโยคในสองภาษา และป้องกันไม่ให้เกิดการถ่ายภาษา

อย่างไรก็ตาม ทักษะปิดต้นฉบับผละออกจากภาษาต้นฉบับนี้ ค่อนข้างยากสำหรับนักแปลฝึกหัดมือใหม่ เพราะมักจะอดเก็บคำสำคัญ หรือคำบางคำไว้ในความคิดไม่ได้อยู่ดี แต่ก็ควรฝึกหัดปิดต้นฉบับ สรุปความหมายไปทีละตอนๆสำหรับนักแปลที่ชำนาญ ทักษะนี้ไม่จำเป็น เพราะเขาจะรู้ดีว่าในการแปลตอนใด ควรถ่ายภาษาเปิด ต้นฉบับ ในตอนใด ถ่ายภาษาไม่ได้และต้องแสวงหาวิธีพูดวิธีเขียนตามเอกลักษณ์ของภาษาที่ใช้ถ่ายทอด

3.3.3 การถ่ายทอดความหมายด้วยภาษาใหม่

ผู้แปลมีความคิดที่กระจ่างชัดเจน และใช้ภาษาใหม่ถ่ายทอดความคิดนั้น ด้วยกลวิธีที่จะทำให้ ผู้อ่านเข้าใจบทแปลได้โดยง่าย

การถ่ายทอดอาจใช้เทคนิคดังต่อไปนี้

1. เทคนิคตรง

1.1 การยืมคำ ในกรณีที่ภาษาที่ถ่ายทอดไม่มีคำที่มีความหมายทัดเทียมกัน เช่น คำว่า วิสกี้ เค้ก กากี พิซซ่า ฯลฯ

1.2 การยืมความหมาย จากภาษาต้นฉบับและใช้โครงสร้างของภาษาถ่ายทอด เช่น

TEASPOON = ช้อนชา TABLESPOON = ช้อนโต๊ะ

1.3 การแปลแบบตรงตัว หรือแปลคำต่อคำในกรณีที่เกิดมีคำและโครงสร้างประโยคที่เหมือนกันในสองภาษา เช่น WHERE ARE YOU ? = OÙ ÊTES-VOUS? การถ่ายภาษาในลักษณะนี้มีน้อย และมักชักนำไปสู่การแปลผิดได้มาก

2. เทคนิคทางอ้อม

2.1 การเปลี่ยนชนิดของคำ โดยความหมายไม่เปลี่ยน เช่น POST NO BILLS = DEFENSE D'AFFICHER (adv-n)

2.2 การเปลี่ยนมุมมองโลกและสัญลักษณ์ที่ใช้ โดยความหมายไม่เปลี่ยน เช่น

FORGET IT	=	N'Y PENSEZ PLUS
LIFE-BELT	=	CEINTURE DE SAUVETAGE
YOU CAN HAVE IT	=	JE VOUS LE LAISSE

2.3 การหาสิ่งเทียบเคียง โดยความหมายไม่เปลี่ยนได้แก่การแปลสุภาษิต การเปรียบเทียบสำนวน คำสุภาพ เช่น

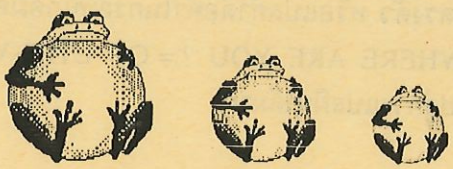
OUCH !	=	AIE !
FRENCH BEANS	=	HARICOTS VERTS
OPEN TO THE PUBLIC	=	ENTREE LIBRE

2.4 การปรับเปลี่ยน ในกรณีที่ในภาษาถ่ายทอดไม่มีการใช้สัญญลักษณ์และสถานการณ์ที่ปรากฏในภาษา ต้นฉบับ ผู้แปลจะต้องหาวิธีปรับหาสิ่งเทียบเคียงมาเพื่อให้ได้ความหมายเดียวกัน เช่น การเรอ หลังอาหาร เมื่อได้รับเชิญไปรับประทานอาหาร ในวัฒนธรรมจีน เป็นการแสดงว่าอาหารอร่อยแต่เป็นความไม่สุภาพ ในวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งจะต้องใช้คำพูดกล่าวขอบคุณและชมว่าอาหารอร่อย หรือโทรศัพท์ ส่งจดหมาย ส่งช่อ ดอกไม้มาขอบคุณภายหลัง เป็นต้น

3.3.4 การเปรียบเทียบต้นฉบับกับบทแปล

ผู้แปลควรเปรียบเทียบภาษาในขั้นตอนสุดท้ายนี้ (และไม่ควรทำในตอนเริ่มแปล) เพื่อค้นหาว่าแปลมีข้อบกพร่องขาดรายละเอียดใดไปบ้าง ปรับปรุงแก้ไข ควรทิ้งระยะไว้ก่อน การอ่านบทแปลเพื่อทำการตรวจสอบครั้งสุดท้าย จะเห็นที่ควรแก้ไขได้ดีกว่าเมื่ออ่านทานทันที

บทสรุป การอ่านและการแปลเป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับภาษา และการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารโดยตรง การศึกษา วิเคราะห์กระบวนการอ่าน และกระบวนการแปลอย่างมีระบบ โดยอิงกับศาสตร์ที่เกี่ยวข้องแขนงต่างๆ ตลอดจนการนำข้อมูลเชิงประสบการณ์วิชาชีพของผู้ชำนาญการแปลมาสังเคราะห์เข้าด้วยกันย่อมเอื้อให้การแปล เป็นทั้งศิลป์และศาสตร์ มีทั้งลักษณะปฏิบัตินิยมและความเป็นระบบระเบียบในตัวของมันเอง เพื่อเป็นเครื่องมือ ให้มนุษย์มีไว้ใช้แสวงหาข่าวสารข้อมูลในโลกยุคสารสนเทศ

ความสำคัญของย่อความในหลักสูตรการฝึกอบรมนักแปล...

พาเมลา รัสเซลล์ เขียน สดชื่น ชัยประสาธน์** แปล*

ตามหลักสูตรการฝึกอบรมนักแปล รายวิชาที่พัฒนาทักษะการเขียนในภาษาต่างๆ ที่นักแปลใช้ทำงานมีความสำคัญมาก แบบฝึกหัดที่ใช้กันเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายนี้อย่างหนึ่งได้แก่ แบบฝึกหัดย่อความ การย่อความซึ่งจำเป็นสำหรับหลักสูตรการสอนอ่านเพื่อทำความเข้าใจและสื่อสารด้วยการเขียนอย่างมีประสิทธิภาพนี้เหมาะสำหรับนักแปลเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้นักศึกษามีโอกาสฝึกฝนทั้งการอ่านเพื่อทำความเข้าใจข้อความต้นฉบับ การถ่ายทอดเนื้อหาเป็นอีกภาษาหนึ่งอย่างแม่นตรง และการนำความคิดของต้นฉบับมาเขียนเรียบเรียงด้วยคำของตนให้ดีด้วย

การย่อความคืออะไร? การย่อความก็คือการเขียนสรุปข้อความยาวๆ ซึ่งตามที่นิยมปฏิบัติกันมักย่นย่อให้เหลือประมาณหนึ่งในสามของต้นฉบับ ข้อความที่ย่อแล้วจะต้องกอปรด้วยความคิดสำคัญที่มีในต้นฉบับ ตัดทอนออกแต่รายละเอียดและความคิดที่ไม่สำคัญ ผู้เขียนย่อความต้องใช้สำนวนของตนเองและต้องไม่ใส่ความคิดเห็นส่วนตัว หรือทัศนะเชิงวิจารณ์ของตนลงไปด้วย เนื่องจากย่อความมิใช่บทวิจารณ์

I วิธีเขียนย่อความ

เราจะเขียนย่อความให้ครบถ้วนและแม่นตรงได้อย่างไร? วิธีที่ดีที่สุด ก็คือ ต้องทำแบบฝึกหัดและมีวิธีฝึกทำอย่างเป็นระบบ เราอาจแบ่งกระบวนการทำย่อความได้ 5 ขั้นตอน ดังนี้คือ

1. การอ่านและการทำความเข้าใจ
2. การวิเคราะห์เนื้อหา
3. การเลือกเฟ้นสาระสำคัญ
4. การเตรียมยกร่างย่อความ และ
5. การเขียนย่อความฉบับสมบูรณ์ และการตรวจทานครั้งสุดท้าย ในขั้นตอนแรก คือการทำความ เข้าใจกับข้อความต้นฉบับให้ได้โดย ตลอดนั้น มีคนเป็นจำนวนมากที่อ่าน อย่างไม่ระมัดระวัง ดังนั้น ย่อความในระยะแรกๆ จึงมักมีการเพิ่มความคิดเข้าไป หรือไม่ก็ตัดทอนออก หรือบิดเบือนความคิดที่เสนอไว้ในต้นฉบับเสีย นักศึกษาจึงควรอ่านข้อความโดยตลอดหลายๆครั้ง ค้นหาความหมายของศัพท์สำนวนที่ตนไม่รู้จักคุ้นเคย จนแน่ใจว่ารู้เรื่องทุกถ้อยกระทงความเป็นอย่างดี

---

*แปลจากบทความของ Pamela Russell เรื่อง *"The Importance of Précis-Writing in Translator Training Programme"* In : L'Enseignement de l'interprétation et de la traduction-de la théorie à la pédagogie. Cahiers de traductologie. No. 4. Editions de l'Université Ottawa, Canada, 1981, pp. 239-246.

**รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

หากมีข้อความตอนใดที่สับสนคลุมเครือจะต้องอ่านตอนนั้นๆ ซ้ำและตรึกตรองใคร่ครวญจนกระทั่งรู้สึกมั่นใจว่าสามารถจับความหมายที่ผู้เขียนตั้งใจเสนอไว้ได้จริงๆ เสียก่อน นอกจากจะต้องเข้าใจรายละเอียด ศัพท์สำนวนทั้งหมด ตลอดจนวิธีการที่ผู้เขียนเปรียบเปรยถึงใครหรืออะไรโดยอ้อม (allusions) แล้ว นักศึกษายังจะต้องแลเห็นความเกี่ยวเนื่องของข้อความทั้งหมดอย่างแจ่มแจ้งด้วย ทั้งนี้เราอาจทดสอบความสามารถที่จะสังเคราะห์ประเด็นทั้งหมดได้ โดยตั้งคำถามกับตนเอง ดังต่อไปนี้ : ข้อความที่อ่านเป็นข้อความชนิดใด? ข้อความนี้ต้องการจะบอกอะไรแก่เรา? ผู้เขียนพยายามจะบอก บรรยาย ชักชวน อธิบาย เล่า ทำให้เราเพลิดเพลิน หรือว่ายั่วให้เราขบขัน? ท่าที (เจตคติ) ของผู้เขียนเป็นอย่างไร? ผู้เขียนแสดงทัศนะส่วนตัวไว้ชัดหรือไม่? หรือว่าข้อความนั้นมีความเป็นกลางอย่างแท้จริง? ผู้เขียนใช้น้ำเสียง (tone) หรือลีลาการเขียน (style) ที่พิเศษเฉพาะตัวหรือเปล่า?

เมื่อเข้าใจข้อความต้นฉบับและได้ *"ย่อย"* มันแล้ว ขั้นต่อไปก็คือ การวิเคราะห์เนื้อหา นักศึกษาจะต้องศึกษาวิธีนำเสนอความคิดต่างๆ ในข้อความต้นฉบับและจะต้องสามารถ *"มองเห็น"* โครงสร้างที่สำคัญของข้อความอย่างชัดเจน โดยพยายามร่างเค้าโครง (outline) ที่แสดงการจัดระบบระเบียบความคิดและพัฒนาการของความคิดทั้งหลายในข้อความต้นฉบับ ข้อความส่วนมากมักมีโครงสร้างอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะเหมาะสำหรับวิธีการวิเคราะห์เฉพาะชนิดใดชนิดหนึ่งเท่านั้น โดยทั่วไปแล้วเรามักนิยมแยกวิเคราะห์ทีละย่อหน้า แต่ในขณะที่นักศึกษาติดตามความก้าวหน้าของความคิดของผู้เขียน เขาจะต้องคำนึงถึงแก่นเรื่อง (theme) และจุดมุ่งหมาย (purpose) ของข้อความทั้งหมดอยู่ตลอดเวลา โดยวิเคราะห์ดูว่าข้อความแต่ละตอนนั้น เชื่อมโยงกับพัฒนาการของสาร (message) ที่ผู้เขียนเสนอไว้อย่างไร โครงสร้างของต้นฉบับอาจมีได้หลายลักษณะเช่น ผู้เขียนอาจเสนอเหตุการณ์ตามลำดับเวลาก่อนหลัง บรรยายฉากหรือสถานการณ์เปรียบเทียบความคิดต่างๆ เสนอแนวคิดกว้างๆ แล้วยกตัวอย่างเฉพาะกรณีขึ้นมาสนับสนุนข้อคิดนั้นๆ หรือไม่ก็ใช้วิธีการนำเสนอหลายๆ อย่างร่วมกัน

ไม่ว่าโครงสร้างของต้นฉบับจะเป็นอย่างไร นักศึกษาจะต้องสรุปเค้าโครงออกมาให้ได้ และต่อจากนั้นก็ดำเนินการขั้นที่สาม คือ เลือกเฟ้นความคิดที่สำคัญๆ ของต้นฉบับ ในขั้นนี้นักศึกษาต้องสังเกตว่าข้อความตอนใดมีน้ำหนักมากและเข้ากันกับลำดับความคิดโดยส่วนรวมได้มากที่สุด ความคิดใดสำคัญมากที่สุดสำหรับการเข้าใจเนื้อหาทั้งหมด หรือความคิดใดสำคัญรองลงมา การเลือกสรรความคิดหลักๆ ออกมานับเป็นก้าวที่สำคัญมาก และถือเป็นการฝึกการใช้วิจารณญาณ การใช้เหตุผลและสามัญสำนึกได้อย่างดีที่สุด

การเลือกความคิดสำคัญๆ นั้น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับการย่นย่อเนื้อหา บางครั้งเราอาจนำความคิดเชิงสรุปมาใช้ในย่อความได้โดยเปลี่ยนถ้อยคำสำนวนบ้างเพียงเล็กน้อย แต่ส่วนใหญ่เราจะต้องใช้ความคิดอย่างสุขุมลึกซึ้งจึงจะสามารถสกัดเอาความหมายที่ซ่อนอยู่ในระดับลึกออกมาได้

โครงสร้างของเนื้อหาบางลักษณะจะเสนอความคิดออกมาอย่างชัดแจ้ง แล้วจึงประกอบด้วยรายละเอียดเปรียบได้กับเครื่องลายครามในหีบห่อที่บุด้วยวัสดุกันแตก ในกรณีเช่นนี้ เราจะสามารถเลือกเฟ้น สาระสำคัญออกมาได้ง่าย เพียงแต่ใช้วิธีย่อโดยการขจัดส่วนที่ไม่สำคัญทิ้งไปเท่านั้น ตัวอย่างเช่น

The Ivory Coast is the world's leading exporter of cacoa (much of which is grown in Ghana), the third largest exporter of coffee, and, thanks to its forests and modern ports, a principal supplier of timber to Europe.

เราอาจย่อได้ว่า : The Ivory Coast, a leading exporter of cacoa, coffee and timber.

อย่างไรก็ตาม เราจะพบว่าบ่อยครั้ง เราจะย่อความโดยใช้คำหรือกลุ่มคำในต้นฉบับไม่ได้ ต้องหาศัพท์สำนวนอื่นๆ มาใช้แทน เช่น ถ้าข้อความบรรยายถึงย่านซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงกลั่นน้ำมัน โรงงานผลิตรถยนต์ โรงงานทำกระดาษ และโรงงานเล็กๆ อีกมากมาย เราอาจสรุปว่าย่านนี้เป็นย่าน *"อุตสาหกรรม"* ในทำนองเดียวกัน ถ้าบรรยายถึงคนๆ หนึ่งซึ่งพูดภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษมาแต่เด็ก สามารถใช้ภาษาสเปนได้อย่างแคล่วคล่อง และพูดภาษาเยอรมัน และอิตาเลี่ยนได้อย่างตะกุกตะกัก ผู้ย่อความอาจสรุปข้อมูลทั้งหมดโดยเรียกชายผู้นี้ว่า *"คนรู้หลายภาษา" (multilingual)* เสียทีเดียว เราอาจต้องตัดรายละเอียดทิ้งไปบ้าง แต่ต้องสามารถสื่อความประทับใจไปยังผู้อ่านได้ การย่อความแบบนี้จึงมิใช่การเลือกคำจากข้อความต้นฉบับ แต่ต้องหาศัพท์สำนวนที่สื่อสาระสำคัญของต้นฉบับได้ดีมาใช้

คู่มือย่อความบางเล่มอาจแนะนำให้ขีดเส้นใต้คำสำคัญๆ วิธีนี้อาจมีประโยชน์อยู่บ้างกล่าวคือ ข้อความอาจมีคำบางคำ สำนวนบางสำนวน หรือประโยคบางประโยคที่ควรเน้นให้เด่นออกมาแต่กระนั้น การขีดเส้นใต้ศัพท์ สำนวน หรือประโยค ก็มีข้อจำกัดอยู่มาก เพราะบ่อยครั้งความหมายจะซ่อนอยู่ *"เบื้องหลัง"* คำ ไม่ใช่ *"ใน"* คำ ท่าทีน้ำเสียง และความประทับใจทั้งหมดของผู้เขียนอาจสื่อออกมาโดยนัยอ้อมก็เป็นได้

ตัวอย่างที่กล่าวมานี้แสดงถึงการย่อข้อความสั้นๆ เป็นการกลั่นกรองความคิดจากหน่วยเล็กๆ เท่านั้น แต่แท้จริงแล้วเราจะต้องพิจารณาข้อความรวมทั้งหมด เสมือนเป็นผืนผ้าที่สานทอเส้นสายความคิดต่างๆ ไว้ด้วยกันอย่างแนบแน่นเป็นเนื้อเดียว นักศึกษาไม่ควรใช้วิธีแยกพิจารณาทีละคำ หรือไม่ทีละประโยค แต่ควรจะพุ่งความสนใจไปที่สาระรวม (overall message) และพิจารณาเนื้อหาแต่ละหน่วย ว่าสำคัญต่อบริบท (context) มากน้อยเพียงไร ความคิดหน่วยหนึ่งจะมีความสำคัญมากน้อยเพียงไรนั้นย่อมแล้วแต่หน่วยความคิดอื่นๆที่อยู่ใกล้เคียง

เราอาจตัดความคิดบางหน่วย เช่น ตัวอย่างหรืออุปมาอุปไมย (metaphor) ออกไปจากย่อความได้ อย่างไรก็ตามเราก็ไม่ควรคิดว่า ตัวอย่างหรืออุปมาอุปไมย ฯลฯ จะมีแต่ความคิดที่สำคัญเสมอไปในเมื่อความสำคัญของความคิดขึ้นอยู่กับบริบทด้วย ตัวอย่างและการสาธิต (illustrations) มักไม่ใช่สิ่งสำคัญ แต่ก็ไม่แน่เสมอไป บางทีเราอาจย่นย่อตัวอย่าง และการสาธิตให้เป็นคำที่เลือกสรรอย่างดีสัก 2-3 คำ แต่บางทีเราก็ต้องตัดมันทิ้งไปทั้งหมดรายละเอียดเชิงบรรยายก็อาจทิ้งไปได้ถ้าเราย่อได้สาระของความประทับใจรวมๆ ไว้แล้ว คำหรือกลุ่มคำซ้ำๆ (repetitions) นั้นต้องลิดรอนออกไปเช่นเดียวกับที่เราเล็มกิ่งเล็กๆ ของต้นไม้ ทิ้งให้เหลือแต่กิ่งใหญ่และลำต้นเท่านั้น นักศึกษาจะต้องพิเคราะห์ดูว่าควรจะตัดส่วนไหนทิ้ง จะต้องไตร่ตรองให้ดีว่าการสาธิตรายละเอียด ตัวอย่าง หรือคำซ้ำนั้นๆ ถูกนำมาใช้เพื่อจุดมุ่งหมายใดแน่ เพื่อรักษาความกระจ่าง (clarity) หรือการเน้น (emphasis) มิให้สูญหายไปในระหว่างกระบวนการเลือกสรรถึงปริมาณของเนื้อความจะลดลง แต่สาระสำคัญตลอดจนท่าที และการเน้นต้องคงอยู่

เมื่อสกัดเอาสาระสำคัญออกมาเคี่ยวให้งวดลงได้แล้ว นักศึกษาก็จะก้าวมาถึงขั้นที่สี่ นั่นคือการยกร่างย่อความโดยยึดถือเค้าโครงคร่าวๆ ที่ทำไว้แล้วตั้งแต่ขั้นที่สองเป็นหลัก (บางทีอาจจะต้องเรียงลำดับความคิดใหม่เพื่อทำให้ความกระชับและแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น การเปลี่ยนลำดับความคิดนี้ทำได้เฉพาะในกรณีที่มีเหตุผลเพียงพอ และจะต้องระวังมิให้กลายเป็นการบิดเบือนสาร)

ในระหว่างการยกร่าง นักศึกษาต้องพยายามถ่ายทอดความหมายของต้นฉบับอย่างซื่อสัตย์ด้วยสำนวนการเขียนของตนเอง การย่อความจะต้องเป็นการเขียนเรียบเรียงของผู้ย่อเอง มิใช่การตัดประโยควลี หรือ ข้อความบางตอนในต้นฉบับมาปะติดปะต่อกัน

อนึ่งในขั้นนี้ นักศึกษาต้องคำนึงถึงหลักของการย่ออยู่ตลอดเวลา ควรหลีกเลี่ยงการเล่นสำนวนที่ใช้คำมาก หรือการซ้ำคำโดยไม่จำเป็น ตลอดจนควรหลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์สำนวนอ้อมค้อม (circumlocutions)ด้วย ผู้ย่อควรเลือกใช้ศัพท์สำนวนที่กินความไม่เยิ่นเย้อเป็นน้ำท่วมทุ่ง ความจำเป็นที่จะต้องใช้คำให้กระชับและสั้นที่สุด นี้ไม่อำนวยให้ผู้ใช้สำนวนยาวๆ ประเภท *"on account of the fact that"** หรือ *"in the even that"** คำทุกคำมีค่า (และต้องถูกนับจำนวนด้วย) เพราะฉะนั้นจะต้องใช้ แต่คำที่มีส่วนในการสื่อความหมายได้อย่างดีเท่านั้น

ย่อความฉบับร่างมักจะยาวในระยะแรก ถ้ายาวนักศึกษาอาจมีวิธีย่นย่อได้หลายวิธี เช่นพยายามหาทางเสนอความหมายอย่างเดิมโดยใช้คำให้น้อยลง หรือใช้สำนวนที่สั้นและกระชับยิ่งขึ้น หรือปรับลำดับความคิดเดิมเสียใหม่ให้สามารถย่นย่อรูปประโยคลงได้อีก หรือฉะนั้นก็อาจกลับไปตรวจสอบเนื้อหาใหม่เพื่อดูว่ายังมีความคิดที่ไม่สำคัญหลงเหลืออยู่หรือไม่ ถ้าหากเข้าใจพัฒนาการของเนื้อความอย่างกระจ่าง แล้วก็ย่อมจะเห็นได้เองว่าควรจะตัดอะไรออกอีกบ้าง

ขั้นสุดท้ายของการเขียนย่อความก็คือ การเขียนย่อความฉบับสมบูรณ์และการตรวจทานครั้งสุดท้าย นักศึกษาต้องตรวจสอบว่าฉบับร่างของตนมีที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน หรือขาดความสำคัญไปบ้างหรือเปล่า ด้วยการอ่านต้นฉบับโดยละเอียดอีกครั้งหนึ่ง อ่านทีละประโยคๆ เพื่อให้แน่ใจว่าได้เสนอสาระสำคัญทั้งสิ้นไว้แล้วโดยมิได้บิดเบือน ผู้ย่อจะต้องพิจารณาว่าย่อความของตนนั้นสะท้อนทั้งเนื้อหา จุดประสงค์ ท่าที และลีลาการเขียนของต้นฉบับได้ครบถ้วนหรือยัง ทั้งจะต้องตรวจทานย่อความเพื่อ ให้แน่ใจอีกด้วยว่าข้อความที่ตนเขียนนั้นกระจ่างแจ่มแจ้ง ไม่มีผิดพลาดด้านไวยากรณ์ การใช้ภาษาตัวสะกด หรือการใช้เครื่องหมายวรรคตอน

ข้าพเจ้ามักแนะนำนักศึกษาให้ทำงานที่ได้รับมอบหมายเสียแต่เนิ่นๆ ไม่ว่างานนั้นจะเป็นเรียงความ ย่อความหรืองานแปล เพื่อว่าจะได้มีเวลา *"วาง"* งานที่ทำเสร็จแล้วนั้นพักไว้สัก 2-3ชั่วโมง หรือ 2-3 วัน ก็ยิ่งดี หลังจากนั้นก็นำกลับมาอ่านใหม่เสมือนสิ่งที่เพิ่งเคยพบเห็น ทั้งนี้เพราะเป็นการยากที่จะพิจารณางานที่ตนทำอย่างยุติธรรมได้ หลังจากที่ต้องคร่ำเคร่งอยู่กับมันเป็นเวลาหลายๆ ชั่วโมง ผู้ย่อความอาจหมกมุ่นอยู่กับคำต่างๆ มากเสียจนกระทั่งมองไม่เห็นข้อผิดที่โจ่งแจ้งก็ได้ ดังนั้นการทิ้งงานที่ได้คร่ำเคร่งทำมาจนเอียนแล้วไว้สักพักหนึ่งก่อนจึงเป็นการดีอย่างยิ่ง เพราะขณะที่สมองมึนชานั้นเราอาจจะไม่สามารถเขียนคำง่ายๆ ที่ติดอยู่ที่ริมฝีปากออกมาได้ แต่เราจะนึกคำนั้นออกอย่างง่ายดายเมื่อได้กลับมาอ่านงานอีกครั้งหนึ่งภายหลัง ทั้งนี้หมายความว่า หลังจากช่วงพักแล้ว เราก็หยิบงานแปล

---

*อาจเทียบเป็นสำนวนไทยได้ว่า *"เนื่องจากการที่"* กับ *"ถึงแม้อาจเป็นได้"*

หรือย่อความขึ้นมาอ่านอีกครั้งหนึ่งโดยไม่ต้องเทียบกับต้นฉบับ เสมือนหนึ่งว่านั่นคืองานที่เสร็จสมบูรณ์ในตัวของมันเอง เราจะเห็นได้ว่าข้อความที่เราได้เรียบเรียงไว้แล้วนี้ ยังมีตอนที่ไม่กระจ่างหรือไม่ค่อยสมบูรณ์เหลืออยู่อีกหรือไม่ ถ้าเรามัวแต่ดูเทียบกับต้นฉบับ ความเพ่งเล็งต่อต้นฉบับอาจทำให้เรามองไม่เห็นข้อบกพร่องในงานของเราก็เป็นได้ น่าเสียดายที่เรามักจะต้องเร่งส่งผลงาน ทำให้ไม่มีเวลาจะ *"พัก"* งานแปลหรืองานย่อไว้สักระยะหนึ่ง แม้เพียงระยะสั้นๆ ก็ยังดีก่อนที่จะต้องส่งผลงานออกไป

II ย่อความกับงานแปล

การเขียนย่อความกับการทำงานแปลมีอะไรที่คล้ายกันอยู่มาก กล่าวคือ ผู้ย่อและผู้แปลจะต้องเข้าถึงความหมายของข้อความต้นฉบับ และจะต้องสามารถ *"ย่อย"* ความหมายนั้นได้แล้วจึงนำเนื้อหามาเขียนในรูปแบบใหม่ ดังนั้นในการเขียนย่อความและการเขียนงานแปล ผู้เขียนจะต้องสะท้อนความคิด ของอีกคนหนึ่งอย่างแม่นตรง โดยเรียบเรียงข้อความด้วยถ้อยคำสำนวนของตนเอง งานย่อและงานแปล จึงไม่มีที่สำหรับคำวิจารณ์ ความเห็น หรือท่าทีของผู้ย่อ หรือผู้แปล คุณภาพของงานทั้งสองประเภทนี้ จึงขึ้นอยู่กับความแม่นตรงของความคิดซึ่งผู้ย่อและผู้แปลรับเอามาจากต้นฉบับและนำมาถ่ายทอดใหม่

อย่างไรก็ตาม กระบวนการถ่ายทอดในงานย่อความกับงานแปล ก็แตกต่างกันโดยพื้นฐาน ผู้แปลนั้นถ่ายทอดเป็นเนื้อหาของต้นฉบับจากภาษาหนึ่ง (L_1) สู่อีกภาษาหนึ่ง (L_2) โดยต้องเผชิญกับอุปสรรคทางด้านภาษา วัฒนธรรม ปรัชญา และสังคม ในขณะที่ผู้ย่อจะต้องตัดทอนเนื้อหาของต้นฉบับ ให้เหลือแต่สาระ โดยต้องหาแนวคิดสำคัญให้พบคัดเลือกแต่ความคิดสำคัญๆ มาสกัดเอาแก่นความ ออกมาให้ได้

$[L_1] \longrightarrow [L_2]$ งานแปล

$[L_1] \longrightarrow [Li]$ ย่อความ

III ประโยชน์ของย่อความ

แบบฝึกหัดย่อความมีประโยชน์อย่างมหาศาลต่อนักแปลที่กำลังฝึกอบรม ประสบการณ์จากการย่อความก็คล้ายกับประสบการณ์จากการถ่ายภาพ ยิ่งช่างภาพมีประสบการณ์มากเท่าไร ตาของเขาก็สามารถเลือก *"มุม"* ได้ไวขึ้นเพียงนั้น ทั้งๆ ที่มี *"มุม"* ให้เลือกจำนวนมาก ในทำนองเดียวกันผู้มีประสบการณ์ในการเขียนย่อความมามากจะสามารถสกัดสาระสำคัญและโครงสร้างของข้อความต้นฉบับออกมาจากคำพูดที่วกวนสับสนได้เร็วยิ่งขึ้น ความสามารถที่จะจับความหมายและประเด็นสำคัญได้รวดเร็วนี้ถือว่าเป็นต้นทุนชั้นเลิศของนักแปลทีเดียว การเขียนย่อความสอนให้เราคิดอย่างมีเหตุผล มีวิจารณญาณ รู้จักแยกแยะระบบของความคิด และสามารถจัดระเบียบความคิดทั้งหลายได้ด้วย

การเขียนย่อความช่วยให้อ่านข้อความแล้วเข้าใจได้โดยตลอดและแจ่มแจ้ง บ่อยครั้งที่นักศึกษามักจะหยิบข้อความที่ได้รับมอบหมายให้แปลขึ้นมาอ่านอย่างลวกๆ แล้วก็เริ่มลงมือแปลบรรทัดแรกอย่างกระตือรือร้น ทั้งๆ ที่อาจารย์ผู้ฝึกพยายามเตือนแล้วก็เตือนเล่า นักศึกษาหลายคนก็ยังคงตกเป็นเหยื่อของแรงกระตุ้นที่จะ *"แปลก่อน อ่านทีหลัง"* อยู่ดี แบบฝึกหัดย่อความจะช่วย บังคับให้นักศึกษาอ่านและ

"ย่อย" ข้อความก่อนจะเริ่มย่อ เพราะเป็นไปไม่ได้ที่จะย่อข้อความโดยไม่อ่านข้อความนั้นทั้งหมดอย่างหมกมุ่นครุ่นคิดก่อน การเขียนย่อความฝึกนักศึกษาให้พุ่งความสนใจไปที่เนื้อหาและที่จุดมุ่งหมายของข้อความทั้งหมดมากกว่าที่คำหรือความบางตอน โดยหวังจะเอาไปใช้เรียงๆ ต่อๆ กันในงานของตน การเขียนย่อความสอนให้นักศึกษามองข้อความเหมือนกับเป็นโครงข่ายของความหมายที่เชื่อมโยงสอดสลับกันอยู่อย่างซับซ้อน ไม่ใช่สักแต่ความคิดหลายๆ เรื่องที่ปะติดปะต่อ กันอยู่โดยบังเอิญ

อาจมีบ่อยครั้งที่เราได้พบข้อความต้นฉบับที่เขียนอย่างสับสนและกำกวม หรือมีคำและสำนวนที่ชวนให้ตีความได้หลายทาง ในกรณีเช่นนี้ ผู้แปลจำเป็นต้องเลือก *"แกะ"* ความหมายที่ถูกต้องจากข้อความแต่ละตอน โดยอาศัยสามัญสำนึกและการใช้เหตุผลเข้าช่วย ทั้งนี้จำเป็นจะต้องมีความเข้าใจบริบทของข้อความเฉพาะหน้าและมีความรู้รอบตัวเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านมากพอที่จะสามารถตีความได้ถูกต้อง การเขียนย่อความจะช่วยฝึกให้นักศึกษาและนักแปลตรึกตรองแสวงหาสาระรวมก่อน แล้วจึงค่อยพิจารณาส่วนย่อยๆ ต่อจากนั้นจึงเลือกสรรแต่สาระสำคัญโดยอาศัยความเข้าใจบริบทและเจตนาของผู้เขียนเป็นเกณฑ์

การเขียนย่อความมีประโยชน์ต่อนักศึกษาหรือนักแปลที่กำลังฝึกอบรมอีกอย่างหนึ่ง คือ ช่วยพัฒนาความสามารถในการนำความคิดของผู้อื่นไปเขียนใหม่ โดยยังคงรักษาความคิดเดิมไว้ได้ ในการแปลความคิดของผู้เขียนจะถูกถ่ายทอดไปสู่อีกภาษาหนึ่ง ในการย่อความคิดของผู้เขียนจะถูกย่อให้สั้นเข้า ในทั้งสองกระบวนวิธีจะต้องระวังไม่ให้เกิดการบิดเบือนความหมายขึ้นได้

ข้อผิดพลาดที่ร้ายแรงที่สุดของผู้เขียนย่อความก็คือ การเสนอ ความหมายคลาดเคลื่อนหรือการบิดเบือนความหมาย ในเมื่อต้องการจะสรุปความหมายอย่างกว้างๆ เขาก็ต้องระวังที่จะไม่กล่าวเกินเลยไป ไม่ขยายความจนเกินจริงหรือเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญไปเสีย การบิดเบือนความหมายอาจเกิดจากเข้าใจต้นฉบับผิด เลือกเนื้อหาโดยไม่ได้ไตร่ตรองให้รอบคอบหรืออาจเกิดเฉพาะฉบับร่างครั้งสุดท้ายใช้สำนวนที่สื่อความไม่ดี หรือไม่กระชับเพียงพอ

การตัดสิ่งที่สำคัญทิ้งไปถือเป็นความผิดร้ายแรงในการเขียนย่อความ นักศึกษาจะต้องไม่ตัดความคิดสำคัญๆ ทิ้งไปเป็นอันขาด ยิ่งกว่านั้นเขาจะต้องไม่ใส่ความคิดอื่นเพิ่มเข้าไป และไม่มองข้ามความสำคัญของเนื้อความแวดล้อม อันจะทำให้ความหมายมีน้ำหนักไม่เท่ากับในต้นฉบับ นอกจากนี้ย่อความอาจขาดความแม่นตรงได้ทั้งๆ ที่บรรจุแต่ ความคิดจากต้นฉบับล้วนๆ เนื่องจากขาดความสมดุลในการเลือกสาระสำคัญ หรือเป็นเพราะเผลอละทิ้งความบางส่วนที่จะช่วยให้เข้าใจแนวคิดหลักที่เหลือไว้แล้วอย่างถูกต้อง

ดังนั้นแบบฝึกหัดย่อความจึงสอนนักศึกษาให้หลีกเลี่ยงการแปลงความขณะถ่ายทอดสาร ทั้งยังช่วยให้นักศึกษารู้จักสังเกตและใช้วิจารณญาณมากขึ้นจน *"ตาไว"* แลเห็นความหมายที่ถูกบิดเบือนได้ทันที แม้ว่าการบิดเบือนนั้นจะช่วยเพิ่มรสชาติและความไพเราะสักเพียงใดก็ตาม

สิ่งหนึ่งที่ท้าทายนักแปลก็คือ การถ่ายทอดลีลาการเขียนของต้นฉบับลงในงานแปล แต่การย่อความจะมีลีลาการเขียนเฉพาะตัวอยู่แล้ว คือจะต้องเข้มข้นและกระชับ ในย่อความจึงไม่มีการบรรยายยาวๆ ตัวอย่างที่แพราวพราว หรือการใช้คำซ้ำอย่างฟุ่มเฟือย ยิ่งไปกว่านั้น ย่อความยังหลีกเลี่ยงสำนวนบางประเภท เช่น ข้อความต้นฉบับที่อยู่ในเครื่องหมาย คำพูด (direct speech) จะต้องเปลี่ยนเป็น ความบรรยายธรรมดา (indirect speech) ในย่อความ อย่างไรก็ตามผู้เขียนย่อความควรพยายามที่จะสะท้อนลีลาการเขียนของข้อความต้นฉบับให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ หากต้นฉบับ

เป็นข้อความเชิงพรรณนาที่มีชีวิตชีวาสะดุดตาสะดุดใจ ย่อความก็ไม่ควรมีลักษณะแห้งหรือแข็งกร้าวกระด้าง

ด้วยเหตุที่ย่อความเน้นที่ความสั้น นักศึกษาจึงต้องแสดงความคิดเห็นออกมาตรงๆ และย่นย่อเท่ากับเป็นการฝึกให้สามารถใช้ภาษาอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถค้นพบคำที่ *"ตรงกับใจ"* ที่สุดทั้งๆ ที่กว่าจะพบได้ก็ต้อง *"งม"* อยู่นานการเน้นที่ความสั้นกระชับนี้เป็นประโยชน์ยิ่งสำหรับผู้ที่ต้องการทำงานกับธุรกิจการโฆษณาด้วยการใช้คำเยิ่นเย้อ ฟุ่มเฟือย รังแต่จะก่อให้เกิดความสับสน จึงควรหลีกเลี่ยงเสีย

แบบฝึกหัดย่อความไม่ได้มีประโยชน์ต่อนักแปลเท่านั้น แต่ยังมีประโยชน์ต่อคนที่ต้องการอ่านข้อความต้นฉบับ แล้วทำบันทึกย่อให้ได้ความต่อเนื่องแจ่มด้วย ดังเช่น นักศึกษาที่ต้องจดคำบรรยายของอาจารย์ในห้องเรียน แล้วจำเป็นต้องจับความคิดสำคัญๆ ที่อาจารย์ผู้สอนชี้นำให้ได้ นอกจากนี้ย่อความยังให้ประโยชน์แก่นักข่าวซึ่งต้องการสรุปความคิดสำคัญๆ จากคำพูดของนักการเมืองที่พรั่งพรูราวกับน้ำท่วมทุ่ง ทนายความที่ต้องการอ่านเอกสารทางกฎหมายเป็นตั้งๆ เพื่อจะเจาะเอาความหมายสำคัญที่แฝงเร้นอยู่เบื้องหลัง ศัพท์เทคนิคทางกฎหมาย และผู้ที่ทำงานสื่อสารทุกสาขาตลอดจนทุกคนที่ต้องการ *"เข้าใจ"* และ *"ใช้ภาษาเป็น"*

IV การพิจารณาขั้นต่อไป

แบบฝึกหัดย่อความจะเป็นประโยชน์ทั้งสำหรับรายวิชาที่สอนเป็นภาษาแม่และที่สอนเป็นภาษาต่างประเทศ การที่แบบฝึกหัดย่อความเหมาะสำหรับรายวิชาที่สอนเป็นภาษาแม่ก็เนื่องจากช่วยให้นักแปลที่กำลังฝึกอบรมได้พัฒนาทักษะด้านการอ่าน การวิเคราะห์ และการเขียนเรียงความด้วยภาษาที่ตนถนัดที่สุด นอกจากนี้แบบฝึกหัดย่อความยังมีคุณค่ามากสำหรับวิชาที่สอนเป็นภาษาต่างประเทศเนื่องจากช่วยให้นักศึกษามีความชำนาญทางภาษาทั้งเพื่อรู้และเพื่อนำไปใช้ได้ทันที ทั้งยังกระตุ้นให้นักศึกษาหัดคิดเป็นภาษานั้นด้วย การเขียนย่อความเป็นภาษาต่างประเทศกับการแปลจากภาษาแม่เป็นภาษาต่างประเทศ *("thème")* จะเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้นักศึกษาใช้ภาษาต่างประเทศได้อย่างคล่องแคล่ว การย่อความกับการแปลจึงมีความสำคัญมากในการผลิตนักภาษาให้รู้ดีทั้งสองภาษาตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

V การประยุกต์ใช้ย่อความในวงกว้าง

แม้ว่าบทความนี้จะเกี่ยวกับการย่อความเป็นภาษาเดียวกับต้นฉบับแบบที่นิยมทำกันมาก็ตาม แต่เราก็อาจขยายการย่อความนี้ให้มีรูปแบบที่แปลกไปจากที่เคยทำกันเพื่อจะได้จัดหาแบบฝึกหัดแบบอื่นที่เกี่ยวข้องกันได้ด้วย เช่น การทำย่อความเป็นอีกภาษาหนึ่ง (bilingual precis) ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาที่ฝึกเป็นนักแปลมาก เพราะเท่ากับรวมเอาทักษะการแปลกับการเขียนย่อความไว้ด้วยกันนอกจากจะมีประโยชน์ต่อหลักสูตรการสอนแปลแล้ว การเขียนย่อเป็นอีกภาษาหนึ่งนี้จะมีประโยชน์ต่อวงการธุรกิจด้วย เนื่องจากมีลูกค้าจำนวนมากที่ต้องการเพียงขอให้ย่อความคิดสำคัญๆ ของข้อความให้แก่เขาโดยไม่ต้องแปลข้อความทั้งหมด บริการประเภทนี้ควรได้รับการส่งเสริมให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปอีก

การเขียนย่อความอาจแตกหน่อออกไปเป็นสิ่งที่เรียกว่า *"การย่อความปากเปล่า" (oral précis)* ได้อีกในการทำแบบฝึกหัดเช่นนี้ อาจารย์ผู้สอนจะอ่านข้อความดังๆ ครั้งหนึ่งหรือสองครั้ง โดยให้นักศึกษาจดโน้ต ทำย่อความ ซึ่งอาจจะเสนออาจารย์ในรูปของการพูดปากเปล่าหรือการเขียนก็ได้ การทำงานแบบนี้จะช่วยฝึกให้นักศึกษาทำงานกับคำพูดและจะมีประโยชน์มากสำหรับผู้ที่สนใจจะเป็นล่าม ถึงแม้ว่ากระบวนการทำแบบฝึกหัดแบบนี้จะไม่เหมือนกับการฝึกทำงานแบบล่ามที่แปลทีละตอน (consecutive interpretation) เสียทีเดียว แต่ก็มีลักษณะเฉพาะบางอย่างร่วมกันอยู่ เพราะนักศึกษาต้องแปลข้อความออกเป็นหน่วยย่อยๆ สกัดเอาความคิดสำคัญออกมา แล้วก็จัดความคิดเกี่ยวข้องที่สำคัญรองลงมาเข้าเป็นกลุ่ม เรียงลำดับความหมายจากที่สำคัญมากมาหาน้อย แล้วเขียนเรียบเรียงข้อความขึ้นใหม่ โดยยึดถือความคิด (ไม่ใช่คำ) ของต้นฉบับเป็นหลัก

บทสรุป

การทำแบบฝึกหัดย่อความนี้ช่วยพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อกระบวนการแปลได้หลายอย่าง แม้ว่าขณะที่กำลังทำย่อความ นักศึกษาจะทำงานโดยใช้ภาษาเดียวก็ตาม แต่การย่อความก็คล้ายการแปลอยู่มาก เพราะสอนนักศึกษาให้สนใจ *"ความคิด"* มากกว่า *"คำ"* และ *"บริบท"* มากกว่า *"ประโยค"* ดังนั้นวิชาย่อความจึงนับว่าเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ยิ่งสำหรับการฝึกอบรมนักแปล

REMARQUE

Il n'est peut-être pas inutile d'ajouter un bref postscriptum aux excellents conseils donnés par P. Russell, dans le but d'en préciser les modalités d'application dans le contexte universitaire thaïlandais. Compte tenu des habitudes de travail des étudiants thaïs, c'est sans aucun doute la quatrième étape du procesus décrit dans l'article ci-dessus qui se révèlera la plus difficile à réaliser. Or, on peut facilement contrecarrer la tendance qu'ont les étudiants à effectuer un simple collage de phrases où de bouts de phrases empruntés au texte original, en leur retirant celui-ci au moment où ils passent à la rédaction l'un premier premier brouillon. N'ayant plus qu'un canevas sous les yeux, ils seront à l'abri de toute tentation ce copiage. Contraints de reformuler le sens avec leurs propres mots, ils ne tarderont pas à prendre conscience de la démarche mentale à adopter.

En outre, ce travail *"sans filet"* est un excellent révélateur du degré de compréhension atteint lors de la lecture, de l'analyse approfondie et de l'élaboration du plan. ce qui n'aura pas été parfaitement saisi au cours de ces étapes préparatoires se dérobera à la mémoire et ne saurait être reformulé avec précision et concision. Si l'incompréhension porte sur une des idées exposées,elle risque d'entraîner la disparation ou la mutilation de celle-ci. Si elle porte sur un enchaînement d'idées, elle est susceptible de se traduire par un glissement de sens. Cette fonction de révélateur me semble d'autant plus importante qu'il est déjà fort difficile de dire si ce que l'on à compris soi-même est tout ce qu'il y avait à comprendre et qu'il est encore beaucoup plus difficile d'évaluer le degré de compréhension atteint par les étudiants.

Quant aux résumés en langue étrangère, rappelons que cet exercice n'est utile que si l'enseignant est un locuteur natif de cette langue et s'il maîtrise parfaitement le maniement écrit de sa langue maternelle. L'exercice perdrait beaucoup de sa valeur si la contribution du locuteur natif se réduisait à la pré-fabrication d'un résumé-type qui serait présenté comme modèle aux étudiants. N'oublions jamais que dans tout ce qui participe de l'apprrentissage de la traduction, l'essentiel c'est l'acquisition de la démarche à adopter, ce qui ne saurait être obtenu par une simple exposition à une série de *"produits finis"*. En outre, la pratique d'exercices pré paratoires au thème ou du thème lui-même sous le contrôle d'un enseignant locuteur natif de la langue d'arrivée facilite la prise de conscience par les étudiants de la nécessité impérieuse de s'assurer le concours d'un enseignant locuteur natif chaque fois qu'ils sont amenés à produire un écrit dans une langue étrangère.

Karla Dejean

การแปล

ปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม

*สัญฉวี สายบัว**

คำนำ

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นผลสรุปของประสบการณ์ของการใช้ และการปรับความคิด และการปรับตัวเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข และเป็นผลสรุปที่มีการตกลงและยอมรับกันแล้วในกลุ่ม ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมก็จะครอบงำหล่อหลอมวิธีคิด วิธีวินิจฉัยและประเมินเหตุการณ์ วิธีปฏิบัติตนรวมไปจนถึงการสื่อสารของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาอีกวนเวียนไปไม่สิ้นสุด ภาษาซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการสื่อสารจึงเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิดจนอาจพูดได้ว่าภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง และเป็นตัวแสดงวัฒนธรรมอื่นๆ ของคนกลุ่มนั้น

การแปลจากภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่งเป็นการสื่อ "สาร" ของงานเขียนซึ่งมีผู้เขียนที่อยู่ในวัฒนธรรมหนึ่งไปยังผู้อ่านที่อยู่ในวัฒนธรรมต่างออกไป การแปลจึงเป็นการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมโดยมีผู้แปลเป็นตัวกลาง หรือทางผ่าน

บทความนี้จะกล่าวถึงงานของผู้แปลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์และตีความหมายทางวัฒนธรรมจากภาษาในต้นฉบับ และการถ่ายทอดความหมายนั้นๆ เป็นภาษาฉบับแปล โดยจะแบ่งออกเป็นหัวข้อใหญ่ๆ ดังนี้

1. การสื่อวัฒนธรรมด้วยสื่อที่เป็นภาษา
2. ปัญหาของผู้แปลในขั้นการจับสารของต้นฉบับ และการถ่ายทอดเป็นภาษาฉบับแปล
3. ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินการกับปัญหา

1. การสื่อวัฒนธรรมด้วยสื่อที่เป็นภาษา

วัฒนธรรมของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแสดงออกมาให้เห็นได้ทางสื่อต่างๆ กัน คนไทยมักจะหัวเราะเมื่อเกิดความเก้อเขิน หรือจนคำพูดโต้ตอบ คนในวัฒนธรรมทางซีกโลกตะวันตกมักจูบแก้มกันเพื่อแสดงไมตรีและความยินดีเมื่อมาพบกัน ทั้งสองอย่างนี้เป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมด้วยพฤติกรรมและการปฏิบัติ การยกย่องความเป็นอาวุโสในสังคมไทยสมัยหนึ่งก็ด การยกย่องเชิดชูอาชีพหนึ่ง และเหยียดหยามอาชีพหนึ่งที่ปรากฏในสังคมต่างๆ ก็ดี เป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมด้วยการกำหนดค่านิยม ลักษณะการปกครอง การแบ่งกลุ่มสมาชิกในสังคมก็เป็นการแสดงวัฒนธรรมด้วยเช่นเดียวกัน

* รองศาสตราจารย์ ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สื่อที่ใช้แสดงวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง และเป็นวัฒนธรรมเองอีกด้วย คือ ภาษา

ภาษามีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 อย่าง คือ (1) สาร ซึ่งอาจเป็นความคิด ความรู้สึก ประสบการณ์ที่ต้องการสื่อให้ผู้อื่น (2) สัญลักษณ์ หรือรูปแบบที่ใช้แทนสาร และ (3) ข้อกำหนดที่ยอมรับร่วมกันในกลุ่มว่า สัญลักษณ์หรือรูปแบบนั้นๆ ใช้แทนสารนั้นๆองค์ประกอบข้อสามนี้เองเป็นข้อยืนยันว่าภาษาเป็นวัฒนธรรมๆ เพราะการตกลงยินยอมๆ และการกำหนดสัญลักษณ์หรือรูปแบบเป็นผลสรุปของการกระทำของคนในกลุ่มที่ได้สร้างวัฒนธรรมและถูกหล่อหลอมด้วยวัฒนธรรมของตนเองดังที่ได้กล่าวแล้ว

ข้อกำหนดในการใช้สัญลักษณ์และรูปแบบแทนสารอันเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1. ข้อกำหนดระดับคำ คำศัพท์ที่มีในภาษาหนึ่งนั้นใช้อ้างถึงหรือใช้แทน คน สัตว์ สิ่งของ สถาบัน ปรากฏการณ์ธรรมชาติ การกระทำ ความรู้สึก การประเมินค่า และการสรุปความเห็นรวบยอดที่มีปรากฏเฉพาะ ในกลุ่มเท่านั้น สิ่งเหล่านี้อาจมี หรือไม่มี หรือมีคล้ายๆ กันในกลุ่มชนอื่น เช่น ในกลุ่มคนไทยเรามีผีหลายชนิด จึงมีคำที่ใช้อ้างถึงผีต่างๆ หลายคำ เช่น ผีดิบ ผีกองกอย ผีกระสือ ผีกะหังผีปอบ เราหาคำที่ใช้แทนผีเหล่านี้ในภาษาอังกฤษตัวต่อตัวไม่ได้ เพราะผีเหล่านี้ไม่มีปรากฏในวัฒนธรรมที่ใช้ภาษาอังกฤษ ในทำนองเดียวกันวัฒนธรรมของคนอังกฤษหรืออเมริกันมีการทำอาหารให้สุกหลายวิธีจึงมีคำ boil, steam, broil, grill, fry, toast, bake barbecue, smoke เป็นต้น ซึ่งเราไม่อาจหาคำไทยที่ตรงกับคำเหล่านี้ได้นอกจาก boil ซึ่งได้แก่ ต้ม และ steam ซึ่งได้แก่ นึ่ง

คำแต่ละคำนอกจากจะใช้อ้างถึงสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาในตอนต้นแล้ว คำยังสร้างความรู้สึกพิเศษหรือชปฏิกิริยาตอบสนองในตัวผู้รับสารอีก ซึ่งถือได้ว่าเป็น *"สาร"* อีกส่วนหนึ่งของคำแฝงมากับสาร ที่อ้างอิงถึง Nida (1974) เรียกสารชนิดนี้ว่า Connotative Meaning ความหมายที่แฝงมานี้สะท้อนวัฒนธรรมของภาษานั้น เช่น ในภาษาไทย คำ *"ในหลวง"* นอกจากจะหมายถึงประมุขของประเทศที่มีการปกครองระบอบหนึ่งแล้วยังสื่อความหมายพิเศษในรูปของปฏิกิริยาพิเศษที่เกิดขึ้นกับผู้รับสารที่เป็นคนไทยเมื่อได้ยินคำนี้ ในวัฒนธรรมที่ใช้ภาษาอังกฤษมีตำแหน่งประมุขอย่างเดียวกันนี้ และมีคำที่ใช้อ้างอิงถึงตำแหน่งคือ *"king"* แต่คำว่า *"king"* ไม่ได้มีความหมายทางด้านวัฒนธรรมเหมือนคำในหลวง ในการแปลผู้แปลจะมองข้ามความหมายแฝงส่วนนี้ในคำของภาษาต้นฉบับไปไม่ได้เป็นอันขาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแปลงานที่มีความมุ่งหมายที่จะให้ผู้อ่านบทแปลได้รับสารและมีปฏิกิริยาตอบสนองทางด้านความรู้สึกได้เท่ากับผู้อ่านต้นฉบับมีต่อต้นฉบับ

2. ข้อกำหนดระดับประพจน์ ในการสื่อสารที่แท้จริง สารจะเป็นกลุ่มความคิดที่ประกอบด้วยสิ่งที่เราพูดถึง (topic) และรายละเอียดอันเป็นคำอธิบายสิ่งที่เราพูดถึงนั้น (statement) กลุ่มความคิดนี้แสดงออกผ่าน คำหลายๆ คำที่นำมาจัดเรียงกันเข้าเป็นวลี ประโยคและข้อความที่มีประโยคหลายประโยคต่อเนื่องกันที่เรียก ว่าประพจน์ การเรียงลำดับคำ และลำดับประโยคเป็นไปตามข้อกำหนดของภาษานั้นๆ นอกจากนี้ภาษายังมีข้อ กำหนดว่าด้วยการใช้วิธีการทางภาษาอื่นๆ เช่น การเติมเสียง พยัญชนะ (การเติม [s] [z] และ [iz] ในภาษาอังกฤษเพื่อบอกพจน์) การเปลี่ยนเสียงสูงต่ำ เสียงหนักเบา และการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคำ ข้อตกลงเหล่านี้เป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มเท่านั้น ดังนั้นภาษาในระดับประพจน์นอกจากจะสื่อความหมายที่อ้างถึงโดยตรง (ใคร ทำ อะไร ที่ไหน เมื่อใด เพราะอะไร เป็นต้น) และยังแสดงออกทางวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษานั้นด้วย

ตัวอย่างเช่น ในภาษาไทย ถ้าสิ่งที่พูดถึง (topic) เป็นบุรุษที่หนึ่ง และบุรุษที่สอง หรือบุรุษที่สาม เราจะเรียงลำดับในประโยคดังนี้

บุรุษที่ 1 + ตัวเชื่อม + บุรุษที่ 2 + การกระทำ

"ผมและเพื่อนจะพบเขาพรุ่งนี้"

ต่างจากการเรียงลำดับคำในประโยคภาษาอังกฤษ ซึ่งจะเป็นว่า

"My friend and I will see him tomorrow."

ตัวอย่างการใช้ภาษาระดับประพจน์ซึ่งแสดงวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่ง คือ การเขียนคำร้อยกรองด้วยรูปแบบต่างๆ และใช้ในโอกาสต่างๆ กัน รูปแบบ หรือฉันทลักษณ์นี้สะท้อนให้เห็นความนึกคิดความเป็นอยู่ และความเชื่อถือของคนในกลุ่มได้ชัดเจน

3. ข้อกำหนดในการเลือกประเภทของคำ และรูปแบบของประพจน์เพื่อใช้ในบริบทและในสถานการณ์ต่างๆ

แน่นอนที่สุดที่บริบทและสถานการณ์เหล่านี้มีเฉพาะในสังคมนั้นๆ เช่น ภาษาไทยมีคำกลุ่มหนึ่งที่เราใช้กับผู้ที่มีอาวุโสกว่า และมีกลุ่มหนึ่งที่ใช้แทนสารเดิม แต่ใช้กับผู้ด้อยอาวุโสกว่าภาษาไทยมีคำกลุ่มหนึ่งสำหรับผู้มียศ หรือฐานะทางสังคมสูงกว่า และอีกกลุ่มสำหรับผู้มียศศักดิ์และตำแหน่งทางสังคมที่ต่ำกว่าผู้พูด นอกจากนี้ในภาษาไทยและภาษาอังกฤษยังแบ่งแยกประเภทของภาษาที่ใช้ในการเขียนหนังสือราชการ ภาษาที่ใช้ในพิธีการ และที่ใช้ในกลุ่มที่คุ้นเคยเป็นกันเองอีกด้วย

ในภาษาไทยเรามีบุรุษสรรพนามหลายรูปสำหรับบุรุษเดียวกัน แต่ละรูปใช้เพื่อแสดงอารมณ์และความรู้สึกของผู้ส่งสาร และความสัมพันธ์ และความใกล้ชิดระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่แตกต่างกันไป แต่ในภาษาอังกฤษใช้แสดงออกด้วยวิธีการอื่นๆ

4. ข้อกำหนดสำหรับวิธีใช้ภาษา

วิธีใช้ภาษาในที่นี้หมายถึงการใช้ภาษาเพื่อส่งสารที่อ้างถึงอย่างตรงไปตรงมา หรือใช้แบบโวหาร เช่น การใช้คำ *"หิน"* ในประโยคด้วยวิธีใช้ต่างกันต่อไปนี้

4.1 หินก้อนนี้หนักจัง (ใช้อย่างตรงไปตรงมา)

4.2 อาจารย์หินไปหน่อยแล้ว (ใช้แบบโวหารอุปมาอุปไมย)

ความหมายของคำ *"หิน"* ใน 4.2 คือ ลักษณะของอาจารย์ที่ใจแข็ง ไม่ฟังเสียง ไม่ยอม ตามใจ (นักศึกษา) และเลยไปถึงใจดำ และใจร้าย และแน่นอนที่สุดมีความหมายแฝงในทางลบความหมายที่ได้จากการใช้ *"หิน"* ในแบบโวหารนี้ แสดงออกถึงวัฒนธรรมของสังคมไทยส่วนหนึ่ง

ตัวอย่างการใช้แบบโวหารในภาษาอังกฤษ

4.3 Weariness was written on Kamala's beautiful face, weariness from continuing along a path which had no joyous goal, weariness and incipient old age and perhaps a not yet conscious fear--fear of the autumn of life (Hermann Hesse, Siddhartha)

คำ *"autumn"* ใช้อ้างถึงฤดูใบไม้ร่วงที่มีในกลุ่มประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษ ดังนั้นวลี *"autumn"* จึงเป็นโวหารที่เข้าใจกันได้ในกลุ่มคนในแถบนี้ สำหรับผู้อยู่นอกกลุ่มนี้จะเข้าใจความหมายของวลีนี้ได้ก็ต่อเมื่อรู้จักความหมายของ *"autumn"* และคุ้นเคยวัฒนธรรมการใช้ *"autumn"* เมื่อสื่อความหมายที่ไม่ใช่ฤดูกาล

นอกจากการใช้ภาษาแบบโวหารแล้ว ยังมีการใช้ภาษาที่แสดงวัฒนธรรมแบบอื่นๆ อีก เช่น การเล่นคำ การใช้คำผวน เป็นต้น

Osamu Akagi (1986) ได้กล่าวถึงวิธีการใช้ภาษาไทยที่เป็นลักษณะเฉพาะของผู้ใช้ภาษาไทย และสะท้อนวัฒนธรรมของไทยที่น่าสนใจวิธีหนึ่งคือ การใช้คำหลายคำที่สื่อถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรมมาเรียงกันเข้าเพื่ออ้างถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น

การปกครองแบบพ่อแม่ลูก	สารของ *"พ่อแม่ลูก"*	คือ ครอบครัว
พวกพี่น้องแห่กันมาเต็มบ้าน	สารของ *"พี่น้อง"*	คือ ญาติ
กินข้าวปลาก่อนไป	สารของ *"ข้าวปลา"*	คือ อาหาร

ข้อกำหนดในการใช้ภาษาซึ่งเป็นผลของวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษาทั้ง 4 ประเภทที่กล่าวมานี้ ล้วนเป็น ปัญหาของผู้แปลทั้งสิ้น

2. ลักษณะของปัญหาอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม

งานของผู้แปลคือ การสื่อสาร บทบาทของผู้แปลคือ เป็นผู้รับสารของผู้เขียนต้นฉบับ ผู้แปลต้องวิเคราะห์ต้นฉบับซึ่งเป็นภาษาหนึ่ง ตีความ และรับมาเป็นสารของตน ต่อจากนั้นจึงจะมีบทบาทเป็นผู้ส่งสารไปยังผู้อ่านโดยใช้ภาษาอีกภาษาหนึ่งซึ่งหมายความว่าผู้แปลต้องเกี่ยวข้องกับภาษา 2 ภาษา และวัฒนธรรม 2 วัฒนธรรม ซึ่งอาจแตกต่างกันมากในกรณีแปลภาษาไทยและอังกฤษ และน้อยในกรณีของการแปลภาษาไทยและภาษาลาว ปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นกับผู้แปลได้ทั้ง 2 ขั้นตอน

ลักษณะของปัญหาทางวัฒนธรรมอาจจัดได้เป็น 3 กลุ่ม ตามระดับของความแตกต่างทางวัฒนธรรมดังนี้

กลุ่มที่ 1

ปัญหาเนื่องจากสารหรือสิ่งที่อ้างถึงและภาษาที่ใช้แทนไม่มีในภาษาฉบับแปลเลย

ในกรณีที่ผู้แปลแปลจากภาษาที่ 2 เป็นภาษาแม่ ปัญหาของผู้แปลจะมีทั้งในขั้นตอนของการวิเคราะห์ต้นฉบับเพื่อจับสารซึ่งไม่มีในวัฒนธรรมของภาษาแม่ของผู้แปล และในขั้นตอนการถ่ายทอดเป็นภาษาฉบับแปลซึ่งไม่มีภาษาที่ใช้แสดงสารนั้นๆ

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของปัญหาซึ่งอาจจัดเป็นพวกๆ ดังนี้

1. คำที่ใช้อ้างถึงสารประเภท สิ่งของ อุดมการณ์
   ชื่อตำแหน่ง สถาบัน หรือองค์การภูมิประเทศเฉพาะถิ่น
   ประเพณี วิทยาการประเภทของอาหาร ประเภทของสัตว์ พืชพรรณ ฯลฯ เช่นคำต่อไปนี้

   มีในภาษาอังกฤษแต่ไม่มีในภาษาไทย

computer	moor
bit	lord
social engineering	IRA
canyon	cowboy
opera	

มีในภาษาไทยแต่ไม่ปรากฏในภาษาอังกฤษ

โบสถ์	ชาวนา
ธรณีประตู	ชาวสวน
รดน้ำดำหัว	ปิ่นโต
ไหว้	รถสามล้อ

2. คำที่ใช้อ้างถึง ลักษณะ ความรู้สึก คุณสมบัติ และค่านิยม เช่น คำ

มีในภาษาอังกฤษและไม่มีใน ภาษาไทย

considerate	snobbish
aggressive	phony

มีในภาษาไทยแต่ไม่มีในภาษาอังกฤษ

ภาษาไทยมีคำลงท้ายเพื่อแสดงความอ่อนหวาน คารวะ หรือโกรธ หมั่นไส้ เช่น ค่ะ จ๊ะ คะ ย่ะ เจ้าค่ะ ครับ หรือกลุ่มคำที่แสดงความเจ็บปวดแบบต่างๆ กัน เช่น

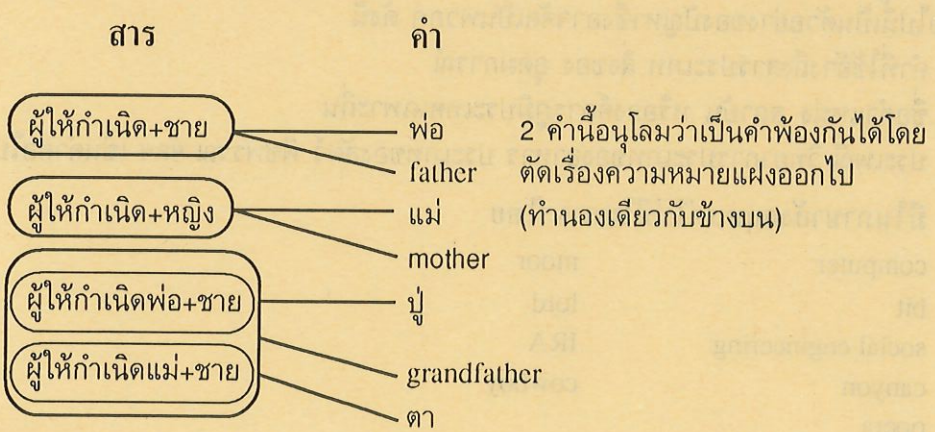
เจ็บใจ	เจ็บท้อง
น้อยใจ	แสบท้อง
ปวดท้อง	เสียดท้อง

เป็นต้น

กลุ่มที่ 2

ปัญหาเนื่องจากสารหรือสิ่งที่อ้างถึง และภาษาที่ใช้แทนมีอยู่ทั้งภาษาต้นฉบับและภาษาฉบับแปล แต่ขอบเขตของ สารเหลื่อมล้ำกัน

ปัญหาในกลุ่มนี้มีมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการอ้างถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเหมือนกันในกลุ่มวัฒนธรรมหลายกลุ่ม แต่เหลื่อมล้ำกันไปตามแนวความคิด หรือค่านิยม หรือการประเมินค่าของแต่ละกลุ่มในที่นี้จะขอยกตัวอย่างการระบุความสัมพันธ์ฉันท์ญาติที่ปรากฏในภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพียง 4 ชนิด ดังนี้

"grandfather" และ *"ปู่"* และ *"grandfather"* และ *"ตา"* ไม่ได้อ้างถึงสิ่งเดียวแต่มีองค์ประกอบ ของความหมายร่วมกันอยู่บ้าง

กลุ่มคำอีกกลุ่มหนึ่งที่เป็นปัญหาของการแปลภาษาไทย-ภาษาอังกฤษ คือ กลุ่มคำที่ใช้อ้างถึงบุคคลที่ เรียกว่า บุรุษสรรพนาม

กลุ่มที่ 3

ปัญหาที่เกิดจากการที่ทั้งภาษาต้นฉบับและภาษาฉบับแปลมีทั้งสารและสิ่งที่อ้างถึงเหมือนกัน และมีคำหรือรูปแบบของภาษาสำหรับสำหรับสารนั้น แต่ใช้ในบริบทที่ต่างกัน สร้างความรู้สึกในส่วนของผู้รับสารที่ต่างกัน

ปัญหาในกลุ่มนี้ได้แก่ คำที่ใช้ในการทักทาย การอำลา ด่า สบถ อุทาน การเรียกขาน

ตัวอย่างในภาษาไทย

ไปไหนมา
ไง
อ้าว/เฮ้ย — (ทัก)

ไปล่ะ
ไปก่อนนะ
ต้องไปละ — (ลา)

ไอ้ลันดาน
ชาติชั่ว — (ด่า)

ฉิบหายละซิ!
ตาเถร! — (อุทาน)

น้อง, น้อง...
นี่แก
คุณ — (เรียกขาน)

ตัวอย่างในภาษาอังกฤษ

Good morning
Good afternoon
Hello
Hi/Hi, There — (ทัก)

Bye, Good bye
See you
See you later
take it easy — (ลา)

You, pig
Damn — (ด่า)

Vow!
Oh, boy! — (อุทาน)

Dear,
Honey,
Boby, — (เรียกขาน)

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินการกับปัญหา

ปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมนั้นแก้ไม่ได้และไม่ใช่งานของผู้แปลที่จะต้องแก้เป้าหมายหลักของผู้แปลคือ *"สื่อสารที่ตนได้รับมาจากต้นฉบับให้แก่ผู้อ่านงานแปลให้ได้อย่างถูกต้อง"* คำว่า *"ให้ได้"* หมายความว่าบทแปลนั้นใช้ภาษาที่ผู้อ่านอ่านแล้วเข้าใจได้ *"อย่างถูกต้อง"* หมายความว่าบทความมีสารตรงกับที่มีในต้นฉบับ และถ้าต้นฉบับสร้างผลทางความรู้สึกและปฏิกิริยาในผู้อ่านได้

อย่างใด บทแปลควรจะทำได้อย่างเดียวกันอย่างไรก็ตามปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมาในข้อ 2 นั้นมีผลกระเทือนไปถึงเป้าหมายของงานแปลได้ สิ่งที่ผู้แปลจะต้องกระทำคือ หาวิธีการที่จะทำให้ความแตกต่างนั้นไม่ทำให้การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมต้องเลิกล้มไป หรือไม่บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะมีดังนี้คือ

3.1 ผู้แปลต้องมีสำนึกอยู่เสมอว่า คำ วลี ประโยค หรือข้อความทั้งหมดนั้นนอกจากจะให้ความหมาย ที่อ้างอิงถึงแล้ว ยังมีส่วนของความหมายทางวัฒนธรรมอยู่ด้วยเสมอ Reyburn (1969) เน้นความสำคัญของข้อ นี้โดยกล่าวถึงผู้แปลที่ดีว่า *"ต้องให้ความสำคัญ และรู้จักส่วนที่เป็นวัฒนธรรมที่ต่างกันทั้งในภาษาต้นฉบับ และภาษาฉบับแปล"*

ในขั้นตอนของการวิเคราะห์ต้นฉบับและการตีความอันเป็นขั้นตอนแรกของการแปล ถ้าภาษาต้นฉบับ เป็นภาษาแม่ของผู้แปล ผู้แปลย่อมไม่มีปัญหาในด้านความเข้าใจ และจับสารส่วนที่เป็นวัฒนธรรมได้ ปัญหาจะเกิดขึ้นในกรณีที่ผู้แปลแปลจากภาษาที่ 2 เป็นภาษาแม่ และนักแปลส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มนี้ (Nida, 1964 แนะว่าผู้แปลควรแปลจากภาษาที่ 2 เป็นภาษาแม่) ในกรณีเช่นนี้ผู้แปลต้องศึกษาภูมิหลังของต้นฉบับซึ่งหมายความรวมถึงศึกษาประวัติของผู้เขียนต้นฉบับและสิ่งแวดล้อมที่ผู้เขียนเติบโตขึ้นมา รายละเอียดทางประวัติศาสตร์ ภูมิประเทศ และความเป็นอยู่ของผู้คนในโลกจริงที่เป็นฉากของเนื้อหาในต้นฉบับ

ข้อเสนอแนะอีกอย่างหนึ่ง คือ ผู้แปลควรมีผู้ที่ใช้ภาษาต้นฉบับเป็นภาษาแม่ เป็นผู้ช่วยในการตีความต้นฉบับ และให้ข้อมูลทางวัฒนธรรมของภาษาที่ใช้ในต้นฉบับ

ตัวอย่างเช่น ในหนังสือนวนิยายอิงชีวิตจริงชุด *"The Little House"* ของ Laura Ingals Wilder มีสิ่งที่อ้างอิงถึงปรากฏเฉพาะในวัฒนธรรมของคนอเมริกันสมัยบุกเบิกอยู่มาก ซึ่งผู้แปลที่ใช้ภาษาไทย เป็นภาษาแม่ไม่รู้จักและจะเป็นของใหม่สำหรับผู้อ่านที่เป็นคนไทย (จัดอยู่ในปัญหาประเภทที่ 1 ในข้อ 2) เช่น คำ prairie (ภูมิประเทศ) corncakes (อาหาร) cowboys (คนในอาชีพหนึ่ง) และ Half-pint (คำเรียก แทนชื่อ)

ในกรณีนี้ผู้แปลควรศึกษาคำเหล่านี้โดยการอ่าน การสอบถาม และดูภาพเพื่อให้เห็นด้วยตาตนเอง สำหรับ 3 คำแรก สำหรับที่ 4 ควรจะได้สอบถามผู้ที่อยู่ในวัฒนธรรมนั้นเพื่อให้ได้ทราบถึงความหมายแฝง และผลทางความรู้สึกที่เกิดขึ้นในส่วนของผู้อ่านที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานอกจากจะทำให้ ผู้แปลได้รับสารจากต้นฉบับถูกต้องและครบถ้วนแล้วยังจะต้องนำไปใช้ในการเลือกวิธีการสื่อออกมาเป็นภาษาไทย อีกด้วย

สำหรับการหาข้อมูลวัฒนธรรมจากต้นฉบับนี้ Reyburn (1970, January) ได้เสนอตารางที่ประกอบด้วยประเด็นทางวัฒนธรรมสำหรับผู้แปลใช้ซักถามหาข้อมูลจากเจ้าของวัฒนธรรมไว้อย่างน่าสนใจมาก ผู้แปลอาจ นำมาประยุกต์ใช้ได้ในการแปลแต่ละครั้ง

3.2 ในขั้นตอนที่ถ่ายทอดเป็นภาษาฉบับแปล สิ่งที่ผู้แปลทำ คือ ปรับความแตกต่างทางความหมายทางวัฒนธรรมให้ลดลงเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจบทแปลที่ตนอ่านได้ หรือมีความรู้สึกตอบสนองได้ตรงตามที่ผู้แปลตั้งเป้าหมายไว้

ข้อเสนอวิธีการปรับดังต่อไปนี้

3.2.1 การสร้างคำใหม่ และการทับศัพท์

ในกรณีที่สารทางวัฒนธรรมของต้นฉบับเป็นข้อมูลสำคัญที่ผู้แปลต้องการสื่อให้ผู้อ่าน และปัญหา นั้นคือ ปัญหาที่จัดอยู่ กลุ่มที่ 1 ในข้อ 2 (อ้างถึงสิ่งใหม่สำหรับผู้อ่าน) ผู้แปลอาจสร้างคำใหม่ขึ้น หรือทับศัพท์โดยเขียนด้วยตัวอักษร ของภาษาฉบับแปลทั้ง 2 วิธีนี้ ควรเติมคำ อธิยายลงไปด้วย คำอธิบายนี้ควรจะสั้น จะเติมไปคู่กับคำใหม่นั้น หรือใส่ในเชิงอรรถก็ได้ เช่น

ต้นฉบับ	บทแปล
มัสหมั่น	musuman dish (*"dish"* เป็นคำอธิบายให้รู้ว่าเป็นอาหารชนิดหนึ่ง)
IRA	องค์การ ไอ อาร์ เอ (*"องค์การ"* เป็นคำอธิบายบอกให้รู้ว่าเป็นสถาบัน)

Newmark (1981) แนะให้ใช้วิธีทับศัพท์กับชื่อหน่วยงาน สถาบัน ตำแหน่ง คำเรียกลักษณะภูมิประเทศที่มีเฉพาะท้องถิ่นและประเพณีต่างๆ ที่มีเฉพาะในวัฒนธรรมนั้นๆ ชื่ออาหาร สิ่งประดิษฐ์ใหญ่ๆ (ดังนั้น computer จึงควรเป็นคอมพิวเตอร์)การถ่ายทอดตัวอักษรนั้นควรมีระบบและเสมอต้นเสมอปลาย Newmark เตือนผู้แปลไว้ในหนังสือเล่มเดียวกันนี้ว่า การทับศัพท์เป็นการนำภาษาจากต่างวัฒนธรรมเข้ามาในอีกวัฒนธรรมหนึ่ง ดังนั้นผู้แปลควรทดลองดูก่อนว่า คำที่นำมาใช้นี้จะสร้างความหมายแฝงที่ไม่ปรากฏในต้นฉบับหรือไม่ โดยสอบถามเจ้าของภาษาที่จะต้องรับคำใหม่นี้เข้ามาดูก่อน

โปรดดูตัวอย่างการถ่ายทอดคำ wine ในประโยคต่อไปนี้

ต้นฉบับ He asked for wine as soon as he came in.

บทแปล 1. เขาร้องขอเหล้าองุ่นทันทีที่มาถึงทีเดียว (แปล)

บทแปล 2. เขาร้องขอไวน์ ทันทีที่มาถึงทีเดียว (ทับศัพท์)

บทแปล 3. เขาร้องขอเหล้าทันทีที่มาถึงทีเดียว (ใช้คำที่มีความหมายกว้างกว่า)

คำแปลทั้ง 3 ของ wine ให้ความหมายแฝงที่ต่างกันในภาษาไทย

สำหรับบทแปลที่ 1. ผู้อ่านรู้สึกว่าชนิดของเหล้าเป็นข้อมูลของประโยค

สำหรับบทแปลที่ 2. ผู้อ่านรู้สึกว่ามีบรรยากาศของวัฒนธรรมที่ต่างออกไป หรืออาจรู้สึกถึงความเป็นเจ้ายศเจ้าอย่างของผู้ใช้ภาษา

สำหรับบทแปลที่ 3. ผู้อ่านไม่มีความรู้สึกพิเศษเกี่ยวกับเหล้าแต่มีเกี่ยวกับการร้องขอหรือเวลาที่ขอ

ก่อนที่ผู้แปลจะตัดสินใจเลือกคำในบทแปล ผู้แปลจะต้องแน่ใจก่อนว่า คำ *"wine"* ในต้นฉบับสื่อสาร และความหมายแฝงอะไร

ข้อควรระวังสำหรับการสร้างคำใหม่คือ ผู้แปลต้องสำรวจให้แน่ใจก่อนว่าได้มีคำอื่นที่นำมาใช้จนเป็นที่รู้แล้วหรือยัง หรือได้มีผู้คิดคำขึ้นมาแล้วหรือไม่

3.2.2 การหาคำที่ใกล้เคียงในภาษาฉบับแปลมาใช้

ตัวอย่างเช่น

ต้นฉบับ My auntie would visit us.

บทแปล 1. น้าผมจะมาเยี่ยม (คำใกล้เคียง)

บทแปล 2. น้าสาวผมจะมาเยี่ยม (คำใกล้เคียง + คำอธิบาย)

การหาคำใกล้เคียงนี้ทำให้ภาษาในบทแปลกะทัดรัดและเป็นธรรมชาติ แต่ถ้าจุดมุ่งหมายของการแปลนั้นเน้นที่การให้สารและเพศของน้าเป็นสารสำคัญ ควรแปลแบบเติมคำอธิบายด้วย

ต้นฉบับ 1. The president of board.

ต้นฉบับ 2. The chairman of the ceremony.

บทแปลโดยคงใช้ *"ประธาน"* ทั้ง 2 กรณี

3.2.3 การหาคำและวิธีการที่ใช้ในสถานการณ์ที่เทียบเคียงกัน หรือสร้างผลทางความรู้สึกที่ใกล้เคียงกัน

วิธีนี้ควรใช้กับปัญหากลุ่มที่ 3 ผู้แปลจะต้องศึกษาว่า คำหรือส่วนของภาษาที่เป็นปัญหาในบทแปลนั้นใช้ในบริบทใด อ้างอิงถึงอะไร มีความหมายแฝงอะไร และผู้ใช้ต้องการสร้างผลสนองตอบในส่วนของผู้รับสารอย่างไร แล้วจึงหาคำหรือวิธีการทางภาษาที่ใช้ในสถานการณ์เดียวกันและสร้างผลตอบสนองอย่างเดียวกันมาใช้ไม่ควรแปลตรงตัว

ตัวอย่าง ของการใช้คำเรียกจาก *"ปัญหาในการสอนแปล"* ของ *"มทนา ดวงรัตน์"*

ต้นฉบับ : แดง แดงรู้ไหมว่าผมรักแดงมากที่สุดในโลกนี้

บทแปล : Dang, do you know that I love you more than anything else in the world?

ต้นฉบับ : เด็กขายดอกไม้ *"น้าๆ ช่วยซื้อดอกไม้หน่อยซิ"*

บทแปล : A girl selling flowers, *"Madam,please buy some flowers."*

ตัวอย่าง การใช้คำอุทานโดยการหาคำที่ใช้ในสถานการณ์เกี่ยวกัน และเติมคำอธิบายเพื่อให้ความ รู้สึกที่ตรงกับต้นฉบับ จากบทวิเคราะห์เปรียบเทียบนวนิยายแปลเรื่องเดียวดาย, โลนลี่ เลดี้ กับ The Lonely Lady ของ อรสา ถาวรเลิศรัตน์ (วิทยานิพนธ์)

ต้นฉบับ (Harold Robbins,the Lonely Lady)

"It's very important that I lovate Mrs.Randall."

"I'm afraid you're out of luck, sir. She got married again about two months ago and she and her husband went of on one of them long world cruises, They won't be back until summer."

"Oh"

"Is there anything else I can do, sir?"

บทแปล (นิดา, เดียวดาย)

"ตายเลย..." มิลสไตน์ร้องอย่างอ่อนแรง (ข้อความวรรคหลัง ผู้แปลเติมขึ้นเพื่อสื่อบรรยากาศและความรู้สึกที่มีในต้นฉบับ)

ตัวอย่าง การใช้คำสบถ ด่า จากการแปล : อาชีพสู่มวลชนของ หอมหวล ชื่นจิตร (1974)

ต้นฉบับ : Drop dead,you chicken shit! (Stiletto)

บทแปล : ไอ้ตาขาว (บุญญรัตน์ แปล)

ต้นฉบับ : *"Jim, baby"* (จาก Blazing Saddles)

บทแปล : *"พ่อยอดขมองอิ่ม"* (เทศภักดิ์ นิยมเหตุ)

3.2.4 การแปลตรงตัว

ตัวอย่างคำพูดภาษาไทยที่เด็กขายดอกไม้พูดว่า *"น้าๆ ช่วยซื้อดอกไม้หน่อยซิ"* ใน 3.2.3 นั้น ผู้แปลอาจแปลตรงตัวว่า *"Auntie, auntie, please buy some flowers."* และเติมคำอธิบายใส่ไว้เป็นเชิงอรรถว่านี่ เป็นวัฒนธรรมการเรียกขานของไทยเพื่อมิให้ผู้อ่านจับสารผิดว่า เด็กเรียกน้าตนเองให้ซื้อดอกไม้

การแปลแบบตรงตัวนี้ควรจะทำเมื่อบทแปลนั้นมิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสนอข้อมูลหรือสร้างความรู้สึกในส่วนผู้อ่านเท่านั้น แต่มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญกว่าคือ เพื่อแสดงวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษาต้นฉบับให้ผู้อ่านที่อยู่ต่างวัฒนธรรมNewmark (1981) เรียกการแปลแบบนี้ว่า Semantic Translation

ตัวอย่างการแปลข้ามวัฒนธรรมเพื่อจุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้ มีอยู่มากมายใน Interpretative Translations ของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และหนังสือรวบรวมบทแปลชื่อสี่เรื่องเอกไทยใน SPAN

บทสรุป

เนื่องจากการแปลเป็นการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และภาษาและวัฒนธรรมไม่อาจแยกจากกันได้ นักแปลคงจะต้องพบกับปัญหา ในด้านความหมายที่เกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมต่อไป แนวทางที่เสนอไว้ในข้อ 3 นั้น จะช่วยให้ผู้แปลสามารถรับสารส่วนที่เป็นวัฒนธรรมจากต้นฉบับได้ถูกต้อง และสามารถถ่ายทอดสารนั้นเป็นภาษาในฉบับแปลที่ผู้อ่านอ่านเข้าใจ และได้สารทางด้านวัฒนธรรมได้ใกล้เคียงกับที่มีในต้นฉบับให้มากที่สุด แต่มิใช่สารทั้งหมด งานแปลทุกชิ้นย่อมขาดสารบางส่วนของต้นฉบับไป และสารส่วนใหญ่ที่ขาดหายหายไปนั้น มักจะเป็นสารที่เกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม แต่ถึงกระนั้นการแปลก็ยังเป็นการสื่อสารที่จำเป็นและควรทำต่อไป วิธีการทั้งหลายที่เสนอไว้ในบทความนี้อิงอยู่กับหลักใหญ่ที่สำคัญหลักเดียวคือ ผู้แปลรู้ว่างานแปลของตนจะนำไปใช้เพื่ออะไร รู้ข้อดีและข้อด้อยของวิธีการแปลและปรับแต่ละวิธี และตัดสินใจเลือกวิธีที่สนองความมุ่งหมายของบทแปลให้มากที่สุด การแปลต้นฉบับที่ความหมายทางวัฒนธรรมมีน้ำหนักมากเป็นงานยาก มีขั้นตอนที่ต้องทำมาก แต่ไม่ใช่สิ่งที่ทำไม่ได้เสียเลยที่เดียว

หนังสืออ้างอิง

มทนา ดวงรัตน์, (พ.ศ. 2523) *"ปัญหาในการสอนแปล"*, จากการสอนแปล (พงศ์ศรี เลขะวัฒนะรวบรวมและเรียบเรียง), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,กทม.

สัญฉวี สายบัว (พ.ศ. 2528) หลักการแปล, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กทม.

หอมหวล ชื่นจิตร, ผศ., (พ.ศ. 2527), การแปล: อาชีพสู่ปวงชน, ยูไนเต็ดโปรดักชั่น, กทม.

อรสา ถาวรเลิศรัตน์, (พ.ศ. 2530) บทวิเคราะห์เปรียบเทียบนวนิยายแปลเรื่อง *"เดียวดาย"* และ*"โลนลีเลดี้"* กับ *"The Lonely Lady"*, วิทยานิพนธ์, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กทม.

Akagi, Osamu, (1987), *"Some Thoughts on My Experiences in Translation,"* International Workshop on Translation, The Foundation of Social Sciences and Humanities Textbooks project,Bangkok.

Newmark, Peter, (1964), Approaches to Translation, Pergamon Press,

Nida, Eugene, (1964), Toward a Science of Translation, Leiden: E.J. Brill,

Reyburn, William D, (1969, 1970) *"Cultural Equivalences and None Quivalences in Translation,"* The Bible Translator (VOL.20.No.4,VOL,21No.1).

การแปลแบบล่าม

สิทธา พินิจภูวดล*

ในวงการแปลอาชีพมีนักแปลอยู่สองประเภทคือ นักแปลข้อเขียนกับนักแปลคำพูด นักแปลข้อเขียน ทำหน้าที่ถ่ายทอดสารโดยการเขียน ส่วนนักแปลคำพูดนั้นถ่ายทอดสารด้วยคำพูดหรือวาจา

นักแปลคำพูดเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า *"ล่าม" (interpretor)*

การแปลแบบล่ามมีลักษณะส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับการแปลข้อเขียน กล่าวคือ เป็นงานที่ต้องการทั้งศิลปะ และเทคนิค การแปลสารทั้งที่เป็นข้อเขียนและวาจาต้องแปลทั้งความหมายทางภาษาและวัฒนธรรม การแปลทั้งสองแบบต้องการความถูกต้อง ซึ่งจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อผู้แปลมีความเข้าใจสารที่แปลอย่างถูกต้องแจ่มแจ้ง

ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างดีในภาษาทั้งสองคือ ภาษาไป (source language) กับภาษามา (target language) สามารถพูดจาได้คล่องแคล่วนั้นไม่สามารถเป็นล่ามที่ดีได้เสมอไปเพราะผู้ที่เก่งภาษาบางคนรู้ภาษาเพื่อความรู้ มีความรอบรู้ราวกับสารานุกรมที่มีชีวิต แต่ไม่สามารถแปลความรู้ถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจได้เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะบุคคลดังกล่าวขาด *"เทคนิค"* ในการแปล ดังนั้นการเป็นนักแปลและล่ามจึงมีความจำเป็นต้องมีการศึกษาและฝึกฝนอย่างมีระเบียบวิธี มีขั้นตอน มีการควบคุม

การแปลแบบล่าม (interpretation) ในปัจจุบันมีอยู่ 3 ประเภทด้วยกันคือ

1. การแปลแบบล่ามทันใจ (simutaneous interpretation)
2. การแปลแบบล่ามภายหลัง (consecutive interpretation)
3. การแปลแบบกึ่งล่ามกึ่งเอกสาร (à vue translation)

1. การแปลแบบล่ามทันใจ

การแปลแบบล่ามทันใจนี้หมายถึง การที่ล่ามแปลตามผู้พูดซึ่งต่อเนื่องกันไปเรื่อยๆ การเป็นล่ามชนิดนี้ล่ามจะต้องมีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา มีประสาทแข็งแกร่งเป็นเลิศ มีความรอบรู้ในเรื่องที่ผู้พูดกำลังพูดอยู่ และที่สำคัญที่สุดมีความรู้ทั้งสองภาษาเป็นอย่างดี คือ ทันทีที่คำพูดของผู้พูดกระทบโสตของล่ามก็จะส่งสัญญาณไปที่ลิ้นซึ่งจะต้องรัวออกมาเป็นอีกภาษาหนึ่งได้ทันทีอย่างเป็นอัตโนมัติ

การเป็นล่ามแบบนี้ใช้ในการประชุมนานาชาติหรือองค์การระหว่างประเทศซึ่งล่ามจะอยู่ในห้องต่างหาก และผู้เข้าร่วมประชุมมีหูฟัง

หลักการของการแปลแบบล่ามทันใจ คือ ฟัง และพูด/แปล

---

* ศาสตราจารย์ ดร.

2. การแปลแบบล่ามภายหลัง

การแปลแบบล่ามภายหลังนี้หมายถึงการแปลเมื่อผู้พูดพูดจบตอนหนึ่งแล้วล่ามจึงสรุปความแปลออกมาเป็นอีกภาษาหนึ่ง เป็นการแปลทีละตอนทีละช่วงหลังจากที่ผู้พูดพูดจบลงแล้วการเป็นล่ามชนิดนี้ ล่ามจะต้องบันทึกข้อความสำคัญที่จะแปล ต้องมีความเข้าใจในความคิดและเรื่องที่ผู้พูดกำลังพูดอยู่ มีความจำดี มีความรู้ทั้งสองภาษา เป็นอย่างดีแต่คุณลักษณะพิเศษที่ล่ามประเภทนี้จะต้องมีก็คือ ท่าทาง และบุคลิกที่ดูงาม สำเนียงและลีลาการพูด (แปล) ที่ดูประทับใจ โดยไม่ประหม่า เมื่ออยู่ท่ามกลางที่ประชุมที่มีผู้เข้าร่วมมากหน้าหลายตา

การเป็นล่ามภายหลังนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นแบบฉบับแห่งการเป็นล่ามที่สูงส่งที่สุด/เพราะล่ามต้องรวมความเป็นเลิศในหลายๆ ด้านไว้พร้อมกันในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่

หลักของการแปลแบบล่ามภายหลังนี้คือ ฟัง จำ และพูด/แปล

3. การแปลแบบกึ่งล่ามกึ่งเอกสาร

การแปลแบบกึ่งล่ามกึ่งเอกสารนี้หมายถึงการที่ล่ามได้รับเอกสารของผู้พูด เพื่อใช้ประกอบการแปลแบบทันใจ วิธีนี้นิยมใช้ในการประชุมที่สำคัญซึ่งจะมีการผิดพลาดไม่ได้เป็นอันขาดทั้งการใช้ถ้อยคำ การเน้นความสำคัญ การเสนอข้อคิดเห็น การต่อรอง การตกลง ฯลฯ ล่ามจะอ่านเอกสารพร้อมกับฟังผู้พูด และแปลออกเป็นอีกภาษาหนึ่ง ข้อควรระวังคือการฟังกับการอ่านต้องสัมพันธ์กันด้วยดี คือ ไปพร้อมๆ กัน ตามจังหวะของผู้พูด ถ้าล่ามไม่ระวังอาจจะแปลล่วงหน้าไปก่อนผู้พูดก็ได้ ซึ่งไม่สมควร

ขั้นตอนการฝึกฝนการแปลแบบล่าม

หลักของการแปลแบบกึ่งล่ามกึ่งเอกสารคือ อ่าน ฟัง และ พูด/แปล

ขั้นตอนในการฝึกฝนล่ามนั้นเริ่มด้วยการศึกษาความรู้ที่จำเป็นสำหรับนักแปลดังกล่าวแล้ว ต่อจากนั้นคือการฝึกฝนการใช้ภาษาด้วยความรวดเร็วคล่องแคล่ว ซึ่งต้องการตารางฝึกที่สม่ำเสมอ และสอดคล้องกับหลักจิตวิทยาแห่งการเรียนรู้ และการฝึกทักษะในที่นี้จะกล่าวถึงการฝึก 3 ขั้น คือ ขั้นเบื้องต้น ขั้นกลาง และขั้นสูง

1. การฝึกเบื้องต้น

การฝึกทักษะแปลแบบล่ามทันใจที่ได้ผลดีที่สุดและใช้ปฏิบัติในมหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาการแปลต่างๆ มีขั้นตอนที่สำคัญที่สุด 2 ขั้นตอนคือ

1. ฝึกทักษะทั้งสี่ของการใช้ภาษา
2. ฝึกถ่ายทอดทันควันจากการอ่านและการพูด

1.1 การฝึกทักษะทั้งสี่ของการใช้ภาษา ตามหลักจิตวิทยาของการฝึกทักษะภาษานักจิตวิทยาได้ให้ความเห็นว่าถ้าฝึกทักษะทั้งสี่ (ฟัง พูด อ่าน เขียน) ควบคู่กันไป ผลที่ได้รับจะทำให้ผู้เรียนสามารถ

ใช้ภาษาได้อย่างคล่องแคล่วเป็นอัตโนมัติและไม่ลืมภาษา การฝึกล่ามก็ได้นำวิธีการนี้มาใช้คือล่ามต้องได้รับการฝึกให้มี ทักษะในการฟัง สามารถฟังคำพูดได้เข้าใจอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าผู้พูดจะสามารถออกเสียงชัดหรือไม่ชัด พูดเร็ว หรือพูดช้า การฝึกล่ามนั้นผู้ฝึกต้องหา *"รูปแบบ"* เสียงต่างๆ ของผู้พูดมาให้ฟัง เช่น เสียงต่ำ เสียงสูง เสียงห้าว เสียงอ้อมแอ้ม เสียงเด็ก เสียงผู้ใหญ่ เสียงผู้ชาย เสียงผู้หญิง เสียงคนพูดเหน่อจากท้องถิ่นต่างๆ บางคนออกเสียงยาวเป็นเสียงสั้น บางคนพูดรัวเร็ว บางคนพูดเว้นวรรคตอนไม่ถูกต้อง ฯลฯ ไม่ว่าผู้พูดจะพูดในลักษณะใด ล่ามต้องพยายามทำความเคยชิน เพื่อเข้าใจ ล่ามจะเลือกแปลคำพูดของคนที่พูดชัดถ้อยชัดคำแต่เพียง อย่างเดียวไม่ได้ ล่ามจำเป็นต้องแปลคำพูดของคนที่พูดรัวเร็วฟังยาก ฯลฯ ดังนั้นการฝึกทักษะทั้งสี่ของล่ามจึงเป็นการฟังมากที่สุด เสียงคนพูดต่างๆชนิดนี้ได้จัดเก็บไว้ในห้องปฏิบัติการสำหรับล่ามซึ่งผู้เรียนจะเข้าไปใช้ฝึกฝนด้วยตนเองได้

1.2 การฝึกถ่ายทอดทันควันจากการอ่านและการพูด ในขั้นเริ่มแรกนี้ให้ฟังคำพูดในเรื่องง่ายๆ ธรรมดาๆ แต่ตรงตามความเป็นจริง ฟังจนจบให้ตลอดทั้งเรื่องก่อนเพื่อให้เกิดความเข้าใจ แล้วจึงลงมือแปลทีละประโยค การฝึกขั้นนี้ไม่ให้ผู้แปลเห็นข้อความใดๆ เลย ผู้ฝึกอาจอธิบายความหมายของคำบางคำตามเสียงที่ได้ยิน แต่ไม่ควรเขียนคำนั้นๆ เพราะการเห็นรูปศัพท์ จะทำให้การฝึกฟังไม่ได้ผล

ในขั้นนี้ยังไม่ต้องใช้สำนวนแปลที่เกลี้ยงเกลาก็ได้ แต่ควรให้แปลอย่างถูกต้องและรวดเร็ว ต้องแปลให้จบก่อนที่ผู้พูดจะขึ้นประโยคใหม่

การฝึกแปลจากการอ่าน คือให้ผู้แปล แปลทันทีที่ผู้อ่านข้อความหยุดอ่าน ข้อความที่นำมาอ่านจะเป็นบทความในหน้าหนังสือพิมพ์หรือข้อความสัมภาษณ์ หรือข้อเขียนสั้นๆ ที่มีเรื่องราวจบในตัวก็ได้ ครูผู้ฝึกจะเป็นผู้อ่าน หรือนักศึกษาจะผลัดกันเป็นผู้อ่านและผู้แปลก็ได้

สำหรับในขั้นตอนนี้ยังไม่จำเป็นต้องใช้ภาษาให้ทัดเทียมกับภาษาในต้นฉบับก็ได้ ทั้งนี้เพราะการฝึกขั้นต้นนี้มีเป้าประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนแปล แปลได้ถูกต้องตามความหมายด้วยความรวดเร็ว และมีความเคยชินต่อการฟังแล้วถ่ายทอดออกสู่ผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง

2. การฝึกขั้นกลาง

การฝึกฝนทั้งสองลักษณะดังกล่าวแล้วเป็นบทเรียนขั้นต้นที่สำคัญที่สุดของการเป็นล่ามดังนั้นในการฝึกขั้นสูงยังคงใช้วิธีการเหมือนขั้นต้นโดยเพิ่มเติมความระมัดระวังในการใช้ภาษาให้สละสลวยขึ้น หัดเลือกถ้อยคำที่หลากหลาย ใช้สำนวนไทยๆ (ถ้าแปลเป็นภาษาไทย)ซึ่งมิได้แปลคำต่อคำจากต้นฉบับโดยตรง เช่น

ภาษาในต้นฉบับ	*การแปลตรงตัว*	*การแปลด้วยสำนวนไทย*
Four youngsters trapped behind windows fitted with iron bars, died in a predawn fire which destroyed two three-storey shophouses off Soi Onnuj in Phrakhanong, early yesterday morning.	เด็กสี่คนติดอยู่หลังหน้าต่างลูกกรงเหล็ก ตายเมื่อตอนเช้ามืดขณะเกิดไฟไหม้ตึกแถวสามชั้นสองคูหาวอดที่ซอยอ่อนนุช พระโขนงเมื่อเช้ามืดวานนี้	เด็กสี่คนถูกไฟครอกตายติดอยู่ข้างหน้าต่างลูกกรงเหล็ก เมื่อเกิดไฟไหม้ตึกแถวสามชั้นสองคูหาวอด ที่ซอยอ่อนนุช พระโขนง เมื่อ เช้ามืดวานนี้

นอกจากนี้การฝึกขั้นนี้ยังต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของการใช้ภาษา คำนึงถึงผู้พูด ผู้ฟัง และระดับของภาษา ดังที่ได้กล่าวแล้วในบทที่ว่าด้วยหลักทั่วไปในการแปล

แบบฝึกในขั้นนี้อาจใช้สถานการณ์จำลอง โดยครูจัดกิจกรรมสมมติขึ้น เช่น ถ้าต้องการฝึกแปลการต้อนรับ ครูอาจสมมติห้องรับแขกของผู้จัดการบริษัท มีลูกค้ามาติดต่อขอดูตัวอย่างสินค้าเสื้อสำเร็จรูป เจรจาเป็นภาษาฝรั่งเศส แล้วจัดให้มีล่ามเป็นผู้แปล ทั้งผู้จัดการ ลูกค้า และล่ามให้นักศึกษาเป็นผู้แสดงบทบาท ส่วนบท สนทนานั้นจะเตรียมมาก่อนหรือร่างขึ้นทันทีทันใดก็ได้ ทั้งนี้ตามความสามารถและความเป็นไปได้ของนักศึกษา

การใช้สถานการณ์จำลองนี้จะสร้างความเคยชินให้แก่ล่าม สร้างความมั่นใจตัวเองมิให้ประหม่าและสร้างความกล้าหาญในการปฏิบัติงานแบบล่าม ซึ่งถ้าขาดความมั่นใจตัวเองและความกล้าหาญเสียแล้ว การทำงานจะเสียผลหรือล้มเหลวได้

เมื่อมาถึงขั้นนี้แล้วการสังเกตการณ์นอกสถานที่ก็เริ่มมีความจำเป็น สถานที่ที่สมควรในสังเกตการณ์ การแปลแบบล่ามคือที่ประชุมระหว่างชาติ ศาลาสันติธรรม การประชุมยูเนสโก การประชุมอาเซียน และการประชุมอื่นๆ ที่มีผู้จัดขึ้นเป็นครั้งคราว และได้มีการนัดหมายขออนุญาตนำนักศึกษาไปสังเกตการณ์อย่างเป็นทางการ

3. การฝึกขั้นสูง

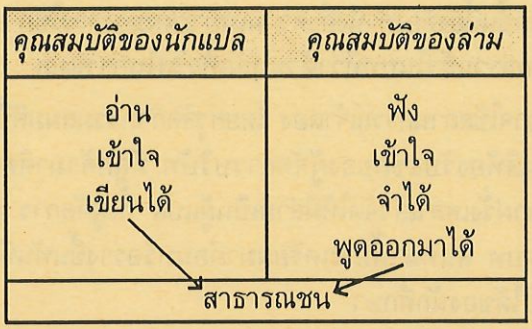
เป็นการฝึกลำดับสุดท้ายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานจริง กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือการฝึกงานล่ามโดยจัดส่งนักศึกษาเข้าห้องแปลของล่ามในการประชุมนานาชาติ หรือฝึกงานกับล่ามประจำตัวของผู้เข้าร่วมประชุม นอกจากนี้อาจเป็นผู้ติดตามผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อบริการแปลหลังการประชุม การฝึกฝนในสถานที่จริงนี้ควรมีการอบรม หรือปฐมนิเทศก่อน เช่น อบรมมารยาทของล่าม มนุษยสัมพันธ์ ความรับผิดชอบ และการบันทึกรายงาน การฝึกพูดในที่ประชุมชน

หากเป็นการแปลทันใจในที่ประชุม ควรฝึกฝนการจดบันทึกด้วยวิธีชวเลข เพราะผู้พูดมักจะบรรยายด้วยประโยคยาวซับซ้อน ล่ามอาจจำข้อความไม่ได้ครบถ้วน และเพื่อป้องกันมิให้ผิดพลาดหรือข้ามข้อความที่สำคัญไป การจดชวเลขนั้นจะใช้แบบฝึกสากลหรือคิดสร้างขึ้นเองเป็นรหัสพร้อมกับเฉลยรหัสที่แน่นอนก็ได้ เช่น

ตกลง OK
ไม่ตกลง ⊘K (มีกากบาทเขียนทับคำ OK)
จะตกลง (ในอนาคต) OK (⟶ (มีลูกศรเขียนแสดงว่าไปข้างหน้า)
เคยตกลงกันไว้แล้ว (ในอดีต) ⟵ OK (มีลูกศรเขียนแสดงย้อนหลัง)
อาจจะตกลงหรือไม่ตกลงก็ได้ยังไม่แน่ OK ~ (มีเส้นคดแสดงความไม่แน่นอน)

คุณสมบัติของล่าม

คุณสมบัติของนักแปลกับล่ามโดยพื้นฐานนั้นเหมือนกัน แต่งานที่ปฏิบัติต่างกันวิชาพื้นฐานวิชาบังคับ วิชาเลือกตามที่มหาวิทยาลัยต่างๆ จัดขึ้นสำหรับนักศึกษา 2 ประเภทนี้เป็นอย่างเดียวกันแต่ทางด้านปฏิบัติต่างกัน คนที่เป็นนักแปลที่ดีเก่งกล้าสามารถอาจจะทำหน้าที่ล่ามไม่ได้ ทั้งนี้เพราะนักแปล

ต้องใช้ทักษะการเขียน ส่วนล่ามต้องใช้ทักษะการพูด ดังนั้นในการฝึกฝนจึงต้องแยกนักแปลกับล่ามคนละกลุ่ม

1. ฟัง ล่ามจะต้องมีประสาทการรับฟังที่ว่องไว จับคำได้ถูกต้องโดยเฉพาะเมื่อผู้พูด พูดเร็วมาก รัวและไม่สู้ชัดเจนนัก0มีสมาธิในการฟังดี มีความแน่วแน่ไม่ใจลอย ล่ามควรได้รับการฝึกฝนฟังภาษาต่างประเทศจากสำเนียงหลายๆ แบบของคนทั่วไปในสังคม การฝึกฟังและสำเนียงมาตรฐานนั้นไม่เพียงพอ เพราะในการปฏิบัติงานจริง ล่ามอาจต้องฟังคนพูดเหน่อๆ พูดเปร่งพูดไม่ชัด ติดสำเนียงต่างประเทศ ฯลฯ ดังนั้นล่ามควรได้รับการฝึกฝนให้ได้ฟังสำเนียงต่างๆ จนเกิดความคุ้นหู

2. เข้าใจ หมายความว่าฟังแล้วเข้าใจได้ทันทีและถูกต้องถ่องแท้ ความสามารถนี้ขึ้นอยู่กับสภาพร่างกาย คือมีประสาทหูซึ่งไวและสามารถรับฟังได้ชัดเจนและขึ้นอยู่กับสภาพจิตใจ มีความตั้งใจแน่วแน่ ไม่วอกแวก ไม่ใจลอย สามารถรับฟังได้ทันที ถ้ารับฟังช้าจะทำให้เก็บสารที่ส่งได้ไม่สมบูรณ์ ล่ามไม่มีโอกาสขอให้ผู้พูดกล่าว ข้อความเดิมซ้ำอีกที ดังนั้นคุณสมบัติข้อนี้จึงจำเป็นต้องฝึกฝนและเสริมสร้างให้ได้ การฝึกความเข้าใจที่สถาบันการสอนล่ามใช้นั้น มีทั้งสถานการณ์จริง และสถานการณ์จำลอง **ขั้นแรกเริ่มด้วยสถานการณ์จำลอง** ซึ่งสร้างขึ้นในห้องปฏิบัติการล่าม ประกอบด้วย **อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา** ได้แก่เทปเสียง เทปภาพ สไลด์ ภาพยนตร์ในการปฏิบัติผู้ฝึกฝนจะเริ่มด้วยเทปภาพหรือภาพยนตร์ที่มีภาพและเสียงของต้นฉบับ คือผู้พูดพูดระยะหนึ่งแล้วปล่อยว่าง เพื่อให้ผู้ฝึกแปลได้อัดเสียงการแปลของตนแล้วฉายภาพต่อสลับกับการแปลจนจบเรื่อง ต่อจากนั้นผู้แปลก็จะตรวจสอบการแปลของตัวเองจากการอัดเสียง การที่เริ่มฝึกด้วยภาพกับเสียงเป็นอันดับแรก ก็เพื่อทำให้ **เกิดความเข้าใจ** ง่ายขึ้น โอกาสผิดพลาดมีน้อย และทำให้เน้นหนัก ความรวดเร็วได้เป็นอย่างดี การแปลแบบล่ามต้องอาศัยความรวดเร็วทันการเป็นพื้นฐานทุกขั้นตอน บางครั้งถ้าใช้ สไลด์ ก็จะเป็นสไลด์ที่ถ่ายจากหนังสือการ์ตูน หรือภาพวาดชุด หรือนวนิยายภาพถ่าย หรือบทละครโทรทัศน์ ซึ่งจะอัดเสียงบทบรรยายกับบทสนทนาของตัวละครในเรื่องไว้ การฉายภาพสไลด์กับการเปิดเทปจะสัมพันธ์กัน ผู้ฝึกฝนการแปลจะอัดเสียงแปลไว้เพื่อตรวจสอบคุณภาพการแปล

การฝึกฝนด้วยสถานการณ์จำลองจะทำให้ผู้จะเป็นล่ามมีความคล่องแคล่วและมั่นใจในตัวเอง ด้านความเข้าใจต่อจากนั้นเป็นการฝึกฝนคุณสมบัติขั้นต่อไปของล่าม คือความจำ

3. จำได้ หมายความว่าจำคำพูดหรือ *"วาจาสาร"* ได้ครบถ้วน รู้จักใช้รหัสหรือการจด ชวเลข หรือการจดจำด้วยวิธีอื่นๆ เพื่อมิให้สารที่จะแปลเกิดความบกพร่องได้ การฝึกฝนความจำมีวิธีการ

หลายอย่าง ถ้าเป็นแบบฝึกที่ใช้ได้ในห้องเรียน ก็จะใช้อุปกรณ์โสตทัศนศึกษาเป็นส่วนใหญ่ เช่น ภาพยนตร์ ภาพการ์ตูนที่ถ่ายลงบนแผ่นใส หรือสไลด์ ฯลฯ ฉายให้ผู้ฝึกดูและฟังครั้งหนึ่งหรือสองครั้ง เพื่อให้ผู้ฝึกฝนทดลองใช้ความจำโดยไม่มีการจดบันทึกแล้วผู้ฝึกก็แปลตามที่จำได้ต่อจากนั้นจึงตรวจสอบผลงานจากการดูภาพยนตร์เดิมอีกครั้งหนึ่งในตอนท้าย ถ้าไม่ใช้อุปกรณ์โสตทัศนะ ก็อาจใช้ข้อความสำหรับอ่านได้โดยครูเป็นผู้อ่านทีละประโยคหรือหลาย ๆ ประโยคจนพัฒนาถึงขั้นทีละย่อหน้า เพื่อให้นักศึกษาแปลปากเปล่าสลับกัน ทั้งนี้โดยเน้นการเก็บความให้ครบถ้วน ในบางกรณีที่ข้อความประกอบด้วยเรื่องราวซับซ้อนยุ่งยาก ครูอาจใช้วิธีย่อความเข้าช่วยในการฝึกทั้งความเข้าใจและความจำควบคู่กันไปได้

วิธีฝึกฝนความจำจากข้อความที่อ่านอีกวิธีหนึ่งก็คือ อ่านข้อความสั้นๆ ให้ฟังโดยตลอดครั้งหนึ่งก่อน ต่อจากนั้นก็ให้ข้อความที่ขาดหายไปบางตอน ให้ผู้ฝึกค้นหาข้อความที่ขาดหายไป

ตัวอย่าง การฝึกความจำจากการฟัง

1. อ่านข้อความนี้ 1 เที่ยว

Three lakes to be developed

The Fisheries Department yesterday signed a 42 million baht contract with a consulting company for a 16-month study of a development plan for three lakes in Nakhon Sawan, Phayao and Sakhon Nakhon provinces.

Department chief Vanich Vareckul and representatives of a Thai-Japanese consortium signed the contract for the Inland fisheries Project at the lakes of Bueng Boraphet in Nakhon Sawan, Kwan Phayao in Phayao and Nong Harn in Sakhon Nakhon. The consortium will start work next month.

The lakes became shallow and deteriorated because of weeds and plants such as water hyacinth,and encroachment by villagers for faming and residence.

The Government is trying to get the lakes back to their former condition so they can be used for water supplies and fish farming.

A fisheries Department source said that the consortium of 13 japanese and 34 Thai consultants will survey the three lakes and within 16 months will submit a development plan.

It is expected that about 600 million baht will be needed for the actual development work which is expected to be completed in about two years.

2. อ่านข้อความดังกล่าวโดยเว้นข้อความบางตอนที่สำคัญ ทั้งนี้ตามแต่ครูผู้สอนจะเห็นสมควร เช่น

ย่อหน้าที่ 1 เว้น :- Nakhon Sawan, Phayao
ย่อหน้าที่ 2 เว้น :- a Thai Japanese consortium กับ next month
ย่อหน้าที่ 3 เว้น :- water hyacinth กับ villagers
ย่อหน้าที่ 4 เว้น :- A Fisheries Department source กับ 16 months
ย่อหน้าที่ 5 เว้น :- 600 million baht about two years

ให้ผู้ฝึกหาคำที่เว้นไว้เอง

4. พูดออกมาได้ หมายความว่า ผู้แปลสามารถพูดอย่างคล่องแคล่วในขณะที่แปลสารที่ได้รับจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่งได้ทันที โดยไม่อึกอักชักช้า สามารถพูดด้วยน้ำเสียงที่ฟังชัด ไม่ติดอ่าง ไม่มีคำที่ติดปาก ไม่จำเป็น เช่น อ้า ง่า อื้อ เอ้อ แบบว่า ฯลฯ ถ้าล่ามผู้ใดมีความเคยชินเช่นนี้ก็ต้องฝึกฝนเพื่อขจัดคำเหล่านี้ให้หมดสิ้นไป เพราะเป็นสิ่งทำลายคุณภาพที่ดีของการส่งสาร ล่ามที่พูดอ้อมแอ้มนั้นมีผู้กล่าวว่าเกิดจากความขี้ขลาดและไม่มั่นใจในตนเอง ดังนั้นล่ามจึงจำเป็นต้องฝึกฝนตัวเอง ให้มีความกล้าหาญ มั่นใจในตัวเอง และเผชิญหน้าสถานการณ์ต่างๆ ด้วยสภาพอารมณ์ที่มั่นคง

การฝึกฝนการพูดของล่ามใช้วิธีฝึกตามแบบหลักการพูดในที่ชุมนุมชน ทั้งการฝึกกิริยามารยาท ท่าทาง การใช้น้ำเสียง จังหวะการพูด หรือการเว้นวรรคตอนของคำพูด สำหรับล่ามแบบกึ่งล่ามกึ่งเอกสารซึ่งมักจะใช้ในการประชุมจะต้องฝึกฝน การอ่านทอดจังหวะให้เหมาะสมด้วย ขณะเดียวกันต้องคอยจังหวะการพูดของผู้เสนอเอกสาร เพื่อมิให้เร็วหรือช้ากว่าผู้พูด บางครั้งผู้เสนอเอกสารอาจจะเพิ่มเติมข้อความตัวอย่างความเห็น ฯลฯ ซึ่งไม่มีในเอกสาร ล่ามจะต้องแปลข้อความที่เพิ่มเติมนั้นอย่างทันท่วงที นอกจากนี้ยังต้องสังเกตการเน้นน้ำหนักของคำและความหมายตามผู้พูดด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ฟังการแปลได้รับความรู้สึกตรงตามผู้พูด บางครั้งถ้าผู้พูดเป็นผู้หญิงใช้สรรพนามแทนตัวว่า *"ดิฉัน"* ล่ามเป็นผู้ชาย เวลาแปลก็ต้องใช้คำว่า *"ดิฉัน"* เช่นกัน

• • • บทบาทของภาษา ---------- ---------ในกระบวนการแปล

จิระพรรษ์ บุณยเกียรติ*

ย่อมเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า ภาษามีบทบาทสำคัญเกี่ยวข้องกันการแปลอย่างแยกไม่ออก เรามักจะได้ยินได้ฟังอยู่เนืองๆ ว่า การแปลเป็นเรื่องไม่ยาก แต่รู้ภาษาดีๆก็แปลได้แล้ว ทั้งนี้โดยที่ผู้พูดเองก็ไม่ได้อธิบายให้ชัดเจนว่าภาษานั้นหมายถึงภาษาอะไร และที่ว่ารู้ภาษาดีนั้นต้องดีถึงระดับไหน การพูดเช่นนี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นว่า ผู้พูดได้ให้ความสำคัญกับความรู้ด้านภาษาเป็นอันดับหนึ่งแล้ว ยังอาจทำให้ผู้ฟังเข้าใจผิดได้ว่าการแปลเป็นแค่กระบวนการทางภาษา เพราะผู้พูดได้มองข้ามความรู้อื่นนอกเหนือจากความรู้ทางภาษา และขั้นตอน หรือวิธีการปฏิบัติในการแปลซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าไปโดยสิ้นเชิง ดังนั้นก่อนที่จะวิเคราะห์บทบาทของภาษาในกระบวนการแปล ในขั้นต้นนี้จึงจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนเสียก่อนว่า ภาษาคืออะไร และการแปลนั้นแท้จริงแล้วเป็นอย่างไร

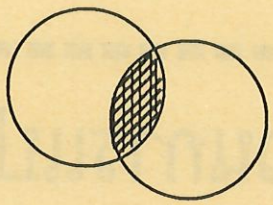
ภาษาคืออะไร

ภาษาที่เราพูดจาอ่านเขียนกันอยู่ทุกวันนั้น ถือว่าเป็นเครื่องมือสื่อสารอย่างหนึ่งที่เป็นของกลางร่วมกันของคนในสังคมที่ใช้ภาษาเดียวกันและมีวัฒนธรรมร่วมกันเพื่อให้เข้าใจตรงกัน รับรู้สิ่งเดียวกันได้ ด้วยเหตุนี้ภาษาแต่ละภาษาแท้จริงแล้วก็คือ ระบบของคำศัพท์และไวยากรณ์ที่มีลักษณะเฉพาะตัวเป็นของชนชาติเจ้าของภาษา แตกต่างไปจากภาษาของชนชาติอื่นๆ ที่สำคัญก็คือภาษาแต่ละภาษาจะกำหนดและจัดแบ่งสิ่งต่างๆไม่ตรงกัน ขึ้นอยู่กับวิธีการรับรู้และวิธีการมองโลกที่เฉพาะตัวและแตกต่างกันออกไปของชนชาตินั้นๆ ซึ่งลักษณะเหล่านี้ถือว่าเป็นอัจฉริยะหรือเอกลักษณ์ของแต่ละภาษา (génie de la langue หรือ genius of the language) ข้อแตกต่างเหล่านี้มีทั้งในระดับคำ โครงสร้างของประโยคและในระดับสำนวนโวหาร

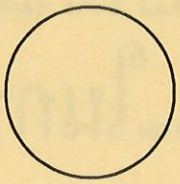
คำในภาษาหนึ่งอาจมีความหมายไม่ตรงกับอีกภาษาหนึ่งทีเดียว กล่าวคือ คำในภาษา 2 ภาษาอาจกินความหมายไม่เท่ากัน เหลื่อมล้ำกัน หรือมีความหมายไม่ตรงกันครบถ้วน เช่น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดได้แก่ ในภาษาหนึ่งอาจมีคำที่กำหนดแยกแยะประเภทของสีไว้ต่างๆ มากมายอย่างละเอียด ในขณะที่อีกภาษาหนึ่งกำหนดไว้คร่าวๆ และมีคำเรียกชื่อแบ่งแยกประเภทของสีเพียงไม่กี่คำ นอกจากนี้ก็ยังมีคำที่บอกรส กลิ่น และคำที่ใช้ลำดับญาติพี่น้อง หรือแม้แต่การจัดแบ่งเรื่องกาล (tenses) และวาจก (voices) ในภาษาต่างๆ ก็มีมากน้อยตามที่กำหนดไว้หยาบๆ หรือละเอียดต่างกัน เช่น คำลำดับญาติในภาษาไทยแยกแยะไว้ละเอียดกว่าภาษา อังกฤษหรือภาษาฝรั่งเศส ทั้งนี้เพราะนอกจากจะแยกให้เห็นชัดเจนว่าเป็นญาติฝ่ายบิดา หรือมารดาแล้ว ยังแจกแจงไปตามเพศและวัยอีกด้วย ดังนั้นภาษาไทยจึงมีถึง 10 คำ แต่ในภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสมีแค่ 4 คำเท่านั้น

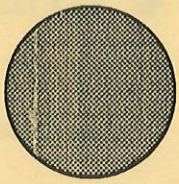
*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

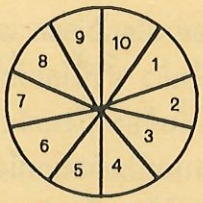
ภาษาไทย

ไม่มี

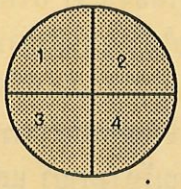

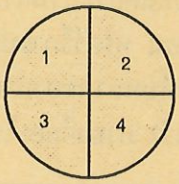
มีตรงกัน

ปู่-ย่า
ตา-ยาย
ลุง-ป้า
น้าชาย-น้าสาว
อาผู้ชาย-อาผู้หญิง

ภาษาอังกฤษ
grandfather-grandmother
uncle-aunt

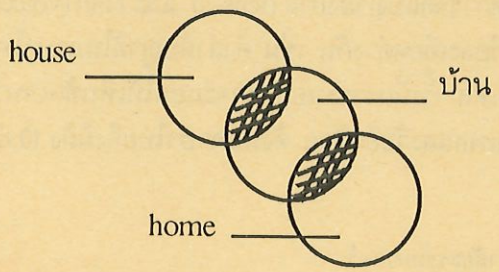

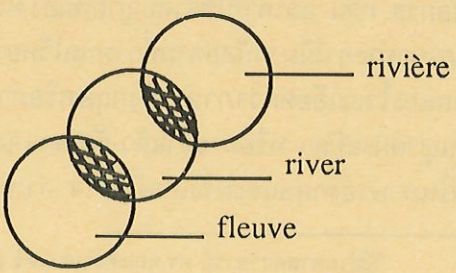
ภาษาฝรั่งเศส
grand-père, grande-mère.
oncle-tante.

นอกจากนี้คำบุรุษสรรพนามที่ใช้แทนตัวผู้พูดและผู้ที่เรากำลังพูดด้วยของไทยก็มีให้เลือกใช้มากมายตาม แต่สถานการณ์และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น คำบุรุษสรรพนามบุรุษที่ 1 ในภาษาไทยมีตั้งแต่ข้าพระพุทธเจ้า กระหม่อมฉัน ข้าพเจ้า กระผม ดิฉัน ผม ไปจนถึงกู ข้า และบุรุษที่ 2 มีคำเรียกตั้งแต่ ใต้ฝ่าพระบาท ฝ่าพระบาท ใต้เท้า ท่าน คุณ เธอ ไปจนถึง เอ็ง มึง แก ฯลฯ ในขณะที่ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสมีเพียงไม่กี่คำ

ตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นเด่นชัดอีกอย่างก็คือ คำราชาศัพท์ซึ่งเป็นเอกฉันท์ของภาษาไทยโดยเฉพาะ แตกต่างจากภาษาอื่นโดยสิ้นเชิง

ยิ่งกว่านั้นคำคำเดียวในภาษาหนึ่งอาจมีความหมายตรงกับคำหลายๆ คำในอีกภาษาหนึ่ง เช่น คำว่า *"บ้าน"* ในภาษาไทย ตรงกับคำว่า *"house"* และ *"home"* ในภาษาอังกฤษ หรือคำว่า *"river"* ในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า *"rivière"* หรือ *"fleuve"* ในภาษาฝรั่งเศส

บางครั้งคำบางคำอาจจะพ้องรูปแต่ความหมายแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ คำในภาษาต่างประเทศ คำเดียวอาจมีความหมายตรงกับคำไทยหลายคำ เช่น *"bank"* หมายถึง *"ธนาคาร"* หรือ *"ตลิ่ง"* *"will"* หมายถึง *"เจตนารมณ์"* หรือ *"พินัยกรรม"*

ในระดับโครงสร้างของประโยคและระดับสำนวน ความแตกต่างระหว่างภาษา 2 ภาษาจะยิ่งเห็นได้ชัดเจนมากขึ้น เช่น

ในระดับโครงสร้างของประโยค

ภาษาอังกฤษ **John buys me a car**
1 2 3 4 5

ภาษาฝรั่งเศส **John m'achète une voiture**
1 2 3 4 5

ภาษาไทย จอห์น ซื้อ รถยนต์ ให้ ฉัน หนึ่ง คัน
1 2 3 4 5 6 7

ในระดับสำนวน

ภาษาอังกฤษ It rains cats and dogs

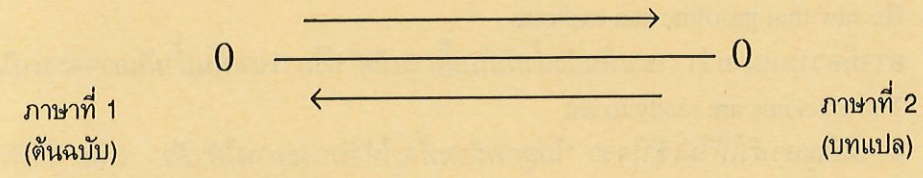
ภาษาฝรั่งเศส It pleut à verse

ภาษาไทย ฝนตกหนักจนลืมหูลืมตาไม่ขึ้น

ความแตกต่างของภาษาเช่นนี้เองทำให้เกิดปัญหาแก่นักแปลจนดูเหมือนว่า จะเป็นอุปสรรคสำคัญในการแปล และทำให้เกิดความที่แตกต่างกันออกไปเกี่ยวกับการแปลในหมู่นักแปลและนักทฤษฎีการแปล

การแปล : การถ่ายทอดภาษาหรือการถ่ายทอดความคิด?

แน่นอนว่าการแปลคือการนำเอาภาษา 2 ภาษาเข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ดังนั้นแรกทีเดียวจึงมีนักทฤษฎีการแปลแนวภาษาศาสตร์กลุ่มหนึ่งได้แก่ MOUNIN[1] และ CATFORD[2] มองว่าการแปล คือการระบุความหมาย ของคำในภาษาหนึ่ง และหาคำที่มีความหมายตรงกันในอีกภาษาหนึ่ง แล้วนำมา เรียงกันในประโยคให้ได้ความหมายใกล้เคียงกันโดยระมัดระวังให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ของอีกภาษาหนึ่ง ทฤษฎีการแปลเช่นนี้ ยึดตัวภาษาเป็นหลัก และมองว่าการแปลเป็นกระบวนการทางภาษา อย่างหนึ่ง สามารถกระทำได้ง่ายๆ ด้วยการเทียบคำที่มีความหมายทางภาษาตรงกันหรือถ่ายภาษาจาก ภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่งได้อย่างอัตโนมัติ

[1] Georges MOUNIN นักภาษาศาสตร์ฝรั่งเศสผู้เขียนหนังสือเรื่อง *"Les problèmes théoriques de la traduction"*, Gallimard, 1963

[2] John C.CATFORD นักภาษาศาสตร์อังกฤษ ผู้เขียนหนังสือเรื่อง *"A Linguistic Theory of Translation, An Esssay in Applied Linguistics,"* Oxford University Press, 1965.

ความคิดเช่นนี้ค่อนข้างจะตรงกับสามัญสำนึกของคนทั่วไปที่เชื่อว่าถ้าหากมีความรู้ทางด้านภาษาดี คือ รู้ความหมายของคำศัพท์ทุกคำและรู้โครงสร้างของประโยคในแต่ละภาษาดีแล้ว จะสามารถถ่ายภาษาได้ทุกภาษา และนักแปลก็มีบทบาทเพียงแต่ผู้สับเปลี่ยนภาษาเท่านั้น ความเชื่อที่ว่าการแปลคือการถ่ายภาษา (code-switching) นี่เองที่สอดคล้องกับความต้องการที่จะถ่ายภาษาด้วยเครื่องมือคอมพิวเตอร์ และเป็นจุดริเริ่มที่ทำให้วิศวกรและนักภาษาศาสตร์ร่วมกันคิดหาวิธีการแปลด้วยเครื่องมือ (MACHINE translation)

ถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นว่าทฤษฎีการแปลที่ยึดภาษาเป็นหลักนี้มีข้อจำกัดอยู่มาก งานแปลที่ได้มาจากการถ่ายภาษาเช่นนี้แม้จะเขียนขึ้นเป็นภาษาที่ถูกต้องใช้ถ้อยคำได้ตรงกับความหมายของคำในต้นฉบับและมีที่วางในประโยค ตรงตามโครงสร้างของภาษาหนึ่งแล้วก็ตาม ก็ไม่อาจสื่อความหมายให้ผู้อ่านบทแปลเข้าใจความชัดเจนสมบูรณ์ได้เนื่องจากมีความแตกต่างของภาษาเป็นอุปสรรค ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากตัวอย่างข้างล่างนี้

ต้นฉบับภาษาอังกฤษ

"The Archduke's murder gave Berlin what appeared to be an excellent occasion for war, *"a gift from Mars"*, as Austrian diplomats said. For some time past, highly placed German statesmen and generals had been in a condition of panic. They had only one realally in Europe, Austria-Hungary; and they were terrified at the rise of their greatest potential enemy, Russia. These two themes return again and again in the documents of July 1914."

ตัวอย่างการถ่ายภาษาหรือการแปลที่ยึดภาษาเป็นหลัก

"การลอบสังหารอาร์ชดยุคนำสิ่งที่ดูเหมือนเป็นโอกาสอันดีเยี่ยมสำหรับการทำสงครามมาให้แก่เบอร์ลิน เป็น *"ของขวัญจากมาร์ส"* ดังที่นักการทูตออสเตรียบางคนกล่าว รัฐบุรุษและนายพลเยอรมันระดับสูงได้ตกอยู่ในสภาพตื่นตระหนกมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว พวกเขามีพันธมิตรที่แท้จริงเพียงประเทศเดียวในยุโรป คือ ออสเตรีย-ฮังการี พวกเขาหวาดกลัวการไต่เต้าของศัตรูแฝงที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของพวกเขาคือรุสเซีย แนวคิดหลักทั้งสองนี้หวนกลับมาซ้ำแล้วซ้ำเล่าในเอกสารของเดือนกรกฎาคม 1914"

นอกจากนี้ในบางครั้งการเทียบคำโดยพิจารณาความหมายของคำตามภาษาเป็นหลักยังไม่สามารถขจัดปัญหาความกำกวม (ambiguity) ของภาษาทั้งในระดับคำและระดับโครงสร้างของประโยคได้ ตัวอย่างเช่น

1. He saw that gasoline can explode.

   อาจมีความหมายว่า *"เขาเห็นถังน้ำมันใบนั้นระเบิด"* หรือ *"เขาเห็นน้ำมันอาจจะระเบิดได้"*

2. The chickens are ready to eat.

   อาจมีปัญหาทำให้ไม่เข้าใจว่า *"ไก่สุกพร้อมที่จะให้รับประทานได้แล้ว"* หรือ *"ไก่หิวและกำลังรอจะกินอาหาร"*

3. She dropped the plate on the table and broke it.

   อาจมีความหมายว่า *"เธอทำจานหล่นลงบนโต๊ะและโต๊ะพัง"* หรือ *"เธอทำจานหล่นแตกบนโต๊ะ"* ซึ่งทำให้สงสัยว่าอะไรเสียหายกันแน่โต๊ะหรือจาน

ปัญหาเหล่านี้ย่อมเกิดขึ้นแน่นอนถ้าหากแปลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์หรือเมื่อผู้แปลมุ่งจะหาความหมาย (ตามภาษา) ของคำแต่ละคำ และแทนคำแต่ละคำนั้นทันทีด้วยคำในอีกภาษาหนึ่งโดยไม่ทำความเข้าใจกับความหมายที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อในข้อความนั้นเมื่อนำคำเหล่านั้นมาใช้

ด้วยเหตุนี้จึงเกิดมีนักทฤษฎีอีกกลุ่มหนึ่งคือ Eugene Nida[3] ชาวอเมริกัน และ Danica Seleskovitch แห่งสถาบัน E.S.I.T. [4] ที่คิดว่า การแปลมิใช่การถ่ายทอดภาษา แต่ควรจะเป็นการถ่ายทอดความคิด หรือสาร (message) ที่ผู้เขียนต้นฉบับต้องการสื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้ออกมาเป็นอีกภาษาหนึ่งให้ผู้อ่านบทแปลได้รับรู้เข้าใจและเกิดอารมณ์ความรู้สึกอย่างเดียวกับผู้อ่านต้นฉบับ ซึ่งการจะสื่อสารความให้ได้ชัดเจนในอีกภาษาหนึ่งให้คนอ่านบทแปลได้เข้าใจตรงกับเจ้าของภาษาที่อ่านต้นฉบับเช่นว่านี้ ผู้แปลจะต้องไม่ติดอยู่กับคำและรูปประโยคในภาษาต้นฉบับ แต่จะต้องนำความคิดที่ผู้เขียนต้องการสื่อในต้นฉบับมาถ่ายทอดเรียบเรียงเป็นภาษาที่ถูกต้องสอดคล้องกับหลักไวยากรณ์ ความนิยมใช้และลักษณะเฉพาะตัวของอีกภาษาหนึ่ง และให้เป็นธรรมชาติตามที่เจ้าของภาษานั้นใช้ เพื่อให้ผู้อ่านบทแปลได้เข้าใจชัดเจนทันทีและตรงกันกับผู้อ่านต้นฉบับที่อ่านภาษาของตัวเอง เกี่ยวกับหลักการนี้ Mariane LEDERER หนึ่งในบรรดานักทฤษฎีล่าม และ นักวิจัย กลุ่ม E.S.I.T. ได้อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า "...การที่บทแปลจะสื่อความหมายให้เป็นที่เข้าใจได้นั้น ก่อนอื่นผู้แปลจะต้องอ่านต้นฉบับให้เข้าใจความเสียก่อน ต่อจากนั้นจึงถ่ายทอดใจความที่เข้าใจได้แล้วนี้ออกมาโดยไม่ติดอยู่กับรูปแบบของภาษาในต้นฉบับ การที่ผู้แปลสามารถอ่านต้นฉบับเข้าใจ มิได้หมายความว่าผู้แปลจะสามารถทำให้ผู้อ่านบทแปลเข้าใจอย่างเดียวกับตนได้เสมอไป หลักสำคัญผู้แปลจะต้องถ่ายทอดความคิดนั้นออกมา ในรูปภาษาใหม่ โดยไม่คำนึงถึงความเหมือนหรือความคล้ายคลึงกับรูปภาษาในต้นฉบับ การพยายามสรรหารูปภาษาใหม่ที่สามารถถ่ายทอดความคิดให้ชัดเจนจนไม่เหลือเค้าของรูปภาษาเดิมนี่เองที่ทำให้ผู้อ่านที่มีโอกาสอ่านเฉพาะบทแปลสามารถเข้าใจความได้ละเอียดถูกต้องชัดเจนเช่นเดียวกับผู้อ่านต้นฉบับในอีกภาษาหนึ่ง"[5]

ถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นว่า การแปลเช่นนี้ยึดการถ่ายทอดความคิดเป็นหลัก กล่าวคือให้ความสำคัญกับความคิดหรือสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อมากกว่าตัวภาษาที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ทฤษฎีการแปลเช่นนี้จึงมองการแปลว่า เป็นกระบวนการทางความคิด มิใช่กระบวนการทางภาษาที่มุ่งถ่ายทอดภาษาหรือเทียบภาษาเป็นหลัก ทั้งนี้เพราะทฤษฎีหลังนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่าความคิดของมนุษย์ทุกคนทุกชาติเป็นสากลและเป็นอิสระจากภาษา มนุษย์มีความคิดคล้ายคลึงกัน คิดตรงกัน แต่เครื่องมือหรือภาษาที่ใช้สื่อความคิดให้เป็นที่เข้าใจนั้นจะแตกต่างกันออกไปตามกลุ่มชน

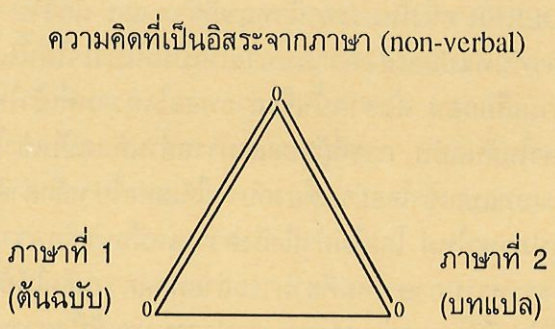
[3] Eugene NIDA ได้เขียนหนังสือร่วมกับ Charles R. TABER เรื่อง *"The Theory and practice of Translation,"* Leiden, E.J. Brill, 1969.

[4] Danica SELESKOVITCH ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับทฤษฎีการแปลร่วมกับ Mariane LEDERER เรื่อง *"Interpréter pour traduire,"* Diddier Eruditon,1984.

[5] "...pour qu'une expression soit intelligible, il faut que la langue que l'on traduit se fasse sens et que celui-ci à son tour s'exprime en dehors de toute référence formelle à la langue originale. Il ne suffit pas de comprendre pour se faire comprendre, il faut délibérément s'exprimer en dehors de toute ressemblance de forme. C'est la recherche d'une expression rendant clairement la pensée qui fera apparaître celle-ci dans toute sa précision à ceux qui ne peuvent l'appréhender qu'au travers de la traduction."(Interpréter pour traduire p.33.)

ด้วยเหตุนี้ยิ่งผู้แปลสามารถจะผละหรือเป็นอิสระจากรูปภาษาในต้นฉบับได้มากเท่าใด โอกาสที่จะสื่อความคิดให้ชัดเจนและถูกต้องตามอัจฉริยะของอีกภาษาหนึ่งก็ยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น เพราะเมื่ออ่านต้นฉบับเข้าใจถึงความคิดของผู้เขียน และไม่ตกเป็นทาสของภาษาในต้นฉบับได้แล้วผู้แปลก็เป็นอิสระที่จะใช้ภาษาที่ตนถนัดเชื่อมโยงกับความคิดนั้น และเรียบเรียงถ่ายทอดออกมาในรูปภาษาที่เป็นธรรมชาติมากที่สุด และสามารถสื่อสารให้ผู้อ่านบทแปลได้รับรู้เข้าใจอย่างเดียงกับผู้อ่านต้นฉบับไม่ผิดเพี้ยน

เนื่องจากทฤษฎีการแปลเช่นนี้เน้นความคิดเป็นหลัก กระบวนการการแปลตามทฤษฎีนี้จึงซับซ้อนและมี ขั้นตอนมากกว่ากระบวนการทางภาษา และจัดว่าเป็นกระบวนการทางความคิดอย่างหนึ่งทั้งนี้เพราะในชั้นต้นผู้แปลจะต้องอ่านภาษาในต้นฉบับให้เข้าใจ จับความคิดที่ผู้เขียนต้องการสื่อให้ได้เสียก่อน ต่อจากนั้นจึงนำความคิดที่มีลักษณะเป็นอิสระจากภาษา (non-verbal) มาสรรหาคำในภาษาอีกภาษาหนึ่งที่ตนถนัดมาถ่ายทอดความคิดให้เป็นที่เข้าใจชัดเจน กระบวนการแปลจึงมีลักษณะดังนี้

การแปลที่มุ่งถ่ายทอดความคิด และมีกระบวนการการแปล เป็นกระบวนการทางความคิดเช่นนี้แหละที่เราเรียกว่าเป็นการแปลอย่างแท้จริง (translation) เพราะการไม่ยึดภาษาเป็นหลักสามารถจะช่วยแก้ปัญหาเรื่องบทแปลสื่อความได้ไม่ตรงกับความในต้นฉบับอันมีสาเหตุมาจากความแตกต่างระหว่างภาษาได้ และขณะเดียวกันการยึดความคิดที่เข้าใจ และต้องการถ่ายทอดเป็นหลักทำให้ผู้แปลได้ตระหนักถึงความแตกต่างของความหมายของคำตามภาษาที่ปรากฏในพจนานุกรม และความหมายจริงของคำที่ผู้เขียนหรือผู้พูดเลือกใช้ ซึ่งจะเปลี่ยนไปตามบริบท (context) หรือตามความต้องการของผู้พูดว่าต้องการสื่อสารให้เป็นที่เข้าใจอย่างไร เพราะผู้แปลจะต้องเข้าใจความคิดของผู้เขียนให้ถูกต้องเสียก่อน จึงจะถ่ายทอดความคิดนั้นออกมาในอีภาษาหนึ่ง ให้ผู้อ่านบทแปลได้เข้าใจได้ด้วยเหตุนี้จะเห็นได้ว่าเมื่อใช้วิธีการแปลที่เป็นกระบวนการทางความคิดแล้ว งานแปลที่สำเร็จออกมาจะเข้าใจง่ายและสื่อความได้ชัดเจนกว่าการถ่ายภาษา ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ต้นฉบับภาษาอังกฤษ

"The Archduke's murder gave Berlin what appeared to be an excellent occassion for war, 'a git from Mars' as Austrian diplomats said. For some time past, highly placed German statesmen and generals had been in a condition of panic. They had only one real ally in Europe, Austria-Hungary; and they were terrified at the rise of their greatest potential enemy, Russia. These two themes return again and again in the documets of July 1914."

ตัวอย่างการถ่ายภาษาหรือการแปลที่ยึดภาษาเป็นหลัก

"การลอบสังหารอาร์ชดยุคนำสิ่งที่ดูเหมือนเป็นโอกาสอันดีเยี่ยมสำหรับการทำสงครามมาให้แก่เบอร์ลิน เป็น *"ของขวัญจากมารส์"* ดังที่นักการทูตออสเตรียบางคนกล่าว รัฐบุรุษและนายพลเยอรมัน ระดับสูงได้ตกอยู่ในสภาพตื่นตระหนกมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว พวกเขามีพันธมิตรที่แท้จริงเพียงประเทศเดียวในยุโรป คือ ออสเตรีย-ฮังการี พวกเขาหวาดกลัวการไต่เต้าของศัตรูแฝงที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของพวกเขาคือ รุสเซีย แนวคิดหลักทั้งสองนี้หวนกลับมาซ้ำแล้วซ้ำเล่าในเอกสารของเดือนกรกฎาคม 1914"

ตัวอย่างการแปล

"การลอบปลงพระชนม์มกุฎราชกุมารแห่งออสเตรียเป็นเสมือนโอกาสทองของเยอรมนีในอันที่จะหาเหตุก่อสงคราม นักการทูตออสเตรียบางคนถึงกับกล่าวเปรียบเหตุการณ์นี้ว่าเป็น *"ของขวัญที่เทพเจ้าแห่งการสงครามประทานมาให้"* เลยทีเดียว ทั้งนี้ในช่วงก่อนหน้ากรณีดังกล่าว เหล่าเสนาบดีและแม่ทัพของเยอรมนีกำลังรู้สึกหวาดวิตกเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุว่าในทวีปยุโรปนั้น เยอรมนีมีเพียงออสเตรีย-ฮังการีที่เป็นพันธมิตรแท้ และในขณะเดียวกันรัสเซียซึ่งมีทีท่าว่าจะเป็นศัตรูที่น่ากลัวที่สุดของเยอรมนีก็กำลังขยายแสนยานุภาพของตนอยู่ ข้อเขียนต่างๆ ที่ปรากฏเป็นหลักฐานในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1914 ล้วนแสดงให้เห็นถึงความหวาดวิตกของเยอรมนีในเรื่องทั้งสองนี้โดยตลอด"

จากตัวอย่างการแปลข้างต้นจะเห็นได้ว่า บทแปลสื่อความได้เข้าใจชัดเจน ทั้งนี้เพราะในการแปลผู้แปลมิได้มุ่งถ่ายทอดตัวภาษาเป็นหลัก หากแต่ได้มุ่งถ่ายทอดความโดยได้ปรับเปลี่ยนภาษาจากภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทยที่เป็นธรรมชาติ ถูกต้องตามหลักภาษาไทยสอดคล้องกับความนิยมใช้และความเคยชินในการรับรู้ของคนไทยตามแบบที่คนไทยผู้เป็นเจ้าของภาษาใช้พูดจาอ่านเขียนกัน ผลที่ได้จึงแตกต่างไปจากบทแปลที่ยึดการถ่ายภาษาในต้นฉบับเป็นหลัก ซึ่งภาษาที่ใช้ในการถ่ายภาษายังมีเค้าภาษาต่างประเทศหรือยังมีลักษณะที่เรียกว่า *"มีกลิ่นนมเนย"*

ในประโยคแรกจะเห็นว่าผู้แปลเลือกแปลคำว่า *"murder"* ในต้นฉบับว่า *"การลอบปลงพระชนม์"* แทนที่จะใช้คำว่า *"การลอบฆ่า"* หรือ *"การลอบสังหาร"* ธรรมดา ทั้งนี้เพราะผู้แปลได้อ่านข้อความที่จะแปลเข้าใจแล้วว่ามีเนื้อความเกี่ยวข้องกับเจ้านายในราชสำนัก คือ Archduke แม้ในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า *"murder"* เหมือนกันไม่ว่าจะกล่าวถึงคนธรรมดาสามัญหรือเชื้อพระวงศ์แต่ผู้แปลตระหนักดีว่าภาษาไทยมีคำราชาศัพท์ใช้สำหรับเจ้านายโดยเฉพาะ เพื่อให้ถูกต้องตามหลักภาษาความนิยมและให้คงความเป็นธรรมชาติตามที่คนไทยพูดหรือรับรู้ ผู้แปลจึงต้องเลือกใช้คำราชาศัพท์ว่า *"การลอบปลงพระชนม์"* ให้เหมาะสมกับตำแหน่ง Archduke ซึ่งเป็นตำแหน่งองค์รัชทายาทของออสเตรียเทียบเท่ากับตำแหน่งมกุฎราชกุมารของไทย ในการแปลคำว่า *"Archduke"* ก็เช่นเดียวกันผู้แปลอาจแปลทับศัพท์ว่า *"อาร์ชดยุค"* ได้ หากตำแหน่งนั้นเป็นที่รู้จักและเข้าใจกันดีในหมู่คนไทยว่าหมายถึงตำแหน่งองค์รัชทายาท หรือมกุฎราชกุมาร เช่นเดียวกับที่เรานิยมแปลคำ *"Sir"* ว่า *"เซอร์"* หรือ *"ท่านเซอร์"* แต่ในกรณีนี้ผู้แปลเล็งเห็นว่าคำว่า *"Archduke"* เป็นคำค่อนข้างโบราณใช้ในสมัยที่ประเทศออสเตรียยังปกครองระบอบกษัตริย์ ปัจจุบันไม่ได้เรียกใช้กันอีกแล้วยกเว้นในหนังสือประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เพราะประเทศออสเตรียได้เปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยมานานแล้ว

อาจมีผู้อ่านบทแปลหลาย ท่านไม่คุ้นเคยและไม่เข้าใจ จึงต้องใช้คำเรียกตำแหน่งที่เสมอกันของไทยว่า *"มกุฎราชกุมาร"* และขยายความ ด้วยคำว่า "แห่งออสเตรีย" ให้ชัดเจน

ส่วนวลี *"excellent occasion for war"* นั้น ถ้าแปลโดยยึดภาษาเป็นหลักก็อาจแปลได้ว่า *"โอกาสอันดีเยี่ยมหรือโอกาสอันวิเศษสำหรับสงคราม"* แต่จะไม่สื่อความชัดเจนเพราะคนไทยเคยชินกับภาษาไทยว่า *"โอกาสอันดี" "โอกาสเหมาะ"* หรือ *"โอกาสทอง"* ในที่นี้ผู้แปลเลือกแปลว่า *"โอกาสทอง"* เพราะบริบทชี้บ่งว่าเป็นโอกาสที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดที่จะบันดาลผลประโยชน์ให้อย่างมหาศาล และเป็นโอกาสที่เยอรมนีรอคอยมานานแล้วต้องหยิบฉวยไว้อย่างพลาดไม่ได้ คำว่า *"โอกาสทอง"* จึงเหมาะสมเพราะน้ำหนักของคำเทียบเท่าได้กับคำว่า *"excellent"* ในต้นฉบับแม้ว่าไม่มีพจนานุกรมฉบับใดจะเขียนบอกไว้ ว่า *"excellent"* มีความหมายว่า *"ทอง"* ก็ตาม ตรงกันข้ามหากแปลว่า *"โอกาสอันดี"* หรือ *"โอกาสเหมาะ"* แม้จะถูกต้องตามภาษาไทย แต่เมื่อใช้ในที่นี้จะทำให้ความในบทแปลมีน้ำหนักอ่อนไป ไม่เท่ากับน้ำหนักความในต้นฉบับ ทำนองเดียวกันการที่จะแปล *"for war"* ว่า *"สำหรับสงคราม"* ตามตัวภาษาในต้นฉบับก็จะไม่ชัดเจนในความรับรู้ของคนไทย ต้องขยายความให้ชัดเจนว่าสำหรับทำสงคราม หรือยุติสงครามอย่างใดอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ผู้แปลอ่านต้นฉบับภาษาอังกฤษเข้าใจแล้ว และตระหนักดีว่าตนกำลังแปลเอกสารทางประวัติศาสตร์ จึงเรียบเรียงเป็นสำนวนไทยที่เหมาะสมว่า *"ในอันที่จะหาเหตุก่อสงคราม"*

ส่วนสำนวนภาษาอังกฤษที่ว่า *"A gift from Mars"* นั้นหากผู้แปลจะแปลตรงตัวว่า *"ของขวัญจากมาร์ส"* ก็น่าจะได้เพราะถูกต้องตามหลักภาษาทุกอย่าง แต่เนื่องจากผู้แปลพิจารณาแล้วว่าคำว่า *"มาร์ส"* ในภาษาไทยจะไม่สื่อความให้ผู้อ่านบทแปลเข้าใจได้ดีเท่ากับเจ้าของภาษาอังกฤษผู้อ่านต้นฉบับ หรือชาวยุโรปที่รู้จัก Mars ดี ทั้งนี้เพราะผู้อ่านไทยจำนวนมากอาจขาดความรู้เกี่ยวกับอารยธรรมตะวันตก ทำให้ไม่เข้าใจสาระของการเปรียบเทียบนี้จึงต้องขยายความให้ผู้อ่านที่ไม่รู้จักว่า Mars เป็นใครได้เข้าใจชัดเจน *"ของขวัญที่มาร์สผู้เป็นเทพเจ้าแห่งการสงครามประทานมาให้"* หรือ *"ของขวัญที่เทพเจ้าแห่งการสงครามประทานมาให้"* ในที่นี้ผู้แปลเลือกสำนวนหลังเนื่องจากเห็นว่าไม่จำเป็นที่ผู้อ่านไทยจะต้องทราบหรือจดจำชื่อเทพเจ้าองค์นี้ เพราะต้นฉบับที่แปลมิได้เขียนขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่จะให้ความรู้หรือแนะนำให้ผู้อ่านรู้จักเทพเจ้าของกรีกแต่อย่างใด ตรงกันข้ามผู้เขียนต้นฉบับอ้าง ชื่อ Mars ขึ้นมาเพียงแค่ต้องการเปรียบเทียบการลอบปลงพระชนม์มกุฎราชกุมาร แห่งออสเตรียว่า เป็นของขวัญที่เทพเจ้าแห่งการสงครามประทานมาให้เท่านั้น อนึ่งสำนวนนี้หากผู้แปลจะแปลว่า *"ของขวัญจากเทพเจ้าแห่งการสงคราม"* ก็คงจะไม่ผิดหลักไวยากรณ์แต่อย่างใด แต่ความนิยมใช้ในภาษาไทยทำให้ผู้แปลเลือกใช้ให้สละสลวยเป็นธรรมชาติตามที่คนไทยนิยมพูดว่า *"ของขวัญที่เทพเจ้าแห่งการสงครามประทานมาให้"* โดยเฉพาะต้องใช้คำว่า *"ประทาน"* ไม่ใช่ว่า *"มอบ"* หรือ *"ส่ง"* เพราะเกี่ยวข้องกับเทพเจ้าจึงต้องใช้ราชาศัพท์

ประโยคที่ 2 ในต้นฉบับไม่มีคำสันธานเชื่อมกับประโยคที่ 1 บอกสาเหตุ ทั้งนี้เพราะในภาษาอังกฤษ ประโยค 2 ประโยค ที่อยู่ติดกันสามารถแสดงความเกี่ยวพันเชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผลกันได้เนื่องจากข้อความในประโยคบ่งบอกไว้เป็นนัยและเข้าใจได้ (implicite) แต่ในภาษาไทยถ้าผู้แปลคงรูปแบบตามภาษาอังกฤษไว้ ความจะไม่ชัดเจน ภาษาไทยบังคับให้ต้องใส่คำว่า *"ทั้งนี้"* เข้าไปขยายความแสดงเหตุผลให้ชัดเจน เพื่อให้ความกระชับกับข้อความข้างต้น

ส่วน *"For some time past"* ก็เช่นเดียวกัน หากแปลว่า *"เป็นระยะเวลาหนึ่ง"* แล้วตามรูปภาษาเดิม ก็จะไม่ได้ความชัดเจน ภาษาไทยนิยมพูดว่า *"ในช่วงก่อนหน้านี้"* ซึ่งจะต้องบอกให้ชัดเจนอีกว่า ก่อนหน้าอะไร จึงต้องขยายความว่า *"ในช่วงก่อนหน้ากรณีดังกล่าว"* ซึ่งหมายถึงก่อนหน้าที่จะมีการลอบปลงพระชนม์ หรือก่อนหน้าที่โอกาสทองจะมาถึง

ในทำนองเดียวกัน *"highly placed German statemen and generals"* ถ้าแปลโดยยึดภาษาเป็นหลักก็ตรงกับภาษาไทยว่า *"รัฐบุรุษ และนายพลเยอรมันระดับสูง"* แต่ในที่นี้บริบทในต้นฉบับบ่งบอกไว้ชัดเจนว่า กล่าวถึงเยอรมันสมัยที่ยังมีการปกครองระบอบกษัตริย์และมีราชสำนัก เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริงและกับรูปแบบการปกครองในสมัยโบราณที่คนไทยเรียกตำแหน่งขุนนางที่เป็นพลเรือนระดับสูงกว่า *"เสนาบดี"* และผู้นำทางทหารระดับสูงว่า *"แม่ทัพ"* ผู้แปลจึงต้องเลือกแปลว่า *"เสนาบดีและแม่ทัพของเยอรมนี"* เพื่อให้ผู้อ่านบทแปลที่เป็นคนไทยเข้าใจได้

ประโยคที่ 3 ก็เช่นเดียวกัน ผู้เขียนต้นฉบับภาษาอังกฤษไม่ใช้คำสันธานเชื่อมประโยคบอกสาเหตุ แต่ในภาษาไทยหากไม่มีคำสันธานเชื่อมบอกสาเหตุย้ำให้ชัดเจนอีกครั้งความจะไม่กระชับ ผู้แปลจึงต้องเลือกหาคำเชื่อมบอกสาเหตุเดิมให้ชัดเจนว่า *"ด้วยเหตุว่า"* ส่วนข้อความ *"The rise of their greatest potential enemy"* ในต้นฉบับหากแปลตรงๆ ว่า *"การไต่เต้าของศัตรูแฝงที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของพวกเรา"* จะไม่เป็นภาษาไทย และไม่สื่อความหมายอันใด คำว่า *"the rise"* ปกติหมายถึง *"การขึ้น" "การโผล่ขึ้น" "การงอกงาม"* ในบริบทนี้ หมายถึง *"การเจริญเติบโต"* การเพิ่มขึ้นในแง่พละกำลังหรือความเข้มแข็งมั่นคง ความเป็นปึกแผ่นทางทหาร ส่วนคำ *"potential"* แปลตามรูปศัพท์ในภาษาได้ว่า *"แฝง"* หรือ *"ความสามารถที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน"* แต่โดยความในบริบทนี้บอกถึงสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้ หรืออาจเป็นไปได้ และคำว่า *"the greatest enemy"* อาจหมายความตามรูปภาษาว่า *"ศัตรูที่ยิ่งใหญ่ที่สุด"* ก็จริง แต่ในกรณีที่พูดถึงศัตรู ภาษาไทยไม่นิยมใช้ว่า *"ศัตรูที่ยิ่งใหญ่ที่สุด"* แต่จะพูดว่า *"ศัตรูที่น่ากลัวที่สุด"* ดังนั้นเพื่อให้ผู้อ่านไทยเข้าใจความในต้นฉบับได้ดี ผู้แปลจึงเลือกใช้ภาษาไทยที่สื่อความหมายชัดเจนแบบไทยๆ ว่า *"รุสเซียซึ่งมีทีท่าว่าจะเป็นศัตรูที่น่ากลัวที่สุดของเยอรมนีก็กำลังขยายแสนยานุภาพของตนอยู่"*

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการแปลประโยคที่ 3 นี้ เพื่อคงความเดิมของต้นฉบับไว้ให้ครบถ้วน ผู้แปลจำต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประโยคเดิมในต้นฉบับ และเรียบเรียงคำและวางรูปประโยคใหม่เป็นภาษาไทย ที่เป็นธรรมชาติสอดคล้องกับอัจฉริยะของภาษาไทยและการรับรู้ของคนไทย

ประโยคสุดท้าย หากยึดภาษาเป็นหลักและแปลว่า *"แนวคิดหลักทั้งสองนี้หวนกลับมาซ้ำแล้วซ้ำเล่าในเอกสารของเดือนกรกฎาคม 1914"* จะไม่สื่อความให้ผู้อ่านเข้าใจได้ ซ้ำยังกำกวมวกวนไม่กระจ่าง ผู้แปลจึงต้องแปลให้ชัดเจนและสื่อความเชิงประวัติศาสตร์ให้เหมาะกับลักษณะของต้นฉบับว่า *"ข้อเขียนต่างๆ ที่ปรากฏเป็นหลักฐานในเดือนกรกฎาคม"* และเติมคำว่า *"ค.ศ."* หน้า 1914" เพื่อให้เป็นที่เข้าใจว่ามิใช่พุทธศักราช

ส่วน *"these two themes"* นั้น จริงอยู่ที่คำว่า theme เป็นคำที่คนส่วนใหญ่รู้จักในความหมายว่า *"แนวคิดหลัก"* หรือ *"ประเด็น"* แต่เมื่อนำมาใช้ในที่นี้จะไม่เหมาะและทำให้ความคลาดเคลื่อนทำให้คิดไปถึงแนวคิดหลักในงานวรรณคดี หรือประเด็นบทความ ในที่นี้จึงต้องแปลให้ชัดเจนว่า *"ในเรื่องทั้งสองนี้"* ซึ่งหมายถึงสาเหตุ 2 อย่างที่ทำให้เยอรมันหวาดวิตกได้แก่ การที่ตนมีพันธมิตรเพียง

ประเทศเดียว และการที่รุสเซียแสดงทีท่าว่าเป็นศัตรูที่น่ากลัว ท้ายที่สุดสำนวนในต้นฉบับที่ว่า *"return again and again"* ก็สามารถแปลให้ได้ความเป็นภาษาไทยที่กระชับและมีน้ำหนักเท่าเทียมกับภาษาในต้นฉบับว่า *"ล้วนแสดงให้เห็น...โดยตลอด"*

การวิเคราะห์บทแปลดังกล่าวนี้ จะช่วยชี้ให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นว่า การแปลที่แท้จริงนั้น ย่อมมิใช่การถ่ายภาษา หรือเป็นแค่กระบวนทางภาษาอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการทางความคิดที่สลับซับซ้อนกว่านั้น เพราะในการแปลผู้แปลไม่อาจจำกัดบทบาทของตนเองอยู่แค่ผู้สับเปลี่ยนภาษาอย่างเดียวกับเครื่องคอมพิวเตอร์ แต่ผู้แปลจะต้องระดมความรู้ความเชี่ยวชาญในเชิงภาษาและความรอบรู้ในด้านเนื้อหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในต้นฉบับ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ทางวิชาการ วัฒนธรรม อารยธรรม หรือความรู้ทั่วไปเข้าช่วยศึกษาวิเคราะห์ต้นฉบับให้เข้าใจถูกต้องเสียก่อน แล้วจึงนำความรู้ความเชี่ยวชาญในอีกภาษาหนึ่งมาถ่ายทอดความคิดความเข้าใจนั้นให้ผู้อ่านบทแปลที่ไม่มีโอกาสอ่านต้นฉบับได้สามารถรับรู้และเข้าใจอย่างเดียวกัน ทั้งนี้ผู้แปลจะต้องคำนึงถึงพื้นฐาน ความรู้ทางด้านเนื้อหาซึ่งนอกเหนือไปจากความรู้ด้านภาษาและความสามารถในการรับรู้ของผู้อ่านบทแปลเป็นสำคัญอีกด้วย เพื่อให้การส่งและรับสารเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่เข้าใจได้

สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ขาดมิได้ในกระบวนการการแปล ก็คือ การปรับเปลี่ยนรูปภาษา บทแปลจะสื่อความได้ดีก็ต่อเมื่อผู้แปลผละจากรูปภาษาเดิมในต้นฉบับได้มากที่สุด ยิ่งผู้แปลละทิ้งรูปภาษาเดิมในต้นฉบับได้มากเท่าใด โอกาสที่จะได้ใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญในอีกภาษาหนึ่งถ่ายทอดความคิด ให้เป็นธรรมชาติอย่างเจ้าของภาษาก็มีมากขึ้นเท่านั้น และเมื่อนั้นผลงานแปลก็จะสมบูรณ์และมีคุณภาพไม่แพ้งานเขียน และผู้อ่านก็คงแทบจะไม่รู้สึกว่าตนกำลังอ่านบทแปล

ความรู้ทางด้านภาษาที่จำเป็นในกระบวนการการแปล

จะเห็นได้ว่าแม้การแปลจะเป็นกระบวนการทางความคิด ภาษาก็เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องอยู่ถึง 2 ภาษา และในขั้นตอน 2 ขั้นตอนของการแปล คือในจุดเริ่มต้นหรือในขั้นตอนที่ผู้แปลจะต้องทำความเข้าใจกับต้นฉบับ และในจุดสุดท้ายหรือในขั้นตอนการถ่ายทอดความคิดจากต้นฉบับออกมาเป็นอีกภาษาหนึ่ง ดังนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นยังอยู่ที่ว่าความรู้ด้านภาษาอะไร จะเข้ามามีบทบาทในขั้นตอนใดอย่างไร นั่นก็คือต้องตอบคำถามเสียก่อนว่า การแปลที่ดีควรจะแปลจากภาษาต่างประเทศ มาเป็นภาษาแม่หรือจากภาษาแม่เป็นภาษาต่างประเทศ หรือจากภาษาต่างประเทศหนึ่งเป็นภาษาต่างประเทศอีกภาษาหนึ่ง

ถ้าหากผู้แปลมีความรู้ด้านภาษาทั้ง 2 ภาษาดีเท่าเทียมกัน ก็คงจะสามารถแปลกลับไปกลับมาจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่งได้อย่างง่ายดายโดยไม่ต้องกังวลว่าจะไม่เข้าใจความคิดของผู้เขียนในต้นฉบับ หรือถ่ายทอดความคิดจากต้นฉบับออกมาเป็นอีกภาษาหนึ่งให้เข้าใจชัดเจนเป็นธรรมชาติไม่ได้ แต่ในแง่ความเป็นจริงแล้วเป็นการยากมากที่จะมีผู้ใดสามารถรอบรู้ภาษา 2 ภาษาดีทัดเทียมกัน แม้ผู้ที่พูดภาษา 2 ภาษามาตั้งแต่กำเนิด ก็ย่อมที่จะถนัดภาษาหนึ่งมากกว่าอีกภาษาหนึ่ง เนื่องจากเราไม่อาจใช้ภาษา 2 ภาษาพร้อมๆ กันได้ อีกประการหนึ่งนักภาษาศาสตร์ได้วิเคราะห์แล้วว่า มนุษย์เราสามารถจะอ่านฟัง และเข้าใจภาษาต่างประเทศได้ทัดเทียม หรือใกล้เคียงกับเจ้าของภาษา แต่เราจะไม่มีวันถ่ายทอดความคิดหรือพูดและเขียน ได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน และเป็นธรรมชาติในภาษาอื่นใดได้ดียิ่งไปกว่าภาษาแม ทั้งนี้เพราะ การฟัง การอ่าน เป็นทักษะที่เกี่ยวกับการรับรู้หรือความเข้าใจ

(compétence passive) ส่วนการพูดการเขียนเป็นทักษะที่เกี่ยวกับการแสดงออก (compétence active) ยิ่งกว่านี้ภาษายังมีระดับความยากง่ายในตัวของมันเอง คำศัพท์และไวยากรณ์เป็นความรู้พื้นฐานเบื้องต้น ซึ่งทุกคนสามารถจะเรียนรู้ได้ใกล้เคียงกับเจ้าของภาษาไม่ว่าจะเป็นภาษาใด แต่ความรู้เรื่องสำนวนโวหารและแนวการใช้ภาษา (style) เป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละภาษาซึ่งยากและซับซ้อนมีแต่เจ้าของภาษาเท่านั้นที่จะเข้าใจและใช้ได้อย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ทฤษฎีการแปลที่ยึดการถ่ายทอดความคิดเป็นหลัก จึงเน้นว่าการแปลที่ดีนั้นควรจะต้องแปลจากภาษาต่างประเทศเป็นภาษาแม่ เพราะเชื่อว่าการจะถ่ายทอดความคิดให้ได้สมบูรณ์ชัดเจนครบถ้วน และในรูปภาษาที่เป็นธรรมชาติได้มากที่สุดนั้นสามารถจะกระทำได้อย่างเต็มที่ก็เฉพาะในภาษาแม่เท่านั้น ดังนั้น นอกจากนักแปลจะต้องเป็นผู้ที่รู้ภาษาแม่และภาษาต่างประเทศอย่างดีแล้ว การแปลให้ได้ดีควรจะแปลจากภาษาต่างประเทศเป็นภาษาแม่เท่านั้นอีกด้วย หากจำเป็นต้องแปลจากภาษาแม่เป็นภาษาต่างประเทศควรจะมีเจ้าของภาษาต่างประเทศนั้นร่วมแปลด้วยทุกครั้งแต่ไม่ควรแปลจากภาษาต่างประเทศหนึ่งเป็นอีกภาษาต่างประเทศหนึ่งเป็นอันขาด

บทบาทของความรู้ด้านภาษาต่างประเทศในกระบวนการการแปล

ความรู้ด้านภาษาต่างประเทศมีบทบาทสำคัญ ในขั้นตอนแรก คือ ขั้นตอนการทำความเข้าใจต้นฉบับ (compréhension) เพราะช่วยให้ผู้แปลอ่านต้นฉบับได้โดยไม่มีปัญหาทางภาษา และสามารถเข้าใจความคิดที่ผู้เขียนต้องการสื่อได้ ความรู้ด้านภาษาต่างประเทศที่กล่าวถึงนี้มิใช่เป็นเพียงการเข้าใจความหมายของคำทางภาษาและโครงสร้างประโยคเท่านั้น แต่ผู้แปลจะต้องเข้าใจถึงความหมายของคำตามที่ผู้เขียนต้นฉบับเจตนาใช้จริงๆ ในบริบทนั้นๆ รวมทั้งความหมายแฝง และความละเอียดอ่อนของภาษา นอกจากนี้ยังต้องเข้าใจคำศัพท์ยากๆ ที่อาจจะไม่ค่อยได้พบเห็นบ่อยนักคำศัพท์เฉพาะด้านหรือคำศัพท์เทคนิคต่างๆ ยิ่งกว่านั้นผู้แปลควรจะรู้ภาษาดีพอที่จะเข้าถึงแนวการใช้ภาษา (style) ในต้นฉบับ ว่าเป็นแนวการใช้ภาษาแบบหนังสือพิมพ์ โฆษณา ตำรา วิชาการ สุนทรพจน์ การเมือง หรือแนววรรณกรรม ตลอดจนสามารถจับน้ำเสียง (tone) ของผู้เขียนได้ว่าต้องการจะถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกเช่นใด

นอกจากจะมีความรู้ทางด้านภาษาต่างประเทศดีถึงขั้นดังกล่าวแล้ว ผู้แปลยังจะต้องมีทักษะในการอ่าน และเป็นนักอ่านที่ดี กล่าวคือต้องสามารถเข้าใจภาษาในต้นฉบับได้ในระดับที่สูงกว่าหน่วยคำและโครงสร้าง โดยต้องเข้าใจหน่วยความ (unité de sens) หรือประเด็นความคิดต่างๆ ที่ผู้เขียนเชื่อมโยงในต้นฉบับอย่างต่อเนื่อง เป็นเหตุเป็นผล หรือโต้แย้งกันตามลำดับขั้นตอน เพื่อชักนำผู้อ่านให้เข้าถึงสิ่งที่เขาต้องการสื่อ นั่นหมายความว่าความรู้ด้านภาษาต่างประเทศของผู้แปลจะต้องดีพอที่จะวิเคราะห์บทอ่านของต้นฉบับ ทั้งในระดับโครงสร้างของบทความ และวิธีการลำดับขั้นตอนการสื่อความคิดของผู้เขียนได้ จนสามารถเข้าใจความคิดของผู้เขียนต้นฉบับโดยตลอด ประหนึ่งได้เข้าไปนั่งอยู่ในใจของผู้เขียนขณะที่กำลังเขียนต้นฉบับอยู่ การที่จะเข้าถึงความคิดได้แจ่มแจ้งเช่นนี้ขณะที่อ่านต้นฉบับ ผู้แปลจะต้องติดตามความคิดของผู้เขียน (ในต้นฉบับ) อย่างใกล้ชิด นั่นคือ ต้องคิดหาเหตุผล และตั้งคำถามกับต้นฉบับอยู่ตลอดเวลาว่าเพราะเหตุใด ทำไม อย่างไร ผู้เขียนจึงกล่าวเช่นนี้ หรือคิดอย่างนี้หากเมื่อใดหาเหตุผลไม่ได้หรือเหตุและผลขัดแย้งกันเอง ก็แสดงว่ายังจับความคิดของผู้เขียนในต้นฉบับไม่ได้ เนื่องจากอาจยังมีปัญหาด้านภาษาอยู่ จึงยังไม่ควรลงมือแปล

บทบาทของความรู้ด้านภาษาแม่ในกระบวนการการแปล

ความรู้ด้านภาษาแม่ มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการขั้นสุดท้ายคือขั้นตอนการถ่ายทอดความคิด (réexpression) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สวนทางกับขั้นตอนแรก หากในขั้นตอนแรกผู้แปลทำตนเป็นนักอ่านภาษาต่างประเทศที่ดีเพื่อให้เข้าใจถึงความคิดที่ผู้เขียนต้นฉบับเขียนไว้เป็นภาษาต่างประเทศ ในขั้นตอนหลังผู้แปลจะเปลี่ยนมารับบทนักเขียนที่ดีในภาษาแม่ของตนเพราะในขั้นตอนนี้ หน้าที่ของผู้แปลก็คือพยายามถ่ายทอดความคิดของผู้เขียนในต้นฉบับ ออกมาเป็นภาษาแม่โดยมิให้มีเค้าภาษาต่างประเทศเหลืออยู่เลย และให้เป็นภาษาที่สละสลวยเป็นธรรมชาติประหนึ่ง ผู้แปลเป็นนักเขียนที่กำลังถ่ายทอดความคิดของตนเอง และกำลังเขียนเป็นภาษาแม่อยู่กระนั้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านงานแปลเข้าใจทันที และรับรู้ตรงกันกับผู้อ่านต้นฉบับและมีความรู้สึกประหนึ่งกำลังอ่านงานที่มิใช่งานแปล การที่จะทำเช่นนี้ได้ผู้แปลจะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้และเชี่ยวชาญในการใช้ภาษาแม่ของตนเป็นอย่างดี นอกจากจะต้องรอบรู้คำศัพท์ทั่วไปและคำศัพท์ประเภทต่างๆ ในภาษาแม่ดีแล้ว ยังต้องสามารถรู้จักเลือกสรร และเฟ้นหาคำในภาษาแม่มาเรียบเรียงให้เป็นรูปภาษาที่สละสลวยเป็นธรรมชาติถูกต้องตามหลักภาษาและความนิยมใช้ อีกทั้งจะต้องให้สามารถสื่อความหมายได้ตรงกับต้นฉบับอีกด้วย นอกจากนี้ผู้แปลจะต้องทราบด้วยว่าคำสำนวนและรูปประโยคในภาษาแม่ของตนกินความกระชับเท่ากับในภาษาต้นฉบับ หรือยังบกพร่องในการสื่อความเพียงใด เมื่อไหร่ตอนใดจะต้องพลิกแพลงรูปประโยค หรือหาคำมาขยายความให้ชัดเจนในภาษาแม่ เช่นบางครั้งอาจจะต้องเติมคำบุรพบท คำสันธาน หรือคำเชื่อมประโยคที่แสดงเหตุ แสดงผล หรือความขัดแย้ง เข้ามาช่วยให้ความกระชับ เช่นเดียวกับความในต้นฉบับ ประการสำคัญที่สุดผู้แปลจะต้องมีความสามารถที่จะใช้ภาษาแม่สื่อความคิดออกมาได้อย่างเป็นระบบอย่างมีขั้นตอนตามลำดับความคิดที่สอดคล้องกับการรับรู้และวิธีการคิดหาเหตุผลของผู้อ่านบทแปล เช่นบางครั้งต้นฉบับกล่าวถึงสาเหตุก่อนผล ในภาษาไทยอาจจะต้องบอกผลก่อนแล้วอธิบายสาเหตุทีหลัง การแบ่งความและการแบ่งย่อหน้าก็อาจจะไม่ตรงกับต้นฉบับ เช่นภาษาต่างประเทศในต้นฉบับ 1 ประโยค อาจต้องแปลเป็นภาษาไทย 3 ประโยค หรือต้นฉบับมี 3 ย่อหน้าในบทแปลภาษาไทยอาจต้องแบ่งย่อหน้า 4-5 ย่อหน้า หรืออาจจะแค่ 2 ย่อหน้าเป็นต้น วิธีการสื่อความคิดให้สอดคล้องกับอัจฉริยะของภาษาและความเคยชินในการรับรู้ของผู้อ่านแปลนี้ค่อนข้างจะเป็นปัญหายุ่งยากสำหรับผู้ที่เพิ่งจะเริ่มแปล แต่สำหรับนักแปลอาชีพแล้วขั้นตอนเหล่านี้จะเป็นไปอย่างรวดเร็วและง่ายดาย จนผู้แปลเองแทบไม่สังเกตว่าตนกำลังดำเนินการแปลอย่างมีกระบวนการในขั้นตอนสุดท้ายนี้อยู่

การถ่ายทอดความคิดของผู้เขียนในต้นฉบับออกมาเป็นภาษาแม่ให้ผู้อ่านบทแปลเข้าใจนี้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการการแปลอาจพูดได้ว่าสำคัญกว่าการใช้ความรู้ภาษาต่างประเทศทำความเข้าใจต้นฉบับเสียอีก เพราะเป็นกระบวนการการแปลขั้นสุดท้าย (ในทางปฏิบัติอาจไม่ใช่ขั้นสุดท้ายจริงๆ เพราะหลังจากแปลแล้ว ผู้แปลจะต้องผ่านไปยังกระบวนการตรวจสอบด้วยการทวนกลับมาทบทวนอ่านบทแปลของตนใหม่โดยไม่ต้องดูต้นฉบับ ภายหลังจากที่ได้แปลเสร็จสิ้นไปแล้วหรือหลังจากได้เว้นระยะเวลาไว้ช่วงหนึ่งแล้ว เพื่อตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน ทั้งด้านความ และภาษาและแก้ไขอีกครั้ง)เพราะแม้ผู้แปลจะได้ทำความเข้าใจต้นฉบับอย่างดีแล้ว หากไม่สามารถสื่อความหมายให้ผู้อ่านงานแปลเข้าใจได้เพราะบกพร่องทางภาษาในเรื่องหนึ่งเรื่องใด งานแปลก็ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายในการถ่ายทอดความคิดได้ และไร้คุณค่าไปโดยสิ้นเชิง

ปัญหาที่เกิดจากความบกพร่องด้านภาษาของผู้แปลในกระบวนการการแปล

จากการวิเคราะห์บทบาทของภาษาในกระบวนการแปลข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้แปลจะต้องมีความรู้ด้านภาษาดีทั้งสองภาษา โดยจะต้องอ่านภาษาต่างประเทศได้เข้าใจตลอดและจะต้องเขียนภาษาแม่ได้อย่างดี นั่นก็คือ ผู้แปลจะต้องเป็นทั้งนักอ่านและนักเขียนในขณะเดียวกัน จะอ่านภาษาต่างประเทศได้ดีอย่างเดียว หรือเขียนเป็นภาษาแม่ได้ดีอย่างเดียวไม่ได้ การบกพร่องในทักษะหนึ่งทักษะใด หรือในภาษาหนึ่งภาษาใดจะมีผลทำให้บทแปลสื่อความหมายไม่ได้ หรือสื่อได้ไม่ชัดเจน ทั้งนี้เพราะเมื่อไม่สามารถเข้าใจต้นฉบับ ไม่ว่าจะเป็นคำศัพท์ โครงสร้างของประโยคหรือความที่ผู้เขียนต้องการสื่อ ผู้แปลมักจะยึดติดกับตัวภาษาในต้นฉบับ และหันมาถ่ายทอดภาษาแทนที่จะถ่ายทอดความคิด ซึ่งยิ่งทำให้การสื่อความหมายภาษาแม่ไม่ชัดเจนมากขึ้น และผู้อ่านจะยิ่งอ่านไม่เข้าใจ บางครั้งนักแปลมีความรู้ภาษาต่างประเทศดีพอสามารถอ่านและเข้าใจความคิดในต้นฉบับได้อย่างถูกต้อง แต่เนื่องจากไม่สันทัดภาษาแม่ จึงไม่อาจถ่ายทอดความคิดที่เข้าใจแล้วนั้นเป็นภาษาแม่ที่ดีให้ผู้อ่านงานแปลเข้าใจได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนได้แก่การแปลตำราทางวิชาการโดยผู้ที่รู้ภาษาต่างประเทศดีเคยศึกษาในต่างประเทศมาเป็นเวลานานมีความรู้ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพของตนเป็นอย่างดี เช่น แพทย์ นักเศรษฐศาสตร์ นักวิชาการที่เป็นนักแปลเหล่านี้ สามารถเข้าใจตำราการแพทย์ หรือบทความวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ เป็นอย่างดีเยี่ยม แต่เนื่องจากไม่มีทักษะด้านการเขียนภาษาแม่ ผลงานแปลที่ผลิตออกมาจึงสื่อความเป็นที่เข้าใจไม่ได้ บางครั้งแม้กระทั่ง แพทย์หรือนักเศรษฐศาสตร์ด้วยกันเองก็ยังอ่านไม่เข้าใจหรือเข้าใจไม่ตรงกัน

ตัวอย่างที่ยกมาข้างล่างนี้ ชี้ให้เห็นข้อบกพร่องต่าง ๆ กันทางภาษาของผู้แปล

1. *"อีกสักสองสามนาทีจากนั้น อิลิซาเบธก็ขอตัว แสงแดดยามบ่ายเต้นพลิ้วอยู่บนพงดอกไม้ป่า ซึ่งเรียงรายตามสองข้างทางเดินนำไปยังบังกาโลว์ที่มินจัดไว้ให้เธอ ตรงไหนสักแห่งภายในจิตใต้สำนึกของเธอ สังเกตออกถึงความสงบของดอกเซคเกอร์บลุมอันสดใสพวกกุหลาบ และดอกลูกเกด"* [8]

ข้อความนี้ก่อให้เกิดความงงงันแก่ผู้อ่าน เนื่องจากในที่นี้ผู้เขียนกำลังบรรยายความรู้สึกของตัวละครขณะชมความงามของธรรมชาติ สิ่งที่ทำให้ผู้อ่านฉงนก็คือ ข้อความที่ขีดเส้นใต้สื่อความไม่ชัดเจนและจับความไม่ได้ ยิ่งเมื่อกล่าวถึงดอกไม้ก็ไม่น่าจะมี *"ดอกลูกเกด"* เพราะแท้จริงแล้ว ลูกเกดหมายถึงผลองุ่นแห้ง จึงเป็นไปไม่ได้ที่จะมีดอกลูกเกดตัวอย่างนี้ชี้ให้เห็นว่าผู้แปลคงไม่รู้ศัพท์ ไม่มีความรู้เรื่องดอกไม้ และไม่ได้หยุดคิด หรือ ทำความเข้าใจกับต้นฉบับให้ดีพอก่อนแปล

เมื่อพลิกกลับไปดูต้นฉบับก็จะเห็นว่าเป็นจริง เช่น สันนิษฐาน เนื่องจากต้นฉบับมีข้อความดังนี้ *"Somewhere in her subconscious she exprienced a sense of calm observing the brilliant checkerblooms, the wood roses, the flowering currant hedges."* ซึ่งน่าจะหมายความว่า *"หญิงสาวรู้สึกว่าจิตใจของเธอยังเกิดความสงบ หรือหญิงสาวรู้สึกถึงความสงบที่ยังเกิดขึ้นภายในจิตใจของเธอขณะที่มองดูดอกเช็ดเกอร์ บลูมที่สดใส ดอกกุหลาบป่าและดอกเบอรี่ซึ่งบานสะพรั่งตามแนวทางเดิน"*

---

[6] บทความนี้เขียนขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ทางวิชาการ มิได้มีเจตนาที่จะทำให้เกิดความเสียหาย หรือกระทบกระเทือนผู้แปล แต่อย่างใด จึงขอสงวนชื่อผู้แปลและชื่อหนังสือที่ผู้เขียนคัดลอกข้อความมาใช้เป็นตัวอย่าง

คำว่า *"currant"* นั้น ถ้าเปิดพจนานุกรมไทยจะพบคำแปลว่า *"องุ่นแห้ง ลูกเกด"* แต่หากเปิด พจนานุกรมภาษาอังกฤษจะพบคำอธิบายว่า *"1. A small, round, acid berry, used for making jelly. 2. The bush producing this berry. 3. a small seedless raisin of the Levant."*[7] ซึ่งหากผู้แปลได้หยุดคิด และฉงนว่าเป็นไปไม่ได้ที่ลูกเกด หรือองุ่นแห้งจะมีดอก ก็คงจะได้ค้นคำศัพท์นี้ในพจนานุกรมภาษาอังกฤษและคงเข้าใจได้ทันทีว่า *"currant"* หมายถึง ต้นเบอรี่ป่ามิใช่ลูกเกด และคงจะต้องแปลวลี *"The flowering currant hedges"* ใหม่ว่า *"แนวพุ่มเบอรี่ป่าซึ่งกำลังออกดอกสะพรั่ง"* หรือ *"ต้นเบอรี่ป่า ซึ่งกำลังออกดอกสะพรั่งตามแนวทางเดิน"*

2. *"...แต่ความสงบแค่ชั่วครู่ไม่สามารถปกปิดข้อเท็จจริงที่ว่าเบื้องหลังการต้อนรับอันอบอุ่นและดูเหมือนจะเต็มไปด้วยความห่วงใยนั้นมิลและเฮลมุทมีความแตกต่างออกไป ทั้งคู่มีความโกรธเป็นทุกข์ และประสงค์ร้ายแฝงอยู่..."*

คำว่า *"ข้อเท็จจริง"* ในบริบทนี้มีน้ำหนักแรงไป เพราะผู้เขียนต้องการแค่บอกว่าแม้จะมีใบหน้าอันยิ้มแย้มระหว่างต้อนรับแขกเหรื่อในงานเลี้ยง ลึกลงไปในจิตใจแล้ว เจ้าภาพทั้งสองคนมีความรู้สึกโกรธไม่พอใจ ....ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้ แม้เจ้าตัวจะได้พยายามปกปิดกลบเกลื่อนด้วยการทำตนเป็นเจ้าภาพที่ดี ผู้เป็นแขกก็ยังสังเกตเห็นและจับความรู้สึกได้ สิ่งที่ผู้เป็นเจ้าของบ้านปกปิดนี้เป็นเพียงความรู้สึกมิใช่ความผิดร้ายแรงที่ต้องสืบสวนหาข้อเท็จจริง คำว่า *"ความจริง"*ก็น่าจะเพียงพอสำหรับบริบทนี้ซึ่งเมื่อตรวจสอบกับต้นฉบับก็พบว่าผู้เขียนใช้คำง่ายๆ ดังนี้ "The momentary tranquillity could not mask the fact that..."

ส่วนวลี *"มีความหมายแตกต่างกันออกไป"* ที่ผู้แปลเลือกมาใช้ก็ไม่น่าจะเป็นความหมายจริงในบริบทนี้ เนื่องจากแปลแล้วทำให้ข้อความนี้ขัดแย้งกับข้อความที่ตามมาซึ่งบอกว่า ทั้งคู่มิได้แตกต่างกันตรงกันข้าม ทั้งคู่รู้สึกโกรธ เป็นทุกข์ และมีความประสงค์ร้ายเหมือนกัน ผู้แปลอาจจะยังอ่านต้นฉบับไม่ดีพอ ยังไม่เข้าใจความหมายจริงของคำศัพท์ตามที่ผู้เขียนเจตนาใช้ในบริบทนี้ และเลือกแปลตามความหมายในทางภาษาแทน จึงทำให้สื่อความหมายไม่ได้ เมื่อลองตรวจสอบกับต้นฉบับก็พบข้อความดังนี้ *"...behind the warm welcome and seeming concern,Min and Helmut are different."*

"They were angry and worried..." ซึ่งคำว่า *"different"* ในที่นี้ถ้าคำนึงถึงบริบทก็จะพบว่า การที่ผู้เขียนเลือกคำนี้มาใช้ในประโยคก็เพื่อจะให้ได้ความว่า *"แปลกไปจากที่เคยเป็น"* หรือ *"มีทีท่าแปลกไป"* หรือ *"ดูแปลกไป"*

จะเห็นว่าในการแปลผู้แปลจะต้องรู้ทั้งความหมายของคำ *(Signification)* และความหมายในบริบท *(Sens)* ที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้เขียนเลือกคำมาใช้เพื่อสื่อความหมายหนึ่งความหมายใดโดยเฉพาะในประโยค *(Actualisation des mots)* และต้องพิจารณาให้ถ่องแท้ว่าในต้นฉบับนั้นๆ ควรจะแปลตามความหมายทางภาษาหรือตามความหมาย ซึ่งเปลี่ยนไปแล้วของคำตามบริบทและเจตนาของผู้เขียน

---

[7] Funk & Wagnalls Standard Desk Dictionary, Funk&Wagnall Inc, New York. 1982.

3. *"...เธอเป็นเหตุผลให้ดิฉันยังไปจากที่นี่ไม่ได้ค่ะ"*

ประโยคที่ขีดเส้นใต้นี้สามารถพูดเป็นภาษาไทยง่ายๆ ชัดเจนและเป็นธรรมชาติตามที่คนไทยพูดกันได้ว่า *"เพราะเธอนี่แหละค่ะดิฉันยังไปไม่ได้"* หรือ *"เพราะเหตุนี้แหละค่ะดิฉันจึงยังต้องอยู่ที่นี่"* ในที่นี้ผู้แปลใช้ คำว่า *"เหตุผล"* ตามความหมายทางภาษาและยังติดอยู่กับโครงสร้างของภาษาในต้นฉบับที่ว่า *"She is the reason I can't leave here"* บทแปลนี้จึงยังไม่เป็นธรรมชาติตามแบบภาษาพูดของคนไทย

4. *"..หน้าตาของบาร์ทเล็ทท์ดูเป็นสีม่วงอี๋ "ผมทนไม่ไหวแล้ว" เขากระซากเสียง"*

ในประโยคนี้ผู้แปลใช้ภาษาไทยคลาดเคลื่อน ขัดกับความเคยชินในการรับรู้ของคนไทยทั่วไป ในการแสดงสีหน้าที่แสดงความโกรธ ภาษาไทยจะใช้ว่า หน้าเขียว หรือหน้าเปลี่ยนสีแดงจัด ถ้าหากยังต้องการจะสื่อสีที่ใกล้เคียงกับสีม่วง และสื่อความโกรธด้วยควรจะใช้ว่า *"หน้าตาแดงก่ำด้วยโทสะ"* *"โกรธจนหน้าแดง"* หรือ *"หน้าเปลี่ยนเป็นสีแดงก่ำด้วยความโกรธ"* ซึ่งจะใกล้เคียงกับต้นฉบับที่เขียนไว้ว่า *"barlett's face turned crimson."*

5. *"...นี่หมายความว่าเธอพ้นอันตรายแล้วใช่มั้ย?"* สก้อทท์ถามหมอวิทลีย์

จอห์น วิทลี่ย์อ่านชาร์ทรายงานและยื่นมือไปจับชีพจรของอัลวิราห์ คำตอบของผู้เป็นแพทย์มีความค่อยน่าดู เพราะไม่อยากให้วิลลี่ มีแฮนได้ยิน *"ไม่จำเป็นนักแต่แน่นอนละซี่ว่ามันเป็นนิมิตหมายที่ดี..."*

คำว่า *"ค่อยน่าดู"* ในบริบทนี้คลาดเคลื่อนไปจากการใช้ภาษาไทยโดยทั่วไป ภาษาไทยใช้คำว่า *"ค่อยน่าดู"* กับหน้าตา กิริยาอาการหรือสิ่งที่รับรู้ได้ด้วยตา ถ้าใช้กับ *"คำตอบ"* ก็น่าจะใช้ว่า *"คำตอบของผู้เขียนเป็นแพทย์ฟังดูนุ่มนวล"* แต่เมื่อพิจารณาว่าในขณะนั้นแพทย์กำลังตอบคำถามของนักสืบสก้อทท์ไม่ได้กำลังพูด อยู่กับสามีผู้ป่วย ก็ไม่มีความจำเป็นอันใดที่จะต้องตอบให้นุ่มนวล เพราะจะขัดกับวัตถุประสงค์ที่ว่าไม่ต้องการให้สามีผู้ป่วยได้ยินคำว่า *"ฟังดูนุ่มนวล"* จึงยังไม่เหมาะสมกับบริบทนี้เช่นกัน เพื่อที่จะหาความหมายที่ถูกต้อง จึงต้องหวนกลับไปดูต้นฉบับ ซึ่งมีข้อความดังนี้ *"John Whitley studied the chart and reached for Alvirahûs pulse. His anwer was low enough that Willy Meehan could not hear him"* ในบริบทนี้ผู้แปลน่าจะแปลง่ายๆ ตรงไปตรงมาตามรูปภาษาว่า *"นายแพทย์ตอบด้วยเสียงอันเบาเพื่อไม่ให้นายมีแฮนได้ยินว่า..."* หรือ *"นายแพทย์ลดเสียงพูดให้เบาลงเพราะไม่อยากให้นายมีแฮนได้ยินขณะที่ตอบว่า..."*

ส่วนคำว่า *"ไม่จำเป็นนัก"* นั้น มิใช่ความหมายจริงที่ผู้พูดต้องการสื่อในบริบทนี้หากแปลว่า *"ก็ไม่เชิงทีเดียว"* หรือ *"ก็ไม่แน่นัก"* หรือ *"ก็ไม่เสมอไป"* ก็จะสื่อความได้เป็นธรรมชาติในภาษาไทย การที่ผู้แปลใช้ *"ไม่จำเป็นนัก"* แสดงว่าผู้แปลกำลังถ่ายภาษาด้วยความเคยชินและติดอยู่กับความหมายทางภาษาของคำ เนื่องจากต้นฉบับใช้ว่า *"Not necessarily..."*

6. *"คุณจะเต็มใจรับการสะกดจิต หรือถูกฉีดสารโซเดี้ยมเพนโทซั่ลมั้ยล่ะ"* เขาถาม
"ไม่ว่าเป็นอย่างหนึ่งอย่างใด หรือทั้งสองอย่างนั้นมันไม่สำคัญหรอก"

ข้อความที่ขีดเส้นใต้วกวนไม่เป็นภาษาไทย ผู้อ่านสามารถมองเห็นโครงสร้างของภาษาต่างประเทศในต้นฉบับได้ชัดเจน แสดงว่าผู้แปลเองกำลัง *"ถูกสะกดจิต"* จากภาษาในต้นฉบับ อันที่จริง

ผู้แปลอาจแปลเป็นภาษาไทยง่ายๆได้ว่า *"อะไรก็ได้ ก็คงเหมือนๆ กันนั่นแหละ"* หรือ *"อะไรก็ได้ไม่เป็นไรหรอก"* แต่เมื่อย้อนกลับไป ดูต้นฉบับซึ่งมีข้อความว่า *"Either... both... it doesn't matter"* ก็จะเห็นว่ายังไม่ถูกต้องนักและเห็นข้อบกพร่องอีกอย่างว่าผู้แปลมองข้ามสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือความรู้สึกลังเลใจของผู้พูด ซึ่งในต้นฉบับสื่อไว้ชัดเจนมาก ในกรณีนี้ผู้แปลควรที่จะถ่ายทอดความลังเลใจนั้นให้ผู้อ่านบทแปลได้รับรู้เช่นกันโดยใช้องค์ประกอบ ทางภาษาอื่นๆ เช่น รูปประโยค ถ้อยคำ หรือเครื่องหมาย ช่วยชี้ให้เห็นความลังเลใจของผู้พูดว่า *"อะไรก็ได้...หรือจะทั้งสองอย่างก็คงเหมือนๆ กันนั้นแหละ"* หรือ *"อะไรซักอย่าง...หรือจะทั้งสองอย่างก็ได้...ก็คงเหมือนๆ กันนั่นแหละ"*

ตัวอย่างทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่า การบกพร่องทางภาษาของผู้แปลไม่ว่าจะเป็นภาษาต่างประเทศหรือภาษาแม่ของตนและไม่ว่าจะเป็นข้อบกพร่องในระดับคำ ระดับประโยค หรือระดับสำนวนโวหาร จะมีผลทำให้บทแปลสื่อความไม่ได้ ไม่ชัดเจนหรือสื่อความผิดพลาด ทำให้ผู้อ่านบทแปลงงงันสับสนและไม่เข้าใจนอกจากนี้คงจะสังเกตได้ว่า บทแปลที่สื่อความไม่ได้ชัดเจนนั้น บางครั้งก็มิได้มีสาเหตุมาจากความปกพร่องทางภาษาของผู้แปลอย่างเดียวแต่อาจจะเกิดขึ้นเพราะสาเหตุอื่นๆ อีกมากมาย เช่นผู้แปลขาดความรู้เรื่องหลักการและกระบวนการ การแปลทำให้ปฏิบัติผิดขั้นตอนหรือผู้แปลไม่มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาหรือภูมิหลังของบทแปล เป็นต้น แต่ไม่ว่าสาเหตุจะเป็นอย่างไร ผลที่ได้รับก็คือ ผู้อ่านจะอ่านบทแปลไม่เข้าใจและงานแปลก็ไม่สามารถถ่ายทอด ความคิดของต้นฉบับให้ผู้อ่านบทแปลได้รับรู้ตามเจตนารมณ์ของผู้เขียนต้นฉบับและผู้แปลได้

แนวทางแก้ไขข้อบกพร่องด้านภาษา

ข้อบกพร่องด้านภาษาไม่ว่าจะเป็นภาษาแม่หรือภาษาต่างประเทศ ถือเป็นข้อบกพร่องของผู้แปล โดยเฉพาะผู้แปลเท่านั้นที่ควรทราบดีว่ายังขาดความรู้ในจุดใด ภาษาใด เมื่อทราบแล้วก็จะได้หาทางแก้ไขให้ดีขึ้นดังนี้

1. หากปัญหาของผู้แปลเป็นปัญหาเรื่องการไม่รู้คำศัพท์ ก็อาจแก้ไขได้ด้วยการพยายามค้นคว้ารวบรวมคำศัพท์ โดยเฉพาะต้องเรียนรู้คำศัพท์เทคนิค หรือคำศัพท์เฉพาะด้านและใช้ให้ถูกต้อง การที่จะเพิ่มพูนความรู้ด้านคำศัพท์ได้นั้น นักแปลจะต้องหมั่นฝึกฝนอ่านวารสารวิชาการอยู่เป็นประจำ ตลอดจนพยายามหาโอกาสซักถามผู้รู้และนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในวิทยาการแขนงต่างๆ โดยตรงอยู่เสมอ

2. หากรู้คำศัพท์และโครงสร้างของประโยค หรือโครงสร้างของภาษาต่างประเทศแล้ว แต่ยังไม่อาจเข้าใจความหมายจริงๆของคำในบริบทหรือเข้าใจความหมายของต้นฉบับคลาดเคลื่อน ไม่อาจจับความคิดที่ผู้เขียนต้องการสื่อได้ ก็แสดงว่ายังขาดทักษะในการอ่าน จึงควรฝึกทักษะการอ่านในแง่การจับใจความ โดยหัดอ่านต้นฉบับตั้งแต่ต้นจนจบเสียก่อนหลายๆ ครั้ง เพื่อจับใจความรวมทั้งน้ำเสียงและแนวการเขียนของต้นฉบับเสียชั้นหนึ่งก่อนให้ทราบว่าผู้เขียนพูดถึงสิ่งใด ด้วยน้ำเสียงเช่นใดและด้วยวัตถุประสงค์อะไร ต่อจากนั้นจึงค่อยๆ จับใจความไปทีละหน่วยความซึ่งหน่วยความหนึ่ง อาจจะยาวตั้งแต่ประโยคไปจนถึง 1 ย่อหน้าหรือหนึ่งบทก็ได้ ขึ้นอยู่กับประเด็นหรือเนื้อความที่ผู้เขียนต้องการสื่อ วิธีการจับใจความในขั้นนี้ก็คือ เมื่ออ่านไปได้ใจความหนึ่งให้ลองปิดหนังสือ แล้วนึกทบทวนความคิดของผู้เขียนในหน่วยความนั้นๆ ให้เข้าใจ เมื่อจับความได้แล้วให้พยายามสรุปสั้นๆและเริ่มต้นอ่านหน่วยความใหม่ต่อไปด้วยวิธีการเดียวกัน กระทำเช่นนี้ไปจนอ่านจบ ต่อจากนั้นจึงพิจารณาว่าผู้เขียนสื่อความคิดจากหน่วยความที่ 1 ไปยังหน่วยความที่ 2 และ 3 จนถึงหน่วยความสุดท้ายด้วย

วิธีการอะไร ใช้หลักเชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผลกัน เปรียบเทียบหรือโต้แย้งกัน ถ้าสามารถจับใจความทั้งหมดได้ ทราบถึงประเด็นและขั้นตอนสื่อความแล้ว ก็แสดงว่าสามารถเข้าใจต้นฉบับได้ให้เริ่มลงมือแปลได้โดยเริ่มต้นอ่านต้นฉบับใหม่และแปลไปทีละหน่วยความ แต่หากแม้นว่าได้ใช้วิธีการต่างๆ ทั้งหมดแล้วยังจับความคิดของผู้เขียนในต้นฉบับไม่ได้ก็ไม่ควรจะลงมือแปล เพราะอาจจะยังขาดความรู้ด้านเนื้อหา หากแปลไปจะกลายเป็นการทรยศต่อความคิดของผู้เขียนต้นฉบับ

3. หากเข้าเนื้อหาและความคิดในต้นฉบับเรียบร้อยแต่ยังไม่อาจถ่ายทอดความคิดนั้นออกมาให้ผู้อ่านบทแปลเข้าใจอย่างเดียวกับผู้อ่านต้นฉบับได้ ก็หมายความว่า ผู้แปลยังบกพร่องในด้านภาษาแม่ ความรู้ด้านภาษาแม่ยังไม่ดีพอที่จะสื่อสารหรือถ่ายทอดความคิดให้ผู้อ่านเข้าใจได้ ในกรณีนี้ควรจะฝึกทักษะการเขียนภาษาแม่ด้วยการหัดเขียนเรียงความเป็นภาษาแม่ หรือฝึกทักษะการเขียนด้วยการอ่าน ซึ่งอาจจะกระทำได้โดยการหมั่นอ่านหนังสือภาษาแม่ที่ใช้ภาษาได้ถูกต้องสละสลวย เพื่อสังเกตการใช้ภาษาสำนวนโวหารและแนวการเขียนแบบต่างๆ เพื่อจะได้จดจำและเคยชินจนสามารถนำไปใช้เองได้ นอกจากนี้ผู้แปลยังอาจพัฒนาการเขียนภาษาแม่ของตนได้ด้วยการอ่านหนังสือที่เขียนเป็นภาษาต่างประเทศแล้วหัดสรุปหรือย่อความเป็นภาษาแม่ นอกจากนี้ทุกครั้งที่อ่านจบหน่วยความ และจับใจความหนึ่งได้แล้วให้ปิดหนังสือหรือหลับตา แล้วลองวาดภาพหรือนึกดูว่า ถ้าจะถ่ายทอดความคิดนี้ในสถานการณ์อย่างนี้เป็นภาษาแม่ผู้เป็นเจ้าของภาษาหรือผู้แปลในฐานะเจ้าของภาษาแม่จะพูดหรือเขียนอย่างไร การกระทำเช่นนี้นอกจากจะเป็นการฝึกฝนการจับใจความและการผละจากตัวหนังสือในต้นฉบับแล้ว ยังเป็นการฝึกฝนการถ่ายทอดความคิดด้วยการเขียนให้ออกมาเป็นภาษาแม่ที่เป็นธรรมชาติและสื่อความได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

ท้ายที่สุดนี้ พอจะสรุปได้ว่า แม้ภาษาจะมีบทบาทสำคัญถึง 2 ภาษา และใน 2 ขั้นตอนของกระบวนการการแปล การรู้ภาษาแม่และภาษาต่างประเทศดีทัดเทียมทั้งสองภาษาก็ยังไม่เพียงพอที่จะช่วยให้ทำการแปลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้แปลควรจะมีความเชี่ยวชาญในด้านการอ่านภาษาต่างประเทศและชำนาญการเขียนภาษาแม่เป็นพิเศษยิ่งกว่านั้นการรู้ภาษาดีทั้งสองภาษาและเชี่ยวชาญในทักษะทั้งสองที่กล่าวมาก็ยังไม่อาจเป็นหลักประกันได้ว่าจะทำให้ผู้ที่มีความรู้ภาษาดีนั้นกลายเป็นนักแปลที่เก่งกาจได้ ทั้งนี้ถึงเวลาที่จะต้องยอมรับกันแล้วว่า การแปลควรจะต้องมีความรู้ในเรื่องหลักการขั้นตอนการแปลและเนื้อหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในต้นฉบับควบคู่กันไปด้วย ความรู้ด้านภาษานั้นเป็นเพียงเครื่องมือหรือคุณสมบัติ ประการหนึ่งและประการแรกที่จำเป็นสำหรับการเป็นนักแปล การที่จะก้าวไปเป็นนักแปลที่ดีได้นั้น ผู้แปลจะต้องพยายามศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้านอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากความรู้ด้านภาษาและหมั่นฝึกฝน การแปลตามขั้นตอนต่างๆในกระบวนการการแปลให้เกิดความชำนาญจนสามารถแปลได้อย่างอัตโนมัติ โดยแทบไม่รู้สึกว่าตนกำลังดำเนินทางความคิดที่ซับซ้อนตามกระบวนการการแปลอยู่ความรู้ในเรื่องหลักการขั้นตอนการปฏิบัติ ตลอดจนความรู้ด้านเนื้อหา และความเพียรพยายามฝึกฝนนี้เองที่เป็นคุณสมบัติสำคัญที่นักแปลจะพึงขาดเสียมิได้ และเป็นสิ่งซึ่งมีบทบาทสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความรู้ด้านภาษาของนักแปล

บรรณานุกรม

CARY, E. Comment faut-il traduire? Presses Universitaires de Lille, 1986.

CARY, E. Les Grands traducteurs français, Librairie de l'Université, Georg, Genèeve,1963.

DELISLE, J. L'Analyse du discours comme méthode de traduction,Editions de l'Université d'ottawa, 1980.

DELISLE, J. (red) L'enseignement de l'interprétation et de la traduction, Editions de l'université d'Ottawa, 1981.

HURTADO, A. La notion de fidélité en traduction (français-espagnol), 1986.

LAVAULT, E. Fonctions de la traduction dans l'enseignement des langues, Didier Erudition, 1985.

LEDERER, M.La traduction simultanée-expérience et théorie, Paris, Minard Lettres Modernes, 1981.

LEDERER, M. (en collaboration avec SELESKOVITCH, D.) Interpréter pour traduire, Paris, Didier Erudition, 1984.

MOUNIN, G. Les problèmes théoriques de la traduction, Paris, Gallimard, 1963.

NIDA, E, & TABER, C. The Théory and Practice of Translation, Leiden, E.J. Brill, 1969.

PERGNIER, M. Les fondements socio-linguistiques de la traduction, Librairie Honoré Champion, Paris, 1978.

SELESKOVETCH, D. (en collaboration avec LEDERER, M.) Interpreter pour traduire, Didier Erudition, 1984.

VINAY, J.P. et DARBELNET, J.La stylistique comparée du français et de l'anglais Paris, Didier, 1960.

วิธีสะสมคำและศัพท์สำนวนสำหรับนักแปล

*สงบ สวนสิริ**

หัวข้อนี้ทำให้ผมหนักใจ เพราะเคยหนักใจครั้งหนึ่งเมื่อนานมาแล้วตั้งแต่คุณหมอทั้งหลายตั้ง ธนาคารเลือด คำว่า ธนาคารเลือด นี้คุณหมอท่านแปลมาจาก BLOOD BANK BLOOD แปลว่า เลือด BANK แปลว่า ธนาคาร เพราะฉะนั้นเมื่อจัดให้มี BLOOD BANK ขึ้น ท่านก็แปลเป็นภาษาไทยว่า *"ธนาคารเลือด"* คุณหมออวย เกตุสิงห์ เพื่อนผมกับผมต่างก็โวยว่า ธนาคารเลือด นั้นคืออะไร เคยพบแต่ธนาคารชาติ ธนาคารออมสิน และธนาคารอะไร ต่อมิอะไรทำนองนั้น ซึ่งล้วนแต่เกี่ยวแก่การเงินทั้งสิ้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานอธิบายว่าที่ทำการค้าเงิน ก็นับว่าถูกต้องแต่เหตุใดสถานที่ซึ่งเก็บสะสมเลือดไว้ช่วยชีวิตมนุษย์เวลาฉุกเฉินจึงใช้ว่า ธนาคารเลือด ทั้งๆที่ไม่เกี่ยวแก่การเงินสักหน่อย

จริงอยู่ภาษาฝรั่งเขาใช้คำว่า BANK ได้ในทุกกรณีทั้งๆ ที่ไม่เกี่ยวแก่การเงิน เดิมทีเดียวเมื่อมีธุรกิจเกี่ยวแก่การเงินเขาก็เอาโต๊ะเอาม้านั่งมาตั้งปฏิบัติงานกัน โต๊ะ ม้านั่ง เรียกว่า BANC ซึ่งต่อมาก็ได้แก่คำว่า BANK จะเอาโต๊ะม้านั่งไปตั้งทำธุรกิจอะไรก็ได้ ไทยเราเรียกด้วยถ้อยคำที่ความหมายแคบกว่า BANK คือ เรียกว่า ธนาคาร ซึ่งจะต้องดำเนินการเกี่ยวแก่การเงินอย่างเดียว เกี่ยวแก่เลือด หรือเกี่ยวแก่คำไม่ควรจะเรียกว่า ธนาคาร คุณหมออวย เพื่อนผมจึงเขียนเสนอไว้ใน *สารศิริราช* ว่าควรเรียกคลังเลือด หรือ คลังโลหิต เช่นเดียวกับ คลังสินค้า คลังแสงสรรพาวุธ แต่ทางสภากาชาดก็ยังเรียกว่า ธนาคารเลือด อยู่จนกระทั่งบัดนี้ และขณะนี้คณะมนุษย์ศาสตร์ก็กำลังเจริญรอยตามอีกรายหนึ่งแล้วโดยใช้คำว่า ธนาคารคำ ซึ่งทำให้ผมหนักใจ ผมจึงใคร่เสนอให้หาคำมาใช้แทนคำว่า ธนาคารคำ เป็นอันดับแรก มิฉะนั้นผมจะขอพูดเพียงแค่นี้ แล้วลงจากธรรมาสน์กลับบ้านจะดีไหม

แต่ถ้าหากจะให้ผมพูดเรื่องวิธีสะสมคำและศัพท์สำนวนล่ะก็พอจะพูดได้บ้าง แม้ว่าจะพูดไม่ได้มากนักก็ตาม โดยเฉพาะทางด้านบันเทิงคดีผมก็ได้พูดมามากแล้วเมื่อวันก่อนที่อยากจะพูดในวันนี้ก็เพียง ทางด้านกฎหมาย และด้าน พุทธศาสนา เท่านั้น ส่วนการแปลทางด้านอื่นๆ ผมดูจากตารางอบรมก็เห็นว่าจะมีท่านผู้อื่นมาพูดอยู่แล้ว ซึ่งจะต้องพูดได้ดีกว่าผมอย่างแน่นอนอนึ่ง สมัยนี้การแปลก็ควรจะไม่ผิดพลาดเอาง่ายๆ เหมือนกับสมัยก่อนเมื่อ ครั้งผมริอ่านจะแปล คือประมาณ พ.ศ. 2468-2470

ผมจะขอเล่าสู่กันฟังสักเรื่องหนึ่งแต่ต้องขอปิดนามผู้ที่เกี่ยวข้อง แม้ว่าท่านผู้นั้นชีวิตหาไม่ในขณะนี้แล้วก็ตาม แต่ทายาทของท่านก็ยังมี เรื่องมีอยู่ว่าสมัยนั้นเพื่อนผมผู้นั้นริอ่านแปลข่าวโทรเลขลงหนังสือพิมพ์พบข้อความ เป็นข่าวใหญ่ว่า PRESIDENT COOLIDGE IS COMING TO SIAM เขาก็แปลไปว่า *ประธานาธิบดีคูลิดจ์จะมาเมืองไทย* เคราะห์ดีที่พรรคพวกเห็นเข้าจึงทักท้วงขึ้นเลยแก้ไขทันท่วงที มิฉะนั้นแล้วทางเมืองไทยสมัยนั้นคงเตรียมการต้อนรับกันอย่างมโหฬาร เพราะอาคันตุกะที่จะมาเยือนเมืองไทยเป็นถึงประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา แต่แท้ที่จริงแล้วที่จะมาเยือนเมืองไทยนั้นคือเรือเดินสมุทรของบริษัทเดินเรือ PRESIDENT LINE ซึ่งเขาใช้ชื่อประธานาธิบดีสหรัฐเป็นชื่อเรือของเขา

---

* *"สันตสิริ"* นักแปล

สมัยก่อนแม้ในวงการมวยคุณเชื่อหรือไม่ผลของการชกมวยมีโทรเลข บอกมาว่าแพ้กันด้วย TECHNICAL KNOCKOUT อันเป็นกติกาการแข่งขันที่ประกาศใช้ใหม่ แต่ก่อนมีแต่แพ้ KNOCK-OUT เมื่อโทรเลขบอกว่า TECHNICAL KNOCKOUT จึงถามกันสามบ้านแปดบ้านว่า TECH-NICAL KNOCKOUT นั้นคืออะไรนี่เป็นอุทาหรณ์สำหรับนักแปลว่าจะต้องทำตัวให้ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ

อันที่จริง วิธีสะสมคำและศัพท์สำนวน ตามที่แจ้งให้ผมทราบนั้น พูดได้ไม่ยาก แต่จะทำได้เพียงใดหรือไม่ ไม่แน่ เพราะขึ้นอยู่กับความตั้งใจจริง และความเพียรพยายามของแต่ละท่าน ผมขอแนะว่าถ้าท่านอยากจะสะสมคำทางด้านพุทธศาสนาที่เป็นหลักมาอาจจะเป็น**วินัยมุข** หรือ**วินัยบัญญัติ**ก็ได้ ในหนังสือดังกล่าวจะมีกล่าวถึงพระวินัยแบ่งเป็นหมวดหมู่ตามหัวข้ออย่างครบครันหรือที่หาง่ายๆ ก็คือหนังสือ **นวโกวาท** ของมหามงกุฎราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศ อันเป็นหนังสือเบื้องต้นสำหรับนวกภิกษุ คือภิกษุที่อุปสมบทใหม่ ควรทราบ ควรศึกษา มีการแบ่งหัวข้อธรรมะเป็นหมวดหมู่ตั้งแต่หมวด 2-3-4-5 เรื่อยไปจนถึง 10 หรือ 12 ว่ามีธรรมะอะไรบ้าง และมีความหมายอย่างไรเมื่อท่านได้หนังสือนี้มาแล้ว ท่านก็ค้นคว้าต่อไปว่าธรรมะแต่ละอย่างใช้ศัพท์ในภาษาอังกฤษว่าอะไร ท่านอาจหาได้น้อยในระยะแรก ท่านก็จดบันทึกไว้ และพยายามค้นคว้าจากหนังสืออื่นๆ ให้ได้มากขึ้นๆ จนกว่าจะสมบูรณ์ แต่จะสมบูรณ์เพียงใดหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของท่าน

ต่อไปนี้ผมขอเสนอการสะสมคำทางพุทธศาสนาที่ผมได้ทำไว้ เพื่อเป็นแนวทาง และขอให้ท่านที่สนใจช่วยพยายามสะสมคำกันต่อไป โดยผมจะเริ่มเฉพาะธรรมวิภาค เพราะต้องการสะสมคำที่จะแปลเป็นภาษาอังกฤษ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

ทุกะหมวด 2

ธรรมมีอุปการะมาก 2 อย่าง

1. *สติ* คือ MINDFULNESS หรือ ATTENTIVE หรือ MEMORY
2. *สัมปชัญญะ* คือ COMPREHENSION หรือ SELF-POSSESSION

ธรรมเป็นโลกบาล คือ คุ้มครองโลก 2 อย่าง

1. *หิริ* ความละอายแก่ใจ คือ SHAME OF SIN
2. *โอตัปปะ* ความเกรงกลัว คือ FEAR OF SIN

ธรรมอันทำให้งาม 2 อย่าง

1. *ขันติ* ความอดทน PATIENCE, ENDURANCE, FORBEARANCE หรือ TOLER-ANCE
2. *โสรัจจะ* ความเสงี่ยม คือ MEEKNESS หรือ GENTLENESS

บุคคลหาได้ยาก 2 อย่าง

1. *บุพพการี* บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน PREVIOUS BENEFACTOR
2. *กตัญญูกตเวที* บุคคลผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้ว และตอบแทน GRATITUDE และ REQUITE FOR THE DONE FAVOUR

ติกะ คือหมวด 3

พระพุทธ	*พระธรรม*	*พระสงฆ์*
THE LORD BUDDA	DOCTRINE OF LAW	THE ORDER PRINCIPLE

พระรัตนตรัย THE TRIPLE GEMS หรือ JEWELS

โอวาท ของพระพุทธเจ้า 3 อย่าง

กายทุจริต	วจีทุจริต	มโนทุจริต
กายสุจริต	วจีสุจริต	มโนสุจริต

กายสุจริต คือ GOOD CONDUCT

วจีสุจริต คือ GOOD SPEECH

มโนสุจริต คือ GOOD THINKING

ทุจริต ก็เปลี่ยนจาก GOOD เป็น BAD

อกุศลมูล 3 อย่าง

1. *โลภะ* อยากได้ คือ GREED หรือ COVETOUSNESS
2. *โทสะ* ติดประทุษร้าย ANGER, HATRED หรือ ILL-WILL
3. *โมหะ* หลงไม่รู้จริง DELUSION

จตุกกะ คือหมวด 4

อคติ ความลำเอียง 4

1. *ฉันทาคติ* ลำเอียงเพราะรักใคร่กัน PARTIALITY หรือ PREJUDICE BECAUSE OF LOVE
2. *โทสาคติ* ลำเอียงเพราะไม่ชอบกัน PARTIALITY OF HATRED
3. *โมหาคติ* ลำเอียงเพราะเขลา PARTIALITY OF STUPIDITY
4. *ภยาคติ* ลำเอียงเพราะกลัว PARTIALITY OF FEAR

อิทธิบาท คือ คุณเครื่องให้ความสำเร็จประสงค์ 4 อย่าง

1. *ฉันทะ* พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น IMPULSE หรือ PREFERENCE
2. *วิริยะ* เพียรประกอบสิ่งนั้น VIGOUR หรือ EXERTION
3. *จิตตะ* เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น MINDFULNESS
4. *วิมังสา* หมั่นตริตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น INVESTIGATION

พรหมวิหาร 4

1. *เมตตา* ความรักใคร่ปรารถนาจะให้มีสุข LOVING KINDNESS
2. *กรุณา* ความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ COMPASSION
3. *มุทิตา* ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี SYMPATHIC, JOY
4. *อุเบกขา* ความวางเฉยไม่ดีใจไม่เสียใจเมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ EQUANIMITY

อริยสัจ 4

1. *ทุกข์* SUFFERING
2. *สมุทัย* เหตุแห่งทุกข์ THE CAUSE OF SUFFERING
3. *นิโรธ* เหตุแห่งทุกข์ THE CESSATION OF SUFFERING
4. *มรรค* ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ THE WAY LEADING TO THE CESSATION OF SUFFERING

มรรคมีองค์ 8

1. *สัมมาทิฏฐิ* ปัญญาอันเห็นชอบ RIGHT VIEW
2. *สัมมาสังกัปปะ* ดำริชอบ RIGHT MOTIVES
3. *สัมมาวาจา* เจรจาชอบ RIGHT SPEECH
4. *สัมมากัมมันตะ* ทำการงานชอบ RIGHT ACTION
5. *สัมมาอาชีวะ* เลี้ยงชีวิตชอบ RIGHT MEANS OF LIVELIHOOD
6. *สัมมาวายามะ* เพียรชอบ RIGHT VIGOUR
7. *สัมมาสติ* ระลึกชอบ RIGHT MINDFULNESS
8. *สัมมาสมาธิ* ตั้งใจไว้ชอบ RIGHT CONCENTRATION

นอกจากนี้คุณอาจเอาหนังสือพุทธประวัติมาอ่าน เพื่อหาคำไว้สะสมก็ได้เช่นคำต่างๆ ดังต่อไปนี้

บรรพชิต A MONK, AN ASCETIC
ฆราวาส THE HOUSEHOLD LIFE
ตรัสรู้ TO ENLIGHTEN, TO ATTAIN ENLIGHTENMENT
ชาดก BIRTH STORIES
สังสารวัฏ WHEEL OF LIFE

ทีนี้ก็จะพูดถึงการสะสมคำทางด้านกฎหมายบ้าง วิธีง่ายที่สุดก็คือเอาหนังสือกฎหมายแล้วเลือกเฟ้นคำ และสำนวนที่คนธรรมดาสามัญอย่างเราๆ อ่านแล้วก็ย่อมรู้ว่าเป็นภาษากฎหมาย แล้วก็พยายามศึกษาต่อไปว่าคำหรือสำนวนนั้นๆ ในภาษาอังกฤษใช้อะไร รวบรวมไว้คราวละเล็กละน้อยก็จะได้มากพอสมควร หนังสือกฎหมายที่ควรใช้ในเบื้องต้นนี้ก็ได้แก่ กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือ CIVIL AND COMMERCIAL LAW และกฎหมายอาญา หรือ PENAL LAW ผมขอยกตัวอย่างเท่าที่ผมปฏิบัติมาด้วยวิธีการดังกล่าวดังต่อไปนี้

การกระทำอนาจาร	INDECENT ACT	การขายทอดตลาด	AUCTION
การกักขัง	CONFINMENT	การฉ้อฉล	FRAUDULENT
การข่มขืนกระทำชำเรา	RAPE	การชดใช้คืน	REIMBURSEMENT
การขันต่อ	BETTING	การใช้อำนาจหน้าที่	EXERCISE
การงานนอกสั่ง	AFFAIR WITHOUT MANDATE	การใช้เงิน	PAYMENT
		การชำระบัญชี	LIQUIDATION
การฉ้อโกง	CHEATING	การไตร่ตรองไว้ก่อน	PRE - MEDITATION
การฉุดคร่า	ABDUCTION	การทำร้ายร่างกาย	BODILY HARM
การชิงทรัพย์	ROBBERRY	การบุกรุก	TRESPASS
การใช้ให้กระทำผิด	INSTIGATING	การบอกปัด	REFUSING
การชำระหนี้	PERFORMANCE	การปล้นทรัพย์	GANG - ROBBERY
การตีความ	INTERPRETATION	การปล่อยตัว	LIBERATION
การทุจริต	DISHONESTY	การเปิดเผย	DISCLOSURE
การทำให้เสียทรัพย์	MISCHIEF	การแปลง	NOVATION, ALTERATION
การบอกสละ	RENOUNCING		
การปลด	RELEASE	การยึดทรัพย์	SEIZURE OF PROPERTY
การปรับ	FINE		
การปลอม	COUNTERFEIT, FORGERY	การโอนสิทธิ์	EVICTION
		การรีดเอา	BLACKMAIL
การเปลี่ยนแปลง	MODIFICATION	การล่อลวงร่วมประเวณี	SEDUCTION
การเพิกถอน	CANCEILATION, REVOCATION	การล้มละลาย	BANKRUPTCY
		การลักทรัพย์	THEFT
การยักยอก	MISAPPRORRIATION	การเลิกกฎหมาย, สัญญา	RESCISSION
การยุยงส่งเสริม	ENCOURAGEMENT	การวางทรัพย์	DEPOSIT
การรอการลงโทษ	SUSPENSION OF PUNISHMENT	การโอน	TRANSFERATION
		การหักลบกลบหนี้	SET - OFF
การรับของโจร	RECEIVING STOLEN PROPERTY	ความปั่นป่วน	UNREST
		ความรำคาญ	NUISANCE
การระงับ	ABATEMENT, EXTINCTION	การลักพา	ELOPEMENT
		การละเมิด	BREACH
การกรรโชก	EXTORTION	การวิ่งราวทรัพย์	SNATCHING
การคุมตัว	RESTRAINT	การวางประกัน	SECURITY
การข่มขู่	DURESS	การให้สัตยาบัน	RATIFICATION
การขายฝาก	REDEMPTION	ความกระด้างกระเดื่อง	DISAFFECTION
การขู่เข็ญ	THREAT	ความไม่สงบ	DISTURBANCE

เกี่ยวแก่คำว่า สัญญาหรือ CONTRACT ก็มีหลายคำในศัพท์กฎหมาย อาทิเช่น

เอกเทศสัญญา	SPECIFIC CONTRACT
สัญญาต่างตอบแทน	RECIPROCAL CONTRACT
สัญญาซื้อขาย	CONTRACT OF SALE
สัญญาเช่า	CONTRACT OF HIRE

ศัพท์กฎหมายมีความแปลกโดยเฉพาะ ไม่เหมือนที่ชาวบ้านใช้พูดกัน เราจึงไม่ควรละเว้นหรือคำหรือสำนวนต่างๆ ดังเช่น

ลาภมิควรได้	UNDUE ENRICHMENT
ไร้ความสามารถ	INCOMPETENT
คำสั่งศาล	ADJUDICATION
เวนคืน	SURRENDER
สภาพบุคคล	PERSONALITY (ที่เราเรียกบุคลิกลักษณะ, บุคลิกภาพ)
ล่วงละเมิด	TRANSGRESS
โมฆะกรรม	VOID ACT
มูลละเมิด	UNLAWFUL ACT
ภารยะทรัพย์	SERVIENT PROPERTY
พรากผู้เยาว์	SEPARATE THE MINOR
พนักงานคุมประพฤติ	PROBATION OFFICER
หย่อนความสามารถ	INEFFICIENT
รับช่วงสิทธิ	SUBROGATION
โมฆียะกรรม	VOIDAPBE ACT
โภคทรัพย์	CONSUMABLE THING
ผู้พิทักษ์ทรัพย์	CUSTODIAN
ผู้ใช้ให้กระทำความผิด	INSTIGATOR
ผู้ถูกใช้ให้กระทำความผิด	INSTIGATED PERSON
ประนีประนอมยอมความ	COMPROMISE
ประทวนสินค้า	WARRANT
บุคคลผู้ไร้ความสามารถ	INCOMPETENT PERSON
บุคคลผู้เสมือนไร้ความสามารถ	QUASI-INCOMPETENT PERSON
บัญชีเดินสะพัด	CURRENT ACCOUNTS
บุริมสิทธิ	PREFERENTIAL RIGHT
นิติกรรม	JURISTIC ACT
ธนบัตร	CURRENCY NOTE
นิติบุคคล	JURISTIC PERSON
นิรโทษกรรม	JUSTIFIABLE ACT
ธนบัตร	BANK NOTE

เมื่อศึกษาศัพท์กฎหมายเราจะพบว่า ภาษากฎหมายใช้ภาษาละตินอยู่ไม่น้อย ผู้ศึกษาวิชากฎหมายจึงต้องศึกษาภาษาลาตินด้วย คำที่เราพบมี อาทิเช่น

ทารกในครรภ์มารดา	EN VENTRE SA MERE
โดยอนุโลม	MUTALIS MUTANDIS
เจ้ามรดก	DE CU JUS
บรรลุนิติภาวะ	SUI JURIS
เหตุสุดวิสัย	FORCE MA JEURE

ศัพท์กฎหมาย ท่านบัญญัติจากภาษาอังกฤษตามความหมายของท่าน ที่ผมเห็นแปลมีอยู่คำเดียวที่ท่านใช้ทับศัพท์ คือ AVAL ท่านใช้ว่า อาวัล ซึ่งผมก็ไม่ทราบว่าคืออะไร*

ตารางการอบรมปรากฏว่ามีการแปลหลายแขนง หลายสาขา บางอย่างก็คงจะมีท่านผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ พูดกันมาแล้ว หรือจะพูดต่อไป ผมเองเป็นแต่ผู้รู้งูๆ ปลาๆ หรือ SNAKE SNAKE - FISH FISH หาหลักฐานที่เป็นแก่นสารไม่ได้ ฉะนั้นผมจึงขอยุติการพูดของผมไว้เพียงนี้ ที่พูดมาแล้วหากมีอะไรผิดพลาดขอท่านผู้ทรงคุณวุฒิโปรดอภัยให้ผมด้วย ขอให้ถือว่าเป็น *"ผู้กระทำความผิดโดยไม่มีเจตนา"* หรือ UNINTENTIONAL OFFENDER ด้วยเถิด.....

* ผู้ค้ำประกันผู้สั่งจ่ายเช็ค (โดยไม่ต้องรับผิดชอบทางอาญา)

ปัญหาการบัญญัติศัพท์ทางกฎหมาย

ชุมพร ปัจจุสานนท์

ก่อนที่เราจะได้พิจารณาถึงหัวข้อเรื่องการบัญญัติศัพท์ทางกฎหมาย ผู้เขียนใคร่จะขอจำกัดขอบเขตของหัวข้อที่เราจะสนทนากันเสียก่อน เนื่องจากปัญหาการบัญญัติศัพท์ทางกฎหมาย เป็นปัญหากว้างและครอบคลุมไปถึงกฎหมายหลายสาขา จึงเป็นการยากอย่างยิ่งที่จะพิจารณาปัญหาได้ละเอียดทุกแง่ทุกมุม แต่ถึงกระนั้นผู้เขียนก็พยายามที่จะรวบรวมข้อสังเกตทั่วไป (reflexion) เกี่ยวกับการหาศัพท์บัญญัติทางกฎหมาย โดยจัดแบ่งออกเป็นระบบเพื่อให้ง่ายแก่การเข้าใจในส่วนแรกจะพิจารณาถึงข้อสังเกตทั่วไปในปัญหาศัพท์บัญญัติทางกฎหมาย และในส่วนที่สอง เราจะมาพิจารณาถึงข้อเสนอแนะบางอย่างเกี่ยวกับวิธีการหาศัพท์บัญญัติทางกฎหมาย

ส่วนแรก

ปัญหาทั่วไปและข้อสังเกตในการบัญญัติศัพท์ทางกฎหมาย

สำหรับข้อสังเกตในการหาศัพท์บัญญัติทางกฎหมายนั้น ผู้เขียนคิดว่ามูลเหตุของปัญหาเกิดขึ้นจากการพัฒนาของระบบกฎหมายอย่างไม่เท่าเทียมกันในเชิงเปรียบเทียบ (1) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความยุ่งยากในการหาศัพท์บัญญัติ นอกจากนี้แล้ว ความละเอียดอ่อน หรือความซับซ้อนของศัพท์กฎหมายในแต่ละระบบก็ เป็นปัญหาที่สำคัญ อันก่อให้เกิดความแตกต่างเล็กๆ น้อยๆ (Nuance) ของศัพท์เทคนิคต่างๆ (2) ผู้เขียนขอเสนอสมมุติฐานในเบื้องต้นว่าปัญหาในการหาศัพท์บัญญัติทางกฎหมายจะมีมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับการพัฒนามากน้อยของกฎหมายในแต่ละสังคมโดยลักษณะเชิงเปรียบเทียบ

1. ปัญหาในการหาศัพท์บัญญัติทางกฎหมายจะมีมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับการพัฒนามากน้อยของ กฎหมายในแต่ละสังคม ในลักษณะเชิงเปรียบเทียบ

เมื่อปัญหาเรื่องการถ่ายทอดทางภาษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ การถ่ายทอดทางภาษาจากภาษาฝรั่งเศสมาเป็นภาษาไทย ซึ่งนักศึกษาได้ประสบปัญหาอยู่เสมอๆ เมื่อต้องการจะแปลศัพท์เทคนิคทางวิชาการตามทัศนะของผู้เขียน ผู้เขียนคิดว่าปัญหาในเรื่องนี้มีมูลเหตุมาจากการพัฒนาของกฎหมายในแต่ละสังคมไม่เท่าเทียมกัน ในลักษณะเชิงเปรียบเทียบ ถ้าเรามาพิจารณาถึงกฎหมายของไทยเราจากการศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เราจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยเราได้พยายามสร้างระบบกฎหมายใหม่เลียนแบบอารยธรรมตะวันตก เพื่อเข้ามาแทนระบบกฎหมายเก่าอันมีรากฐานมาจากกฎหมายอินเดียโบราณ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสลัดแอกทางสิทธิสภาพ นอกอาณาเขตของฝรั่งตะวันตก เมื่อเรารับระบบกฎหมายของโลกฝ่ายตะวันตกมาใช้ในสังคมไทยในระยะแรกๆ เราจะเห็นได้ถึงความยากลำบากในการหาศัพท์บัญญัติ อันเนื่องมาจากการพัฒนาอย่างไม่เท่าเทียมกันในระบบกฎหมายทั้งสองระบบในเชิงเปรียบเทียบ ในทางตรงกันข้ามถ้าเราต้องการจะแปลศัพท์ทางวิชาการจากระบบ กฎหมายต่างๆ กันในซีกโลกฝ่ายตะวันตก ปัญหาดังกล่าวแทบจะไม่เกิดขึ้นเลย ยิ่งไปกว่านั้นในบางครั้งเรายังสามารถที่จะหาคำแปลคำต่อคำได้อีกด้วย

โดยปกติ กฎหมายย่อมเป็นส่วนสะท้อนของสังคม และย่อมที่จะพัฒนาไปจากความต้องการของสังคม ในเงื่อนไขที่เราปล่อยให้กฎหมายพัฒนาไปตามธรรมชาติของแต่ละสังคม แต่ความเป็นจริงแล้วกฎหมายไทยบางลักษณะเท่านั้นที่มีการพัฒนาได้เท่าเทียมกับประเทศตะวันตก กฎหมายที่มีการพัฒนาได้น้อยในสังคมไทย ส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นกฎหมายที่มีส่วนเข้าไปเกี่ยวพันกับระบบการเมืองภายในเช่น กฎหมายปกครอง กฎหมายแรงงาน เป็นต้น

ผู้เขียนคิดว่าศัพท์เทคนิคทางกฎหมายที่ก่อให้เกิดปัญหาในการแปลจากภาษาฝรั่งเศสมาเป็นไทยนั้น มักจะเป็นกฎหมายที่บ้านเราไม่ค่อยพัฒนาเลยมีศัพท์ต่างๆ น้อย ผู้แปลต้องหาต้องค้นคิดศัพท์ต่างๆ เป็นภาษาไทยเอาเอง ตรงกันข้ามในทางกฎหมายแพ่งหรือกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับทุกสังคม เพื่อบังคับความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในสังคมให้เป็นระเบียบเดียวกัน ดังนั้นเราจึงสามารถพบหรือค้นหาคำศัพท์ที่สามารถเทียบกับภาษาตะวันตกได้เกือบคำต่อคำทีเดียว ทั้งนี้และทั้งนั้นก็เพราะว่าในสมัยหนึ่งกฎหมายของไทยเราได้ตัดออกมาเป็นบรรพๆ ทีเดียว จากระบบกฎหมายอังกฤษเยอรมัน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และนักกฎหมายไทยอาวุโส ก็ต้องพยายามคิดหาบัญญัติศัพท์ทางกฎหมายเพื่อนำมาใช้

ผู้เขียนอยากจะยกศัพท์เทคนิคบางคำ เช่นคำว่า Infraction ซึ่งแปลว่าการกระทำความผิด (Action ou omission, définie par la loi pénale et punie de certaines peines également fixées strictement par celle-ci)

- infraction complexe = Infraction consommée par l'accomplissement de plusieurs opérations matérielles de nature différentes แปลว่า ความผิดซับซ้อน

- Infraction continue = Infraction caractérisée par un état délictueuse chronique consistant dans une persistance de la volonté coupable (Ex.Recel การรับของโจร) แปลว่าการกระทำความผิดต่อเนื่อง

- Infraction formelle = par opposition au délit matériel, l'infraction formelle consiste en l'incrimination d'un comportement delictueuse indépendamment de son résultat et qui constituerait seulement un commencement d'exécution si ce résultat matériel était exigé. Ainsi l'empoisonnement consiste dans l'administration de substances toxiques independamment du décès de la victime. แปลว่าความผิดฐานพยายาม

- Infraction impossible = tentative dont l'échec est dû à l'impossibilité d'atteindre le résultat de l'infraction. แปลว่าความผิดฐานพยายามที่ไม่สามารถบรรลุผลได้ด้วยสภาพหรือสิ่งที่มุ่งหมายกระทำต่อ

- Infraction intentionnelle = Infraction dont l'élément de culpabilité (attitude psychologique répréhensible) ne peut être constituée que par l'intention. การกระทำความผิดด้วยเจตนา

Infraction praeterintentionnelle = Infraction qui développe des conséquences plus graves que celles prévues par l'agent, et qui est punie moins sévèrement que l'infraction volontâire dont les résultats sont identiques (Ex. coups et blessures volontaires ayant entraîné la mort sans intention de la donner) แปลว่า การกระทำความผิดโดยไม่เจตนา (ควรดูคำว่า Obligation, Créance, Dette ประกอบด้วย)

ผู้เขียนคิดว่าศัพท์ต่างๆเหล่านี้มีปัญหาน้อยในการหาศัพท์บัญญัติ เท่าที่ยกตัวอย่างมานี้ก็แต่คำว่า Infraction เท่านั้น เราจะเห็นได้ว่าปัญหาศัพท์บัญญัติทางกฎหมายอาญา กฎหมายแพ่ง หรือกฎหมายวิธีพิจารณาความต่างๆนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นมักมีน้อย เพราะเมื่อเรานำเอาระบบกฎหมายตะวันตกมาใช้ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่นักกฎหมายไทยเราย่อมต้องคิดค้นหาคำศัพท์ต่างๆมาก่อน แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นก็มิได้หมายความว่าปัญหาจะไม่เกิดขึ้นเลย ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับการที่ศัพท์เทคนิคมีความหมาย แตกต่างกันเล็กๆ น้อยๆ ผู้เขียนคิดต่อไปว่า กฎหมายบางลักษณะนี้เป็นหัวใจของการจัดระเบียบของความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนของสังคม มักจะหาศัพท์บัญญัติในเชิงเปรียบเทียบโดยทั่วไปได้ง่าย เพราะในปัจจุบันนี้ระดับการพัฒนาย่อมมีสภาพแตกต่างกันไม่น้อยไม่มากกว่ากันเท่าใดในสังคมที่มีความเจริญพอสมควรอยู่ในระดับหนึ่ง

แต่กฎหมายมหาชนซึ่งเป็นกฎหมายที่มุ่งถึงความสัมพันธ์ของรัฐกับเอกชนในฐานะที่รัฐมีอำนาจเหนือเอกชนนั้นก่อให้เกิดปัญหาได้ง่าย เพราะหลักการของกฎหมายมหาชนย่อมมีส่วนประกอบทางความคิดทางการ เมื่อเข้ามาเป็นข้อสนับสนุน เช่นระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญ ในกลุ่มประเทศสังคมนิยมย่อมแตกต่างไปจากกลุ่มประเทศทุนนิยม หรือแม้แต่ประเทศทุนนิยม ระบบกฎหมายมหาชนก็อาจจะแตกต่างกันออกไปเพื่อสนับสนุน หรือตอบสนองความเชื่อถือ และความต้องการในแต่ละสังคมอันมีมากน้อยแตกต่างกันออกไป การที่ผู้เขียนกล่าวเช่นนี้มิได้หมายความเอาว่า กฎหมายเอกชนในแต่ละระบบจะไม่มีความแตกต่างกัน ผู้เขียนกลับคิดว่าความแตกต่างของกฎหมายเอกชนในแต่ละระบบสังคมก็ก่อให้เกิดความยุ่งยากในการนำเอากฎหมายมาใช้มิใช่น้อย เช่น เราจะพบเสมอๆว่านักปราชญ์ทางกฎหมายมักจะเชื่อว่ากฎหมายเอกชนระหว่างประเทศอันว่าด้วยกฎหมายขัดกันมีความยุ่งยาก และนับเนื่องกันว่าเป็นสาขากฎหมายที่ยากที่สุดสาขาหนึ่ง แต่ปัญหาที่ผู้เขียนว่ามีน้อยนั้นเป็นปัญหาของการหาศัพท์บัญญัติต่างหาก ผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างศัพท์เทคนิคบางอย่างที่ระบบกฎหมายในบ้านเรามีการพัฒนาน้อย และก่อให้เกิดปัญหาในการหาศัพท์บัญญัติ เช่นคำว่า

erreur = สำคัญผิด
erreur de droit = สำคัญผิดในข้อกฎหมาย
erreur de fait = สำคัญผิดในข้อเท็จจริง

ปัญหาเรื่องการหาศัพท์บัญญัติไม่เกิดขึ้น เพราะเป็นคำศัพท์ซึ่งเราพบทุกระบบกฎหมายที่เจริญแล้ว แต่พอมาเจอศัพท์ทางกฎหมายปกครอง (Droit Administratif) เช่น

Erreur flagrante ou manifeste = Théorie jurisprudentielle extensive du contrôle exercé par le juge sur l'éventuel pouvoir discrétionnaire de l'Administration et lui permettant, face à ce qu'il considère comme des erreurs particulièrement flagrantes de l'Administration, de contrôler l'appréciation des faits à laquelle celle-ci s'est livrée. หรือ

Etablissement fondé en tître (Droit Administratif) = Institution ayant apporté longtemps une exception notable au caractère précatire des autorisations de prise l'eau sur le domaine public fluvial. Un véritable droit de propriété, survivance historique fondée sur des tîtres très anciens, antérrieurs a la Révolution de 1789, existait au profit de certains *"barreurs de chutes"* qui durent être expropriés lors de la nationalisation des producteurs d'électricité à la libération.

ศัพท์เทคนิคทั้งสองคำนี้ผู้เขียนก็ไม่ทราบว่าจะแปลอย่างไรแน่โดยที่ผู้เขียนไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมายปกครองของฝรั่งเศสเลย และระบบกฎหมายปกครองของฝรั่งเศสก็ย่อมแตกต่างจากของไทยเรา ผู้เขียนเข้าใจว่าคงไม่มีศัพท์ภาษาไทยที่เทียบได้คำต่อคำซึ่งเรื่องนี้ผู้เขียนขอให้ท่านผู้รู้ทางด้านกฎหมายปกครองลองๆ ให้คำจำกัดความกันดู

ตัวอย่างอีกคำหนึ่งก็คือ Exécution forcée (Droit civil) = Exécution d'une obligation découlant d'une convention, d'un jugement ou de la loi par recours à la force publique ou par intermediairé d'une saisie. แปลว่าการบังคับให้เป็นไปตามคำ พิพากษา

แต่พอเรามาพิจารณาศัพท์ทางด้านกฎหมายปกครองซึ่งระบบกฎหมายของไทยเราไม่ค่อยมีการพัฒนา ความลำบากก็ปรากฏขึ้นเช่นคำว่า Exécution d'office (Droit administratif) = pouvoir d'assurer l'exécution physique de ses décisions reconnu à l'Administration soit par la loi dans certaines hypothèses, soit par la jurisprudence administrative de manière générale, en cas d'urgence ou d'absence de toute autre procédure juridiqué conduisant au même but.

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ ถ้าเป็นหลักทั่วไปในลักษณะกว้างๆ ของกฎหมายแล้ว ปัญหาในการหาศัพท์บัญญัติก็มักไม่ค่อยมีเพราะเป็นความจำเป็นในสังคมไทยที่จะหาศัพท์ต่างๆ เหล่านี้ไว้ก่อนแล้วเพื่ออธิบายข้อกฎหมาย เช่น หลักในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนารมณ์ของคู่กรณี (L'autonomie de la volonté des parties) หลักในเรื่องลาภมิควรได้ (Enrichissement sans cause) หลักกฎหมายปิดปาก (Clause de forclusion) หรือ Estopal เป็นต้น ปัญหาที่เกิดขึ้นสำหรับการแปลศัพท์ทางเทคนิค ผู้เขียนคิดว่าปัญหามักจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับศัพท์เทคนิคที่ใช้ในการอธิบายความมากกว่าศัพท์ที่เราเจอตามตัวบทกฎหมาย และศัพท์เทคนิคที่อธิบายความนี้ก็มักจะมีความแตกต่างออกไป แม้จะเป็นคำเดียวกันในสาขากฎหมายแต่ละสาขาอีกด้วยผู้เขียนจะยกคำศัพท์บางคำศัพท์บางคำว่าเราควรจะแปลอย่างไรดี เช่น

Facteur subjectif, Facteur objectif

Contrat type = le contrat qui ne se suffit pas a lui-même et doit être complété par la consultation d'une loi.

Contrat d'adhésion = le contrat conclue conformément a la législation du pays qui sert de cadre aux activités de la partie qui l'impose Clauses révélatrices de la volonté (ซึ่งเป็นศัพท์ทางกฎหมายเอกชนระหว่างประเทศในการหาเจตนารมณ์ของคู่กรณีในการทำสัญญาในเมื่อไม่มีข้อสัญญากำหนดไว้โดยแจ้งชัด หรือ Umbrella Agreement ซึ่งเป็นศัพท์ทางกฎหมายมหาชนระหว่างประเทศหมายถึงข้อตกลงที่คู่กรณีได้ทำขึ้นเพื่อประกันความมั่นคงบางอย่าง ในกรณีที่ได้มีการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศ ส่วนมากมักจะเป็นสัญญาระหว่างประเทศของรัฐกับเอกชน

2. ปัญหาทั่วไปเกี่ยวกับความหมายที่แตกต่างกันเล็กๆ น้อยๆ ของคำ (Nuance)

ปัญหาในด้านศัพท์บัญญัติจะมีต่อไปอีกในด้านความหมายที่แตกต่างกันออกไปเล็กๆน้อยๆ (Nuance) ซึ่งผู้เขียนเข้าใจว่าเป็นผลมาจากความละเอียดอ่อนของกฎหมายในแต่ละระบบไม่เท่ากัน ศัพท์บัญญัติทางกฎหมายเอกชนมักมีคำศัพท์เยอะแยะมากมาย โดยอาศัยที่กฎหมายระบบนี้ได้มีการพัฒนามานาน ส่วนศัพท์บัญญัติทางกฎหมายมหาชนมักมีข้อยุ่งยากน้อยกว่าศัพท์ทางกฎหมายเอกชน

แต่ถึงอย่างก็ตาม ในเชิงเปรียบเทียบแล้วคำศัพท์เทคนิคทางกฎหมายในภาษาไทยมีน้อยกว่าศัพท์เทคนิคทางกฎหมายในภาษาฝรั่งเศสอย่างแน่นอน อันเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความยุ่งยากในการถ่ายทอดทางภาษาอยู่บ่อยๆ ปัญหาสำหรับการถ่ายทอดทางภาษาก็คือ การหาคำศัพท์ที่เหมาะสม โดยมุ่งจะให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจหรือเกิดมาในภาพในศัพท์ที่อ่านนั้นทันที ผู้เขียนจะยกตัวอย่างเช่นคำว่า Nationalisation, Expropriation, Confiscation, Séquestre, Réquisition เช่น Nationalisation = Un acte de la puissance publique par lequel celle-ci, pourdes raison d'intérêt général et moyennement une équilibre indemnité, opère transfert, à l'Etat ou à des organismes collectifs de la nation, de la propriété d'ensemble de bien de production ou d'une ou plusieurs entreprises d'un même secteur d'activité appartenant à des particuliers ou a des sociétés de droit privé/ = การโอนมาเป็นของรัฐ ซึ่งมีองค์ประกอบแตกต่างกันไปจากการเวนคืน

Expropriation = การเวนคืนซึ่งจุดมุ่งหมายแคบกว่าการโอนมาเป็นของรัฐ เพราะการโอนมาเป็นของรัฐมีจุดม่งหมายถึงการโอนเพื่อนำมาใช้เป็นส่วนรวมในความหมายกว้าง

Confiscation = การริบทรัพย์ โดยมีเงื่อนไขสำคัญคือการไม่ต้องชดใช้ค่าเสียหาย

Séquestré = การอายัดทรัพย์ = Dépôt d'une chose litigieuse entre les mains d'un tiers en attendant le règlement de la contestation.

réquisition = การเรียกเกณฑ์ การเรียกขอโดยมุ่งถึงสังหาริมทรัพย์แต่เพียงอย่างเดียว

ตัวอย่างอีกอันหนึ่ง ก็คือ การเรียกชื่อข้อตกลงระหว่างประเทศ เช่น

Concordats หมายถึง ข้อตกลงระหว่างสันตปาปารัฐกับรัฐแคทอลิค อันมุ่งถึงพิธีการทางศาสนาคาทอลิค

Traité หมายถึง สนธิสัญญา

Convention หมายถึง อนุสัญญา

Accord หมายถึง ข้อตกลง

Protocole หมายถึง พิธีสารต่อท้าย

Contrat International หมายถึง สัญญาระหว่างประเทศ (ข้อตกลงระหว่างรัฐกับรัฐ หรือเอกชนกับเอกชน หรือเอกชนกับรัฐ โดยไม่ใช้กฎหมายมหาชนระหว่างประเทศมาเป็นข้อกำหนดในบางลักษณะ)

Acte Constitutif หมายถึง สนธิสัญญาที่ก่อตั้งองค์การระหว่างประเทศ อันเป็นคำทั่วๆไป

Charte หมายถึง กฎบัตร เช่น กฎบัตรสหประชาชาติ

Déclaration หมายถึง คำประกาศ เช่น คำประกาศสิทธิมนุษย์ชน

Pacte หมายถึง สนธิสัญญามักมุ่งทางการทหาร เช่น สนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติคเหนือ (NATO)

Statut หมายถึง ธรรมมนูญ เช่น ธรรมนูญศาลสถิตยุติธรรม

Gentleman Agreement หมายถึง คำมั่นสัญญา

ศัพท์ต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีข้อแตกต่างเล็กๆ น้อยๆ แต่ก็หมายถึงข้อตกลงระหว่างประเทศทั้งนั้น

เราอาจกล่าวได้ว่าตัวศัพท์เทคนิคจริงๆ ที่ทั่วโลกจำเป็นต้องมี ต้องคิดขึ้นเป็นภาษาของตัวมักจะเป็นศัพท์ซึ่งแสดงให้เห็นถึง chose ทั่วๆ ไปอันเป็นที่ยอมรับ ผู้เขียนอดแปลกใจไม่ได้ว่าทำไมพวกศัพท์เทคนิคในการปฏิบัติทางการทูตหรือศัพท์บัญญัติทางกฎหมายมหาชนระหว่างประเทศ (Public International law) จึงหาศัพท์มาเทียบในภาษาไทยได้ง่าย เพราะมีปรากฏอยู่แล้วในภาษาไทยเรา เช่น ข้อ องค์การระหว่างประเทศ ตัวอย่าง เช่น C.E.E. องค์การตลาดร่วมยุโรป CECA ประชาคมถ่านหินและเหล็กแห่งยุโรป GATT (General Agreement on Trade and Tariff) = ข้อตกลงว่าด้วยภาษีและการค้า EFTA (European Free Trade Association) สมาคมเขตการค้าเสรีแห่งยุโรป CNUCED, UNCTAD = การประชุมว่าด้วยการค้าและการพัฒนาของสหประชาชาติ ผู้เขียนคิดเอาเองว่าการที่ศัพท์พวกนี้มีอยู่อย่างกว้างขวางทุกภาษา และไม่ก่อให้เกิดความยุ่งยากในการถ่ายทอดทางภาษาก็เพราะสิ่งต่างๆ เหล่านี้เกิดขึ้นในระดับระหว่างประเทศ หมายถึง นอกพรมแดนรัฐอันเป็นความจำเป็นของทุกสังคม

ผู้เขียนขอสรุปข้อสมมติฐานเอาไว้ 2 ประการเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางภาษาจากภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทยคือ

1. ความยุ่งยากในการหาคำจำกัดความจากภาษาหนึ่งมาเป็นอีกภาษาหนึ่งนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะและเนื้อหาของกฎหมาย แต่ละสาขาในเชิงเปรียบเทียบกฎหมายใดมีการวิวัฒนาการได้มากในสังคมไทยย่อมมีความสะดวกในการหาคำจำกัดความมากกว่ากฎหมายที่มีวิวัฒนาการน้อย

2. เนื่องจากลักษณะของภาษาแต่ละภาษามีความแตกต่างกัน เนื่องจากความแตกต่างกันของสภาพแวดล้อม แนวความคิดของสังคมของแต่ละกลุ่มชน ภาษาที่ตอบสนองความเป็นจริงของสังคม หรือสิ่งแวดล้อมของสังคมจึงแตกต่างกันออกไปจึงนำไปสู่ปัญหาเกี่ยวกับความแตกต่างเล็กๆ น้อยๆ ของคำ (Nuance)

ส่วนที่สอง

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีบัญญัติศัพท์ทางกฎหมาย

สำหรับในส่วนนี้ ผู้เขียนขอออกตัวเสียก่อนว่าผู้เขียนพยายามจะหาวิธีการเพื่อมาเสนอแนะต่อท่านผู้อ่านเท่านั้น ผู้เขียนเองก็ประสบปัญหาในการหาศัพท์บัญญัติทางกฎหมายอยู่ไม่น้อยทีเดียว ผู้เขียนคิดว่าข้อแนะนำประการแรกคือ เราต้องมีความเข้าใจในภาษาและกฎหมายเป็นอย่างดีก่อน เช่น ผู้เขียนเป็นนักศึกษากฎหมายระหว่างประเทศ ถ้าจะให้ผู้เขียนไปหาศัพท์บัญญัติกฎหมายมหาชนก็ย่อมก่อให้เกิดปัญหาหนักใจแก่ผู้เขียน และผลงานก็ย่อมออกมาอย่างไม่น่าพึงพอใจ นอกจากนี้เราต้องสังเกตว่าภาษากฎหมายเป็นภาษาที่มีลักษณะเฉพาะในตัวของมันเองในด้านรูปประโยค การเข้ารูปประโยควิธีการในการเขียน ก็ย่อมแตกต่างไปจากสาขาวิชาอื่น ผู้แปลควรที่จะหาความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในศัพท์เทคนิคนั้นๆ ก่อนเป็นอย่างดี ก่อนที่จะลงมือแปลเป็นภาษาไทย

เนื่องจากปัญหาการแปลศัพท์เทคนิค ต้องอาศัยความรู้ภาษาฝรั่งเศสเป็นอย่างดีแล้ว ในขณะเดียวกัน ก็ต้องอาศัยความรู้อย่างดีทางด้านภาษาไทยด้วย เพราะศัพท์บางอย่างในภาษาไทยเมื่อเราใช้ไม่เหมาะสมกับสภาพหรือสถานการณ์แล้วจะทำให้เข้าใจสับสน ได้ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างคำว่า Droit International Public Droit International Privé ผู้เขียนไม่อยากใช้คำว่ากฎหมายระหว่างประเทศ

แผนกคดีเมือง และกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลเลย เพราะคำว่าคดีมาจากคำบาลีว่าคติ แปลว่า เรื่องราวหรือข้อพิพาท ซึ่งจะว่ากันตามความเป็นจริงแล้ว วิชาทั้งสองนี้สำหรับในปัจจุบันปัญหาได้ครอบคลุมแต่เฉพาะข้อพิพาทแต่ประการเดียวไม่ แต่เป็นกฎหมายที่ควบคุมพฤติกรรมของตัวกระทำการในกฎหมายต่างๆ ซึ่งก็มิใช่แต่รัฐอย่างเดียว อาจหมายความไปถึงองค์การระหว่างประเทศ และแม้แต่เอกชนในบางลักษณะด้วย นอกจากนั้นกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลหรือDroit International Privé อาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจผิดว่าวิชานี้มุ่งแต่เฉพาะสภาพทางแพ่งของบุคคลเท่านั้น ซึ่งตามข้อเท็จจริงแล้ว ขอบเขตของกฎหมายสาขานี้มีกว้างขวางมากกว่าแต่ก่อน อันมุ่งไปถึงการควบคุมความสัมพันธ์ของเอกชนในการค้าระหว่างประเทศด้วย ผู้เขียนขอเสนอความคิดว่าเราควรเรียก

Droit International Public ว่ากฎหมายมหาชนระหว่างประเทศ

Droit International Privé ว่ากฎหมายเอกชนระหว่างประเทศ โดยอาศัยแนวคิดว่าควรจะหาศัพท์ในภาษาไทยที่บัญญัติแล้วทำให้เกิดความเข้าใจ และความกระจ่างชัดแก่ผู้อ่านต่อศัพท์บัญญัตินั้นๆ ตรงตามเป้าหมายความเป็นจริงจากภาษาที่เราแปลมาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ อีกคำหนึ่งคือ Passage Inoffensive ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับการแปลว่าสิทธิผ่านสะดวก เพราะผู้อ่านอาจตั้งคำถามว่าสะดวกอย่างไร? ตรงไหน? ผู้เขียนอยากจะแปลว่า สิทธิในการผ่านโดยสุจริตมากกว่าดังนี้ เป็นต้น

ปัญหาในการหาศัพท์บัญญัติอย่างที่ผู้เขียนได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ผู้แปลมักจะประสบจากคำบรรยายวิชากฎหมายมากกว่า โดยไม่รู้ว่าจะแปลอย่างไรให้เหมาะสม ผู้เขียนคิดว่าในบางครั้งเราต้องอาศัยการอธิบายความมาประกอบมากกว่าที่จะมุ่งหาศัพท์เฉพาะอย่างเดียว และภาษาที่ใช้ก็ควรเป็นภาษาไทยที่ใช้กันอยู่ปกติ ไม่ควรไปยกเอาศัพท์โบราณมาบัญญัติเว้นในกรณีที่ศัพท์ในภาษาฝรั่งเศสในContexte นั้นๆ มุ่งจะใช้ศัพท์โบราณเพื่อให้เกิดความแตกต่างความสละสลวยของภาษา หรือเพื่อความศักดิ์สิทธิ์เช่นบางครั้งก็มีการใช้ภาษากฎหมายลาตินมาประกอบ

ผู้เขียนขอยกตัวอย่างการแปลขยายความเช่น คำว่า Compétence ควรแปลว่าอำนาจของรัฐในการที่จะกระทำการใดการหนึ่ง = Aptitude Légal, Capacité ซึ่งในภาษาฝรั่งเศสมุ่งถึงอำนาจอันพึงใช้คำว่าDomestic Jurisdiction = Compétence Nationale ควรแปลว่าอำนาจของรัฐในกิจการภายใน (ดูมาตรา 27 ของกฎบัตรสหประชาชาติประกอบ) หรือ Compétence Territoriale ควรแปลว่าอำนาจของรัฐเหนือดินแดนของตน หรือ Compétence Personnelle ควรแปลว่าอำนาจของรัฐเหนือบุคคลในสัญชาติของตน และควรจะแปลคำว่า Compétence aux Services Publics เป็นอำนาจของรัฐในกิจการบางอย่างของรัฐ

ผู้เขียนสรุปข้อเสนอแนะในส่วนนี้ว่า การที่ผู้แปลอะไรควรมีความรู้เป็นอย่างดีในภาษาที่แปลตลอดทั้งเนื้อหาหรือสาขาของกฎหมายที่จะแปลเสียก่อน ก่อนจะแปลผู้แปลอาจจะบอกได้ว่า Texte อันนี้เราควรแปลหรือไม่ นอกจากนี้แล้ว มาตรการในการแปลของผู้เขียนก็คือ ควรแปลศัพท์ทางวิชาการออกมาด้วยภาษาที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน และจากคำศัพท์นั้นๆ ผู้อ่านจะสามารถสร้างมโนคติของคำนั้นๆ ได้แจ่มชัดที่สุดเมื่อแรกอ่าน

ตัวอย่างศัพท์กฎหมาย
(ด้วยความเอื้อเฟื้อของ ดร.อภิชัย จันทเสน)

ระยะเวลา	Periods of time
อายุความ	Prescription
นิติกรรม	Juristic acts
เช่าทรัพย์	Hire of Property
เช่าซื้อ	Hire-Purchase
จ้างแรงงาน	Hire of Services
จ้างทำของ	Hire of Work
ซื้อขาย	Sale
ขายฝาก	Sale with right of Redemption
ตั๋วเงิน	Bills
ตั๋วแลกเงิน	Bills of Exchange
ตั๋วสัญญาใช้เงิน	Promissory Notes
พระราชกฤษฎีกา	Royal decree
พระราชบัญญัติ	ACT
กฎกระทรวง	Ministerial Regulations
คนต่างด้าว	Atien (a person who is not of Thai nationality)
กระทำโดยสุจริต	Act in good faith

เหตุสุดวิสัย หมายความว่าเหตุใดๆ อันจะเกิดขึ้นก็ดี จะให้ผลพิบัติก็ดี ไม่มีใครจะอาจป้องกันได้ แม้ทั้งบุคคลผู้ต้องประสบ หรือใกล้จะต้องประสบเหตุนั้นจะได้จัดการระมัดระวังตามสมควร อันพึงคาดหมายได้จากบุคคลนั้นในฐานะเช่นนั้น

"Force majeure" denotes any event the happening or pernicious results of which could not be prevented even though a person against whom it happened or threatined to happen were to take such appropriate care as might be expected from him in his situation

เมื่อมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์ บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และ*บรรลุนิติภาวะ*

On the completion of twenty years of age a person ceases to be a minor and becomes *sui juris*

ผู้แทนโดยชอบธรรม	the legal representative
บุคคลวิกลจริต	a person of unsound mind (may be adjudged incompetent)
ผู้บุพการ	ascendants
ผู้สืบสันดาน	descendants
ผู้อนุบาล	guardian
ผู้พิทักษ์	curator
ราชกิจจานุเบกษา	Government Gazette

โมฆียะ	voidable, nullité relative (F)
โมฆะ	void, nullité absolue (F)
อสังหาริมทรัพย์	immovable property
สังหาริมทรัพย์	movable property
สังหาริมทรัพย์	fungible things
โภคบทรัพย์	consumable things
กลฉ้อฉล	fraud
ผิดนัด	default (to be in default)
การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้	exercising debtor's claims, action paulienne (F)
หนี้เกลื่อนกลืนกัน	MERGER
นิติกรรมอำพราง	the cocealed act, simulation (F)
ผู้ไร้ความสามารถ	incapacitated person
ผู้เริ่มก่อการ	a promoter
หุ้นส่วนผู้จัดการ	managing partner
กรรมการผู้จัดการ	managing director
ห้างหุ้นส่วนสามัญ	ordinary partnerships
ห้างหุ้นส่วนจำกัด	limited partnerships
บริษัทจำกัด	limited companies
บัญชีงบดุล	balance-sheet, bilan (F)
หนังสือบริคณห์สนธิ	memorandum
การควบบริษัทจำกัดเข้ากัน	amalgamation of limited companies
โดยอนุโลม	mutatis mutandis
ละเมิด	wrongful acts;, delits (F)
จัดการงานนอกสั่ง	management of affairs without mandate,gestion d'affaires (F)
ลาภมิควรได้	undue enrichment, enrichissement sans cause (F)
ทายาท	heirs
ทายาทโดยธรรม	statutory heirs
ผู้รับพินัยกรรม	legatees
เจ้ามรดก	de cujus
คู่สมรส	spouse
พินัยกรรม	wills
มรดก	succession
เมื่อบุคคลใดตายมรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่ทายาท	When a person dies, his estate devoles on the heirs.
โจทก์	plaintiff
จำเลย	defendant

ปัญหาเกี่ยวกับศัพท์วิชาการ ในการแปลงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

*มงคล เดชนครินทร์**

ในการแปลงานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจากภาษาต่างประเทศ มาเป็นภาษาไทยนั้น นอกจากผู้แปลอาจจะต้องประสบปัญหาสามัญต่างๆ ทางด้านการแปล อย่างเช่นปัญหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างของภาษา และปัญหาในการใช้สำนวนภาษาแล้ว (โปรดดูเอกสารอ้างอิง (1)และ(2)) ผู้แปลยังอาจต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับศัพท์วิชาการหรือศัพท์เทคนิคเฉพาะสาขาอีกด้วย ทั้งนี้ก็เพราะหนังสือหรือเอกสารทางด้านนี้จะใช้ศัพท์เฉพาะสาขาเป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้แปลที่อยู่นอกวงการอาจจะไม่ทราบคำแปลหรือไม่เข้าใจความหมาย ในบางครั้งผู้แปลที่อยู่ในแวดวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเองก็ยังสับสนและใช้ศัพท์ผิดพลาดเช่นกัน ผู้เขียนบทความนี้เป็นผู้หนึ่งที่เคยประสบปัญหาเกี่ยวกับศัพท์วิชาการมาก่อน แต่ก็มีโอกาสแก้ไขปัญหาให้กับตัวเองได้ในบางส่วน ในบทความนี้จึงใคร่ขอภูมิหลังที่เป็นประสบการณ์การแปลส่วนตัวมาเล่าสู่กันฟัง และจะขอตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับปัญหาเรื่องศัพท์หพร้อมทั้งวิธีแก้ เพื่อว่าจะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านที่สนใจได้บ้าง

ภูมิหลัง

เมื่อราว 10 ปีมาแล้ว ผู้เขียนได้เริ่มจับงานแปลตำราเป็นครั้งแรกโดยแปลหนังสือเล่มหนึ่งในสาขาวิศวกรรมไฟฟ้า คือหนังสือ *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคลื่นไฟฟ้า* (3) จากต้นฉบับภาษาอังกฤษ ในการแปลครั้งนั้นผู้เขียนไม่มีข้อยุ่งยากทางด้านภาษาอังกฤษหรือด้านเนื้อหาสาระทางวิชาการแต่อย่างใด เพราะผู้แต่งได้เขียนหนังสือให้อ่านเข้าใจง่าย และวิชาการสาขาดังกล่าวผู้เขียนบทความนี้ก็คุ้นเคยอย่างดีอยู่แล้ว แต่เมื่อจะใช้ศัพท์ในภาษาไทยเพื่อแปลถ่ายทอดศัพท์วิชาการในภาษาอังกฤษ ผู้เขียนก็เกิดความรู้สึกลังเลและกระอักกระอ่วนใจเป็นอย่างมาก เพราะไม่แน่ใจว่าศัพท์วิชาการภาษาไทยที่ใช้นั้นจะเป็นที่เข้าใจและยอมรับของผู้อ่านหนังสือในพากย์ภาษาไทยหรือไม่ และไม่มั่นใจว่าการสะกดการันต์ที่ใช้ตามผู้เขียนผู้แปลคนอื่นๆ ในสาขาวิชาการเดียวกันจะถูกต้องตามหลักภาษาไทยหรือไม่ หลังจากแปลหนังสือเล่มดังกล่าวจบแล้ว ผู้เขียนจึงตัดสินใจจะขอทุนทำงานวิจัยเรื่อง *การรวบรวมและวิเคราะห์ศัพท์เทคนิคแปลทางวิศวกรรมไฟฟ้าซึ่งใช้ในตำราที่เขียนเป็นภาษาไทย* (4) จากฝ่ายวิจัยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งก็ได้อนุมัติให้ทำได้ตามที่ของานวิจัยเรื่องนี้ซึ่งทำแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2523 ได้ช่วยให้ผู้เขียนได้ทราบข้อมูลต่างๆ เป็นอันมากเกี่ยวกับศัพท์วิชาการในสาขาวิศวกรรมไฟฟ้า รวมทั้งสาขาวิชาบางสาขาที่เกี่ยวข้อง และช่วยให้ผู้เขียนได้ทราบถึงปัญหา และข้อขัดแย้งในการใช้ศัพท์วิชาการสาขาวิศวกรรมไฟฟ้าด้วย (ข้อมูลจากงานวิจัยศัพท์วิศวกรรมไฟฟ้าของผู้เขียนได้รับการรวบรวมพิมพ์เป็นหนังสือ *ศัพท์เทคนิควิศวกรรมไฟฟ้า* (5) ส่วนปัญหาและข้อขัดแย้งในการใช้ศัพท์สาขาดังกล่าวได้รับการเผยแพร่ในรูปของบทความซึ่งลงพิมพ์ในเอกสารอ้างอิง (6) ผลที่ตามมาก็คือความลังเลสงสัย

---

*ศาสตราจารย์ ดร.คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เกี่ยวกับการใช้ศัพท์วิชาการสาขาวิศวกรรมไฟฟ้า รวมทั้งศัพท์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทั่วๆ ไป ที่ผู้เขียนเคยมีนั้น ได้ลดลงไปอย่างมาก ทำให้สามารถรับแปลตำราและตรวจงานแปลทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ โดยมีความมั่นใจในการใช้ศัพท์วิชาการภาษาไทยมากขึ้น

ปัญหาในการใช้ศัพท์และวิธีแก้

จากผลงานการวิจัยเกี่ยวกับศัพท์เทคนิคแปลทางวิศวกรรมไฟฟ้า (4) และจากการที่ได้ตรวจงานแปลทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาบ้าง ผู้เขียนพอจะสรุปประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการใช้ศัพท์วิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเนื่องจากศัพท์ภาษาต่างประเทศคำเดียวมีความหมายได้หลายอย่าง ขึ้นอยู่กับหน้าที่ของคำ และเทคนิคของคำและสาขาวิชาที่ใช้

ปัญหานี้อาจทำให้ผู้แปลลังเลสงสัยว่าควรเลือกใช้คำแปลศัพท์ในความหมายใด ตัวอย่างของศัพท์ภาษาอังกฤษที่มีคำแปลต่างๆ กันได้หลายอย่างได้แก่

charge = คิดเงิน, กล่าวหา (ศัพท์สามัญ); อัดประจุ (ศัพท์วิศวกรรมไฟฟ้า)

volume = ปริมาตร (ศัพท์ฟิสิกส์); ความดังของเสียง (ศัพท์อิเล็กทรอนิกส์)

impulse = การดล, อิมพัลส์ (ศัพท์ฟิสิกส์); พลังกระทบ (ศัพท์แพทยศาสตร์)

ในการแปลศัพท์เหล่านี้ ผู้แปลต้องสังเกตดูว่าเนื้อหาสาระของเรื่องที่แปลนั้นอยู่ในสาขาวิชาใด แล้วจึงเลือกใช้ศัพท์แปลให้เหมาะกับสาขาวิชานั้น หรือเหมาะกับข้อความแวดล้อมเฉพาะที่นั้นๆแต่ถ้าแปลไปโดยใช้ศัพท์แปลในความหมายสามัญโดยไม่ระมัดระวัง อย่างเช่นถ้าแปลคำว่า boring machine ในงาน วิศวกรรมเครื่องกลว่า *เครื่องจักรกลที่น่าเบื่อหน่าย* (แทนที่จะแปลว่า *เครื่องเจาะ*) หรือถ้าแปลคำว่า hunting ในงานวิศวกรรมไฟฟ้าว่า *การล่าสัตว์* (แทนที่จะแปลว่า *การแกว่งไล่ใน*เครื่องจักรกลไฟฟ้า) ก็คงจะไม่ถูกต้อง และอาจจะเป็นเรื่องน่าขันเสียด้วยซ้ำ (ตัวอย่างของศัพท์ภาษาอังกฤษคำอื่นๆ ที่ความหมายสามัญต่างกับความหมายในทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีอยู่ในหนังสือของหอมหวล ชื่นจิตร (7)

คำคำเดียวที่มีความหมายหลายอย่างต่างกันนี้ แม้แต่ในภาษาอังกฤษนอกวงวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็อยู่เป็นจำนวนมาก ตัวอย่างก็คือคำที่ชาวอังกฤษและชาวอเมริกันใช้ในความหมายต่างกัน เช่น (จาก มทนา ดวงรัตน์ (8))

vest ชาวอังกฤษหมายถึง *เสื้อชั้นใน* ส่วนชาวอเมริกันหมายถึง *เสื้อกั๊ก*

first floor ชาวอังกฤษหมายถึง *ชั้นแรกของอาคารเหนือชั้นระดับพื้นดิน* (ground floor) ขึ้นไป ส่วนชาวอเมริกันหมายถึง *ชั้นระดับพื้นดิน* ของอาคารนั่นเอง

2. ปัญหาเกี่ยวกับศัพท์ภาษาต่างประเทศหลายคำมีความหมายใกล้เคียงกัน

ถ้าผู้แปลใช้คำแปลของศัพท์เหล่านี้เป็นคำเดียวกันหรือแปลสับสนกัน ผู้อ่านอาจเข้าใจผิดได้ ตัวอย่างของศัพท์ภาษาอังกฤษที่มีความหมายใกล้เคียงกันได้แก่

law (= กฎหมาย) กับ rule (= หลักเกณฑ์)

diagram (= แผนภาพ) กับ chart (= แผนภูมิ)

symbol (= สัญลักษณ์) กับ notation (= สัญกรณ์)
kinematics (= จลนศาสตร์) กับ kinetics (= จลนพลศาสตร์)

(*หมายเหตุ* ศัพท์แปลภาษาไทยข้างบนนี้ ได้มาจากพจนานุกรมศัพท์บัญญัติสาขาต่างๆ ของราชบัณฑิตยสถาน)

คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่เป็นคู่ๆ เหล่านี้ ถ้าผู้แปลใช้คำแปลเป็นไทยสลับกัน ความหมายของเนื้อความอาจจะไม่ผิดไปมากนัก ในกรณีที่เป็นการแปลเอาความหมายอย่างคร่าวๆ ก็คงจะไม่เป็นเรื่องร้ายแรงอะไร แต่ถ้าเป็นการแปลเอกสารทางกฎหมายหรือการแปลที่เกี่ยวข้องกับงานกฎหมายก็คงจะต้องแปลคำศัพท์ให้ถูกต้องตามความเป็นจริง หรือตามที่ได้มีการบัญญัติเอาไว้ เพราะมิฉะนั้นแล้วอาจเกิดเป็นเรื่องเสียหายขึ้นได้ ดังเช่นกรณีฟ้องร้องกันเพราะแปลคำว่า part และ component สับสนกัน ตามที่ เกียรติทวี ธรรมธัช (9) ได้เล่าไว้ ผู้แปลคำศัพท์เช่นนี้ต้องใช้ความระมัดระวังให้มาก หากมีข้อสงสัยก็ควรตรวจสอบกับพจนานุกรมศัพท์บัญญัติของสถาบันหรือหน่วยงานที่เชื่อถือได้เสียก่อน

3. ปัญหาเกี่ยวกับคำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ

คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศที่เรานำมาใช้ในภาษาไทยนั้นต้องอยู่ภายในกรอบและกฎเกณฑ์ของภาษาไทย เช่นเดียวกับที่ชาวต่างประเทศผู้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายไทย หากผู้แปลใช้คำแปลใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศโดยไม่คำนึงถึงหลักเกณฑ์ในภาษาไทยก็จะก่อให้เกิดผลเสียแก่ภาษาไทยขึ้นได้ ปัญหาที่ผู้แปลอาจจะประสบเมื่อใช้คำทับศัพท์มีดังนี้

3.1 ปัญหาเนื่องจากศัพท์ภาษาต่างประเทศมีการเปลี่ยนรูปคำ

คำในภาษาต่างประเทศมักมีการเปลี่ยนรูปคำไปตามพจน์และหน้าที่ของคำ ส่วนในภาษาไทย จะไม่มีการเปลี่ยนรูปคำ แต่จะอาศัยวิธีการอย่างอื่นในการแสดงพจน์หรือหน้าที่ของคำ (กำชัย ทองหล่อ (10)) ตัวอย่างเช่น

1 focus = *จุดโฟกัส* 1 จุด, 2 foci = *จุดโฟกัส* 2 จุด

(ภาษาไทยใช้เฉพาะรูปคำเอกพจน์ คือ โฟกัส แต่แสดงพหูพจน์โดยใช้ *"2 จุด"* มาช่วย)

Gauss = *เกาส์* (ชื่อคน), Gaussian system = ระบบแบบ*เกาส์*

(ในที่นี้ภาษาไทยใช้คำนามคือ *เกาส์* เป็นคำหลัก เมื่อทำเป็นคำวิเศษณ์ก็นำเอาคำว่า แบบมาเติมเข้าข้างหน้า *เกาส์*)

ท่านผู้อ่านที่สนใจเรื่องหลักเกณฑ์การทับศัพท์ที่เป็นทางการ โปรดดูรายละเอียดในเอกสารอ้างอิง (11)

3.2 ปัญหาเนื่องจากการวางตำแหน่งของคำขยาย

ในภาษาอังกฤษ คำวิเศษณ์ที่ขยายคำนามตามปรกติอยู่ข้างหน้าคำนาม แต่ในภาษาไทยนั้นคำวิเศษณ์ที่ขยายคำนามมักจะอยู่ข้างหลังคำนาม ผู้แปลต้องเลือกใช้วิธีวางตำแหน่งคำทับศัพท์ในกรณี เช่นนี้ให้เหมาะสม โดยคำนึงถึงวิธีการวางตำแหน่งคำในภาษาไทยด้วย ตัวอย่างเช่น

Zener diode (Zener เป็นชื่อคน) อาจทับศัพท์เรียงคำตามแบบชื่อเฉพาะได้เป็น*ซีเนอร์-ไดโอด* หรืออาจเรียงคำตามแบบภาษาไทยเป็น *ไดโอดแบบซีเนอร์* โดยมีคำ *"แบบ"* มาแทรก) ก็ได้

silicon diode ควรทับศัพท์โดยเรียงคำตามแบบภาษาไทยเป็น *ไดโอดชนิดซิลิคอน* มากกว่าที่จะทับศัพท์เรียงคำตามแบบภาษาอังกฤษเป็น *"ซิลิคอนไดโอด"* เพราะซิลิคอนเป็นชื่อธาตุทางวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่ ชื่อคน

4. ปัญหาในการสะกดการันต์คำศัพท์แปล

ปัญหานี้มักเกิดขึ้นเพราะผู้แปลได้เห็นตัวอย่างที่ผิดพลาดบกพร่องในงานเขียนหรืองานแปลของผู้อื่นแล้วจำมาใช้ (ผู้เขียนบทความนี้เคยทำผิดพลาดในลักษณะนี้มาแล้ว) วิธีแก้ก็คือตรวจสอบกับพจนานุกรมศัพท์ของสถาบันหรือหน่วยงานที่เชื่อถือได้เสียก่อน

ตัวอย่างของศัพท์วิชาการสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่มักจะสะกดการันต์ผิดได้แก่คำในตารางข้างล่างนี้

ศัพท์ภาษาอังกฤษ	*คำแปลผิด*	*คำแปลถูก*
aluminium	อลูมิเนียม	อะลูมิเนียม
balance	ดุลย์	ดุล
clip	ขลิบ	ขริบ
equilibrium	สมดุลย์	สมดุล
equivalence	สมมูลย์	สมมูล
gas	ก๊าซ	ก๊าซ,แก๊ส
graph	กร๊าฟ	กราฟ
graphite	กร๊าฟไฟต์	แกรไฟต์
nickel	นิเกิล	นิกเกิล
observe	สังเกตุ	สังเกต
process	ขบวนการ	กระบวนการ
reaction	ปฏิกริยา	ปฏิกิริยา
static	สถิตย์	สถิต
symbol	สัญญลักษณ์	สัญลักษณ์
vacuum	สูญญากาศ	สุญญกาศ

("คำแปลถูก" ในที่นี้ยึดตามพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถาน)

5. ปัญหาเนื่องจากผู้แปลไม่ทราบคำแปลหรือความหมายของศัพท์

ปัญหานี้มักจะเกิดแก่ผู้แปลที่อยู่นอกวงวิชาการของเอกสารที่แปล วิธีแก้ปัญหาวิธีง่ายๆ ก็คือ ถามผู้รู้ในวงวิชาการนั้นๆ แต่ถ้าหาผู้รู้ไม่ได้ก็ยังพอมีทางออกอย่างอื่นๆ ซึ่งจะขอเสนอแนะเป็นขั้นตอน ดังนี้

5.1 ค้นศัพท์จากพจนานุกรมศัพท์วิชาการของสถาบันหรือหน่วยงานที่มีการบัญญัติศัพท์

สำหรับศัพท์สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้น มีสถาบันและหน่วยงานอย่างน้อย 4 แห่ง ที่ได้จัดตั้งคณะกรรมการการบัญญัติศัพท์ขึ้น และได้ตีพิมพ์ผลงานการบัญญัติศัพท์ออกมาบ้างแล้ว คือ

(1) ราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการที่รัฐบาลมอบหมายให้ทำหน้าที่บัญญัติศัพท์วิชาการที่เป็นทางการ ผลงานด้านศัพท์บัญญัติทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ตีพิมพ์ไปแล้ว ได้แก่หนังสือ *ศัพท์วิทยาศาสตร์ พจนานุกรมศัพท์คณิตศาสตร์ พจนานุกรมศัพท์ป่าไม้ (สาขาวนผลิตภัณฑ์) และหนังสือประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่องการบัญญัติชื่อธาตุและเรื่องศัพท์บัญญัติชื่อแร่*

(2) สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ผลงานการบัญญัติศัพท์สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของหน่วยงานนี้ เท่าที่ตีพิมพ์ไปแล้วได้แก่หนังสือ *ศัพท์วิศวกรรมไฟฟ้า* (รวม 4 เล่ม) *ศัพท์บัญญัติผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมปิโตรเลียม ศัพท์บัญญัติผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมพลาสติก ศัพท์บัญญัติผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมการชุบเคลือบโลหะ* และ*ศัพท์บัญญัติผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเหล็ก และเหล็กกล้า*

(3) สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) กระทรวงศึกษาธิการ สถาบันนี้ได้จัดพิมพ์หนังสือ *พจนานุกรมศัพท์วิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ สสวท. อังกฤษ-ไทย ออกจำหน่าย*

(4) วิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สถาบันเอกชนแห่งนี้มีผลงานด้านศัพท์บัญญัติทางวิศวกรรมเท่าที่ตีพิมพ์ไปแล้ว คือหนังสือ *ศัพท์วิทยาการวิศวกรรมโยธา ศัพท์วิทยาการ สำรวจ ศัพท์วิทยาการพลังงาน ศัพท์เทคนิควิศวกรรมคอมพิวเตอร์ ศัพท์เทคนิควิศวกรรมอิเล็กทรอนิกส์* และ *ศัพท์เทคนิควิศวกรรมไฟฟ้ากำลัง*

5.2 ค้นศัพท์จากพจนานุกรมศัพท์วิชาการของผู้รวบรวมศัพท์โดยอิสระ

ตามปรกติแล้วผู้รวบรวมศัพท์ที่ทำงานเป็นอิสระ มักจะคิดศัพท์แปลได้เร็วกว่าคณะกรรมการของสถาบันและหน่วยงานที่ทำหน้าที่บัญญัติศัพท์ ดังนั้นถ้าผู้แปลทำตามขั้นตอน 5.1 แล้วยังหาศัพท์แปลไม่ได้ ก็ควรจะลองค้นจากพจนานุกรมศัพท์วิชาการของผู้รวบรวมศัพท์โดยอิสระดูบ้าง (ตัวอย่าง ได้แก่ *พจนานุกรมช่าง* ของหลวงวิธานยนตรกรรม (14) เป็นต้น) พจนานุกรมเหล่านี้คงจะพอยืมได้จาก ห้องสมุด หรือซื้อได้จากร้านขายหนังสือบางแห่ง

5.3 ค้นศัพท์จากหนังสือที่มีผู้เรียบเรียงหรือแปลขึ้นมาก่อนแล้ว

ถ้าเอกสารที่จะแปลมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหนังสือที่มีผู้เรียบเรียง หรือแปลขึ้นมาก่อน ผู้แปลอาจศึกษาดูศัพท์วิชาการนี้บ้างเหมือนกัน เมื่อแปลงานสาขาอื่น นอกวงวิชาการของตัวเอง)

5.4 คิดศัพท์แปลขึ้นมาใช้เอง

เมื่อผู้แปลหาผู้รู้ศัพท์วิชาการไม่ได้ และทำตามขั้นตอน 5.1 ถึง 5.3 แล้วก็ยังไม่พบศัพท์แปลที่ต้องการใช้กับศัพท์ภาษาต่างประเทศที่ติดขัดอยู่ ผู้แปลอาจลองคิดศัพท์แปลขึ้นมาใช้เองบ้างก็ได้ ในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้น ผู้เรียบเรียงและผู้แปลตำรา นิยมใช้ศัพท์แปลประเภทที่เป็นคำไทยพื้นๆ หรือมิฉะนั้นก็ใช้คำทับศัพท์ แต่ไม่นิยมใช้ศัพท์แปลประเภทที่เป็นคำภาษาบาลี-สันสกฤตยากๆ (จากผลงานวิจัย (6)) ยกตัวอย่างคำว่า combustion มีผู้ใช้ศัพท์บางคนเสนอให้แปลเป็นคำไทยง่ายๆ ว่า *"การเผาไหม้"* แทนที่จะใช้คำภาษาบาลี-สันสกฤตว่า *"การสันดาป"* เป็นต้น วิธีคิดศัพท์แปลขึ้นใช้เองของผู้แปลนั้น ถ้าจะให้ง่ายก็อาจใช้การทับศัพท์ ซึ่งก็มีข้อดีตรงที่จะช่วยประหยัดเวลาให้แก่ผู้แปลได้มาก การทับศัพท์ในวงการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้น ท่านผู้รู้ทางด้านการบัญญัติศัพท์อย่าง เช่น พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร) ไม่ถือเป็นเรื่องเสียหายอะไร (โปรดดูเอกสารอ้างอิง (12) อย่างไรก็ตาม ผู้ที่จะทับศัพท์คำภาษาต่างประเทศควรยึดหลักเกณฑ์ หรือรับฟังข้อคิดเห็นของผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ไว้บ้างเพื่อว่าจะได้มีเอกภาพในทางภาษาร่วมกัน (ท่านสนใจวิธีการทับศัพท์ โปรดดูเอกสารอ้างอิง(11)-(13)) ส่วนการสร้างศัพท์แปลโดยใช้คำไทยพื้นๆ นั้น ถ้าผู้แปลมีเวลาก็อาจลองทำดูได้ แต่ก็ควรศึกษาความหมายของศัพท์ภาษาต่าง ประเทศให้ถ่องแท้เสียก่อน เพื่อว่าศัพท์แปลที่สร้างขึ้นจะได้ไม่มีข้อผิดพลาด

สรุป

ในการแปลงานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้น ผู้แปลที่ยังมีประสบการณ์ไม่มากนักย่อมจะมีปัญหาเกี่ยวกับศัพท์วิชาการอยู่บ้าง ไม่มากก็น้อย แต่ปัญหานี้สามารถแก้ได้ด้วยการศึกษาความหมายของคำศัพท์ภาษาต่างประเทศที่จะแปล รวมทั้งศึกษาหลักภาษาต่างประเทศและหลักภาษาไทยให้เข้าใจถ่องแท้ ผู้แปลอาจจะเลือกใช้ศัพท์แปลในภาษาไทยตามที่มีผู้คิดขึ้นหรือบัญญัติขึ้นให้ใช้ หรืออาจคิดสร้างศัพท์แปลขึ้นมาใช้เองก็ได้

เอกสารอ้างอิง

(1) พัชรี โภคาสัมฤทธิ์. *พื้นฐานการแปลอังกฤษ-ไทย.* กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2527, หน้า 33 - 36

(2) วรนาถ วิมลเฉลา. *คู่มือสอนแปลสำหรับผู้สอนแปลมือใหม่.* กรุงเทพมหานคร ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สิงหาคม 2528, หน้า 35 - 60

(3) มงคล เดชนครินทร์ (ผู้แปล), *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคลื่นไฟฟ้า.* คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2520

(4) มงคล เดชนครินทร์. *การรวบรวมและวิเคราะห์ศัพท์เทคนิคแปลทางวิศวกรรมไฟฟ้าซึ่งใช้ในตำราที่เขียนเป็นภาษาไทย.* กรุงเทพมหานคร : รายงานผลการวิเคราะห์ฉบับสมบูรณ์ ทุนวิจัยรัชดาภิเษกสมโภช ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สิงหาคม 2523

(5) มงคล เดชนครินทร์. *ศัพท์เทคนิควิศวกรรมไฟฟ้า.* กรุงเทพมหานคร : วิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2524

(6) มงคล เดชนครินทร์. *ศัพท์เทคนิคแปลทางวิศวกรรมไฟฟ้า : ปัญหาและข้อขัดแย้ง.* วารสารภาษาและหนังสือ. กรุงเทพมหานคร : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, ปีที่ 18 ฉบับที่ 2, ต.ค. 2528 - มี.ค. 2529, หน้า 109 - 117

(7) หอมหวล ชื่นจิตร. *การแปล : อาชีพสู่ปวงชน.* กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร, 2527, หน้า 122

(8) มทนา ดวงรัตน์, *ภาษาอังกฤษสองแบบ.* Thoughts. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527, หน้า 60

(9) เกียรติทวี ธรมธัช. ศัพท์เทคนิค. *วารสารวิศวกรรมศาสตร์.* กรุงเทพมหานคร : คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ต.ค.-พ.ย. 2528, หน้า 117 - 120

(10) กำชัย ทองหล่อ. *หลักภาษาไทย.* กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์น, พิมพ์ครั้งที่ 4, 2515, หน้า 453 - 455

(11) อนุกรรมการปรับปรุงหลักเกณฑ์การทับศัพท์. *หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอังกฤษ,* รายงานประจำปี ราชบัณฑิตยสถาน 2528. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2528

(12) ส. ศิวรักษ์. *ภาษาไทยกับคนรุ่นใหม่.* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2530, หน้า 74

(13) วรนาถ วิมลเฉลา. *คนสอนภาษาอังกฤษกับการทับศัพท์.* Thoughts. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530, หน้า 61 - 70

(14) วิธานยนตรกรรม, หลวง. *พจนานุกรมช่าง.* กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา, 2514

สื่อความหมายด้วยภาษา และ ท่าทาง

*อัจฉรา โชติบุตร**

ตามทฤษฎีภาษาศาสตร์ การสื่อความหมายด้วยภาษานั้น แบ่งเป็นภาษาพูด verbal และภาษาโดยวิธีอื่นๆ เช่น ท่าทางหน้าตา สัญญาณเครื่องหมายต่างๆ ภาษาฝรั่งเศสนั้น ถ้าเราคุ้นเคยกับคนฝรั่งเศสดีจะทราบว่าเป็นภาษาที่ประกอบกันทั้ง verbal และ non verbal เพราะนอกจากจะใช้คำพูดสื่อความหมายแล้ว คนฝรั่งเศสยังใช้หน้าตาท่าทาง กริยาประกอบไปพร้อมๆ กันด้วย การฟังคนฝรั่งเศสพูดโดยไม่เห็นหน้าตา ท่าทาง อาจตีความหมายของผู้พูดเปลี่ยนไปได้ และในคำพูดก็มีทั้งสำเนียงสูงต่ำ (accent) การเน้นเสียง (intonation) บางประโยคหากสำเนียงเปลี่ยน ความหมายอาจเปลี่ยนไปด้วย มีผู้ศึกษาวิจัยเรื่องการใช้ภาษาและท่าทางของคนฝรั่งเศส ตีพิมพ์ออกมาเป็นหนังสือหลายเล่ม บทความนี้จะขอยกตัวอย่างสำนวนและท่าทางที่พบกันบ่อย โดยนำมาจากผลงานของ G.Callbris และ J. Montrèdon เขียนภาพประกอบโดย Zacü ชื่อ Des Gestes et des mots pour le dire. Dic Mini-Dictionnaires (1986) เป็นเล่ม ต่อจาก Oh là là! Expression intonative et mimique 1980 โดยผู้เขียนทั้ง 2 เช่นเดียวกัน

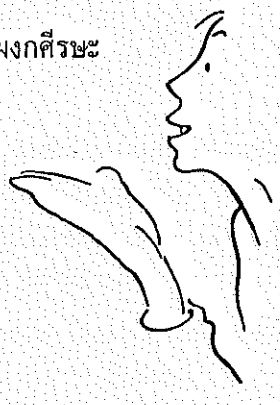
เห็นชอบ

สำนวน C'est ça, C'est ça qui la bloque.
ท่าทาง ชี้นิ้วไปที่ผู้ฟัง หรือสิ่งที่พูดถึง

ตัวอย่างสถานการณ์ สุภาพสตรีคนหนึ่งแสดงความเห็นเกี่ยวกับบุคคลที่ 3

สำนวน Bravo
ท่าทาง พยักหน้า ผงกศีรษะ

ยืนยัน

สำนวน Oui
ท่าทาง พยักหน้า ผงกศีรษะยอมรับ

ยอมรับ

สำนวน Tout à fait; absolument
ท่าทาง ผงกศีรษะ 2-3 ครั้ง
สำนวน Bon, ça va
ท่าทาง ยกมือ ฝ่ามือหงายออกเคลื่อนที่มือไปข้างหน้าเล็กน้อย (ท่าคล้ายพระพุทธรูปปางห้ามญาติ) หากเป็นคนไทยคงจะพูดว่า เอาล่ะ เอาล่ะ พอจะเข้าใจแล้ว

* *รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*

ตกลงกัน

สำนวน *"Tope là"*

ท่าทาง ฝ่ายหนึ่งยื่นมือมาตบฝ่ามือ (ที่อีกฝ่ายหนึ่งแบรับ) เสียงดัง เป็นการแสดงว่าตกลงกันได้ พอใจในข้อตกลง

ชื่นชมว่าดีแล้ว

สำนวน C'est ce qu' fl y a de plus beau.

ท่าทาง ทำมือยกระดับกวาดจากขวามาซ้าย หรือ จากซ้ายไปขวา

สำนวน Un talent fou

ท่าทาง คว่ำมือ ขยับมือเร็วๆจากซ้ายไปขวา

สำนวน Et certains d'enter eux sont remarquables *"chirurgiens."*

ตัวอย่างสถานการณ์ ชมความสามารถของศัลยแพทย์

ท่าทาง เงยคางสะบัดหน้าไปทางขวาหรือทางซ้าย

สำนวน Très bon accueil, très gentil

ตัวอย่างสถานการณ์ ชมว่าต้อนรับดี

ท่าทาง เงยคาง สะบัดหน้าไปทางซ้าย 2-3 ครั้ง

สำนวน Au (quart de) poil. (= très bein)

ตัวอย่างสถานการณ์ ชมว่าอาหารอร่อย

ท่าทาง นิ้วชี้จดนิ้วโป้งเป็นวงกลม อาจทำเสียงจุ๊ๆด้วย

สำนวนที่ใช้ท่าเดียวกัน

- Une femme superbe ชมผู้หญิงสวย

- très très belle en train de prendre sa douche
- Ça, c'est la perfection.

สำนวน Ce film? Remarquable.
Il est bon, ça c'est vrai.

ท่าทาง ยกมือเหนือไหล่ ผายไปทางด้านหลัง

สำนวน Il était très gentil พูดถึงลูกเขย

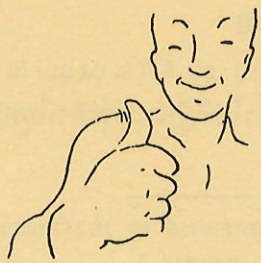
ท่าทาง ผงกศีรษะ 2-3 ครั้ง

ดีเยี่ยม

สำนวน Super comme ça! Extra, Champion, Sensass, Chapeau; Du tonnerre.

ท่าทาง ชูนิ้วหัวแม่มือ อาจกระดกลิ้นทำเสียงจุ๊ๆ ด้วย
Mes raisins, extra!
Elle fait une soupe Tom yam, comme ça.
Du riz sauté, comme ça.

ตัวอย่างสถานการณ์อื่น อาจใช้ในการโฆษณา เช่น โฆษณาน้ำยาล้างจาน Pour toute ma vaisselle *"Lavit Dous"* ชูนิ้วประกอบ

ชมเชย

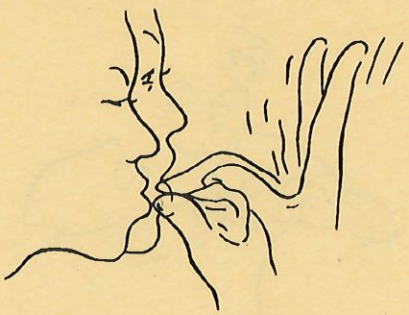
สำนวน Ben dis donc, ils font des progrès enchirurgie.
ท่าทาง ผงกศีรษะ ก้มศีรษะให้ ทำปากยื่น

สำนวน Tirer son chapeau (à quelqu'un, quelque chose), Coup de chapeau.
ท่าทาง ทำท่าถอดหมวก ถึงจะไม่ได้ใส่หมวกก็ตาม ทำท่ายกหมวกขึ้นจากศีรษะนิดหน่อย
ตัวอย่าง ...et je tire mon chapeau, pour vivre dans la forêt, il faut être un homme supérieur.

สำนวน Superbe !
ตัวอย่าง *"J'ai une immense admiration."; "Il y a des photos, des choses vraiment superbes"; "Un pro gramme qui est d'ailleurs très brillant," "qu'il écrit avec beaucoup de brio."*

ท่าทาง ทำมือยกโค้งเหมือนคันธนูตรงหน้าจากซ้ายไปขวา

สำนวน *"A croquer (gentil, mignon, joli) Mais quand c'est fini, po, quelle merville."*
ท่าทาง จีบนิ้วจรดปาก

ขออนุญาต

สำนวน *"Je peux ?"*
"Si vous permettez"
ท่าทาง ชูนิ้วขออนุญาต

ตัวอย่าง ex: *"Je peux peut-être dire un mot sur cette histoire."*

ถูกต้อง แน่นอน

สำนวน précis, net, exact, minutieux pointilleux, strict
ท่าทาง จีบปลายนิ้วเข้าหากัน

ตัวอย่าง On discute encore de modalités pratiques jusqu'au millimètre pres. *"pratiques jusqu'au millimètre-prés." "L'Amérique s'est decidée à temps, juste à temps."*

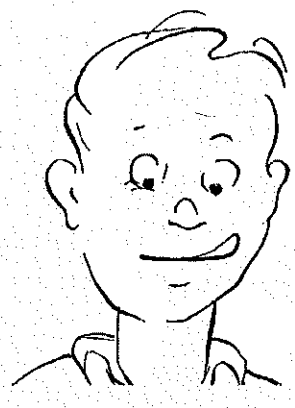
หมายเหตุ ท่าจีบปลายนิ้วนี้อาจจะใช้กับสำนวน *"Juste un mot"* พูดแค่คำเดียวก็พอ

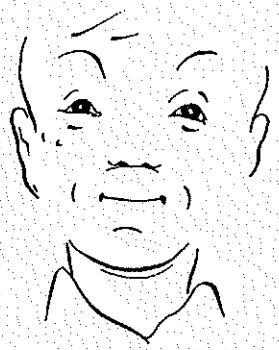
หิว

สำนวน Que j'ai faim!
ท่าทาง มือจับท้อง

สำนวน à manger, pour manger
ท่าทาง ทำท่าใช้มือหยิบอาหารเข้าปาก
ตัวอย่าง J'étais là pour manger.

สำนวน A se lécher les babines
ท่าทาง แลบลิ้นเลียริมฝีปาก ตาโตกลอกไปมา
ความหมาย แสดงอาการว่าหิวจัด หรือตอนเห็นของน่ารับประทาน
สำนวน MM, C'est bon!
ท่าทาง ปากปิดสนิท ยิ้ม ทำเสียงอือ เลิกคิ้วสูง ผงกศีรษะ
ตัวอย่าง MM.C'est vraiment très fin.

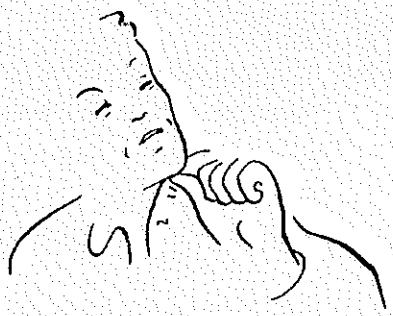
สำนวน Délicieux
ท่าทาง จีบนิ้วชี้กับนิ้วหัวแม่มือเป็นวงกลม หน้ายิ้ม
ตัวอย่าง Je vous conseille les petits fours : succulents.
สำนวน *"C'est fantastique"* Tes tomates farcies, mm.
ท่าทาง จีบปลายนิ้วจรดปาก แล้วสะบัดมือออกอย่างรวดเร็ว

อิ่ม

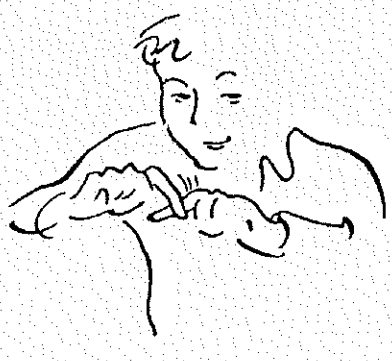
สำนวน Non merci, j'ai bien trop mangé.
ท่าทาง เอามือกดท้อง
สำนวน Avec la pizza, j'en avais jusque là. Alors, les rillettes!
ท่าทาง ทำมือจากซ้ายไปขวา ระดับคอ

ล้อเลียน

สำนวน Na Na Nère,
ท่าทาง นิ้วหัวแม่มือถูใต้คาง 3 ครั้ง แสดงการเยาะเย้ย ล้อเลียน อาจถูใต้คางครั้งเดียว เป็นเชิงเยาะเย้ยในฐานะผู้ชนะ มาจากสำนวนปฏิเสธของอิตาเลียน *"Na"*

สำนวน Je t'ai bien eu.
ท่าทาง ยิ้มพร้อมกัน แลบลิ้น เย้ยเมื่อชนะ โดยมากเด็กๆชอบพูด ใช้กับคนในครอบครัว ระหว่างคู่รัก
สำนวน Bisque! Bisque! Rage!
คล้ายกับภาษาไทย *"สมน้ำหน้า"*
ท่าทาง นิ้วชี้ขวาถูนิ้วชี้ซ้ายไปมา 3 ครั้ง

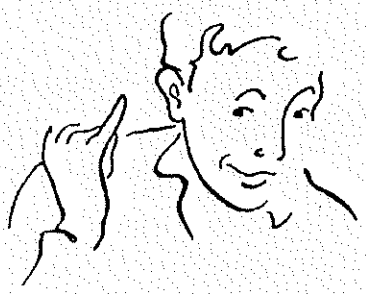

สำนวน C'est mon petit-doigt qui me l'a dit.

ท่าทาง ชูนิ้วก้อย ระดับหู ใช้พูดล้อเด็ก เวลาที่ถูกถามว่าทราบได้อย่างไร ตอบว่า *"นิ้วก้อยบอกยังไงล่ะ"* ซึ่งมีนัยว่า *"ฉันมีทางรู้ของฉันก็แล้วกันน่ะ"* ผู้ใหญ่พูดกันหมายความว่า มีญาณพิเศษ

"Mon petit doigt me dit qu'on en reparlera un jour de l'autre."

"Mon petit doigt m'informe que vous me délaissez parce que vous aspirez à devenir baronne?"

สั่งให้เงียบ

สำนวน Chut

ท่าทาง ยกนิ้วชี้จุ๊ปาก ทำเสียงจุ๊

การใช้อื่น ๆ ครูอาจส่งเสียง Silence, les enfants ดุนักเรียนในห้องให้เงียบเสียง

- องค์ปาฐก ผู้อภิปรายอาจเคาะโต๊ะ 2-3 ครั้ง เพื่อแสดงให้รู้ว่าจะเริ่มพูด
- ในโรงละครฝรั่งเศส ก่อนละครจะเริ่มแสดงจะมีเสียงไม้กระทุ้ง พื้น 3 ครั้งก่อน ม่านเวทีจะเปิด

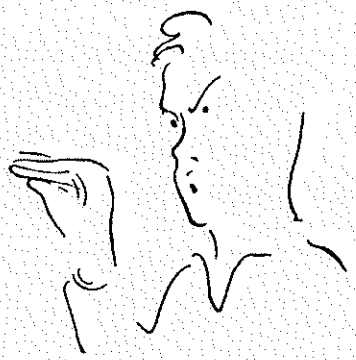

สำนวน La ferme. Ferme ta gueule! Ta gueule! Ferme ça, ferme-la!

ความหมาย Tais-toi.

ท่าทาง นิ้วทั้งสี่หุบรวมกับนิ้วโป้ง อาจทำปากหรือส่งเสียงด้วย Et de quoi je me mêle.

การใช้อื่น ๆ พ่อว่าลูก

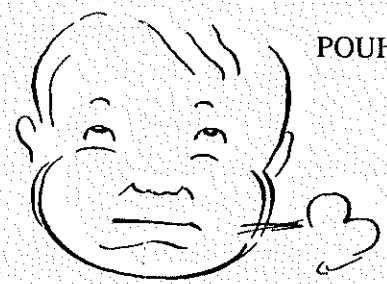

แสดงอาการเบื่อหน่าย

สำนวน Pouh!

ท่าทาง อาจทำเสียงปล่อยลมหายใจแรงๆจากกระพุ้งแก้ม ความหมายเหมือนกับสำนวน

Y en a marre ; Ça m' emmerde ; Il nous fatigue.

สำนวน La barbe!

ท่าทาง ใช้หลังมือถูแก้มหลายๆครั้ง อาจทำตาลอยด้วย

การใช้อื่น ๆ Tu nous rases avec tes histoires. Quel raseur!

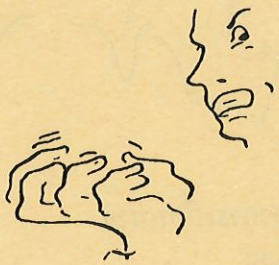

แสดงอาการหงุดหงิด

สำนวน *"Oh là là"*

ท่าทาง - ทำมือหงิกงุ้ม พร้อมกับเขย่ามือไปด้วย แสดงอาการหงุดหงิด
- ทำมือเหมือนดีดเปียโน ขยับนิ้วไปมา

การใช้อื่น ๆ *"Tu commences à m'énerver."*

โกรธ

สำนวน *"Mais laissez-moi finir"*
เจ้าหน้าที่ตำรวจทุบโต๊ะที่คนมาแจ้งความไม่ฟัง

ท่าทาง ทำตาลอย ถอนใจ

การใช้อื่น ๆ พูดถึงผู้กำกับเวที *"Il a une ou deux idées, mais il les répète cinq ousix fois. Alors."*
ตัดบท *"Bon bon, discutons pas."*

สำนวน En avoir par dessus la tête.
Jusque là, Ras le bol.

ท่าทาง ยกมือขึ้นระดับศีรษะ สะบัดมือจากซ้ายไปขวา อาจจะทำเสียงถอนหายใจ

การใช้อื่น ๆ *"Et surtout, j' en avais jusque là des gens difficiles."*
Les sondages, c'est fini : ras le bol, avoir les boules.

สำนวน Incroyable! Jc les avais la.

ท่าทาง โดยมากผู้ชายใช้สำนวนนี้กำมือเหมือนจะขยุ้มคอตัวเอง. เกร็งคอ

ไม่มั่นใจ

สำนวน Pas mal!

ท่าทาง คอเอียงผงกนิดๆ เลิกคิ้วถาม อมยิ้มนิดๆ

ตัวอย่าง ผู้หญิงคนหนึ่งชิมเหล้าก่อนอาหารที่ยังไม่เคยลอง พูดว่า *"Hum, c' est bon"* แขกรับเชิญทางโทรทัศน์ยอมรับ : *"Ç' est une première assez intéressante."*

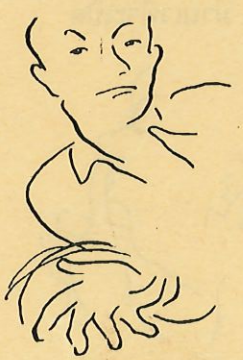
สำนวน Plus ou moins, Mouais! A voir.

ท่าทาง กางมือ หมุนข้อมือ

ตัวอย่าง *"Ça t' a plu! Plus ou moins, couci, couça."*
Ça va, la forme? Mm, mouais
A (re) voir.

สำนวน *"Bof, pas emballant"*, *"C' est pas"*, c'est pas un grand comédien.
Ça ne casse rien.

ท่าทาง เนือยๆ ทำปากแบะ

L'enseignement de la traduction : problèmes actuels de méthodologie

*Jean Claude Gémar**

Avant de vous parler des difficultés méthodologiques auxquelles se heurte actuellement l'enseignement de la traduction, je voudrais remercier les organisateurs du SEDIRRALE 2 d'avoir prévu, parmi les thèmes qui seront traités durant ces journées d'étude et de réflexion, un atelier consacré à la traduction. Ce faisant, ils ont compris l'importance et l'avenir d'une discipline qui n'est pas un simple sous-produit de la linguistique appliquée mais la discipline-mère elle-même puisque la linguistique **est** la science de la traduction.

Je tiens à remercier tout particulièrement la coordinatrice générale du comité d'organisation, Lucía Pallas Chacón, et Michel Guerrerro, de l'AUPELP, grâce aux généreux et constant efforts desquels je dois ma présence parmi vous aujourd'hui.

C'est à un grave problème que l'on m'a demandé de m'attaquer et la seule pensée que vous attendez de moi, jurilinguiste, un nouvel éclairage sur la question de la formation du traducteur me plonge dans un grand embarras. Vous savez combien il est illusoire de chercher à calquer une expérience étrangère à la réalité socio-linguistique de son pays quand on sait que la langue est un instrument social de communication, le produit original d'une culture, d'une mentalité et d'un milieu forcément uniques.

Toutefois, le grand dessein du linguiste étant de retrouver le langage par-delà la diversité des langues, celui du traducteur n'est-il pas de chercher toujours et partout lemoyen de jeter un pont entre deux dimensions socio-culturelles et deux systèmes linguistiques souvent fort différents, par le biais de l'opération traduisante? Cette fonction de communication privilégiée, au fond, n'est-elle pas le but que visent les responsables des programmes de traduction, à Genève ou à Bruxelles, aussi bien qu'à Paris ou à Montréal, à Mexico qu'à Tokyo ou à Moscou?

Finalement, les problèmes méthodologiques que pose la formation du traducteur, toutes langues confondues, se ramènent aux deux grandes classes suivantes:

1. problèmes de compréhension (de la langue de départ, LD)
2. problèmes d'expression (dans la langue d'arrivée, LA)

* Professeur, Université de Montréal, Canada

Sans prétendre vouloir établir une typologie générale des difficultés que doivent surmonter les professeurs de traduction (l'établissement d'une telle typologie sous-entendrait la prise en compte d'un grand nombre de variables, dont le niveau -1er, 2e ou 3e cycles-, la durée et le but particulier des études, le niveau général, le degré de motivation et les connaissances linguistiques des étudiants...), j'ai relevé sept catégories de problèmes, somme toute universele, qui se posent tout particulièrement dans le contexte canadien et qui pourraient servir de point de départ à toute discussion sur ce sujet:

1. les méthodes d'enseignement de la traduction
2. la situation linguistique particulière du (ou des) pays considéré(s)
3. problèmes de terminologie
4. l'éxpression écrite (LA)
5. problèmes de documentation
6. l'evaluation d'une traduction
7. pratique de la traduction

Chacune de ces questions pouvant faire l' objet de très longs développements, je me contenterai de poser à chaqque fois le problème dans ses grandes lignes et d'évoquer les aspects méthodologiques de portée générale. Voyons, pour commencer, l'enseignement de la traduction proprement dit.

1.0 Les méthodes d'enseignement de la traduction

En 1957,Vinay se demandait: "Peut-on enseigner la traduction?" Cette question peut paraître saugrenue à l'heure actuelle. Elle ne l'était pas à une époque où l'on s'interrogeait sur les fondements mêmes de la traduction et où certains linguistes soulevaient une objection théorique contre la légitimité de toute traduction, allant même jusqu'à nier toute possibilité de traduction.

Or non seulement la traduction existe, fait indéniable, mais en outre elle est enseignée.Comment?

1.1 Traditionnellement, l'université concevait la traduction comme une discipline **littéraire** qui ne pouvait être enseignée en dehors des études de lettres (langues mortes et litteratures, puis langues vivantes). En fait, jusqu'à une date récente, elle n'apparaît pas sous son nom propre dans les programmes des universités, sinon comme matière *"professionnelle"* réservée aux instituts et centres de formation professionnelle. Un diplômé en traduction se voyait difficilement reconnaître son statutut universitaire par rapport à un licencié ès lettres spécialisé en langues vivantes. Bien que cette situation ait considérablement évolué depuis, les universitaires gardent un solide préjugé contre tout programme à caractère professionnel. En outre, l'enseignement de la traduction reste encore trop souvent confié à des praticiens, spécialistes ou

généralistes, pour la plupart sans expérience pédagogique quoique animés d'un grand désir de bien faire. Enfin, la grande diversité du contenu des programmes offerts par les écoles de traduction dans le monde témoigne de la variété des conceptions et des idéaux qui ont présidé à leur établissement.

1.2 Il faut reconnaître qu'en général l'enseignement de la traduction a peu évolué par rapport à celui d'autres disciplines comme l'économie ou le commerce et qu'il s'inspire encore de méthodes archaïques et, dans de nombreux cas, franchement dépassées.

Cette pédagogie sommaire ne suffit plus à former les traducteurs professionnels qu'exige la vie moderne. Le décalage entre le monde universitaire et le monde du travail est très grand, ce qui suscite parfois d'amères critiques de la part des étudiants qui se plaignent, souvent par réaction, de ne pas avoir vraiment appris le métier de traducteur. De leur côté, les employeurs reprochent aux écoles de traduction de ne pas avoir adapté leur enseignement aux besoins réels de la profession. Sans doute les torts sont-ils partagés, le monde du travail et l'université restant chacun sur ses positions.

Force nous est d'admettre que certaines écoles font une part trop belle à la formation théorique et négligent quelque peu la pratique, voire l'évitent. D'autres au contraire mettent trop l'accent sur le côté pratique au détriment des connaissances générales, complément pourtant indispensable de la formation du traducteur. Un juste milieu est souhaitable mais reste difficile à trouver et plus encore à justifier.

1.3 Si la traduction est encore une discipline en quête d'une méthodologie, elle le doit pour une bonne part au retard qu'ont pris les sciences humaines sur les sciences dites exactes. Le mélange incertain d'empirisme et de théorie qui caractérise l'enseignement actuel de la traduction professionnelle s'inspire peu et mal des progrès de la linguistique générale et même des sciences sociales dane leur ensemble. On néglige encore trop souvent le fait, souligné par Roman Jakobson, que *"le sens d'un signe linguistique est sa traduction dans un autre signe"*. IgorMel'cuk affirme même avec force que: *"Tout usage du langage humain n'est qu'un procès constant de traduction"*.

1.4 Un autre aspect important du problème vient du manque de maîtres qualifiés pour enseigner la traduction,ce qui oblige les responsables des programmes à recourir aux services de praticiens généralement formés sur le tas. Leurs qualités de traducteurs sont indéniables mais leurs méthodes pédagogiques ne sont pas toujours adaptées au contexte universitaire.

Ce sont les étudiants qui font les frais de cette situation et qui souffrent le plus de l'absence d'une formule pédagogique répondant à leurs besoins réels.

Le deuxième type de problèmes est posé par les situations linguistiques particulières, soit les langues à partir desquelles on traduit et la ou les langues vers lesquelles on traduit,ainsi que par le contexte linguistique national (ou international, le cas échéant).

2.0 Langue(s) de départ et langue (s) d'arrivée

Je n'insisterai pas sur l'importance de la langue maternelle en traduction qui est essentielle puisque le traducteur doit posséder le plus de ressources possibles dans LA pour rendre le plus grand nombre de nuances possible de LD. L'opération de transfert est un procédé quasi-mathématique l'on peut mettre en équation : L_1 représente la langue de départ et S le sens de l'énoncé (ou du texte). Le traducteur veut arriver à obtenir S (L_1) = S (L_2). Il n'y parviendra que s'il dispose, à l'arrivée, d'un bagage linguistique suffisant pour rendre toutets les nuances exprimées en S (L_1).

Pour cela, il faut posséder à fond la langue d'arrivée tout en ayant une connaissance nécessaire et suffisante de la langue (ou des langues) à traduire.

2.1 De cette constatation découle le problème que pose l'apprentissage de L_1 et de L_2, pour ne prendre que deux langues comme exemple. Selon le type de situation linguistique du pays considéré (unilinguisme, bilinguisme ou multilinguisme institutionnel), l'accent sera mis sur L_1 ou L_2 et l'apprentissagevisera l'acquisition passive ou active de la langue de départ en fonction des orientations particulières du programme et des besoins des étudiants (situation de bilinguisme actif ou passif, situation d'unilinguisme).

2.2 La formation d'étudiants déja bilingues lorsqu'ils arrivent à l'école universitaire de traduction suivra un cheminement très différent de celle d'étudiants n'ayant reçu qu'une formation sommaire et, dans certains cas, trop sommaire dans la lanngue de départ. Dans la première hypothèse, s'il est possible de décharger les étudiants bilingues de certains cours de langue au profit de cours extra-linguistiques, on ne doit pas négliger pour autant le phénomène des interférennces (de la langue de départ vers la langue d'arrivée généralement) qui affaiblit l'usage de la langue maternelle, qu'il importe alors de renforcer par des moyens pédagogiques appropriés.Dans le second cas, celui d'étuduants unilingues possédant quelques notions de la langue seconde, il s'agira d'amener ces derniers à la connaissance nécessaire mais suffisante de la langue de dé part évoée plus haut, en suivant une progression soigneusement calculée en fonction des objectifs du programme, et non de viser l'équilibre de compétence dans les deux langues, ce qui est le propre des bilingues.

Dans les deux cas, l'apprentissage d'une troisième, d'une quatrième,etc. langue se posera en termes à peu près identiques, l'objectif premier étant d'arriver à une connaisance fonctionnelle de la où des langues considérées. Pour ce faire, la situation

linguistique particuliere d'un pays (ou d'une région) doit conditionner les moyens à mettre en oeuvre pour l'apprentissage d'une langue seconde (ou troisième, quatrième...).

Ce dernier type de problème m'amène tout naturellement à parler des questions de terminologie.

3.0 Traduction et terminologie

La terminologie est une discipline qui a pris beaucoup d'importance au cours des dernières années, particulièrement dans les pays où cohabitent au moins deux langues naturelles, dont l'une (l'anglais en l'occurrence) présente une grande aptitude à la création lexicale que l'autre (ici le français). il s'ensuit que le vocabulaire de l'une est plus riche que celui de l'autre, ce qui pose le problème de l'intraduisibilite de certains termes propres à L_1, pour lesquels le traducteur ou le terminologue doit parfois recourir au neologisme l'il ne veut pas s'exprimer par périphrases.

3.1 Terminologie ou lexicologie?

Un des problemes actuels qui se pose à la terminologie vient du fait que beaucoup ne la distinguent pas clairement de la lexicologie. L'objet de la terminologie est de fournir desappellations, non des définitions. En schématisant quelque peu on pourrait dire avec Robert Dubuc que le terminologue faitde l'**encodage** et le lexicographe, **du décodage.**

La terminologie constitue un moyen de recherche indispensable en traduction, notamment en traduction technique et spécialisée, dont le traducteur professionnel peut difficilement se passer. L'enseignment de cette nouvelle discipline et de ses méthodes doit désormais faire partie intégrante du programme idéal de traduction au même titre que la linguistique.

La prolifération lexicale découlant des progrès scientifiques et techniques pose,outre le problème de la lexicographie, ceux de la norme linguistique, des critères de sélection des termes et de la langue à enseigner.

3.2 Le traducteur en herbe est siuvent décontenancé par la masse terminologique, en expansion constante, qu'il doit affronter ainsi què par l'instabilité sémantique des néologismes qu'empruntent la langue courante et les langues techniques. Il doit constamment résoudre les problèmes de polysémie, synonymie, néologie, etc. que pose la traduction technique ou spécialisée de pointe et doit faire une sélection dans le flot de termes qu'il traite lors de ses recherches terminolgiques. L'établissement des critères destinés à guider son choix en fonction de normes préétablies est une des taches les plus delicates du professeur de traduction car la norme, comme chacun sait, est difficile à saisir et plus encore à définir. Je n'en veux pour exemple que les efforts

de normalisation auxquels se livrent aujourd'hui de nombreux pays et de non moins nombreux organismes internationaux ou régionaux. Ces efforts ne sont pas toujours couronnés de succès et se heurent à l'inertie, voire à l'hostilité des milieux concernés : la norme est par definition arbitraire et la planification linguisti que est parfois ressentie comme une atteinte à la liberté d'expression. Il en découle que la norme locale ou nationale doit régir le choix de la langue à enseigner, le critère étant en l'occurrence le destinataire de la traduction, autrement dit le public-cible, dans un contexte de traduction professionnelle et spécialisée : commerciale, économique et financière, administrative, juridique..)

3.3 Cette distinction est facile à comprendre: un Anglais ne réagira pas aux mêmes stimuli qu'un Américain ; un Espagnol ou un Francais n'appréciera pas de la même manière un trait culturel qu'un Chilien ou un Canadien francais. La traduction d'un texte, c'est aussi son adaptation aux réalités culturelles, sociales et etøniques du public auquel elle est destinée. Cela pose d'ailleurs un grave problème de conscience au professeur de traduction : doit-il enseigner à traduire ou à adapter?

Deux idéologies, deux écoles s'affrontent irréductiblement depuis toujours et il me semble que la réconciliation n'est pas piur demain.

De la terminolgie passons à un autre type de problème lié à celui de la traduction/adaptation, celui que pose la rédaction.

4.0 Traduction ou rédaction?

Toute traduction, qu'elle soit littérale (mot à mot), qu'elle privilégie le sens par rapport à la forme ou qu'elle recourre à l'adaptation (thème à thème par exemple), fait intervenir à des degrés divers le processus de rédaction. Il en découle une certaine confusion dans l'esprit de beaucoup qui croient voir en la traduction une rédaction puisque le traducteur doit récrire dans sa langue le message formulé dans une autre langue. A l'évidence, des trois types courants de traduction évoqués tout à l'heure (dont j'excluerai la traduction littéraire qui oblige parfois le traducteur à pousser très loin l'adaptation, comme en poésie ou pour traduire des pièces de théâtre), le premier, soit la traduction mot à mot, fait le moins appel aux techniques de la rédaction. Peut-on pour autant parler de la rédaction? La ligne de démarcation est difficile à tracer entre traduction et rédaction, surtout lorsque l'on fait intervenir la notion d'adaptation. Je cite un passage de Darbelnet à ce sujet:

> "...on peut faire de la rédaction une activité parallèle à celle de la traduction, ou encore on peut distingurer entre traduction et ada ptation et rattacher cette dernière à l'exercice de la rédaction. En fait la distinction est parfois subtile entre l'adaptation et une traduction qui, refusant d'être littérale, essaie de rendre la somme des significations d'un passage avec leur hiérarchie et leur niveau stylistique."

Le problème de la rédaction ne se pose pas seulement sur le plan théorique entre didacticiens de la traduction, il a des incidences très pratiques puisque la rédaction occupe une place importante dans la formation du traducteur.

4.1 Doit-on former des traducteurs-rédacteurs ou des traducteurs et des rédacteurs, en dissociant les deux activités comme l'on a fait pour les terminologues? Ce besoin relativement nouveau de rédacteurs poussse les écoles universitaires de traduction à intégrer dans leurs programmes des cours de rédaction adaptés aux besoins particulliers de leurs étudiants. C'est ici que le bât blesse car le Canada, la France et les Etats-Unis ne sont pas les seuls pays où l'on déplore, au sortir du secondaire, une baisse inquiétante de la qualité de la langue écrite due à l'orientation actuelle des programmes et aussi à un manque certain d'intérêt de la part des élèves pour l'expression écrite concurrencée par l'audio-visuel et qui va bientôt devoir affronter la télématique. Une des difficultés consiste à éviter de rebuter les étudiants par un apprentissage trop rapide d'un vocabulaire technique (celui d'une langue de spécialité par exemple) ou trop progressif de la langue de travail en leur imposant des cours de rattrapage. Le tout est affaire de dosage: ni trop ni trop peu.

Quel que soit le but visé, l'étudiant en traduction ne peut que bénéficier des cours de rédaction qui amélioreront la qualité de ses traductions et lui permettront de faire face avec une autorité accrue dans les situations, de moins en moins rares, ou il lui est demandé de faire de l'aide à la rédaction.En outre, ils le prépareront indirectement aux fonctions de réviseur qu' il est appelé à remplir s' il suit un profil de carrière normal et où il lui faudra revoir et corriger les textes traduits par ses subordonnés et, parfois,les ameliorer.

Cette derniere considération m'amène à vous parler du vaste problème que pose la documentation au traducteur.

5.0 Le traducteur et la documentation

Le problème de la documentation, en traduction, est double. D'une part l'enseignant doit disposer d'un materiel pedagogique approprié dont il puisse se servir en classe pour appuyer sa démonstration et auquel il renverra les élèves en vue de la préparation des travaux qu'él leur donne ou des futures leçons. Il lui faut donc amasser une documentation plus ou moins exhaustive sur un sujet général ou dans un domaine spécialisé (traduction technique, médicale, juridique...), l'évaluer, l'analyser et, au besoin, en tirer une synthèse pour la présenter en classe. D'autre part, il devra préparer ses éléves à la recherche documentaire en leur indiquant les ouvrages de référence à consulter pour mener à bien leurs recherches notionnelles ou terminologiques et les orientera à l' aide d'un certain nombre de clés particulières au domaine étudié.

Cette remarque plutôt banale est lourde de conséquences : la traduction, discipline en quête d'une méthodologie, n'a pas encore suscité l'abondante documentation qui caractérise des disciplines comme l'histoire, le droit, l' économie, etc., pour ne rien dire des sciences exactes, particulièrment riches en ouvrages de qualité. Cette lacune, notable de traduction générale, est criante lorsque l'on aborde la traduction de spécialité. Non seulement il n'existe que quelques rares ouvrages de portée universelle, généralement théoriques, dont la valeur scientifeque est grande et l'intérêt pratique assez faible, mais les productions nationales ou régionales, qui devraient répondre plus directement aux besoins des étudiants d'un pays ou d'une région en particulier, sont encore plus rares.

Ce fait est assez singulier pour que l'on s'interroge sur les causes d'une telle situation. La traduction, discipline-m ère, n'en est en fait qu'à ses premiers balbutiements professionnels, et peu de didacticiens se sont vraiment intéressés à ses applications pratiques sinon, comme nous l'avons vu, dans le cadre de l'enseignement des langues étrangères (mortes, puis vivantes et enfin de spécialité). D'ailleurs seule la traduction littéraire, la traduction, avait la faveur des universitaires.

Il est symptomatique que l'exemple soit venu des grandes organisations internationles et régionales et des pays où cohabitent plusieurs groupes linguistiques. Le cas des Etats-Unis est exemplaire:jusqu' à ces dernières années la traduction professionelle n'y était guère florissante. Or les Etats-Unis ont actuellement un besoin croissant de traducteurs, d'interprètes et de terminologues, tout comme la France, le Brésil, le Japon ou l'Allemagne, non pour les exporter vers les services des Nations unies mais plutôt pour répondre à la demande, intérieure et internationale, du monde des affaires.

5.2 Mais tout cela,me direz-vous, n'explique pas l'absence de documents spécialisés en traduction ni d'ouvrages de référence universels, c'est-à-dire utilisables dans tous les pays à un moment donné. La recherche étant une opération indispensable en traduction, quelles que soient les langres de départ et d'arrivée, le traducteur commence par chercher dans telle ou telle unité documentaire une réponse à la question qu'il se pose et à la suite d'une réflexion personnelle, adaptera cette réponse (s'il la trouve!) aux conditions particuières de son texte (niveau de langue, tonalité, domaine, destinataire...). Il est constamment amené à recourir à la documentation, sans laquelle il ne saurait fonctionner.

L'ennui est que cette documentaion répond rarement à son attente, notamment lorsqu'elle a été conçue dans un autre pays et qu'elle doit servir à résoudre des problèmes linguistiques propres à la langue de départ parce qu'ils décrivent des réalit és géographiques, sociales, politiques, humaines mêmes qui sont le fait d'un pays, d'une région. Songez par exemple aux difficultés qu'a dù surmonter le traducteur de la Bible

en boulou. Dans le sud du Cameroun, le **désert** est une notion inconnue : l'olivier ne l'est pas moins... Quant aux *"chameaux"* et aux *"tentes"*, ils ne font pas partie du décor familier du Camerouunais, non plus que la *"neige"*. Je pourrais multiplier ce genre d'exemples.

5.3 Le deuxième type de problèmes que pose la documentation relève de la lexicographie. La recherche documentaire passe obligatoirement, à un stade quelconque de l'opération de traduction (au début ou à la fin), par la consultation de dictionnaires généraux ou spécialisés. Lorsque le traducteur cherche dans un bon dictionnaire unilingue général (Webster ou Oxford Dictionary ; Littré, Robert ou Larousse), les chances sont grandes pour qu'elle lui soit fournie.

On ne peut malheureussement en dire autant des dictionnaires bilingues, les meilleurs, ou multilingues. En règle générale, plus un dictionnaire contient de langues et d'équivalents, plus sa qualité - entendez sa **fiabilité** baisse. Il n'existe pas à l'heure actuelle de productions lexicographiques bilingues comparables aux grands dictionnaires généraux unilingues que j'ai cités plus haut. Comment en effet, un dictionnaire bilingue pourrait - il concurrencer les formidables possibilités du cerveau humain et proposer des dizaines, des centaines et même des milliers de variantes possibles au problème de traduction que pose une phrase entière?

Pour ne prendre que l'anglais et le français comme références, soit environ 330,000 mots en tout (240,000 + 93,000), je vous laisse imaginer le nombre de solutions que l'on pourrait obtenir. Igor Mel'cuk n'est-il pas arrivé, à partir de trois paraphrases d'un énoncé donné, à... 18 280 080 variantes possibles?

Je n'insisterai pas sur les problèmes de polysémie auxquels le traducteur est constamment confronté. Prenons le substantif anglais **fancy**. Le Webster lui reconna ît 18 sens possibles. Quant au substantif **case**, le Webster recense 34 acceptions : La langue française est, elle aussi,atteinte de ce mal : le mot **pièce**, par exemple : le Grand Larousse de la langue française lui concède 23 acceptions. Le mot **carte**, terme très commun lui aussi, revêt 10 sens possibles : le mot **coup** frôle la vingtaine. L'espagnol n'échappe pas à cette malédiction du traducteur : prenez par exemple le mot **mariposa...**

Les limites de la lexicographie sont évidentes. Le problème n'est pas moindre en traduction spécialisée, encore que certains domaines (physique, mathé matiques, météorologie, mécanique générale...) possèdent une nomenclature sémantiquement stable et relativement bien définie. Les sciences juridiques et politiques sont un bon exemple : la terminologie juridique ou administrative est difficilement exportable et ne correspond que rarement à celle d'autres pays : et quand bien même les institutions politiques ou les systèmes de droit seraient (apparemment) semblables, les correspondances ne sont jamais parfaites. Peut-on comparer la Cour suprême des Etats-Unis à la Cour de Cassation française et cette dernière à la chambre des Lords anglaise? Inversement, *"Conseil d'Etat"* est sans équivalent en anglais.

Ces particularismes expliquent en partie pourquoi les bons dictionnaires de traduction sont aussi rares (et le seront encore longtemps) que les bons manuels scolaires ou universitaires autres que littéraires : les *"discours"* -courant, familier, technique, administratif, juridique...-caractérisant une langue sont le produiit unique de facteurs spécifiques. Rappelez-vous les paroles d'André Martinet, le grand linguiste français : *"/.../le fait que les langues different n' est pas à considérer comme un accident regrettable, mais doit être considéré comme une conséquence inéluctable de la nature du langage."*

L'absence de documentation pédagogique et d'ouvrages de référence conçus dans l'esprit et en fonction des besoins du futur traducteur professionnel nous amène à poser la délicate question de l'évaluation des travaux donnés aux étudiants.

6.0 L'évaluation d'une traduction : théorie et pratique

Les critères d'évaluation d'une traduction ont varié au cours des âges selon les conceptions de moment. Les deux grands genres qui ont marqué les efforts de l'homme pour faire connaître à ses semblables les oeuvres et la pensée d'autres hommes jugées dignes d'être exprimées dans une autre langue sont la traduction religieuse et la traduction littéraire, De tout temps, les tenants de la traduction littérale se sont opposés aux partisans de l'adaptation libre et, de nos jours encore la querelle se poursuit. Elle ne prendra fin, vraisemblablablement, qu'avec l'avènement du langage universel, lorsque l'homme, surmontant le complexe de Babel, parviendra au stade ultime de la communication suprême. Ce jour-là, le traducteur n'aura plus sa raison d'être. Entretemps, il devra de plier aux normes fixées par les théoriciens et les praticiens de la traduction pour faire ce que l'on appelle communément une *"bonne traduction."*

6.1 Que faut-il entendre par là? Le plaisir de lecture que nous procurent les contes de Poe traduits par Baudelaire? Le plaisir délicieusement intelllectuel et secret de la savante alchimie réalisée par Mallarmé dans ses traductions poétiques? Ou le respect de la règle de droit exprimée dans une police d'assurance?

Quel que soit le genre, il posssède ses règles propres.La portée d'une traduction littéraire ne peut être comparée à celle d'un manuel d'exploitation technique d'un aéronef. L'erreur n'y revêt pas la même inportance. Peu importe, en définitive, que Baudelaire ait parfois trahi ou déformé la pensée de Poe, seul compte le plaisir que j'évoquais tout à l'heure. En revanche, toute fausse manoeuvre d'un pilote dans une situation d'urgence peut avoir des conséquences incalculables. Les mots ne pèsent pas le même poids dans l'un et l'autre cas. Que choisir : le fond ou la forme?

Nida nous apporte une réponse concrète : "La traduction consiste à produire dans la langue d'arrivée l'équivalent naturel le plus proche de la langue de départ, d'abord quant au sens, puis quant au style. *"Georges Mounin va plus loin :"* La traduction doit se lire avec la meme aisance qu'une composition originale. Elle doit être *"transparente"*."

Ces critères de qualité traductionnelle ont servi de point de départ à l' établissement de diverses formules de controle de la qualité des travaux de traduction au Canada.Par exemple, le Conseil des traducteurs et interprètes du Canada utilise un barême particulier lors de la correction de l'examen d'agrement que doivent obligatoirement présenter les membres des sociétés provinciales de traducteurs pour faire reconnaître leur compétence professionnelle. Il reflète assez bien la pratique en usage dans les écoles de traduction, les organisations internationales et le secteur privé. Le Bureau des traductions du gouvernement fédéral retenait pour sa part, en 1977, 15 paramètres divisés en trois groupes, ce qui constituait un net progrès par rapport aux simples barêmes de correction. Toutefois sa complexité en rendait l'application difficile parce que cette formule répondait mal aux exigences de rendement d'un service responsable d'un volume important de textes à traduire.

Une deuxième version, simplifiée, de cette formule de contrôle de la qualité vient d'être produite. Elle permet de classer les textes en 5 catégories (A, B, C, D, E, allant de *"inférieur"* à *"refusé"*) tout en faisant ressortir les points forts dt les points faibles, le type et la gravité des erreurs

Il reste qu'il n'existe pas de formule universelle. Jean Darbelnet constate combien *"il semble /... / difficile d'établir des critères, de fixer des paramètres qui échappent entièrement à la subjectivité."* Il distingue pour sa part neuf niveaux de la traduction auxquels correspondent autant de questions que doit se poser le correcteur. Je pourrais livrer à votre réflexion plusieurs autres conceptions. Toutes visent finalement le même but : *"élaborer un mode d'évaluation objectif et systématique laissant le moins de place possible à l'appréciation empirique et subjective."*

Les fondements théoriques ont été poses. Il appartient maintenant aux professeurs de traduction de les adapter et de les utiliser de manière fonctionnelle dans leur contexte particulier.

Il me reste à parler du dernier volet méthodologique que je désire aborder aujourd'hui celui de la pratique de la traduction. S'il vient en dernierè place, cela n'est pas dû à un souci de classement logique ou progressif mais plutôt à un réflexe pédagogique, celui du professeur qui cherche à convaincre son auditoire de l'importance de la question.

7.0 Pratique de la traduction

C'est un truisme que d'affirmer que l'on ne devient traducteur qu'en traduisant. Pourtant il se confirme tous les jours lorsque l'on voit le nombre de personnes qui traduisent (souvent fort bien) sans avoir jamais appris les fondements théoriques de leur art. Ces traducteurs *"naturels"* comptent souvent parmi l'élite de la profession. Quel écrivain célèbre n'a dû gagner sa vie à coups de traductions, à un moment ou à un autre de sa carrière lorsque les temps étaient difficiles, les éditeurs rares ou peu complaisants?

N'allez pas en conclure que tout un chacun peut s'improviser traducteur. Trop d' apprentis sorciers n'ont recueilli pour salaire que le célèbre cri TRADUCTION? TRAHISON!

7.1 Pourtant, de la théorie à la pratique il reste un grand pas à faire, que beaucoup de responsables de programmes de traduction hésitent encore à franchir : faut-il former des traducteurs *"universitaires"* ou des traduction littéraire et quelle partie de la formation générale du traducteues *"professionnels"* ? Ouelle place doit-on accorder à la traducteur convient-il de consacrer à la pratique de la traduction? J'entends par là : travaux et conditions de travail se rapprochant le plus possible des conditions réelles que rencontre le traducteur professionnel dans l'exercice quotidien de son métier (traducteur d'entreprise, traducteur-fonctionnaire —fonction publique nationale ou internationale —, traducteur indépendant ou pigiste, traducteur employé dans un bureau de traduction...). Je ne prétends pas apporter de réponse définitive à cette question dont les termes dèpendent de l'orientation générale, des objectifs et des moyens du programme considéré.Une remarque s'impose néanmoins : trop peu de centres de formation de traducteurs mettent suffisamment l'accent sur l'acquisition d'une compétence professionnelle. Il en découle un grand decalage, à l'issue des trois ou quatre années d' apprentissage, entre la formation universitaire et les besoins réels de la profession. Rares sont les pays où l'on soit parvenu à établir un relatif équilibre entre les critères d'excellence fixés par les instances univesitaires et les exigences professionnelles dictées par les lois du marché national ou international .

Je crois pouvoir affirmer que le Canada figure dans le peloton de t ête et a pris quelques longueurs d'avance dans ce domaine, notamment les provinces de Québec et de l'Ontario où trois universités (l'université de Montréal, l'université Laval et l'université d'Ottawa) proposent des programmes de formation de traducteurs, terminologues et interprètes associant plus ou moins étroitement les universitaires et les professionnels (sociétés de traducteurs, bureaux de traduction,traducteurs et reviseurs professionnels...) à la mise sur pied d'activités qui prennent la forme de journées de réflexion commune. de journees de traduction, de révision determinologie,de correction (d'examen professionnel), ou encore de documentation, de stages internes (à l'université) ou externes (en entreprise ou dans un service de traduction, géné ralement de la fonction publique), etc. Cela pose, à l'évidence, certains problèmes d'organisation, de coordination, d'animation et de collaboration entre enseignants, traducteurs professionnels et employeurs, mais rien toutefois qui soit insurmontable et les résultats en valent largement la peine.

Certes, le traducteur, à l'instar du linguiste ou du juriste, doit recevoir une bonne formation théorique pour parvenir à maîtriser son art ou situer son texte dans une perspective plus générale, le rattacher à une réflexion personnelle sur le langage et sa signification. Mais il lui faut avant tout appliquer ses connaissances, les mettre à l'épreuve des problèmes bien concrets que lui pose quotidiennement son métier pour

arriver à la solution raisonnable qu'il prendra en fonction d' un nombre de variables (ou de contraintes) spécifiques. S'il est illusoire de croire qu'il aura acquis la compétence professionnelle au terme de ses études, il n'est pas interdit de penser que les écoles universitaires de traduction arriveront à faire de lui un produit *"semi-fini"* que les employeurs n'auront plus qu'à parfaire selon leurs besoins lesquels tendent de plus en plus vers l'infini, compte tenu de l'actuelle diversité du monde des affaires. Ce ne serait après tout que justice, l'université et le monde du travail assumant alors chacun sa part de responsabilité dans la formation du traducteur au lieu de se renvoyer indé finiment -et stérilement-la balle.

Conclusion

Après ce rapide tour d'horizon de l'univers de la traduction, tableau général forcément sommaire, il serait prématuré de tirer des conclusions alors que s'amorce un débat particulièrement prometteur sur les méthodologies. On peut toujours tirer des plans sur la comète et se livrer au jeu des spéculations. En ce cas il ne faudrait pas oublier trois éléments essentiels au débat, qui ont longtemps été négligés par les responsables des programmes de traduction, enseignants et employeurs.

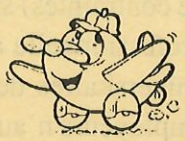
Je placerai en premier les intérêts et besoins réels des étudiants. Il est en effet aberrant d'ouvrir grandes les portes des écoles de traduction si l'on doit y fêmer de futurs chomeurs, tout autant que de les entrouvrir à peine quand le monde des affaires cherche vainement de bons spécialistes.

La traduction de spécialité est le deuxième élément, sans doute celui qui présente actuellement le plus d'intérêt pour les employeurs qui préfèrent, par souci de rentabilité, reduire au minimum la période de formation et recruter du personnel opérationnel à brève échéance.

Le troisième est d'associer à un stade quelconque de la formation les traducteurs professionnels qui feront bénéficier de leur expérience pratique étudiants et enseignants de carrière.

Malgré tous les problèmes qui l'assaillent la traduction se porte bien et l'avenir lui réserve encore de beaux jours. Le potentiel de l'Amérique latine est immense, celui des Etats - Unis n'est pas moins grand. Les intérêts linguistiques et économiques des deux Amériques convergent. Peut-on rêver plus belle combinaison linguistique que l'espagnol, le français et l'anglais réunis? Où trouver un plus aste patrimoine culturel, un plus grand dynamisme littéraire et artistique que dans la nombreuse descedance des trois grandes nations fondatrices? On ne pouvait faire un meilleeur choix que celui du Costa Rica pour y tenir ces assises. Ce choix est en effet symbolique puisqu'il réunit au coeur des deux Amériques une véritable communauté des nations dont nous attendons que les représentants contribuent à définir ce que doit être la vocation profonde de la traduction qui devrait permettre aux hommes de devenir non seulement *"honnêtes"* mais aussi des êtres véritablement *"humains"*.

Traduction pédagogique et traduction professionnelle

*Karla Déjean**

L'usage veut que l'on oppose la traduction pédagogique à la traduction professionnelle. La première est censée être un moyen de contrôle en didactique, des langues. Contrairement à la seconde, on ne lui assigne pas une fonction communicative mais linguistique puisqu'elle est destinée à révélever. si la ou les significations des mots et structures étudiés ont bien été comprises par les elèvés.

Bien que cet exercice soit appelé *"traduction"*, il ne devrait pas à mon avis, être désigné par ce terme, car il ne consiste pas, la plupart du temps, en la réexpresson du sens de l'énoncé original -seule opération qui mérite le nom *"traduction"* -mais en une commutation des codes.[1]

Cet exercice me paraît en outre préjudiciable aussi bien à l'acquisition d'une langue étrangère qu'à une éventuelle activité ultérieure dans le domaine de la traduction.

Voyons d'abord en quoi le transcodage gène d'apprentissage d'une seconde langue.

Personne ne conteste sans doute que la seconde langue s'apprend à travers l'écran structurel et idiomatique de la langue matenelle. Aucune méthode didactique ne saurait éliminer cet écran. Puisque la référence à la langue maternelle est inéluctable, il est légitime, voire souhaitable de s'en servir à des fins didactiques. La traduction est donc appelée en principe à jouer un rôle utile, ne serait -ce qu'en raison des enseignements qu'une comparaison a posteriori entre l'original et la version en langue maternelle permet de tirer sur le plan du fonctionnement de l'une et l'autre des deux langues.

Encore faudrait-il qu'il s'agit d'une traduction au sens professionnel du terme, c'est-à-dire d'une reformulation spontanée[2] du message. Dans le cas d'une commutation des codes, la comparaison ne peut aboutir qu'à la remémoration de ce qui figure dans n'importe quel dictionnaire bilingue. Elle ne saurait donner aucune indication sur la façon dont on communique des contenus cognitifs dans l'une des langues par oppsition à l'autre.

---

* ผู้เชี่ยวชาญประจำ Cellule régionale dáction lingiustique

1) Passage d'une langue à une autre par oppsition à la traduction qui consiste à passer de la parole d'une langue à la parole d'une autre langue (selon la définition de R. Galisson / D. Coste dans Dictionnaire de la D. idactique des Langues.)

2) au sens de naturel. authentique par op-position à contraint, artificiel (ibid.)

En outre, elle constitue un obstacle à la découverte de toute l'épaisseur sémantique des signifiants d'une langue. Ces derniers. comme le dit D.Seleskovitch,(3) *n'actualisent en toute circonstance qu' une partie de leur épaisseur semantique*. Si l'on veut bien se représenter celle-ci comme un livre, on voit aisément qu'en faisant effectuer aux etudiants de simples passages de langue à langue, on ne les familiarise en quelque sorte qu'avec les têtes de chapitre. On ne les initie pas au contenu de ceux - ci.

Pis, cette pratique, loin de sensibiliser l'apprenant dès le départ au génie propre à chaque langue, l'encourage plutôt à considérer la langue comme un ramassis de vocables, qu'il peut aligner comme bon lui semble, à condition de respecter la syntaxe. Loin de lui faire sentir que les langues ne sont pas isomorphes, c'est-à-dire qu'elles ne découpent pas la réalité de la même façon et ne désignent pas les contenus cognitifs par les mêmes traits sémantiques dans la réalisation du discours, elle lui fait croire que pour chaque mot d'une langue, il y a nécessairement un mot équivalent dans une autre langue. Ce faisant, on l'incite littéralement à construire des énoncés en langue étrangère à partir de matériaux de sa langue maternelle, après reconversion en leurs *"équivalents"* au lieu de lui apprendre à communiquer des contenus cognitifs comme le ferait le locuteur autochtone.

Ce qui est encore plus grave, à mon avis, c'est que cette impression fallacieuse d'un parfait isomorphisme des langues, que l'exercice incriminé risque de donner à l'apprenant, le rendra peu apte à un perfectionnement ultérieur. Il n'aiguise pas ses sens pour lui permettre de capter toutes les particularités de l'usage de la langue étrangère. Il leur appose plutôt des filtres à travers lesquels passeront surtout des mots ou groupes de mots en mal d'équivalents. Plus l'étudiant prend l'habitude de s'attacher aux signifiés des mots et non pas au sens qu'ils confèrent à l'énoncé, plus il lui sera difficile par la suite de retrouver toute la sensibilité qu'il faut à l'égard de la langue étrangère pour parvenir à la comprendre vraiment et à la manier correctement.

Si l'exercice est conçu pour vérifier l'assimilation par les apprenants du signifié des vocables, ce résultat, on le voit, est obtenu au détriment d'autres objectifs pourtant prioritaires, me semble -t-il, en didactique des langues. Comme il y a d'autres moyens de contrôle tout aussi efficaces mais bien moins nuisibles que le transcodage, il y a lieu de se demander si le prix payé n'est pas exorbitant.

Il est tout à fait évident aussi que la pratique de la commutation des codes à quelque titre que ce soit, est susceptible de créer des réflexes de littéralité extrêmement préjudiciables à l'appretissage ultérieur de la technique de la traduction. Alors que celui-ci pourrait et devrait se réduire à un perfectionnement de la démarche dont les principes auraient été acquis dans les classes de langues, il consiste en réalité, du moins pour une grande part, en un processus de désapprentissage visant à éliminer les habitudes prises au cours des études de langues.

---

3) comment perfectionner ses connaissances linguistiques. p. 73

Dans la perspective l'une extension du milieu dans lequel devraient se recruter les candidats à la formation en traduction -perspective qui me paraît être la seule à répondre aux nécessités du monde moderne-il serait particulièrement table de voir se perpétuer cette incompatibilité entre les pratiques dans les cours de langues et la démarche requise pour la traduction.

Il ne serait d'ailleurs nullement impossible d'initier les étudiants à la véritable traduction dès le début de l'apprentissage d'une étrangère. Lorsqu'on leur enseigne comment le locuteur natif s'exprime dans une situation donnée, il me paraît normal de leur demander le même acte de parole dans leur langue maternelle, en partant, bien entendu, de la situation étudiée et non pas des mots de la tournure étrangère.

Une telle approche n'empêcherait pas l'explication préalable du signifié pertinent de tel ou tel mot inconnu. Mais celle-ci ne constituerait qu'une première étape, sorte de prélude à la seconde qui, elle, ne viserait plus le signifié des mots, mais le sens de l'énoncé.

En procédant de la sorte, on parviendrait progressivement à familiariser les apprenants avec la démarche à adopter en traduction. Sa complexité augmenterait avec celle des situations étudiées et des énoncés correspondant à ces situations. Mais la nature de la démarche resterait la même.

Elle serait identique à celle de la traduction professionnelle, à la seule différence près que l'analyse comparée consécutive à l'acte de traduction proprement dit devrait nécessairement venir compéter l'exercice afin que celui-ci réponde pleinement à sa finalité linguistique. L'étudiant désireux de se perfectionner en traduction n'aurait plus à rompre avec des habitudes prises, voire à les combattre; il pourrait se contenter de les consolider.

Le gain de temps qui en résulterait lors de la formation en traduction serait considérable. Mais le gain que les étudiants pourraient en retirer sur le plan de leur compétence de communication ne serait sans doute pas moins important.

Pourquoi la vraie traduction n'a-t-elle guère retenu l'attention des didacticiens des langues?

Il me semble que E. Lavault, fournit une réponse partielle à cette question lorsqu'elle dit...[4] par leur formation, les professeurs de langues ont souvent une vision de la langue que est plus attachée à sa description linguistique qu'à sa fonction communicative. Même s'ils enseignent la langue en situation, ils ont été habitués à la découper en mots, en syntagmes, en structures, car pour l'enseigner ils ne peuvent pas ne pas se référer à la langue des dictionnaires et des grammaires.

Je crois personnellement qu'au-delà de la nature de la formation que les professeurs **ont** reçue et des habitudes qu' ils **ont** prises, c'est aussi le fait de ne **pas** avoir été formés à la traduction qui les en détourne.

Il ne saurait en être autrement. A de rares exceptions près, il n'y a pas de maîtrese de la technique de la traduction sans une bonne formation. Pourquoi les exceptions seraient-elles plus nombreuses parmi les professeurs de langues que dans

4) Fonctiona de la traduction en didactique des langues. p. 91.

d'autres milieux ? Les raisons invoquées par E. Lavault feraient plutôt supposer le contraire.

Un véritable changement de la situation ne pourra donc être obtenu qu'au moment où les professeurs de langes recevront une formation complémentaire en traduction. C'est seulement à cette condition qu'ils seront à même d'en enseigner la démarche à leurs élèves. Faute de quoi, ils continueront comme le dit E. Lavault : [5] ... à faire de la traduction pédagog ique un cas particulier qui n'a rienè voir avec la traduction professionelle, avec toutes les conséquences néfastes que nous venons d'examiner.

Une telle extension du programme d'études des professeurs de langues serait particulièrement souhaitable dans les pays où la formation professionnelle en traduction est encore inconnue. En effet, dans ces pays-et c'est cas dans pratiquement toute l'Asie du Sud-Est par exemple-la pratique scolaire vient forcément servie de modèle à toutes les activités traduisantes à quelque fin que ce soit.

Si les professeurs de langues étaient formés à la traduction, ils n'éviteraient pas seulement les erreurs de méthode dénoncées plus haut, mais ils sauraient aussi différencier entre la traduction pratiquée à des fins didactiques et la traduction professionnelle. Ils seraient conscients du fait que ce n'est pas par la démarche à adopter que l'une se distingue de l'autre, mais par la finalité.

En tant qu'exercice de langue, la traduction a pour but de vérifier la compréhension du sens énoncé et de faciliter la dissociation des langues notamment au moyen de l'analyse comparée. Comme elle ne peut en tout état de cause être que l'application de l'acquis linguistique, le message à traduire doit tenir compte à tout moment de l'étendue de cet acquis, sous peine de voir l'éxercice dégénérer en transcodage. Plus les connaissances linguistiques des étudiants sont limitées, plus le choix des énoncés qui peuvent leur être proposés pour traduction sera restreint. En d'autres termes, la traduction pédagogique doit se plier à l'acquis linguistique du moment puisque son but est d' accompagner et de consolider les progrès en langues.

La finalité de la traduction professionnelle, en revanche, c'est la production d'écrits dont ni la complexité linguistique ni la diversité des référents ne peuvent être délimitées à priori Elle exige donc des connaissances linguistiques et extral inguistiques à la mesure des textes à traduire. Ce n'est plus l'exercice qui s'adapte à l'acquis. C'est l'acquis qui doit être à la hauteur de la tâche à accomplir.

Lorsque, grâce à une formation complémentaire en traduction, les professeurs de langue auront saisi cette difference entre la finalité de la traduction pédagogique et celle de la traduction professionnelle et, partant, la différence entre les préalables de l'une et de l'autre, ils seront sans aucun doute moins enclins à surévaluer à la fois les capacités de leurs

5) ibid. p. 92.

élèves et les objectifs que peut viser leur enseignement. C'est seulement à cette condition que la traduction cessera un jour d'être une caricature d'elle-même.

L'intégration d'une formation complémentaire en traduction dans les études du futur professeur de langues ne devrait pas poser plus de problèmes que dans d'autres disciplines. Elle aurait en outre l'avantage, une fois le mouvement amorcé et d'accélérer cette formation même puisque, pour les futures générations d'étudiants, celle-ci-nous l'avons vu-n' impliquerait plus une rupture radicale avec des habitudes prises en classe de langues et donc un désapprentissage des réflexes conditionnés, mais pourrait se reduire à l'approfondissement et au perfectionnement d'une démarche qui leur est déjà familière. Jointes à l'amélioration de la compétence de communication qui devrait pouvoir être obtenue directement ou indirectement par une pratique judicieuse de la traduction complémentaire des professeurs me paraissent suffisamment séduisantes pour retenir l'attention des didacticiens des langues aussi bien que celle des méthodologues de la traduction.

Ouvrages cités en référence:

GALLISON, R., COSTE, D., *Dictionnaire de didactique des langues.* Paris, Hachette, 1976, 612 p.

LAVAULT, E., *Fonctions de la traduction en didactique des langues,* Thèse de Doctrat de 3e cycle, Université de Paris III, 1982, 243p. (ron).

SELESKOVITCH, D., La compréhension de l'oral, in : *Comment perfectionner ses connaissances linguistiques.* Paris. L'Association des Amis de l'ESIT, 1984, pp.67-79

LA TRADUCTION
ET LES CONDITIONS DE SON ENSIGNEMENT

Transcription d'une Conférence donnée par Madame Karla DÉJEAN, le jeudi, 28 juillet 1983, à l'Université Thammasat, Bangkok

Vous m'avez fait l'honneur de m'inviter à vous parler pendant une petite heure de la traduction et des conditions de son enseignement. Je le fais avec plaisir puisque j'exerce ce métier avec amour depuis pas loin de 25 ans et je l'enseine avec le même amour depuis plus de 15 ans.

Je dois toutefois à la vérité de préciser que c'est surtout l'interprétation de conférence et l'enseignement de cell-ci qui ont constitué, jusqu'à présent mes occupations principales. Comme la différence entre interprétation et traduction est peu connue en dehors des milieux professionnels, j'ajoute que le terme *"interprétation"* désigne la traduction orale, le vocable *"traduction"* étant réservé à la traduction écrite.

Mais si les modalités de l'interprétation et de la traduction sont différentes, la méthodologie est identique dans les deux cas. En effet, que l'original se présente sous une forme écrite ou orale, que le produit de l'opération soit un texte ou une improvisation, la démarche un texte ou une improvisation la démarche mentale est toujours la même : dans l'un et l'autre des cas, il s'agit d'appréhender le contenu cognitif du message et de le réexprimer dans la langue l'aboutissement dans le respect du génie de celle-ci.

Et me voilà déjà au coeur de mon sujet, car cette règle que je viens d'énoncer est bel et bien la pierre angulaire de toute activité traduisante. Bien que fort simple dans son principe au point de paraître l'évidence même, elle est généralement mal perçue, et les conséquences qu'elle entraîne sur le plan professionnel et pédagogique sont, elles, franchement méconnues.

Permettez-moi donc de commencer par expliquer en quelques mots pourquoi cette règle méthodologique- à savoir le passage obligatoire par le sens du message- constitue la condition sine qua non de toute opération traduisante.

La raison en est que l'objet de la traduction n'est pas la langue mais la parole, n'est pas la langue mais le discours. Or dans la réalisation du discours, les langues ne désignent pas les contenus cognitifs par les mêmes traits sémantiques.

Lors de votre apprentissage du français, vous avez sans doute rencontré maintes expressions qui illustrent ce phénomène. Mes connaissances du thaï sont, hélas, encore

trop inexistantes pour me permettre d'y puiser un grand nombre d'exemples, mais je me suis fait dire que la même idée que le Français rendrait par *"enfoncer des portes ouvertes"* deviendrait, dans la bouche d'un Thaï *"ouloir apprendre à nager à un crocodile"*. Il se servirait de l'inage du fruit qui ne tombe pas loin de l'arbre pour exprimer le sens du dicton français *"el père, tel fils"* et de celle du coq qui apparait lorsqu'on y pense dans les mênes circonstances dans lesquelles le Français s'exclamerait: *"Quand on parle du loup, on en voit la queue"*.

Or ce phénomène n'est pas limité aux seuls proverbes et locutions (qui se situent, à vrai dire à mi - chemin entre la langue et la parole puisqu'ils représentent des fragments de discours figés en langue[1], il est omniprésent. On le rencontre dans le parler de tous les jours comme dans les technolectes.

Voici un exemple que j'emprunte à ma collègue, M. Lederer[2] qui le cite dans les termes suivants:[3]

"You are a very rich man," dit un jour un Japonais à un industriel français à l'issue d'un repas somptueux que celui-ci lui offrait. Le Français savait, hélas, suffisamment l'anglais pour que je ne puisse traduire. "Merci de votre généreuse hospitalité, ce que j'aurais fait en toute autre occasion, certaine que le Japonais (qui s'exprimait assez imparfaitement en anglais) traduisait littéralement l'expression japonaise usuelle de remerciements. Ce faisant, il désignait un trait caractéristique de la situation qu'il venait de vivre,en nommant la cause, ou si l'on veut, l'explication, le français aurait exigé une autre composition d'énoncé : le rappel des qualités de coeur, de la générosité de celui qui recevait, cause seconde mais plus acceptable en français que la mention (jugée peu délicate) de la richesse. Or, l'idée dans son ensemble est bien la même dans les deux cas, mais dire ce qui dans une langue reste habituellement non dit par rapport à l'idée d'ensemble, utiliser un trait marquant différent de celui auquel la langue a habitué, risque de faire obstacle au sens. L'industriel français fut en effet légèrement choqué des *"remerciements du Japonais"*

Lorsqu'il est question d'avancer le départ à la retraite le Français parle de l' abaissement de l'âge de la retraite, tandis que l'Allemand pour nommer le même concept retient comme trait pertinent le raccourcissement de la vie active,

"Ce biocide est caracterisé par une haute sélectivité" veut dire en français que la substance ne s'attaque qu'aux seuls microorganismes et ne porte aucune atteinte à la plante elle-même. L'allemand exprime le même contenu cognitif en se mettant,

---

(1) En effet, au neiveau de la langue, cette différence entre les traits pertinents retenus s'observe tout aussi souvent. Exemples : assureur-underwriter, disque-record, trou de serrure-keyhole, purgatoire-limbo, sous-coupe-saucer, etc. Je ne le mentionne qu'en passant, sans m'y arrêter, car ce fait n'a pas de conséquences directes pour le processus de la traduction.

(2) *"Synecdoque et traduction"*, Etudes de Linguistique Appiquée, No 24, Paris Didier 1976, pp 13-41.

(3) Pages 32-33.

en quelque sorte, à la plante pour constater que le produit est bien supporté. Le même préoccupation qui a, en français donné naissance à la formule *"informatique et liberté"* est désignée en allemand par le trait *"protection des données"*

Les exemples ne manquent pas, mais il n'est sans doute pas utile d'en allonger la liste. Tous montrent à l'évidence que chaque langue, pour exprimer une notion ou une idée choisit un ou plusieurs traits sémantiques parmi beaucoup d'autres que présente cette notion ou cette idée et les traits choisis sont rarement les mêmes d'une langue à l'autre.

Vous avez tout de suite compris que ce phénomène n'a rien à voir avec l'existence ou la non existence d'équivalents en langue. Le Français dirait : *"Il a bien une langue"* pour se rassurer sur le sort de quelqu'un qui connaît mal le quartier.

L'Allemand dirait : *"Il a bien une bouche"*, et ce non pas faute d'équivalent du mot langue en allemand mais parce que dans le cas particulier de cette tournure le trait sémantique choisi pour nommer la faculté de parole est la cavité qui abrite la langue tandis que le français retient en l'occurence, la langue elle-même. On voit que l'existence d'équivalents dans une paire de langues ne présage en rien leur apparition au niveau de la parole lors de la formulation d'un même concept.

Autre exemple tout aussi parlant: En français on a tendace à désigner les activités des différents secteurs de l'économie par l'appellation de ceux qui les dirigent. Ainsi on dirait par exemple *"Les meuniers ont contribué à l'aide alimentaire par la fourniture d'importantes quantites de farine."* En allemand, par contre, c'est l'exploitation, le lieu de production qui, la plupart du temps, est retenu comme trait pertinent en l'occurence le moulin. Inutile d'ajouter que de même que *"moulin"* existe dans la langue française, de même il y a, dans la langue allemande, un terme pour désigner le meunier. Et pourtant bien que le français et l'allemand offrent des termes parfaitement équivalents en langue, ce ne sont pas ces termes-là qui s'avèrent équivalents au niveau de la parole mais d'autres qui, en langue, ne paraîtraient pas l'être.

Traduire, ce n'est donc pas chercher dans une autre langue des mots dont le sens virtuel serait le même que le sens virtuel d'un mot de la langue originale Traduire c'est partir du sens non plus virtuel mais réel de la parole pour le reformuler dans l'autre langue d'une façon claire et immédiatement intelligible ce qui, comme nous venons de le vour, implique le respect du génie de la langue cible.

C'est bien parce que le traducteur se préoccupe du vouloir dire de l'auteur et non pas de la signification en langue des mots qu'il utilise que contrairement à ce que l'on affirme souvent, il ne se heurte pas à des problèmes de polysémie. La polysémie n'a apparâit qu'au niveau de la langue, jamais an niveau du discours.

Quelles sont les conséquences de cet état de fait sur le plan professionnee et pédagogique?

Une première conséquence s'impose immédiatement à l'esprit : puisque c'est le contenu cognitif du message qui constitue la clef de voûte de toute opération traduisante on est loin du compte quand on considère le métier du traducteur comme un aboutissement quasi automatique de l'apprentissage d'une langue étrangère. Autant dire qu'il suffit de posséder un bistouri pour être chirurgien un bout de craie pour être professeur, etc.

J'irais même jusqu'à affirmer que celui qui, en traduisant, a l' impression de *"faire dans les langues"* comme on disait autrefois, soit ne maîtrise pas suffisamment la langue source pour appréhender spontanément à travers elle le sens du message, soit fait fausse route méthodologiquement.

C'est en effet, bien au contraire tel ou tel problème médical qui préoccupe le traducteur quand c'est là le sujet du texte sur lequel il est en train de travailler ou le mécanisme et les objectifs du Système Monétaire Européen, ou encore les procédés de sélection variétale en botanique, etc. C'est le référent du texte qu'il aborde tour à tour en lecteur et en auteur qui constitue pour lui la matière à triturer la *"pâte à modeler"* De ce fait, le référent représente aussi un des deux *"agents de sapidité"* de la traduction.(4) En d'autres termes de même que l'attrait de la lecture est essentiellement déterminé par l'intérêt qu'éveille en nous le sujet traité de, même le plaisir qu'on prend à traduire dépend en premier lieu de l'attirance qu'on éprouve pour le référent du texte.

Une des conséquences de la règleélémentaire de toute activité traduisante est donc que le traducteur doit sinon être un spécialiste du référent de son texte, du moins avoir des connaissances très solides à son sujet, car on ne saurait comprendre le sens d'un message si l'on ignore tout de son référént. C'est l'évidence même et je ne le mentionnerais pas si je n'avais pas constaté qu'en matière de traduction, on a tendance à perdre de vue certaines vérités qui pourtant tombent sous le sens.

Sur le plan de la pratique professionnelle, il s'ensuit que le traducteur ne s'attaquera qu'aux textes de sa spécialité: s'il est informaticien, il se limitera à l'informatique; s'il est biologiste il ne sortira pas de la biologie, etc; ou bien il se spécialisera dans certains domaines ou il a pu acquérir les connaissances extralinguistiques nécessaires.

En disant, *"les connaissances extra linguistiques nécessaires"*, je suis parfaitiment cosciente du manque de précision de ce teme Sans doute vous demandez - vous à quel niveau se situe le minimum nécessaire. Je vais essayer de le préciser au moyen de quelques explicatioons sur la position du traducteur vis-à-vis des messages à traduire d'une part et sur la tâche qui l'attend dans la dernière phase de l'opération, c'est-à-dire lors de la refomulation d'autre part.

---

(1) l'autre étant la créative de l'opération de réexpression. Cette part est évidemment d'autant plus grande que le langage propre au référent est peu normalisé .

Voyons d'abord la position du traducteur à l'égard du texte qu'il est censé traduire. Dans la plupart des cas, à moins d'être spécialiste du référent, il ne sera pas le destinataire du message mais seulement son récepteur.(5) Or comme tout message est conçu en fonction de son destinataire, il comporte inéluctablement une part implicite puisqu'en règle générale on n'énonce que ce que l'on suppose non encore connu de la personne à qui l'on s'adresse. Le dosage par l'auteur de la part de son vouloir dire qu'il convient d'expliciter par rapport à celle qui peut rester sous-entendue est donc fonction des connaissances préexistentes qu'il suppute chez ses lecteurs potentiels. Si ces dernières sont de loin supérieures au savoir du traducteur celui-ci ne saurait appréhender tout le sens du message, faute d'en saisir pleinement la part implicite. Il risquerait par conséquent de faire naufrage pour n'avoir vu guère plus que le huitième de l'iceberg qui émerge.

Mais quelle que soit l'importance que revêt l'analyse des contenus cognitifs dans le processus de la traduction elle n'en reste pas moins la face cachée de celui-ci et ne trouve son aboutissement que dans la réexpression. Encore faut-il que cette dernière ne vienne pas gâter le resultat final. C'est donc qui, en fin de compte, va fixer la barre en matière de connaissances extralinguistiques. Plutôt que d'en définir la hauteur, je vais essayer si vous me le permettez de vous faire sentir la qualité de la perche dont doit disposer le traducteur pour réussir son saut.

J'ignore si vous lisez de temps à autre la revue *"Scientific American"*. Je la prends pour exemple puisqu'elle constitue pour moi le modèle même de ce que devrait être toute revue de vulgarisation. En effet sans éviter l'emploi du langage technique propre au sujet traité, elle ne manque jamais d'apporter les éclaircissements nécessaires à la compréhensoin par le noninitié. Imaginez d'y avoir lu un article sur le fonctionnement du cerveau, par example et d'avoir terminé votre lecture conscients d'avoir tout compris. Vous décidez d'en faire profiter vos étudiants et vous constatez que ce que vous aviez parfaitement compris à travers l'anglais langue étrangère vous êtes incapables de le reformuler avec la même rigueur et la meme précision des termes en thaï qui est pourtant votre langue maternelle. Ce n'est pas que vous ne connaissiez pas votre langue. C'est que vous n'êtes pas neurophysiologistes. N'ayant pas fait des études de neurophysiologie, vous ne disposez pas non plus du langage spécifique de cette branche des sciences et à mon avis, il n'est pas possible de l'acquérir seul, c'est-à-dire sans assimilation simultanée des notions abstraites véhiculées par ce langage. L'inverse est d'ailleurs tout aussi vrai : on ne peut apprendre des notions abstraites sans le support d'une langue.

Tout ceci pour dire que le traducteur ne saurait se contenter de connaissances extralinguistiques tout juste suffisantes pour lui permettre de comprendre le contenu cognitif d'un écrit. Son savoir du référent doit être tel qu'il peut manier le technolecte qui s'y rapporte avec la même rigueur et la même autonomie expressive que l'auteur

---

(5) D.Moskowitz *"Le traducteur : récepreur et destinataire du message"*. Etudes de Linguistique Appliquée No. 12, paris, 1973. pp 71-84

de l'original.

C'est donc la dernière phase de la traduction, celle de la reformulation du sens qui détermine le niveau des connaissances extralinguistiques requises. C'est encore elle qui dicte l'orientation vers la traduction technique, économique, scientifique commerciale... d'une part ou la traduction littéraire d'autre part. En effet seul un écrivain, fût-ce un écrivain en mal d'inspiration mais possédant l'art de manier la plume sera, capable de recréer dans la langue d'aboutissement une oeuvre littéraire d'une valeur comparable à celle de l'oeuvre originale.

Il existe toutefois un moyen rationnel et efficace de pallier de façon ad hoc les insuffisances du traducteur, qui peuvent, selon la tâche à accomplir, apparaître sur le plan de ses connaissances linguistiques ou extralingistiques : c'est le travail d'équipe associant un traducteur et un spécialiste, même unilingue du référent ayant pour langue maternelle la langue cible de la traduction.

Supposons un texte en français portant sur l'ingénierie génétique qu'il s'agit de traduire en thaï. Le traducteur est suffisamment familiarisé avec le sujet pour comprendre le sens du texte mais pas assez pour réexprimer ce sens dans le technolecte des généticiens. S'il s'attelait seul à ce travail, il y aurait fort à parier que le résultat serait peu lisible, sinon inintelligible par endroits. Grâce au concours d'un généticien thaï, par contre, le contenu cognitif dégagé de l'original par le traducteur sera réexprimé dans le langage propre des spécialistes de cette branche, c'est à-dire dans un langage clair et immédiatement compréhensible pour ceux-là même à qui le texte est destine. Inutile d'ajouter que ce n' est qu'à cette condition-là que la contribution du scientifique français a des chances d'être remarquée. Elle n'aura aucun impact si elle se présente sous une forme verbale qui en occulte le sens au lieu de le révéler.

Le travail d'équipe offre donc l'immense avantage de garantir à la fois la propriété de la forme verbale de la traduction et la fidélité quant à son contenu cognitif. Cette dernière est d'autant mieux assurée qu'elle doit satisfaire à un double contrôle: à celui que peut exercer le traducteur-en comparant le sens de la nouvelle version du message à celui de l'original-et à l'épreuve de cohérence du raisonnement qui est l'affaire du spécialiste.

Cette même formule de travaél d'équipe permet au traducteur de pratiquer le thème, alors qu'il doit évidemment se l'interdire formellement du moment qu'il travaille seul. Elle peut aussi être fort utile pour la traduction littéraire surtout à partir de langues qui sont peu pratiquées en dehors des frontières nationales.

Malgré tous les avantages réels que présente cette forme de coopération elle est fort peu répandue. Les considérations financières y sont sans doute pour quelque chose bien qu'à tort d'après moi, car, sans même parler du rapport qualité/prix, uneéquipe de deux ne mettra guère plus de la moitié du temps qu'il ne faudrait au traducteur seul pour accomplir le travail toutes choses état égales par ailleurs. C'est surtout me semble-t-il, là encore, la méprise sur la véritable nature de la traduction et, par conséquent sur les problèmes quelle est susceptible de poser qui entrave le développement du travail d'équipe.

Quelles conclusions la pratique de la traduction nous oblige-t-elle à tirer pour l'enseignement de celle-ci?

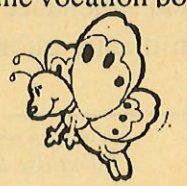
Après ce qui précède, je pense qu'il n'est pas nécessaire d'insister lourdement sur la nécessité absolue de confier cet enseignement à des traducteurs professionnels bien formés, si possible expérimentés et ayant en plus la fibre pédagogique.

Vous avez sans doute compris aussi que la traduction ne peut être enseignée qu'au niveau post-universitaire et que les étudiants potentiels d'un cours de traduction doivent avoir fait autre chose que des études purement littéraires et lingistiques. L'information et l'orientaion des étudiants intéressés par la traduction à un stade précoce de leurs études revêt donc une très grande importance.

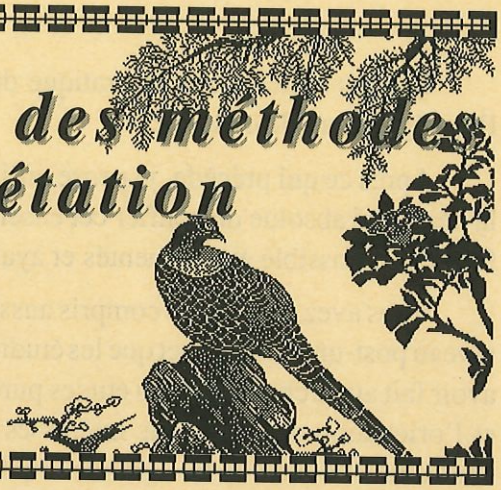
Il faut en outre prévoir une sélection afin de s'assurre que les étudiants admis aient les connaissances linguistiques nécessaires à l'apprentissage de la traduction Il ne faut pas oublier, en effet, que la traduction n'est pas un moyen d'acquérir des langues mais une application de l'acquis. Elle peut, tout au plus être considérée comme un moyen de sensibilisation aux lacunes inéluctables et d'incitation à y remédier. Il est donc indispensable de veiller à ce que, dès le départ les langues soient suffisamment sues sous peine de voir le cours de traduction se trans former ni plus ni moins en simple cours de langue.

Finalement, je crois qu il est trèss bénéfique à tous points de vue de faire entre la formule du travail d'équipe dans l'organisation des cours de traduction. De tels cours *"triangulaires"* non selement, facilitent la solution de certains problèmes pratiques comme la composition du corps enseignant, mais pèrmettent aussi de mieux simuler la réalité professionnelle. Ils constituent par ailleurs une excellente préparation des étudiants à la pratique de la coopération dans l'exercice ultérieur de leur métier.

Pour conclure, je dirais que je m'estimerais hureuse si j'avais réussi, cet après-midi à vous convaincre que savoir traduire n'est pas le résultat quasi automatique de l'apprentissage d'une langue; que la traduction est un métier à part entière, un métier non pas de langues mais de communication, un métier qui exige la maîtrise d'une méthodologie simpple dans son principe, mais pas toujours simple dans son application un métier qui demande de très bonnes connaissances linguistiques et extralinguistiques et une parfaite maîtrise de la langue maternelle. Et comme cette profession ne peut évidement être enseignée que par des professionnels, seuls capables de transmettre non seulement le savoir mais aussi le savoir faire, je m'estimerais plus heureuse encore si j'étais parvenue à éveiller, au moins chez quelques uns parmi vous, une vocation pour la traduction et son enseignement ultérieur.

L'enseignement des méthodes d'interprétation

*Karla Déjean le Féal**

paru dans

Cahiers de traductologie No. 4
Editions de l'Université d'Ottawa,
Ottawa,1981

INTRODUCTION

Puisque les langues non seulement ne découpent pas la réalité de façon identique, mais encore ne désignent pas les contenus cognitifs par les mêmes traits sémantiques dans la réalisation langagière du discours, la traduction[1] n'est possible que par le biais du sens qui doit être dégagé du message perçu pour pouvoir ensuite être réexprimé dans l'autre langue. La technique d'interprétation procède donc de la mise en oeuvre, tantôt successive tantot simultanée, de plusieurs mécanismes mentaux. Il importe par conséquent que la formation de l'interprète repose sur les méthodes qui vont permettre d'asservir et de coordonner ces mécanismes.

L'enseignement méthodologique de l'interprétation se divise en trois parties: l'interprétation consécutive, l'interprétation simultanée et la traduction à vue

On pourrait s'étonner qu'à une époque où dans la plupart des organisations internationales, la tendance générale à la multiplication des langues de travail relègue l'interprétation consécutive au second plan on consacre encore à celle-ci une part importante de l'enseignement. La raison principale en est que la maîtrise de la technique d'interprétation consécutive est indispensable à l'acquisition de celle de l'interprétation simultanée et de la traduction à vue. En effet, l'interprétation simultanée n'est rien d'autre qu'une consécutive dont les opérations mentales, au lieu de se suivre,

* *Cellule régionale d'action linguistique, Bangkok*
(1) *J'utilise le terme traduction au sens large englobant l'interprétation*

s'interpénètrent. De même, la traduction à vue doit être considérée comme une consécutive-à la seule différence près que l'interprète, au lieu de prendre des notes, les remplace par le texte de l'orateur. Il convient donc de réserver, dans l'enseignement, une place de choix à l'interprétation consécutive, malgré son relatif recul dans la pratique profes sionnelle; ainsi sera-t-on assuré que l'élève interprète disposera du savoir-faire de base qui lui permettra par la suite d'acquérir les autres modes de traduction sons tomber dans le sittacisme ou le simple transcodage, qui ne mérite plus d'être qualifié de traduction.

I. - L'INTERPRÉTATION CONSÉCUTIVE

Pour mieux sérier les mécanismes mentaux qui entrent en jeu, on peut schématiquement décomposer l'interprétation consécutive en trois phases: l'écoute, la mémorisation et la réexpression. Cependant, il s'agit là d'un découpage quelque peu arbitraire et insatisfaisant pour l'esprit, puisque c'est pendant l'écoute (du seul fait de l'analyse des contenus cognitifs) que s'effectue l'essentiel de la mémorisation; de même que la réexpression débute pour l'interprète bien avant le moment où il prend la parole : elle se prépare activement tout au long des deux phases précédentes. Ce n'est donc que dans une première approche que peut se justifier la division en trois phases dont il conviendra, chemin faisant, de mettre en lumière les imbrications et les interactions.

A. L'ÉCOUTE.

Avant d'aborder les deux aspects de l'écoute - perception des mots, compréhensions du sens-il y a lieu de s'entendre sur une particularité impotante de l'écoute pratiquée à des fins d'interprétation : son caractère éminemment actlf. À cela deux raisons, essentiellement:

Tout d'abord, l'interprète n'est pas le destinataire mais seulement le récepteur des messages. Ceux-ci sont donc conçus pour être compris non par l'interprète mais par les experts auxquels ils sont destinés. Or dans tout message, seule une partie du vouloir dire de l'orateur est explicite. C'est le locuteur qui dose cette part de l'explicite en fonction de la connaissance du sujet traité qu'il prête à ses interlocuteurs et de leur réceptivité. Il s'ensuit que, pour l'interprète, qui ne dispose pas des mêmes connaissances que les destinataires des messages, ceux-ci ne sont pas, la plupart du temps, suffisamment explicites pour qu'il y ait compréhension immédiate sans effort particulier.

Pourtant - et c'est là la deuxième raison - la compréhension instantanée du sens du discours est un préalable important de la traduction orale. L'interprète doit donc compenser son manque de connaissances par une réceptivité accrue. En d'autres termes, il doit mobiliser au plus haut degré non seulement ses connaissances portant sur le sujet traité mais encore celles portant sur des sujets voisins suceptibles de jouer un rôle supplétif. Sa démarche mentale est de ce fait semblable à celle d'un détective forcé,

pour percer le secret, d'exploiter au maximun les quelques certitudes qu'il a acquises.

Cette écoute active on le voit, est sensiblement différente de celle à laquelle nous sommes normalement habitués, puisque, en règle générale, nous n'écoutons que les messages qui nous sont destinés et qui, ipso facto, sont formulés spécialement à notre intention. Dans le cas contraire, soit nous amenons notre interlocuteur à être plus explicite, soit nous n'écoutons tout simplement pas, faute de nous sentir concernés. L'interprète ne peut faire ni l'un ni l'autre. Il doit comprendre coûte que coûte, quitte à faire feu de tout bois, à chercher dans des *"casiers"* parfois assez éloignés de son savoir les pièces susceptibles de reconstituer le puzzle.

En raison du caractère à la fois inaccoutumé et indispensable de l'écoute active l'étudiant débutant doit donc néccessairement commencer par réformer ses habitudes en la matière afin que cette écoute devienne pour lui une seconde nature.

Qui dit écoute dit perception des mots et compréhension du sens de l'énoncé.

1. La perception.

Si, dans la vie de tous les jours, nous identifions facilement les mots que nous percevons, c'est d'une part parce que nous les connaissons et d'autre part parce que nous nous attendons à les entendre prononcer. L'un et l'autre découlent de notre connaissance de la langue mais aussi - et je dirais même surtout - de notre connaissance du sujet traité. En effet, c'est grâce à cette dernière que nous maîtrisons le langage propre à ce sujet et son contenu cognitif. Chez une personne unilingue, contenu cognitif et termes appropriés ont tendance à se confondre, car elle acquiert ses connaissances avec le langage spécifique du domaine concerné. Chez le multilingue, par contre, il peut y avoir dissociation entre les connaissances et le langage s'y rapportant, puisque les connaissances n'ont pas forcément été acquises par l'intermédiaire de plusieurs supports linguistiques à la fois. Ainsi, il arrive beaucoup plus fréquemment qu'on fasse des études de mathématiques, par exemple, dans une seule langue plutôt que dans plusieurs langes simultanément. Il s'ensuit qu'on ignore alors plus ou moins le jargon mathématique dans les autres langues qu'on connaît mais qui n'ont pas servi de véhicule à l'apprentissage des mathématiques. Pourtant, on n'aura sans doute pas de difficultés à suivre un exposé mathématique dans ces autres langues, car les connaissances extralinguistiques permettent à l'auditeur de devancer en quelque sorte le locuteur et d'identifier les mots qu'il prononce au moyen d'hypothèses é'tablies grâce à ces connaissances. En revanche, la possession d'une certaine terminologie non accompagnée de celle des contenus notionneles correspondants ne garantit pas une pereception sans faille, en raison de la moindre intensité de l'attente perceptive.

Il en découle que l'interprète appelé à aborder un sujet technique par exemple, ne saurait se contenter d'une prépartion purement terminologique sans s'exposer à des difficultés dès le stade de la perception. En effet, comment savoir, en percevant le mot anglais [aian] dans un exposé sur la corrosion, si c'est *"fer"* ou *"ion"* qu' il faut

entendre? Dans une conférence sur la digestibilité des fibres dans l'alimentation humaine, comment distinguer à l'oreille *"pectic"* de *"peptic"* si ce n'est par référence au contenu notionnel de ces termes, en l'occurence à la nature des substances mentionnées, à leur action, etc. Par conséquent, seule l'acquisition d'un minimun de connaissances relatives au sujet traité, et la mobilisation maximale de celles-ci au moment de l'écoute, assureont une bonne perception

Il importe donc de stimuler dès le début de la formation la curiosité intellectuelle des étudiants, afin qu'ils cherchent à s'informer au maximum sur autant de questions que possible.

2. La compréhension

En quoi la mobilisation des connaissances concourt-elle à la compréhension?

a) En premier lieu, elle permet de procéder tout au long de l'écoute à des épreuves de cohérence. En effet, il arrive à l'interprète comme a tout auditeur - d'entendre un mot pour un autre ou de se tromper sur le sens de telle ou telle remarque de l'orateur. La confrontation du contenu cognitif saisi avec ses connaissances préexistantes (que ces notions aient été acquises avant ou pendant la conférence ou même par l'exposé qu'il est en train d'écouter) le renseigne aussitôt sur la probabilité d'une compréhension correcte. Mais c'est surtout lorsque cette confrontation révèle une incohérence qu'elle prend toute son importance en interprétation consécutive.

Je me souviens par exemple d'une discussion entre maroquiniers, au cours de laquelle un des participants déplora l'effondrement du cours des peaux butes. Sachant que les matières premières bon marché font le bonheur de l'industrie transformatrice, jeconclus à une incohérence. Avais-je malentendu? Ne s'agissait- il pas plutôt de hausse? Si l'orateur avait vraiment parlé de baisse celle -ci pourrait-elle avoir pour la maroquinerie des inconvénients plus importants que l'avantage financier qui en résultait pour elle a l'achat? Serait-ce la brutalité de la fluctuation plutôt que la chute en tant que telle qui préoccupait l'intervenant?

Ayant pris conscience de l'existence d'une incohérence, du moins apparente, l'interprète peut encore espérer trouver la clé de l'énigme dans la suite du discours. Ainsi, une allusion de l'orateur aux contraintes que font peser sur la maroquenerie les contrats à long terme conclus avec les fournisseurs d'une part, et les attentes des consommateurs d'autre part, non seulement lui confirme que c'était bien *"baisse des cours"* qu'il fallait entendre, mais encore lui apporte les éclaircissements nécessaires à sa compréhension et par là à une reformulation intelligente du raisonnement.

L'essentiel, on le voit, est de détecter le plus tôt possible tout illogisme du sens appréhendé afin de se ménager un maximum de temps de réflexion, et de se sensibiliser à tout ce qui, dans le reste de l'intervention, peut servir d'explication du probléme ... avant le moment fatidique de la réexpression.

b) En deuxième lieu, la mobilisation des connaissances aide à *approfondir l'analyse*. Celle-ci suppose, en effet, qu' on ne se contente pas de comprendre ce que dit l'orateur mais que l'on s'interroge aussi en permanence sur le but qu'il vise en énonçant tel fait, telle idée, etc, compte tenu de ce que l'on sait de la fonction qu'il remplit et des intérêts qu'il défend. Ce n' est qu à cette condition qu'on parviendra à saisir toutes les nuances du raisonnement et à en dégager les lignes de force qui serviront de fils conducteurs dans phase de réexpression.

Un autre moyen d'apporfondissement de l'analyse que fournit la mobilisation des connaissances est le passage du général au particulier, de l'abstrait au concret, du principe au cas d'espèce, et vice versa. Pour se convaincre de l'utilité de ce moyen, il suffit de penser au *"déclic"* qui se produit généralement chez le lecteur, aux prises avec des raisonnements abstraits, dès que l'auteur les illustre à l'aide d'un exemple. Du coup, tout s'éclaire, et le raisonnement qui paraissait impénétrable devient limpide. De même, il est néscessaire, si l'on veut saisir la portée de telle ou telle donnée particulière, de l'intégrer dans un concept d'ensemble. Ainsi le sens d'un énoncé portant sur le relèvement du taux de l'escompte dans tel ou tel pays, ne peut être pleinement appréhendé que si l'on sait insérer cette mesure dans le contexte général d'une politique monétaire et que si l'on entrevoit l'orientaion économique probable choisie par les dirigeants de ce pays.

Autre exemple pris dans un domaine plus limité : pour comprendre le sens des propos échangés entre fabricants de glaces alimentaires sur l'étiquetage de leur produits, il faut être conscient du fait qu'en décidant de déclarer sur les emballages le volume plutôt que le poids, cette industrie vise à asseoir sa position face aux produits de substiution (à poids spécifique plus élèvé), tandis qu'en adoptant la désignation des différentes sortes de glaces en fonction de leur composition, elle cherche à éviter la concurrence déloyale entre produits de même nature.

Or, compte tenu de ce qui a été dit plus haut sur la formulation des énoncés, qui ne prend précisément pas en considération les besoins cognitifs de l'interprète-récepteur des messages, ce dernier ne peut s'en remettre à l'orateur pour qu'il lui explique le fond de sa pensée par un exemple ou, au contraire, lui rappelle le concept général dont il vient de nommer une application particulière. C'est à l' interprète de chercher par lui - même (et pour lui seul) l'exemple qui va rendre l'idée de l'orateur plus concrète pour lui ou de savoir dégager le principe à partir du cas d' espèce.

3. L'approche de l'écoute active.

Selon mon expérience, la plupart des étudiants ne parviennent à pratiquer l'écoute active qu'après un entraînement plus ou moins long et au prix d'un assez grand effort. La raison essentielle me semble être, dans la majorité des cas, une sorte de dichotomie qu'ils ont tendance à opérer entre la réalité de leur propre vie et celle que

leur révèle l'exposé qu'ils sont censés interpréter. En d'autres termes, il leur est difficile, surtout au début de leurs études de faire entièrement leur une idée émise par quelqu'un d'autre, de se mettre à la place de celui qui parle, de vivre le rôle de celui dont on décrit les activités, etc. On peut voir là une des raisons pour lesquelles bon nombre d'entre eux se bloquent devant les sujets techniques. Récemment, un de mes étudiants a fait un exposé sur les moyens de couvrir le déficit protéique dans les pays en voie de développement. Il était, entre, autre question d'un procédé simplifié d'enrichis sement en protéines d'un produit indigène, en l'occurence le manioc, par la culture, sur un broyat de ce produit, d'orgaismes unicellulaires ; le tout - substrat et organismes-étant ensuite utilisé comme aliment de bétail. L'interprétation de ce passage a posé beaucoup de problèmes aux étudiants, le processus leur paraissant relever de techniques biologiques hors de leur portée. Pourtant, il leur aurait suffi de substituer mentalement au manioc un camembert, par exemple, et aux organismes unicellulaires la croûte de celui-ci, en somme de ramener l'inconnu au connu, pour venir à bout de cette *"science impressionnante"*.

À la lumière de ces observations, il me paraît utile de saisir toutes les occasions pour montrer aux étudiants comment, en ne s'aidant que de leurs propres expériences, ils peuvent comprendre facilement telle description apparemment technique, éliminer telle ambiguïté de l'énoncé, etc. Bref, il importe d'amener l'étudiant à prendre conscience du fait que, pour appréhender le contenu cognitif d'un message, il ne suffit pas de le contempler a distance, il faut le prendre à bras-le-corps.

B. LA MÉMORISATION DES CONTENUS COGNITIFES.

Il va sans dire que l'analyse approfondie du sens des enoncés, pratiquée dans les conditions d'une écoute active, assure à elle seule la mémorisation de ce sens. Tout ce malaxage des idées appréhendées auquel elle donne lieu est le meilleur garant d'une véritable appropriation de celles - ci et constitue en tout état de cause le préalable de la mémorisation des contenus cognitifs. Qui saurait retenir un raisonnement qu'il n'a pas compris!

Toutefois, on peut renforcer l'effet mémonique de l'analyse par certains procédés particulièrement aptes à soutenir la mémoire du sens.

1. La représentation mentale.

Quand le discour est descriptif, il convient de se représenter mentalement tout ce qui est visualisable. Cette mise en images comporte un double avantage:contribuer à l'appropriation du contenu cognitif, dans la mesure où elle participe de son traitement et, dans la phase de réexpression, permettre à l'interprète de faire défiler à nouveau ces images devant ses yeux, ce qui facilite grandement la restitution d'une description.

2. Élaboration du plan du raisonnement.

Lorsque l'énoncé est argumentatif, le moyen mémotechnique de choix consiste à en dégager la structure, afin qu'en abordant la réexpression on ait clairement à l'esprit le plan de l'intervention, et par là l'enchaînement des différentes idées.

3. La récapitulation

Pour consolider la mémorisation des transition, il est utile, chaque fois que l'orateur passe à une nouvelle idée, de récapituler rapidement les différents points déjà exposés. Ces fréquents retours en arrière permettent non seulement de bien ancrer dans la mémoire le cheminement de la pensée du locuteur, mais encore de préparer activement la phase de réexpression, car ils évitent le déphasage souvent éprouvé par l'interprète au moment où - l'analyse de la dernière idée à peine achevée-il doit *"se brancher"* instantanemént sur le contenu cognitif du début de l'intervention.

4. La prise de notes.

C'est à dessein que je relègue la prise de notes à la dernière place parmi les moyens de mémorisation. En effet, malgré l'importance qu'on serait tenté de lui accorder à première vue, elle n'a, à mes yeux, qu'un rôle limité à jouer, car les notes peuvent être tout au plus des *"béquilles"* de la mémoire, mais certainement jamais une *"prothèse"* de celle-ci.

Toutefois, elles remplissent une triple fonction:

- Elles sont pour l'inteprète ce qu'est le souffleur pour l'acteur : un coup de pouce en cas de trou de mémoire à la différence près- et elle est importante - que le souffleur, en *"envoyant"* à l'acteur le début d'une tirade, soutient sourtout la mémoire verbale de celui-ci, alors que c'est à l'idée exposée par l'orateur que la vue de ses notes ramène l'inter prète .

- Elles servent aussi à la fixation de simples signifiants (chiffres, noms propres, etc.) qui, pour être retenus, devraient être appris par coeur, ce qui est exclu en situation d'interprétation.

- Elles contribuent à la mémorisation des contenus cognitifs par le seul fait d'avoir été prises, un peu comme lorsqu'on se fabrique des *"triches"* qui s'avèrent finalement inutiles parce que le travail d'extraction et de condensation des idées fondamentales nécessaire à leur rédaction, a permis une parfaite mémorisation.

---

(2) C'est pourquoi je ne fais intervenir la prise de notes dans mon enseignement qu'au moment où les étudiants ont découvert, au fil des séances d'entrainement, qu'ils étaient capables de faire de bonnes consécutives sans prise de notes. Pour la même raison je les encourage à renoncer à celle-ci pendant un certain temps, chaque fois qu'ils manifestent une certaine tendance à croire les notes *"intelligentes à leur place"*

Encore faut - il que les notes soient prises selon les règles de l'art, car, dans le cas contraire, loin de représenter un soutien, elles peuvent constituer un obstacle au déroulement du processus d'interprétation. Il importe donc que l'étudiant, en mettant au point sa prise de notes, respecte les règles suivantes:

- Oue faut - il noter?

Peu importe la forme sous laquelle on fixe l'idée à retenir, pourvu que les notes constituent des souvenirs rapportés du voyage qu'on a fait faire à cette idée à travers le royaume de l'analyse et non pas des photos de paysages inconnus, dépourvues de tout pouvoir évocateur. En d'autres termes, les notes doivent rendre compte de l'aboutissement de l'exégèse et non pas se substituer à elle.

- Quand faut - il noter?

Que l'interprète analyse les contenus cognitifs avant de les transcrire, cela entraîne nécessairement un certain décalage dans le temps entre l'émission de l'idée par l'orateur et sa notation l'écart étant d'ailleurs plus ou moins long, selon que le *"déclic"* se produit instanément ou à retardement. Seuls les chiffres, noms propres, etc ... doivent être pris sous la dictée, faute de quoi ils risqueraient de se volatiliser.

- Comment faut - il noter?

S'il est utile d'adopter une fois pour toutes des abréviations ou symboles pour certains termes particulièrement fréquents en réunion (noms de pays d'institutions, de fonctions, procédures, etc.) ce serait sans doute faire fausse route que de se créer une sténographie maison pour pouvoir noter un maximum de choses dans un minimum de temps. En effet, même à supposer que ce système de sigles et de symboles ne présenterait pas l'un des inconvénients majeurs de la sténographie classique, d'être liée à une langue, il conduirait inéluctablement à la prise de notes sous la dictée. Le résultat est facile à imaginer : d'innombrables noeuds faits machinalement à un mouchoir, dont aucun ne rappellera quoi que ce soit. Il me semble de loin préférable, plutôt que de s'enfemer dans un système rigide établi une fois pour toutes, de laisser assez de champ à l'inspiration du moment. Par exemple, on sera tout naurellement amené à fixer sur son a *"vue"* en entendant telle ou telle description, et ce petit dessin, aussi primitif soit-il embrassé d'un seul coup d'oeil, sera beaucoup plus évocateur qu'une série de sigles, de symboles ou de mots qui risquent de se révéler des arbres qui cachent la forêt.

- Combien faut-il noter?

Si les notes sont prises selon les règles indiquées plus haut, on ne peut pas ne pas les ramener à leur plus simple expression. Et c'est largement suffisant, car la plupart du temps, on constate au moment de la restitution qu'on ne se sert que d'une petite fraction de ses notes, même quand celles - ci sont fort réduites. Moins on prend de notes, moins on aura tendance à en attendre des services qu'elles ne peuvent pas rendre.

- Dans quelle langue faut - il noter?

C'est à la langue cible qu'il faut donner la préférence, afin d'écarter le plus possible les interférences linguistiques au moment de la réexpression. Le respect de cette règle est de rigueur dans le cas du thème, où ces interférences sont particulièrement difficiles à combattre et où, en raison des problèmes inéluctables que pose la réexpression, il convient plus que jamais de mettre toutes les chances de son côte.

C. LA RÉEXPRESSION

Quelle que soit l'importance que revêtent l'analyse et la mémorisation des contenus cognitifs dans le processus d'interprétation, elles n'en restent pas moins les faces cachées de celui-ci et ne trouvent leur aboutissement que dans la réexpression. Encore faut-il que cette dernière ne vienne pas gâter le résultat final.

1. La réexpression : un acte de communication

La réexpression doit être un acte de communication. Pour le réussir, l'interprète doit avoir, pendant la phase d'écoute, fait entièrement sienne la pensée de l'orateur, afin de pouvoir de substituer pleinement à lui au moment de la reformulation. Cette appropriation de la pensée de l'orateur lui permettra de trouver plus facilement le mot juste (*"remtene verba sequentur"*, comme le disait déjà Caton l'Ancien), mais aussi de retrouver les intonations, la modulation de la voix, voire les gestes de l'orateur, et ce sans aucune recherche d'imitation.

Il sera aussi tout naturellement amené à regarder ceux avec qui il communique, pour lire sur leur visage s'ils l'ont compris ou s'il y a lieu de préciser son vouloir dire. Il est évident que cette approche est incompatible avec le déchiffrage laborieux d'une profusion de notes. Nous trouvons ici une raison de plus pour réduire les notes au minimum, ce qui évitera que l'interprète s'en trouve litteralement prisonnier.

Toujours dans le même souci de communiquer, l'interprète se mettra à la place de ses auditeurs et, de ce fait, saura spontanément si tel sigle-la R.A.T.P.,[3] par exemple utilse par l'orateur nécessite un mot d'explication afin d'être compris. Travaillant pour des banquiers anglais, il décidera sans doute d'ajouter une précision alors qu'il s'en abstiendra dans une discussion entre experts en transport urbain.

2. Les préalables de la communication.

Pour réussir la communication, plusieurs conditions spécifiques de l'expression orale doivent être réunies. Celles-ci ont trait notamment à la voix, au débit, à l'éloquence et à l'autocontrôle .

(3) Régie Autonome des Transports paristiens

Malgré l'importance que revêtent le débit et l'éloguence pour l'interprétation consécutive, je me propose de les traiter au chapitre consacré à la simutanée, où elles jouent un rôle particulièremnt crucial. Je me bornerai donc ici à la voix et à l'auto-contrôle .

a) La voix

La voix doit être bien placée, pour porter suffisamment, surtout dans une salle dont l'acoustique laisse à désirer. En effet, on peut dire qu'une voix à peine audible ou qui, faut d'être bien placée, se fatigue rapidement est, du point de vue de la communication *"inapte au service"*.

En outre, une voix mal placée, surtout quand elle est haut perchée agresse l'oreille. Ce désagrément sera ressenti d'autant plus vivement par les auditeurs que l'interprétation ne constitue de toute manière à leurs yeux qu'un mal nécessaire.

L'étudiant qui a des problèmes de voix doit donc le cas échéant avoir recours à un professeur de diction.

b) L'autocontrole.

J'entends par autocontrôle l'écoute attentive par l'interprète de ses propres paroles, afin de s'assurer qu'elles correspondent bien à son vouloir dire. Cette vérification constitue une sage précaution, vu que l'interprétation est toujours une improvisation et qu'elle risque de ce fait d'être entachée de toutes les défectuosités qui sont le propre de la parôle spontanée, notamment d'une conformité imparfaite de la formulation avec le sens que l'on désire exprimer. Ce risque est d'autant plus grand pour l'interprète que, la plupart du temps, il a affaire à des contenus cognitifs qui ne lui sont pas suffisamment familiers pour qu'ils déclenchent en lui des automatismes d'expression. En d'autres termes : pour formuler son message, l'interpréte dispose moins fréquemment que l'expert, et bien moins fréquemment aussi que dans la vie de tous les jours, de moules normalisés dans lesquels il suffit de couler le sens. La plupart du temps, il doit les façonner lui--même, en se voyant contraint, parfois, d'en emprunter les matériaux à des domaines voisins. Ainsi, lors d'une réunion portant sur l'exécution des jugements sur le territoire des Communautés européennes, ce fut par lès termes *"aide judiciaire demandée aux autorités nationales"*, *"assistance demandée aux instances judiciaires d'un autres état membre"*, etc. (terme empruntés à d'autres domaines : l'aide alimentaire, l'assistance technique par exemple) que l'interprète français s'efforçait de faire comprendre à ses auditeurs la nature du moyen d'exécution évoqué par l'orateur, avant qu'un locuteur francophone lui rappelât le terme idoine : *"commission rogatoire"*. De même *"l'ordonnance de référé"* eut, dans l'interprétation, de nombreux prédéecesseurs, tels que *"injonction"*, *"ordre provisoire"*, *"interdiction provisoire"*, etc. L'interprète avait compris le sens du message. Seul lui manquait dans la langue cible, du moins momentanement, le moule tout fait où couler ce sens. Bien que ce dernier soit généralement compris par l'auditeur malgré l'inadéquation de la forme,

il est évident que ces fabrications *"artisanales"* non standardisées sont sujettes à des imprécisions. En s'écoutant d'une oreille critique, l'interprète peut faire, instantané ment et discrètement, un certain nombre de retouches et approcher de la sorte une meilleure conformité de son expression avec son vouloir dire.

Dans le cas où l'interprétaion se fait dans la langue étrangère, cet autocontrôle remplit en outre la fonction de vériffication de la correction linguistique des énoncés. En effet, contrairement à ce qui se passe dans la langue maternelle, où le sens de la langue joue à la fois le rôle de guide et de signal d'alarme en cas de lapsus ou autres ratés du processus d'expression, cette correction grammaticale et syntaxique ne peut être atteinte dans la langue étrangère que grâce à la survillance exercée par le locuteur sur sa façon d'agencer ses phrases. Vouloir se fier dans la langue étrangère à ses seuls automatismes d'expression, c'est selon mon expérience, prendre le risque d'une augmentation considérable des incorrections.

Vu l'importnce de l'autocontrôle, l'étudiant doit être amené à le pratique systématiquement, à l'occasion de tous ses actes de parole; il en fera ainsi très vite un réflexe conditionné.

II. - L'INTERPRÉTATION SIMULTANÉE

Comme il a été mentionné dans l'introduction, l'interprétation simultanée n'est, à vrai dire, qu'une consécutive dont les opérations mentales, au lieu de se suivre, s'interpénètrent. En effet, nous y retrouvons les mêmes phases d'analyse de mémorisation cognitive et d'expression, à la seule différence près que, du fait de l'imbrication des phases, la mémorisation tend, plus encore qu'en consécutive, à se confondre avec la compréhension et à perdre son caractère d'acte volontaire. Ce n'est pourtant pas que la mémorisation délibérée soit incompatible avec l'interprétation simultanée. Il arrive, par exemple, que l'interprète, s'étant laissé distancer par l'orateur, s'abstiennne provisoirement de rendre un élément du message dont il estime pouvoir différe l'énoncé. Il le garde en mémoire jusqu'au moment où un temps mort de l'orateur lui permettra de le placer. Ce qui fait qu'en interprétation simultanée, la mémorisation ne constitue la plupart du temps qu'un sous-produit de l'exégèse, c'est que l'intervalle entre la compréhension d'un contenu cognitif et sa réexpression est généralement trop court pour nécessiter un effort de mémorisation conscient .

L'intrication des différentes phases de l'interprétation en simultanée contraint l'interprète à une accélération des opérations mentales correspondant à chacune d'elles. C'est pourquoi il est indispensable que l'étudiant ait acquis une bonne maatrise de la consécutive au moment où il aborde la simultanée, car il va sans dire que l'accélération des opérations mentales ne peut être envisagée que quand celles-ci ne posent plus de problèmes au ralenti...

INCIDENCES DE L'INTERPÉNÉTRATION DES DIVERSES PHASES DU PROCESSUS D'INTERPRÉTATION.

Les effets de cette interpénénétration vont se répercuter à la fois sur la mobilisation des connaissances et sur les caractéristiques de la réexpression notamment le débit et l'éloquence.

1. Incidences sur la mobilisation des connaissances.

Si,en consécutive, il importe peu que le déclic de la compréhension intervienne de temps à autre à retardement-le temps que des précisions supplémentaires soient venues éclairer le sens de l'énoncé précédent -il n'en est pas de même en simultanée. L'appréhension du sens des messages doit, en permanence, être absolument instantanée, faut de qoui celui- ci ne saurait être réexprimé immédiatement : il serait donc definitivement perdu pour l'auditeu

Cet impératif absolu de l'instantanéité de la compréhension s'impose à l'interprèlé alors que comme je l'ai souligné plus haut il occupe la position de récepteur de messages destinés à autrui

C'est la conjonction de ces deux facteurs qui confère d'ailleurs à l'interprétation simultanée un caractère unique. En effet, elle est du moins à ma connaissance-la seule activité humaine qui exige l'instantanéité de la compréhension des messages échangés, bien qu'un préalable important, à savoir le façonnage de l'énoncé en fonction de la capacité de compréhension de l'interprète, ne soit pour ainsi dire jamais rempli. Toutes les autres activités dans le domaine de la communication, qu'il s'agisse de celles du professeur, de l'avocat, du médecin, du navigateur, du journaliste, etc., si elles exigent l'instantanéité de la compréhension, ne demandent pas en mêne temps que soit compris instantanémet un message destiné à autrui. Inversement, dans le cas d'un journaliste qui assiste par exemple à un congrès pour en faire un reportage et qui est à ce moment-là, comme l'interprète, seulement le récepteur, la compréhension n'a pas besoin d'être immédiate

Comme l'instantanéité de la compréhension est pour l'interprète une nécessité absolue et que son rôle de récepteur doit être considéré comme une donnée immuable découlant de sa fonction même, le seul facteur sur lequel il peut agir est l'apport de ses propres connaissances, dans lesquelles doit s'intégrer le sens des énoncés. En effet il s'agi à la fois d'aug menter cet apport pour créer des structures aussi favorables que possible à l'accueil des contenus cognitifs des messages et de les mettre en place particulièrement tôt pour que la fusion entre les connaissances préexistantes et le sens des énoncés puisse avoir lieu sur le champ. En d'autres termes, la mobilisation des connaissances, dont il a été question plus haut, doit être encore plus compléte et amorcée encore plus tôt qu'en intérpretation consécutive. En somme, si l'on compare consécutive et simultanée, on peut dire que cette derière exige de l'interprète qu'il fasse parcourir à sa pensée plus de chemin en moins de temps pour aller à la rencontre de celle de l'orateur.

Si l'accroissement de l'apport de l'interprète dépend en premier lieu de l'étendue de ses connaissances mobilisables, la rapidité de leur mobilisation me semble être surtout mêmes des discours cadrant avec différentes situations, en s'inspirant, le cas échéant, de discours-modèles et d'en mémoriser les tournures jusqu'à ce qu'elles se présentent à l'esprit sur commande

A côté de ces formules que je dirais de circonstance, il en est d'autres, probablement plus utiles encore, qu'il importe de transformer en automatismes, à savoir celles qui, au niveau de la langue, traduisent des concepts bien définis, afin de pouvoir immédiatement associer le terme idoine au concept dégagé, quelle que soit la forme sous laquelle celui -ci s'exprime dans d'autres langues. Ainsi, dans une conférence portant sur la protection de la propriété industrielle, ce qui compte c'est qu'ayant saisi dans le discours l'idée de non respect par un tiers des droits d'un détenteur de brevet, l'interprète dont la langue cible est le français, par exemlple, ait immédiatement présent à l'esprit le vocable *"contrefaçon"*, que l'orateur ait dit *"infringement"*, *"Rechtsverletzung"*, ou tel autre mot dans telle autre langue. Avoir à sa disposition dans chaque discipline abordée un maximum de termes, assortis bien évidemment de leur définition, cela perment non seulement d'augmenter le débit mais aussi de gagner du temps en évitant de trop fréquents recours aux paraphrases. Il va sans dire que la rigureur de l'expression, elle aussi en bénéficie grandement.

Grâce a de tels automatismes, l'interprète pourra, du moins de façon ponctuelle, pallier, au plan de la réexpression, l'inéluctable handicap qui résulte pour lui de l'impossibilité d'être expert dans toutes les questions qu'il devra traiter dans son travail.

C'est la lecture qui me paraît être l'instrument de choix de cet apprentissage. Toutefois, pour être pleinement efficace, elle doit s'effecture de façon à ce que l'attention se porte tout autant sur le fond que sur la forme, afin qu'il y ait mémorisation cojointe de l'un et de l'autre. En effet, en lisant on a souvent tendance à se concentrer près que exclusivement sur le fond. Cette approche se justifie parfaitement dans le cas de l'unilingue qui reçoit toutes ses informations à travers la même langue, car le support linguistique à force d'être perçu à de très monbreuses reprises, finit effectivement par se graver dans la mémoire. Il n'en est pas de même pour l'interprète, qui dispose de trois langues. Afin de préserver ses instruments de travail, il doit donc répartir à peu près èquitablement sur ses trois langues le temps qu'il peut consacrer à la lecture. Comme le temps disponible n'est généralement pas extensible à volonté, il en résulte forcément une diminution de la quantité de signes perçus quotidiennement dans chacune des langues et susceptibles d'être retenus.

Il's y ajoute chez le sujet multilingue un fâcheux phénomène de rivalité entre langues actives, dont chacune semble constammént vouloir dominer l'autre. Tout se passe comme si la langue momentanément privilégiée projetait son ombre sur l'autre, la rendant de ce fait moins accessible jusqu au moment où, l'attention se portant sur la seconde, on constate une inversion du phénomène.

Pour compenser au mieux le déficit quantitatif et la *"bousculade"* des langues devant le *"point de mire"*, il faut chercher à augmenter le rendement de chaque lecture par une prise de conscience systématique et du fond et de la forme Le cas échéant, on ira vers le sens précis des termes rencontrés, si celui - ci ne peut être dégagé du contexte.

Lorsque l'habitude d'une analyse associative du fond et de la forme aura été suffisamment développée par cette pratique de la lecture que j'appelle *"complète"*, on pourra utilement l'étendre à l'écoute. Elle facilitera plus tard à l'interprète l'as similation rapide des jargons des différents groupements et assemblées. En effet, l'interprète ne peut pratiquer la communication avec toute l'efficacité voulue tributaire des association qui, dans son esprit, existent entre ces différentes connaissances. Or, ces associations résultent surtout de l'usage des connaissances acquises, de leur application à toutes sotres de cas d'espèce nécessitant leur assemblage sous diverses formes. Autrement dit, plus on réfléchit à un problème donné, plus les connaissances qui s'y rattachent et qui sont susceptibles d'être, à l'origine, ponctuelles et déconnectées les unes des autres s'ordonnent et se structurent pour former des ensembles cohérents.

Afin d'atteindre le degré de mobilisation des connaissances requis en interprétation simultanée, l'étudiant doit donc être incité non seulement à s'instruire le plus possible dans un maximun de domaines différents, mais encore à structurer ses connaissances par des réflexions personnelles sur les sujets abordés Il va sans dire que cet effort de réflexion implique de sa part un minimum d'intérêt intrinsèque pour les problèmes en cause et la volonté de les approfondir. L'ouvertuer d'esprit et la curiosité intellectuelle me paraissent donc être des préalables importants à la mobilisation rapide des connaissances, telle qu'elle est exigée en interprétation simultanée.

Cette mobilisation des connaissances, sans laquelle il ne saurait y avoir de véritable appropriation du sens des énoncés, doit, me semble-t-il, faire l'objet d'un attention particulière dans l'enseignement de l'interprétation simultanée, en raison du caractère insidieux de l'effet produit par l'incompréhension dans le cas de ce mode de traduction En effet si, en consécutive, la sanction est le plus souvent un *"trou"* qui ne peut passer inaperçu en, simultanee, la conséquence risque d'être le passage à la transposition litterale par le recours à la seule mémoire auditive. Comme le transcodage permet de sauver les apparences et que d'autre part il n'est pas bien aise pour l'interprète de sentir à partir de quel moment il glisse sur la mauvaise pente le danger est grand que l'étudiant s'engage dans la voie de la facilité dont il deviendra vite l'esclave.

Pour écarter ce risque il importe donc de sensibliliser l'étudiant au risque de passage à la transposition littérale, de sorte que, s'il lui arrive d'y succomber, il en prenne conscience et s'en détourneimmédiatement. A mon avis un bon moyen d'y parvenir consiste à commencer par lui faire interpréter des discours dont il connaît la première partie alors qu il en ignore la seconde. Ayant senti lui-même la différence entre sa démarche mentale, soutenue par ses souvenirs du contenu du discours, lors de

l'interprétation de la première partie, et les mécanismes palliatifs mis en oeuvre pour traduire la seconde, en l'absence de ces souvenirs, il détectera plus vite les manifestations de la dérive et apprendre d'emblée à y réagir.

2. Incidences sur le débit et l'éloquence

Si, en consécutive, l'interprète peut - du moins dans certaines limites - choisir son débit, sa liberté en cette matière est beaucoup plus réduite en simultanée. En fait, il doit à peu de choses près, aligner son débit sur celui de l'orateur.

Parallèlement, l'éloquence, dont l'interprète doit indubitablement faire preuve en consécutive pour reproduire au pied levé le discours qu'il vient d'entendre, acquiert une importance cruciale non seulement parce que c'est elle qui conditionne dans une large mesure la vitesse de parole, mais aussi parce que, contrairement à la consécutive la simultanée implique que l'interprète n'a pas encore saise la totalité du sens de l'énoncéau moment où il commence à en reformuler les premiers éléments appréhendés. Chaque acte de parole devient de ce fait une sorte d'aventure linguis tique dans laquelle il se lance. L'issue de cette aventure dépendra essentiellement de l'habileté de l'interprète à manier la langue cible, car c'est elle qui conférera à ses capacités d'expression toute la souplesse requise par cette entrée dans l'inconnu.

Il y a me semble-t-il, deux facteurs qui influent à la fois sur le débit et l'éloquence:

- La connaissance du sujet traité aui, comme je l'ai mentionné plus haut, implique généralement l'existence d'automatismes d'expression grâce auxquels la vitesse de parole et l'éloquence peuvent être augmentées :

- la qualité de l'analyse du contenu cognitif des messages car je crois pouvoir affirmer, en complétant, si l'on me le permet, une phrase célèbre : ce qui se conçoit bien, s'énonce clairment ...et aussi plus vite.

Comme ces deux facteurs ont déjà fait l'objet de développemints, je ne les cite ici que pour mémoire, sans m'y attarder.

Par contre, je m'appesantirai un peu plus sur une autre composante du débit, à savoir le tempérament, et sur l'éloquence, que je me propose de traiter à la fois en tant qu'élément accélérateur du débit et en tant qu'agent de souplesse de l'expression.

a) Le tempérament, composante du débit.

La vitesse de parole est, dans un certaine mesure, une affaire de tempérament . Elle participe à ce titre du rythme de vie propre à chaque individu. Il en résulte qu'en présence d'un étudiant dont le débit est relativement lent, il faut s'assurer que cette lenteur ne se retrouve pas au niveau du processus de compréhension. Si tel était le cas, il serait vain de vouloir faire adopter à l'étudiant un débit plus rapide, car ce serait

s'achaner sur un symptôme sans se soucier de sa cause. Il me semble donc important de vérifier, en collaboration avec l'étudiant, que sa lenteur est bien limitée au seul niveau de l'expression(4). Il sera possible alors d'agir sur le débit spontané.Tant que celui-ci se situera dans la moyenne ou tout juste en dessous de celle-cci, l'étudiant pourra, jusqu'à un certain point, l'augmenter progressivement en faisant systématiquement l'effort de parler plus vite qu'à l'accoutumée. Il aura naturellement soin de ne pas laisser se multiplier les *"ratés"* du processus d'expression et, dans la langue étrangère, le nombre des incorrections. Pour être efficace, cet exercice doit être, lui aussi, pratiqué lors de tout acte de parole, quel qu' il soit.

b) *L'éloquence, élément accélérateur et agent de souplesse.*

Souvent la lenteur du débit du locuteur résulte des difficultés qu'il rencontre dans sa recherche de termes et de tournures traduisant aussi parfaitement que possible son vouloir dire. L'amélioration de l'éloquence doit alors avoir comme effet une accélération du débit. Un moyen simple pour accroître l'éloquence consiste en la création d'un grand nombre d'automatismes d'expression. Pour éviter tout malentendu, je précise que c'est bien d'automatismes d'expression dans la langue cible qu'il s'agit et en aucun cas d'automatismes de traduction. De même que dans la vie de tous les jours, une bonne partie de notre parler se compose de formules stéréotypées qu'une sorte de réflexe nous fait venir aux lèvres de même l'interprète doit diaposer, pour un maximum de situations susceptibles de se présenter en réunion, d'une variété de tournures particulièrement adéquates qui, une fois sélectionnées, doivent, à force d'être sollicitées, devenir des automatismes d'expression. Il en est ainsi, par exemple, des tournures appropriées aux discours d'ouverture et de clôture, aux allocutions de présidents dé missionnaires ou fraîchement élus, aux hommages rendus à des membres défunts, etc.

Pour acquérir ces automatismes, je conseille aux étudiants d'élaborer eux-que s'il se sert du meme technolecte que ses auditeurs. Or celui-ci n'est pas un amas de termes techniques, mais un véritable langage propre à chaque activité. L'interprète doit donc s'efforcer d'en acquérir le maniement actif, d'abord au stade de la préparation, par la lecture *"complète"* de la documentation sur le sujet de la conférence, ensuite au cours de celle-ci, par l'écoute *"complète"* des interventions, notamment de celles faites dans sa langue cible.

Pour éviter confusion dans l'esprit de l'étudiant, il me semble important de faire clairement ressortir à son intention la différence fondamentale entre la démarche à adopter en interprétation et celle qui convient à la mise au point de ses instruments d'expression. Alors que, dans la phase d'exégèse du processus d'interprétation, l'attention doit être braquée exclusivement sur le sens du message au mépris de sa forme, (compte tenu, cependant, du registre de la langue : style *"soutenu"*, style

(4) Dans le cas contraire la lenteur doit etre consideree comme un handicap redhibitoire devant conduire a une reorientation de l'etudiant.

"moyen", style *"familier"*), le perfectionnement des outils de travail exige qu'on étudie conjoin tement le fond et la forme. Chacune des méthodes doit donc être appliquée en son temps. De même que le chirurgien ne compte pas sur les chairs et le sang de ses malades pour fourbir son bistouri, de même l'interprète ne peut confier le polissage de ses instruments aux opérations de traduction .

J'ai jusqu'ici présenté l'éloquence sous l'angle de débit. Ajoutons qu'elle doit donner aux moyens d'expression de l'interprète toute la souplesse exigée par la réformulation des messages en simultanée. Chaque fois que le sens de l'énoncé se révèle différent de celui supputé par l'interprète au moment où il commençait à en exprimer les premiers éléments appréhendés, il doit être capabe d'imprimer la direction voulue à sa version du message sans avoir à se reprendre ni à faire violence à la langre. Son expression doit suivre fidèlement les contours de la pensée de l'orateur même quand ils sont inattendus - sans pour autant subir des distorsions.

Cette adaptabilité de la parole ne peut être attenite que grâce à une grande richesse du vocabulaire actif. En effet, si l'on dispose, pour exprimer n'importe quel fait, n'importe quel concept, de toute une panoplie de termes et de tournures différents qui, à quelques nuances près, sont interchangeables quant à leur sens dans un contexte donné, mais qui se distinguent du point de vue des structures syntaxiques dont ils relèvent, on parvient aisément à faire effectuer à ses phrases ces *"loopings"* et ces *"vrilles"* de dernière minute que demande tel développement insoupçonné de la pensée, tout en étant assuré qu'elles atterriront sans *"casser du bois"*, comme disent les aviateurs.

Il serait évidemment vain d'espérer atteindre une telle facilité de la parole dans une langue apprise. Par conséquent la simultanée ne doit être pratiquée que vers la langue maternelle.

Or, on a généralement tendance, même dans la langue maternelle, à se servir constamment de certains termes de préférence à d'autres qui, faute d'être employés, restent à l'état de connaissances passives. Pour conférer à l'expression une souplesse maximale, ce sont précisément ces laissés pour compte qu'il importe d'activer.

C'est encore la lecture *"complète"* qui me semble se prêter le mieux à cet exercice. Chaque fois qu'au fil des pages on rencontre un mot ou une tournure qu'on n'aurait pas utilisé spontanément, il convient de s'arrêter, de se demander quelles expressions on aurait employées soimême dans le même contexte, puis de solliciter la mémoire pour y retrouver ces parents pauvres de la société verbale trop souvent relégués en bout de table.

C'est ainsi que, dans un premier temps, on procédera régulièrement à un inventaire de toutes les expressions qui, dans un contexte donné, peuvent être considérées comme synonymes. Dans un deuxième temps il importe de choisir parmi ces synonymes ceux-là même qu'on a le plus souvent négligés par le passé et de les employer aussi souvent que possible afin de les réactiver. Finalement on veillera à varier systématiquement les termes par lesquels on s'exprime pour les maintenir tous à l'état actif .

3. Incidences du caractère simultané de l'interprétation sur l'autocontrôle.

En simultanée, l'autocontrôle est tout aussi important --pour ne pas dire plus important - qu'en consécutive. Cependant il s'y avère difficile à pratiquer, puisque l'interprète ne peut consacrer qu'une petite fraction de son attention auditive à la perception de ses propres paroles. Il en résulte pour lui le risque de contracter toutes sortes de tics, de parler faux d'articuler mal et surtout de prerdre peu à peu, et en quelque sorte à son insu, des habitudes d'expression qui portent la marque de la langue source. Il ne faut pas oublier que les interférences linguistiques sont bien plus fréquentés en simultanée qu'en consécutive, surtout quand la langue source est pour l'interprète une langue active. On rencontre ici les effets opposés que le caractère actif des connaissances d'une langue exerce d'une part sur la compréhension des messages formulés dans cette langue et d'autre par sur l'expression dans une autre langue. Comme l'interprète en simultanée est auditeur et orateur à la fois, il subit donc l'influence à la fois favorable et défavorable du caractère actif de ses connaissances de la langue source. En effet, autant la connaissance active de la langue source facilite l'appropriation du sens des messages-la compréhension de la langue étant quasiment épidermique - autant elle gêne l'onération de réexpression, car chez le sujet multilingue, il ne semble pas y avoir séparation étanche du moins pas au niveau des signifiés, entre les signes mémorisée appartenant à des langues différentes. De ce fait, la stimulation concomitante des engrammes de la langue source par la perception de celle-ci ne peut que favoriser leur substitution accidentelle à ceux de la langue cible.

Pour éviter de prendre de mauvaises habitudes d'expression, le seul moyen valable, à mes yeux, consiste à s'enregistrer régulièrement en cabine, afin que l'autocontrôle puisse s'effectuer au moins à posteriori. Il faut donc encourager l'étudiant à enregistrer chacune de ses séances d'entraînement et à pratiquer ensuite l'autocritique. Cette méthode aura l'avantage de lui faire mesurer la distance qui sépare le savoir du savoir faire et par là de le sensibiliser aux observations de ses professeurs.

Selon mon expérience il n'est pas toujours facile de faire accepter aux étudiants le travail avec magnétophone, certains préférant pratiquer la politique de l'autruche. Cependant je ne manque jamais de revenir à la charge sur ce point car le magnétophone m'apparaît comme l'indispensable compagnon de l'interprète à tous les stades de sa vie professionnelle et ce des le début de sa formation .

Toutefois-faut-il le souligner?-cet autocontrôle ne sera possible que dans la mesure où l'interprète disposera d'une parfaite connaissance des lois et usages de la langue cible, en un mot : de ce qu'on peut appeler le génie de cette langue. Or, c'est justement ce qui lui manque chaque fois qu'il travaille dans le sens du thème. En effet, dans une langue apprise, l'autocontrôle ne peut guère servir qu'à vérifier la correction grammaticale et syntaxique de la reformulation. Fera toujours défaut ce sens de la langue qui, seul permet de juger de la qualité stylistique de l'expression et, partant de l'améliorer.

C'est là une vérité que nous tendance à oublier quand nous parlons une langue apprise, où nous ne pouvons dans bien des cas que vaguement *soupconner* l'inadéquation de telle ou telle de nos formules-alors que la même maladresse commise dans notre langue matemelle nous ferait immédiatement sursauter. En fait, on se trouve un peu dans la même situation qu'une personne qui, dans un monde subitement privé de miroirs, continuerait à se maquiller. Elle aura beau étudier chez les autres les gestes du maquillage, puis les reproduire avec soin, elle ne saura jamais, faute de pouvoir jeter un coup d'oeil dans la glace si, malgré tout, elle ne s'est pas transformée, en clown. Ce n'est que sur le visage des autres (étrangers qui s'essaient au maniement de sa langue maternelle) qu'elle pourra remarquer un barbouillage. Mais encore cette vision ne lui rappellera-t-elle qu'indirectement que pareille mésaventure la guette elle-même à tout moment : elle sera beaucoup moins frappante que l'image de son propre visage peintur luré infligée par le miroir.

Le thème, nous venons de le voir empêche l'interprète d'exercer pleinement son autocontrôle . Or, cette faculté d'autocontrôle va constituer la clef de voûte de ce qu'on pourrait appeler l'autoformation continue de l'interprète, sans laquelle il risque de voir baisser inélucatablement la qualité de son travail.

C'est pourquoi il me semble tout à fait inopportun de faire pratiquer auxétudiants le thème en simultanée et de les envoyer ainsi sur un terrain où, faute de discernement, ils ne pourrent guère progresser.

Et les néfastes conséquences de cette orientation ne s'arrêteront pas là, car à partir d'un certain moment, l'étudiant risque de voir toutes ses interprétations simultanées-qu'il s'agisse de thèmes ou de versions s'embourber dans le mot à mot. C'est sans doute que, gêné par la moindre aisance dans le maniement de la langue étrangère, l'interpréte a tendance à s'accrocher aux mots de l'original et à glisser de ce fait vers le transcodage. Quand l'habitude de *"court-circuiter"* l'analyse du sens aura été prise en thème, il aura vite fait de l'étendre à la version.

4. La communication en interprétation simultanée.

Si, en consécutive tout est fait pour rappeler à l'interprète que sa fonction consiste essentiellement à communiquer (depuis sa présence parmi les délégués jus qu'à son rôle évident de substitut de l'orateur), l'environnement dans lequel se pratique la simultanée est plutôt de nature à le lui faire oublier. Isolé dans sa cabine, ne voyant souvent ses auditeurs que de dos et se sentant ignoré d'eux il accomplit son travail dans des conditions qui sont tout sauf propices à la communication.

Auditeur et orateur à la fois, il pourrait de ce fait être facilement enclin à donner la priorite à sa première fonction au détriment de la seconde avec comme conséquences une voix monotone un rythme saccadé, un certain laisser aller au plan de la refoumulation des énoncés. Il va sans dire qu'une telle présentation des

messages ne faciliterait pas la compréhension des auditeurs. L'interprète doit, au contraire, mettre tout en oeuvre, y compris les moyens prosodiques, afin de faire saisir son vouloir dire à ses auditeurs - d'autant plus qu'il lui arrive inévitablement de leur imposer un effort de *"rétablissement"* quand les termes dans lesquels il s'exprime ne sont pas conformes à leur technolecte.

Il doit donc avant tout se sentir orateur. Il faut pour cela qu'il soit effectivement animé par le désir de communiquer et qu'il se refuse à faire rejaillir sur sa fonction de locuteur la sensation d'être tenu à l'écart qu'il éprove en tant que simple récepteur des messages, et qui ne peut être que renforcée par son confinement en cabine. Il faut également, on le sait qu'il cherche constamment à dominer les problèmes débattus, par une appropriation complète des contenus cognitifs, car ce n'est qu'à ce prix qu'il est à même de les réexprimer avec toute la maîtrise nécessaire à la réussite de l'acte de communication. Pour que celui-ci aboutisse dans les conditions particulièrement défavorables de la traduction simultanée, il faut donc que l'interprète ait ses techniques bien en main, mais aussi qu'il soit pleinement conscient du devoir qui lui est fait de prendre le discours à son compte.

III. - LA TRADUCTION À VUE.

La traduction à vue, quand on l'examine attentivement, se révèle doublement hybride :

i) du point de vue de sa pratique, elle participe souvent de la simultanée (car elle est particulièrement fréquente lors de congrès scientifiques ou techniques qui exigent la simultanée), alors que du point de vue méthodologique, elle s'apparente à la consécutive;

ii) si la forme du message original la rapproche de la traduction écrite, son oralité la soumet à la même loi qui celle qui régit l'interprétation, à savoir l'instantanéité de la compréhension et de la reformulation des contenus cognitifs.

Or, si l'élaboration du sens à partir de la perception visuelle des phrases ne pose pas de problèmes particuliers, il n'en est pas de même pour la réexpression de ce sens. En effet, l'influence de la langue source et les interférences linguistiques auxquelles elle donné lieu sont encore plus marquées qu'en interprétation simultanée. Cela tient au fait que l'interprète a le pouvoir d'arrêter son regard sur telle ou telle partie du texte, c'est-à-dire d'influer, comme il le désire, sur sa perception visuelle, (alors qu'il n'a pas les moyens d'agir sur la durée de sa perception auditive) ce qui l'entraîne à ne pas savoir oublier, comme il le faudrait la forme originale. Ici aussi se vérifie l'adage : *"Verba volant scripta manent"*.

En traduction écrite, on peut facilement se dégager de l'emprise du texte, car on dispose du temps nécessaire aux approches successives qui permettent d'aboutir à la forme adéquate dans la langue cible, en s'éloignant de plus en plus de celle de l'original.

La traduction à vue, par contre, doit s'effectuer rapidement, au rythme de la parole spontanée. Il ne saurait être question d'appliquer la méthode du *"trial and error"*. Il faut mettre dans le mille à chaque fois. Si l'interprète adoptait la même démarche que le traducteur, sa version du message risquerait la plupart du temps de porter l'empreinte de la langue source au point d'en devenir sbscure. Or l'auditeur doit pouvoir saisir d'emblée le sens du discours interprété. Pour lui, la qualite première d'une interprétation est la clarté.

Pour atteindre cette limpidité de la reformulation, l'interprète doit aborder la traduction à vue comme une consécutive. Ceci implique que l'exégèse et la mémorisation du sens se font lors de la lecture préalable, de façon à ce que, dans la phase de réexpression, le texte, à l'instar des notes en consécutive, n'ait plus à remplir qu'une simple fonction mnémonique. Ainsi, en prenant appui non pas sur le texte, dans lequel il s'enliserait, mais sur sa mémoire-l'écrit n'étant là que pour lui souffler les idées déclenchantes et venir à son secours pour tout ce qui est chiffres, dates noms propres, etc. -l'interprète parvient à se montrer à la fois rapide et clair. C'est à mon avis la seule démarche qui permette d'asservir le texte au lieu d'en devenir l'esclave.

On pourrait penser qu'en simultanée au moins, l'interprète serait à même d'utiliser le texte in extenso en faisant précéder la perception auditive de l'énoncé par sa perception visuelle. Ainsi, il lui serait possible de devancer l'orateur en lisant le message avant de l'entendre, ce qui devrait en faciliter et la compréhension et la réexpression. D'autre part, l'effet défavorable de la perception visuelle sur la qualite de la reformulation du message serait atténué du fait que, dans les conditions de la simultanée, la perception visuelle ne saurait être prolongée à volonté. La perception visuelle des mots et la réexpression du sens de l'énoncé seraient alors séparées par un temps suffisant pour que l'oubli partiel de la forme originale puisse intervenir.

Malheureusement, dans la pratique, il s'avère extrêmement difficile, sinon impossible, de traiter simultanément les produits des perceptions visuellès et auditives décalées l'une par rapport à l'autre.

Une explication de ce phénomène, décrit depuis longtemps par les psychologues, pourrait être fournie par une des hypothèses établies par les neuropysiologues[5] sur le traitement sémantique des messages lus. Il semble, en effet, que quand un mot est lu, la sensation soit enregistrée tout d'abord au niveau du cortex visuel primaire. Elle serait ensuite acheminée vers le gyrus angulaire qui associerait la forme visuelle du mot à sa forme auditive correspondante dans l'aire de Wernicke. En d'autres termes, la compréhension d'un mot écrit passerait par une activation de la forme auditive de ce mot.

---

(5) Rapportée par N. GESCHWIND das *"Specializations of the human brain"*. Scientific American. vol. 241.no 3. (1979). pp.158-168

Si cette hypothèse est exacte, on concoit aisément que le traitement simultané par la même aire du cerveau de messages à contenus cognitifs différents mais se présentan tous sous la forne auditive dépasse nos facultes mentalés, d'autant plus que l'aire de Wernicke participe également à la reformulation des messages .

Comme l'interprète ne peut renoncer à la perception auditive, puisque l'orateur risque à tout moment de s'écarter de son texte, l'approche de la traduction à vue me semble devoir être rigoureusement la même en simultanée que hors cabine.

L'étudiant éprouve presque toujours des difficultés à s'affranchir suffisamment du support écrit. Sans doute, les habitudes contractées pendant sa scolarité, par le biais d'exercices de traduction à but purement linguistique, y entrent - elles pour une bonne part. De ce fait, l'enseignement de la traduction à vue ne devrait débuter que lorsque l'étudiant a acquis une bonne maîtrise de la technique de consécutive.

CONCLUSIONS

Malgré l'importance que revêt à mes yeux l'enseignement des méthodes d'interprétation pour la formation de futurs professionnels, je ne pense pas qu'il faille l'organiser sous forme de cours consacrés à la seule méthodologie. En effet, selon mon expérience, il est plus rationnel de faire se succéder, au cours de la même séance, l'explication d'une notion méthodologique et son application pratique et, à l'inverse, de repasser de la pratique à la méthodologie lors de la discussion et de l'évaluation du travail de l'étudiant.

La meilleure formule consiste donc selon moi à intégrer l'enseignement de la méthodologie dans l'enseignement pratique. Le dosage se fera en fonction de la progression des étudiants et des besoins révélés par leurs exercices s'interprétation. Ainsi pourront être mises en lumière les erreurs de méthode dont procèdent les contreperformances de l'étudiant la finalité pédagogique des conseils qu'on leur prodigue sera mieux saisie.

❀❀❀❀❀

En résumé, c'est par une judicieuse alternance de méthodologie et de pratique que l'on préparera le mieux l'étudiant à sa future existence professionnelle, dans laquelle il devra, véritable funambule de la pensée et du verbe, riquer la chute à chaque instant sans jamais cesser de donner l'impression de la facilite.

BIBLIOGRAPHIE

ANDRONIKOR, C., *"Servitudes et grandeur de l'interprète"*, **Babel,** Berlin, Langenscheidt 1962, 1962. VII/1, pp. 6-12.

CHERRY, C., **On Haman Communication, Second Edition,** Cambridge, Massachusetts , and London, England, The M.I.T. Press, 1971, 337 p.

DâJEAN LE FÉAL, K., *"Le perfectionnement linguistique"*, **Etudes de Linguistique appliquée,** 24, Paris, Didier, 1976, pp. 42-51.

_____ , **Lectures et Improvisations - Incidences de la forme de l'énonciation sur la traduction simultanée (francais-allemand)**, thèse de doctorat de 3e Cycle, Université de la Sorbonne Nouvelle (Paris III), 1978.

GESCHWIND, N., *"Specializations of the human brain"*, **Scientific American.** vol. 241. no 3 (1979) pp.158-168.

HORMANN, H., **Meinen und Verslehen,** Suhrkamp Verlag. 1976, 553 p.

KAINZ, F., **Psychologie der Sprache,** tomes I-V, Stuttgart, Encke, 1965, 2626 p.

LEDERER, M., *"La traduction:transcoder ou re exprimer?"*, **Etudes de Linguistique appliquee,** 12, Paris, Dider, 1973, pp. 7-26.

_____ ,*"Équivalences ou intelligence?"*, **L'interprète,** XXIX/2, 1974, pp. 9-10.

_____ ,**La Truduction simultanée-expérience et theorie,** Paris, Lettres modernes, 1980, 432 p.

MOSKOWITZ, D., *"Le traducteur : récepteur et destinataire du message"*, **Études de Linguistique appliquée.** 12, Paris, Didier, 1973, pp.71-84.

PIAGET, L., **Les mécanismes perceptifs,** Paris, Presses Universitaires de France, 1961 , 457 p.

REUCHLIN, M., **Psyhcholgie,** Paris, Presses Universitaires de France, 1977, 445 p.

SELESKOVITCH. D., *"Principes et méthodes"*, **in : compte rendu sur le Colloque de l'enseignement de l'interprétation.** Paris, Genève, A.I.I.C., 1965, pp. 45-62.

_____ ,**L'interprète dans les conférences internationales problèmes de langage et de communication,** Paris, Lettres Modernes, 1968, 261 p.

_____ ,*"Vision du monde et traduction"* , **Études de Linguistique appliquee** 12, Paris, Didier, 1973, pp. 105-109.

_____ ,*"Zur Theorie des Dolmetschen"*. in : **Ubersetzer Dolmetscher,** Heidelberg, Quelle u. Meyer, 1974 pp. 37-50.

_____ , **Langage Langues et Mémoire,** Paris, Lettres modernes, 1975, 272p.

_____ ,*"Traduire :de l'expérience aux concepts"* , **Études de Linguestique appliquee,** 24, Paris, Didier 1976, pp. 64-91.

_____, *"Take care of the Sense and the Sounds will take care of themselves (Lewis Carroll) or Why Interpreting is not Tantamount to translating Languages"*. **Bulletin de l'A.I.I.C.,** vol, V/3 Genèvé, 1977, pp. 76-86.

THIERY, C., **Le bilinguisme chez les interprètes de conférence professionnels,** thèse de doctorat de 3e Cycle, Université de la Sorbonne Nouvelle (Paris III), 1975.

VYGOTSKY, L.S., **Thought and Language, Cambridge, Massachusetts,** The M.I.T. Press, 1962, 168 p.

WEINTRAUB, E., LEDERER, M., CLARENS, J, de, *"Enseigner l'interprétation"* **Études de Linguistique appliquée,** 12, Paris, Didier, 1973, pp. 111-126.

WILLETT, R., *"Die Ausbildung zun Konferenzdolmetscher"*, **in Ubersetzer und Dolmetscher Heidelberg,** Quelle u. Meyer, 1974, pp. 87-109.

ปัญหาเรื่องลิขสิทธิ์ ในการแปลหนังสือหรือตำราต่างประเทศ

ไชยยศ เหมะรัชตะ*

ปัจจุบันนี้มหาวิทยาลัยต่าง ๆ กำลังประสบปัญหาที่เหมือนกันอย่างหนึ่ง คือ การขาดแคลนหนังสือ หรือตำราเพื่อใช้ในการสอน ค้นคว้า และวิจัยระดับอุดมศึกษาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะที่เป็นตำราภาษาไทย และต่างก็ได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องผลิตตำราภาษาไทยในสาขาวิชาต่าง ๆ ให้มากขึ้น เพื่อให้มาตรฐานการเรียน การสอน และงานวิชาการของมหาวิทยาลัยก้าวหน้าไปด้วยดี จึงได้หาทางส่งเสริมการผลิตตำราของอาจารย์ในรูปของโครงการ สนับสนุนการแต่งและแปลตำรา โดยการให้รางวัลแก่อาจารย์ที่แต่งเรียบเรียง หรือแปลตำรา รวมทั้งกำหนดแนวทางสนับสนุนให้อาจารย์ที่มีผลงานทางวิชาการ มีโอกาสก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ราชการ ดังจะเห็นได้จากการเริ่มใช้ระบบใหม่ที่เรียกว่า A.R.C. (Academic Rank Classification) ซึ่งเป็นไปตามกฎทบวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2519) ออกตามความในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2507 ซึ่งได้ให้ความสำคัญต่อผลงานทางวิชาการของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยอย่างมาก กล่าวคือ การจะเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการจากอาจารย์เป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์นั้น จะต้องขึ้นอยู่กับการมีผลงานทางวิชาการ เช่น มีงานแต่ง เรียบเรียง แปลหนังสือ บทความทางวิชาการหรือผลงานวิจัยซึ่งมีคุณภาพดี และได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว เป็นต้น

บทความนี้ผู้เขียนจะเน้นถึงปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกรณีการแปลหนังสือหรือตำราของต่างประเทศ ซึ่งมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่มีโครงการสนับสนุนการแต่งและแปลตำรากำลังประสบปัญหากฎหมายและปัญหาในทางปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องนี้

ก่อนที่จะเข้าถึงปัญหาลิขสิทธิ์การจัดแปลหนังสือ จะกล่าวถึงข้อความเบื้องต้นเพื่อความเข้าใจใน *"ลิขสิทธิ์"* และ *"กฎหมายลิขสิทธิ์"* เสียก่อน

ลักษณะของลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์ เป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งตามความหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 99 คือ เป็นทรัพย์สินประเภทที่เป็นวัตถุไม่มีรูปร่างเป็นนามธรรม ไม่ใช่รูปธรรม และถือเป็นสิทธิ์ในทางนิเสธ คือ สิทธิ์ที่จะห้ามไม่ให้บุคคลอื่นทำขึ้นหรือทำซ้ำ ซึ่งวรรณกรรม หรือศิลปกรรม

ส่วนกฎหมายลิขสิทธิ์ ก็คือ กฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ให้ความคุ้มครองป้องกันผลประโยชน์ซึ่งบุคคลจะพึงได้รับจากผลงานอันเกิดจากความนึกคิดของเขา เป็นกฎหมายที่มุ่งหมายให้คนทั่วไปเคารพในสิทธิของผู้อื่นเพื่อผดุงรักษาผลประโยชน์ของผู้ประพันธ์ผู้เป็นเจ้าของงาน ซึ่งเท่ากับเป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการริเริ่มสร้างสรรค์ผลิตผลงานใหม่ ๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่สังคมโดยส่วนรวม

---

* น.บ. (จุฬาฯ), น.ม. (จุฬาฯ), LLM., Columbia อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กฎหมายลิขสิทธิ์ในประเทศไทย เริ่มมีขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้มีการตราพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ.120 (พ.ศ. 2444) เป็นกฎหมายให้การคุ้มครองแก่ผู้แต่งหนังสือโดยทั่วไปแต่ก็ให้การคุ้มครองเฉพาะแก่ผู้แต่งหนังสือเท่านั้น ไม่มีการคุ้มครองศิลปกรรมประเภทอื่นเหมือนกฎหมายปัจจุบัน กฎหมายฉบับนี้มีหลักการพิเศษว่าผู้ที่จะมีกรรมสิทธิ์หนังสือจะต้องได้ขึ้นทะเบียนกรรมสิทธิ์ของตนไว้กับพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วย

ต่อมามีพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2457 ขยายความคุ้มครองไปถึงปาฐกถาด้วย และมีหลักการพิเศษเพิ่มเติมว่า ผู้ทรงกรรมสิทธิ์หนังสือจะต้องบันทึกข้อความลงไว้ในหนังสือเป็นถ้อยคำสงวนลิขสิทธิ์ของตนไว้ตามพระราชบัญญัติจดทะเบียนกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ตามพระราชบัญญัตินี้มีข้อยกเว้นเป็นพิเศษว่าหนังสือที่เป็นเรื่องหยาบคาย ลบหลู่ดูหมิ่นศาสนา หรือยุยงให้เกิดการจลาจล หรือกล่าวคำเท็จโดยประสงค์จะหลอกลวงให้ประชาชนหลงเชื่อต่างๆ เป็นหนังสืออันต้องห้ามมิให้มีกรรมสิทธิ์ตามกฎหมาย[1] พระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือทั้งสองฉบับดังกล่าวได้ถูกยกเลิกไปแล้วโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ซึ่งยังคงมีผลใช้บังคับอยู่จนถึงปัจจุบันนี้

ประเทศไทยได้ตราพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ขึ้นเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2474 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากนั้นเมื่อ 17 กรกฎาคม ค.ศ. 1931 (พ.ศ. 2474) ประเทศไทยก็ได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกแห่งอนุสัญญากรุงเบอร์น (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works) ฉบับแก้ไข ณ กรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1908 และพิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญานี้ ลงวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ. 1914 [2]

จะเห็นได้ว่าแม้พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 เป็นกฎหมายให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ในด้านวรรณกรรมและศิลปกรรมเฉพาะในประเทศไทย แต่อนุสัญญากรุงเบอร์นนั้นก็เป็นกฎข้อบังคับให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ในด้านวรรณกรรมและศิลปกรรมระหว่างประเทศทั้งมวลที่เป็นภาคีสมาชิก ผลแห่งการนี้ทำให้บุคคลของชาติที่เป็นภาคีมีสิทธิที่จะฟ้องคนไทยฐานละเมิดลิขสิทธิ์เขาได้ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 28 ในหมวด 2 ว่าด้วยลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศของพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ได้ให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ของวรรณกรรมที่เพิ่มขึ้นในต่างประเทศ (ซึ่งเป็นภาคีอนุสัญญาฯ) ด้วย กล่าวคือ

1. วรรณกรรม หรือศิลปกรรมที่ได้โฆษณาในประเทศซึ่งเป็นสมาชิกแห่งสันนิบาตลิขสิทธิ์ให้ถือเหมือนหนึ่งว่าได้โฆษณาเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

2. วรรณกรรม หรือศิลปกรรมซึ่งผู้ประพันธ์ในขณะที่ทำวรรณกรรมและศิลปกรรมนั้นเป็นคนในบังคับ หรือพลเมือง หรือมีถิ่นที่อยู่ในต่างประเทศซึ่งเป็นสมาชิกแห่งสันนิบาตลิขสิทธิ์ ให้ถือเหมือนกับเป็นคนในบังคับ หรือพลเมือง หรือมีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย

ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ได้ให้นิยามของคำต่างๆ คือ ลิขสิทธิ์, วรรณกรรมและศิลปกรรม, โฆษณา และผู้ประพันธ์ ซึ่งจะมีความสำคัญในการพิจารณาปัญหาต่อไป จึงใคร่ขอสรุปความหมายของคำเหล่านี้ไว้ด้วย

---

[1] ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช *"ลิขสิทธิ์ของผู้แต่งหนังสือ"* กรมศิลปากรจัดพิมพ์ พ.ศ. 2511, หน้า 14.

[2] ธวัช รัตนาภิชาติ, *"การคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม"*, กรมศิลปากรจัดพิมพ์ พ.ศ. 2511 หน้า 52.

"ลิขสิทธิ์" หมายความถึงสิทธิอันมีแต่ผู้เดียวในอันที่จะ

1. ทำขึ้นซึ่งวรรณกรรมหรือศิลปกรรม หรือส่วนสำคัญแห่งวรรณกรรมหรือศิลปกรรมนั้น ๆ ไม่ว่าจะทำเป็นรูปร่างอย่างไร

2. ทำซ้ำซึ่งวรรณกรรมหรือศิลปกรรม หรือส่วนสำคัญแห่งวรรณกรรมหรือศิลปกรรมนั้น ๆ ไม่ว่าจะทำเป็นรูปร่างอย่างไร

3. นำออกเล่นแสดงต่อประชาชน

4. นำออกกล่าวแสดงซึ่งปาฐกถา

5. โฆษณาซึ่งวรรณกรรมหรือศิลปกรรมนั้น ๆ

6. โฆษณาซึ่งคำแปลแห่งวรรณกรรม

7. ถ้าเป็นนาฏกียกรรม เปลี่ยนให้เป็นเรื่องอ่านเล่นหรืออื่นๆ อันไม่ใช่นาฏกียกรรม

8. ถ้าเป็นเรื่องอ่านเล่นหรือหนังสืออื่นอันมิใช่นาฏกียกรรม หรือเป็นศิลปกรรมเปลี่ยนให้เป็นนาฏกียกรรมโดยวิธีนำออกแสดงต่อประชาชนหรือโดยวิธีอื่น

9. ถ้าเป็นวรรณกรรมหรือนาฏกียกรรม หรือดนตรีกรรม ทำขึ้นเป็นแผ่นเสียงหรือกระดาษม้วนเจาะรู หรือภาพยนตร์ หรือวิธีอื่นๆ ซึ่งจะนำออกแสดงได้โดยเครื่องกล

"วรรณกรรม" หมายความรวมการทำขึ้นทุกชนิดในแผนกวรรณคดีจะแสดงออกมาโดยวิธีหรือรูปร่างอย่างใดก็ตาม เช่น สมุด หนังสือนวนิยาย ตารางที่ได้รวบรวมขึ้น ปาฐกถา หรือวรรณกรรมอื่นๆ อันมีลักษณะเช่นเดียวกัน และรวมถึงนาฏกียกรรม หรือนาฏกียดนตรีกรรม หรือแบบฟ้อนรำและการเล่นแสดงให้คนดูโดยวิธีใบ้ ซึ่งแบบการแสดงนั้นๆ ได้กำหนดไว้เป็นหนังสือหรืออย่างอื่น

ในเรื่องนี้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 508/2508 วินิจฉัยว่า ผู้เสียหายได้แปลประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1669 เป็นภาษาอังกฤษ แล้วตีพิมพ์จำหน่าย คำแปลดังกล่าวเป็นวรรณกรรมตามมาตรา 4 และผู้เสียหายได้ลิขสิทธิ์ตาทมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม

"ศิลปกรรม" หมายความรวมถึงการทำขึ้นทุกชนิดในแผนกวิทยาศาสตร์ และแผนกศิลป์ จะแสดงออกมาโดยวิธีหรือรูปร่างอย่างใดก็ตาม เช่น นาฏกียกรรม นาฏกียดนตรีกรรม แบบฟ้อนรำ การเล่นแสดงให้คนดูโดยวิธีใบ้ การวาดเขียน การเขียนระบายสี สถาปัตยกรรม ภาพหุ่น การแกะ และการพิมพ์หิน รูปประกอบเรื่อง แผนที่ภูมิประเทศ แผนผัง ภาพร่าง และการปั้นอันเกี่ยวเนื่องกับภูมิศาสตร์ แผนการสำรวจภูมิประเทศ สถาปัตยกรรม หรือวิทยาศาสตร์ รูปร่างและที่ทำขึ้นโดยวิธีคล้ายคลึงกันกับการถ่ายรูป

ในเรื่องนี้มีคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 368/2512 วินิจฉัยว่า

ลิขสิทธิ์ในศิลปกรรมที่จะมีขึ้นได้นั้นต้องเป็นศิลปกรรมที่ได้ทำขึ้นในแผนกศิลป์ เช่น รูปศิลป รูปตามเอกสารท้ายฟ้อง (รูปซุปเปอร์แมน) ไม่ใช่รูปศิลป์ เป็นเพียงเครื่องหมายการค้าไม่ใช่ลิขสิทธิ์ในศิลปกรรม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 408/2510 วินิจฉัยว่า *"วรรณกรรมและศิลปกรรม"* หมายรวมถึง เพลงดนตรีมีคำร้องหรือไม่มี ฉะนั้นคำว่า *"เพลงดนตรี"* ย่อมหมายถึง ทำนองเพลงโดยมีคำร้องหรือเนื้อร้องหรือไม่ก็ได้

นอกจากนั้นคำพิพากษานี้ยังได้วินิจฉัยว่า

เพียงแต่จำเลยนำเนื้อร้องนี้ไปพิมพ์จำหน่ายโดยมิได้รับอนุญาตจากโจทก์ ย่อมละเมิดสิทธิของโจทก์โดยไม่จำเป็นต้องพิมพ์โน้ตดนตรีด้วย ถ้าพิมพ์โน้ตดนตรีของโจทก์ออกจำหน่ายด้วยแล้วก็จะเป็นละเมิดลิขสิทธิ์ในโน้ตดนตรีเพิ่มขึ้นอีกโสดหนึ่ง

"โฆษณา" เมื่อใช้เกี่ยวกับวรรณกรรมหรือศิลปกรรมหมายความว่า นำสำเนาจำลองออกจำหน่าย ทั้งนี้ไม่กินความถึงการเล่นแสดงซึ่งนาฏกียกรรม หรือดนตรีกรรม หรือการแสดงปาฐกถา หรือการแสดงศิลปกรรมต่อประชาชน หรือการสร้างสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นศิลป์

จากบทนิยามดังกล่าวแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าโฆษณาได้แก่การนำสำเนาจำลองออกจำหน่าย จึงอาจกล่าวได้ว่า จะมีการโฆษณาก็ต่อเมื่อ

(ก) มีการทำสำเนาจำลอง พจนานุกรมให้คำแปลคำว่า *"สำเนา"* ว่า *"ความเดิมต้นแบบข้อความที่คัดมา รูปความในหนังสือ" คำว่า "สำเนาจำลอง"* ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่ใช้แทนของเดิมและจะต้องมีรูปร่างปรากฏอยู่ได้ เช่น พิมพ์หนังสือหลายฉบับ อัดรูปถ่าย อัดแผ่นเสียง อัดเทป ฯลฯ

(ข) มีการจำหน่ายสำเนาจำลองนั้น คำว่าจำหน่าย หมายความถึง ขาย แจกจ่ายให้ อนึ่งถือกันว่าถ้าเป็นการแจกจ่ายภายในวงศ์ญาติเป็นจำนวนเล็กน้อย ก็ไม่ถือว่าเป็นการโฆษณา

บทนิยามดังกล่าวข้างต้นได้กล่าวต่อไปอีกว่า การเล่นแสดงนาฏกียกรรมก็ดี ดนตรีกรรมก็ดี การแสดงปาฐกถาก็ดี การแสดงศิลปกรรมต่อประชาชนก็ดี หรือการสร้างสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นศิลปก็ดี หาถือเป็นการโฆษณาไม่ ทั้งนี้เพราะว่าการกระทำดังกล่าวมิได้ก่อให้เกิดสำเนาจำลองและไม่มีรูปร่างปรากฏอยู่ได้

แต่ถ้ามีการอัดเทปดนตรีก็ดี ปาฐกถาก็ดี แล้วนำเทปออกจำหน่ายก็ถือว่าเป็นโฆษณาได้

อนึ่ง การสร้างสถาปัตยกรรมศิลปด้วยลวดลายงดงามแล้วนำออกตั้งแสดงในงาน ก็หานับว่าเป็นการโฆษณาไม่ แต่ถ้านำลวดลายดังกล่าวมาตีพิมพ์เป็นหลายๆ ฉบับ แล้วนำออกจำหน่ายก็ถือได้ว่าเป็นการโฆษณา

"ผู้ประพันธ์" มาตรา 4 ให้บทนิยามไว้ว่า *"ผู้ประพันธ์"* ให้กินความถึงผู้แต่งเพลง ดนตรี ผู้ทำหรือก่อให้เกิดซึ่งศิลปกรรม เช่น ช่างเขียน ช่างภาพหุ่น สถาปนิก ฯลฯ ด้วย

เห็นได้ว่าบทนิยามดังกล่าวนี้ ให้ความหมายของคำนี้ไว้กว้างมาก กล่าวคือ นอกจากจะให้หมายถึงผู้ประพันธ์ วรรณคดี ผู้ประพันธ์ หนังสือหรือดนตรีแล้วยังรวมถึงผู้ทำหรือก่อให้เกิดซึ่งศิลปกรรมอื่นๆ ด้วย

อีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ประพันธ์ได้แก่บุคคลซึ่งตามความเป็นจริงเป็นผู้ลงแรง ใช้ความรู้ความชำนาญทำขึ้นซึ่งผลงานอันเป็นวัตถุแห่งลิขสิทธิ์นั้น ตัวอย่างเช่น ในกรณีมีการบอกให้เลขานุการพิมพ์ ผู้บอกเป็นผู้ประพันธ์วรรณกรรมนั้น แต่ถ้าเพียงแต่บอกข้อคิดให้เลขานุการเป็นผู้ไปเขียนแล้ว เลขานุการก็เป็นผู้ประพันธ์ ผู้เขียนภาพประกอบย่อมเป็นผู้ประพันธ์ภาพประกอบนั้นแม้เขาจะได้เขียนภาพประกอบนั้นตามข้อคิดในหนังสือก็ตาม ในกรณีนักเขียน *"ผี"* (คือ นักเขียนซึ่งเขียนเรื่องแต่ใส่ชื่อผู้อื่นเป็นผู้เขียน) นั้น นักเขียนผีซึ่งเป็นผู้เขียนเรื่องนั้นย่อมเป็นผู้ประพันธ์ แม้บุคคลอื่นจะเป็นผู้ให้ข้อเท็จจริงต่างๆ ที่จะใช้เขียน เช่น ประวัติของบุคคล ก็ตาม แต่ในกรณีการทำหนังสือ *"ใครคือใคร"* นั้น แม้เจ้าของประวัติจะเป็นผู้เขียนเองก็ตาม แต่ยังถือกันว่าผู้รวบรวมหนังสือ *"ใครคือใคร"* เป็นผู้ประพันธ์ ทั้งนี้อาจจะเป็น

เพราะผู้รวบรวมเป็นผู้ที่ใช้ความคิดในการเลือกสรรข้อเท็จจริงที่สำคัญที่จะลงพิมพ์ ตลอดถึงใช้ความพยายามในการรวบรวมประวัติของบุคคลต่างๆ เข้าด้วยกัน[3]

อายุแห่งความคุ้มครองลิขสิทธิ์

กฎหมายของนานาประเทศได้กำหนดอายุแห่งความคุ้มครองลิขสิทธิ์ไว้ว่า ลิขสิทธิ์มีอายุตลอดชีวิตผู้ประพันธ์ และภายในระยะเวลาหนึ่งหลังจากที่ผู้ประพันธ์ถึงแก่กรรมแล้ว ซึ่งประเทศส่วนใหญ่รวมทั้งประเทศไทยกำหนดให้ความคุ้มครองต่อไปอีก 30 ปี นับแต่วันที่ผู้ประพันธ์ตายโดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 14 ว่า *"ลิขสิทธิ์มีอายุตลอดชีวิตผู้ประพันธ์ และต่อไปอีกสามสิบปี ส่วนที่ออกโฆษณาเป็นตอนๆ อายุแห่งความคุ้มครองเริ่มแต่วันโฆษณาตอนนั้นๆ*

ถ้าผู้ประพันธ์ตายก่อนโฆษณา ท่านว่าอายุลิขสิทธิ์มีกำหนดสามสิบปีเริ่มแต่วันโฆษณา"

และในมาตรา 15 ได้บัญญัติถึงกรณีที่มีผู้ประพันธ์หลายคนว่า *"ถ้าหลายคนเป็นผู้ประพันธ์ร่วมกัน ท่านว่าอายุลิขสิทธิ์มีกำหนดตลอดชีวิตผู้ประพันธ์ และต่อไปอีกสามสิบปีเริ่มแต่วันตายของผู้ประพันธ์ผู้ตายหลังสุด"* เช่น ถ้าแดง ดำ และเขียว ร่วมกันประพันธ์หนังสือเล่มหนึ่ง แดงตายเมื่อ พ.ศ. 2512 ดำตายเมื่อ พ.ศ. 2514 และเขียวตายเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2520 ดังนี้ ลิขสิทธิ์นี้จะได้รับความคุ้มครองต่อไปอีก 30 ปี เริ่มแต่วันที่ 9 มกราคม 2520

สิทธิแก้ในทางแพ่งซึ่งการละเมิดลิขสิทธิ์

ถ้ามีการละเมิดลิขสิทธิ์ เจ้าของลิขสิทธิ์มีทางแก้โดยขอให้ห้าม คือ ให้หยุดการกระทำที่เป็นการละเมิดนั้นต่อไป โดยขอให้คิดบัญชีหรือขออย่างอื่นตามกฎหมายในเรื่องละเมิดสิทธิ (มาตรา 22 วรรคแรก) กล่าวคือ มีสิทธิเรียกค่าเสียหายตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องละเมิด

อนึ่ง สำเนาจำลองละเมิดสิทธิ์แห่งสิ่งอันมีลิขสิทธิ์อยู่ จะเป็นทั้งชิ้น หรือแต่ส่วนมากก็ดี แม่พิมพ์ที่ใช้แล้ว หรือตั้งใจจะใช้ในการทำให้เกิดสำเนาจำลองเช่นว่านั้นก็ดี ให้ถือว่าเป็นทรัพย์สินของเจ้าของลิขสิทธิ์ และเจ้าของลิขสิทธิ์จะฟ้องเรียกทรัพย์สินนั้นก็ได้

อายุความ

มาตรา 24 บัญญัติว่า *"คดีละเมิดลิขสิทธิ์นั้น ท่านมิให้ฟ้องเมื่อพ้น 3 ปี นับแต่วันละเมิด"*

บทบัญญัตินี้เป็นข้อยกเว้นของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 448 ซึ่งบัญญัติว่า *"สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่งนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงใช้ค่าสินไหมทดแทนฤๅเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันละเมิด*

แต่ถ้าเรียกร้องค่าเสียหายในมูลอันเป็นความผิดมีโทษตามกฎหมายลักษณะอาญา และมีกำหนดอายุความทางอาญายาวกว่าที่กล่าวมานั้นไซร้ ท่านให้เอาอายุความที่ยาวกว่านั้นมาบังคับ"

---

[3] ดร. มานะ พิทยาภรณ์, คำอธิบายพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรมฯ, พ.ศ. 2518 หน้า 8.

เมื่อเปรียบเทียบอายุความตามกฎหมายทั้งสอง จะเห็นได้ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 448 ได้บัญญัติถึงอายุความแห่งสิทธิเรียกร้องในหนี้มูลละเมิดไว้เป็น 2 ตอน อายุความ 1 ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนตอนหนึ่ง อายุความ 10 ปีนับแต่วันที่ทำละเมิดอีกตอนหนึ่ง แต่พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรมบัญญัติไว้เป็นตอนเดียว ดังนั้นจึงต้องใช้อายุความ 3 ปี นับแต่วันละเมิดบังคับโดยมิต้องคำนึงว่าจะรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือไม่ก็ตาม

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่าการละเมิดลิขสิทธิ์นั้นจะเป็นความผิดอาญาหรือไม่ก็ตาม ก็หาทำให้กำหนดอายุความ 3 ปี ตามมาตรา 24 ขยายยาวออกไปไม่

ความผิดเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ และบทกำหนดโทษ

ความผิดฐานละเมิดลิขสิทธิ์ มาตรา 25 บัญญัติว่า

"ผู้ใดรู้อยู่แล้ว

(ก) บังอาจทำขึ้นเพื่อขายหรือให้เช่าซึ่งสำเนาจำลองละเมิดสิทธิแห่งสิ่งอันมีลิขสิทธิ์อยู่ก็ดีหรือ

(ข) ขายหรือให้เช่า หรือในทางค้านำออกแสดง เสนอขาย หรือเสนอให้เช่า ซึ่งสำเนาจำลองละเมิดลิขสิทธิ์ก็ดี หรือ

(ค) แจกจ่ายสำเนาจำลองละเมิดสิทธิ์เพื่อประโยชน์ในการค้าก็ดี หรือ

(ง) เพื่อการค้านำออกแสดงในที่สาธารณะซึ่งสำเนาจำลองละเมิดสิทธิ์ก็ดี หรือสั่งหรือนำเข้ามาในประเทศสยาม ซึ่งสำเนาจำลองละเมิดสิทธิเพื่อขายหรือให้เช่าก็ดี

ท่านว่าผู้นั้นมีความผิด ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าสิบบาท ทุกสำเนาจำลอง แต่มิให้เกินห้าร้อยบาทสำหรับการค้ารายหนึ่ง

ฯลฯ ฯลฯ"

ที่จะมีความผิดตามมาตรานี้

1. ผู้กระทำต้องรู้ถึงลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่น

คำว่า *"รู้"* นี้น่าจะหมายความถึง การทราบข้อเท็จจริงว่า บุคคลอื่นได้ประพันธ์วรรณกรรม ศิลปกรรม ฯลฯ แต่ไม่จำต้องทราบถึงตัวผู้มีลิขสิทธิ์ว่าเป็นใคร อนึ่ง การที่ไม่ทราบถึงบทบัญญัติแห่งมาตรา 25 นี้ก็หาเป็นข้อสารสำคัญไม่ เพราะกฎหมายถือเป็นหลักว่า บุคคลจะอ้างความไม่รู้กฎหมายเป็นข้อแก้ตัวให้พ้นความผิดหาได้ไม่

2. ต้องกระทำการใดๆ ดังบัญญัติไว้ข้างต้นนี้ คือ

(ก) ทำสำเนาจำลองละเมิดลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่น เช่น ลอกคำแปลประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1669 ซึ่งบุคคลอื่นได้แปลไว้แล้วนำออกจำหน่าย (เทียบคำพิพากษาฎีกาที่ 508/2508) นำเนื้อร้องซึ่งบุคคลอื่นประพันธ์ไว้ออกพิมพ์จำหน่าย (เทียบคำพิพากษาฎีกาที่ 408/2510)

พึงสังเกตว่าจะผิดตามข้อนี้ก็ต่อเมื่อได้ทำขึ้น *"เพื่อขาย"* หรือ *"ให้เช่า"* การลอกตำรากฎหมายของอาจารย์ หรือการลอกโน้ตดนตรีของคนอื่นเพื่อใช้ส่วนตัวหาเป็นผิดตามมาตรานี้ไม่

(ข) ในข้อ (ก) นั้นกฎหมายเอาผิดากับ *"ผู้ทำขึ้น"* ซึ่งสำเนาจำลองอันละเมิดลิขสิทธิ์ ส่วนในข้อ (ข) นี้ กฎหมายลงโทษ ผู้ขาย ผู้ให้เช่า หรือในทางการค้านำออกแสดง เสนอขายหรือเสนอให้เช่า ซึ่งสำเนาจำลองอันละเมิดลิขสิทธิ์นั้น

(ค) แจกจ่ายสำเนาจำลองอันละเมิดสิทธิเพื่อประโยชน์ในการค้า ซึ่งหมายความรวมถึงการแถมให้กับบุคคลซึ่งซื้อสินค้าของตน หรือการแจกจ่ายเพื่อเป็นการโฆษณาให้บุคคลมาเป็นลูกค้าของตน

(ง) เพื่อการค้านำออกแสดงในที่สาธารณะซึ่งสำเนาจำลองละเมิดสิทธินั้น หรือสั่งหรือนำเข้ามาในประเทศไทยซึ่งสำเนาจำลองละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อขายหรือให้เช่า เช่น การสั่งจานเสียงซึ่งอัดโดยละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่นเข้ามาในประเทศเพื่อขายหรือให้เช่า

ความผิดฐานไม่แสดงที่มาแห่งสิ่งซึ่งมีลิขสิทธิ์

วรรค 3 แห่งมาตรา 7 บัญญัติว่า เรื่องอื่นๆ นอกเหนือจากเรื่องที่แต่งเป็นตอนติดต่อกันหรือนิยายต่างๆ นั้น ถ้ามิได้บอกห้ามไว้โดยชัดแจ้งว่า ห้ามมิให้ผู้ใดเอาไปโฆษณาซ้ำแล้วจะโฆษณาซ้ำก็ได้ แต่ต้องบอกว่าเรื่องมาจากไหน หากไม่สำแดงที่มาแห่งสิ่งที่มีลิขสิทธิ์นี้ย่อมมีความผิดตามมาตรา 26 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

หากไม่สำแดงที่มาดังกล่าวนี้ ย่อมมีความผิดตามมาตรา 26

ความผิดตามมาตรา 25 และ 26 เป็นความผิดอันยอมความได้

มาตรา 27 บัญญัติว่า *"คดีละเมิดตามบทบัญญัติในหมวดนี้ท่านว่าให้ฟ้องได้ต่อเมื่อเจ้าทุกข์ว่ากล่าวขึ้น"*

จากบทบัญญัตินี้จะเห็นได้ว่า เจ้าพนักงานสอบสวนก็ดี อัยการก็ดีไม่อาจที่จะหยิบยกคดีดังกล่าวนี้ขึ้นว่ากล่าวได้โดยที่เจ้าทุกข์ยังไม่ร้องทุกข์ อนึ่งเจ้าทุกข์อาจจะตกลงประนีประนอมยอมความคดี ดังกล่าวนี้ได้

ข้อยกเว้นว่าไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์

การกระทำต่อไปนี้ ไม่ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์คือ

1. การใช้โดยธรรมเพื่อประโยชน์แห่งการเล่าเรียน

ได้แก่กรณีตามมาตรา 20 (1) คือ การใช้โดยธรรมซึ่งสิ่งมีลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์แห่งการร่ำเรียนส่วนตัว การค้นหาความรู้ การติชม วิจารณ์ หรือการย่อหนังสือพิมพ์

การใช้โดยธรรมดังกล่าวนี้ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการศึกษาเล่าเรียนส่วนตัว การค้นคว้าหาความรู้ หรือเพื่อการติชม หรือวิจารณ์ จึงจะไม่เป็นการละเมิด เช่น นิสิตนักศึกษาจดชวเลขคำบรรยายของอาจารย์ แล้วนำไปพิมพ์ดีดเพื่อใช้ในการเล่าเรียนส่วนตัว ย่อมไม่เป็นการละเมิด แต่ถ้านำไปอัดสำเนาจำหน่ายให้แก่เพื่อนนิสิตนักศึกษาย่อมเป็นการละเมิด

2. การทำขึ้นหรือซ้ำซึ่งศิลปกรรมบางอย่าง

ได้แก่กรณีตามมาตรา 20 (2) คือ การทำหรือโฆษณาภาพระบายสี ภาพวาดเขียน ภาพแกะหรือรูปถ่ายแห่งภาพหุ่น หรือการช่างทางศิลปะนั้นๆ ตั้งประจำอยู่ ณ ที่สาธารณะ หรือในโรงเรือนสาธารณะ หรือการทำหรือโฆษณาภาพระบายสี ภาพวาดเขียน ภาพแกะ หรือรูปถ่ายแห่งสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นศิลปะ หมายความว่าที่จะเข้าข้อยกเว้นนี้จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ

ก. ผลงานซึ่งสงวนลิขสิทธิ์นั้นต้องเป็นภาพหุ่น หรือการช่างทางศิลปะ ซึ่งตั้งประจำอยู่ ณ ที่สาธารณะ หรือในโรงเรือนสาธารณะ เช่น พระบรมรูปทรงม้า อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ฯลฯ แต่ไม่รวมถึงรูปปั้นต่างๆ ในบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งอยู่ในเขตพระบรมมหาราชวัง ซึ่งไม่ใช่สถานที่สาธารณะ

ข. การทำขึ้น หรือทำซ้ำนั้นจะต้องทำหรือโฆษณาในทางภาพระบายสี ภาพวาดเขียน ภาพแกะ หรือรูปถ่าย ภาพหุ่น หรือการช่างทางศิลปะ

3. การนำมาโฆษณารวมกันเพื่อประโยชน์การศึกษา

ได้แก่กรณีตามมาตรา 20 (3) คือ การนำมาโฆษณารวมกันเพื่อประโยชน์การศึกษา วิทยาศาสตร์ หรือประชุมชิ้นวรรณคดี ซึ่งความอันคัดมาสังเขป หรือคำแปลสังเขปอันยาวพอควรจากวรรณกรรม หรือศิลปกรรมหรือทำซ้ำ ซึ่งรูปศิลป์และรูปถ่าย ในเมื่อการทำซ้ำนั้นเป็นเครื่องให้เข้าใจคำที่อธิบายเป็นหนังสือ แต่การทำเช่นนี้ต้องแสดงที่มาแห่งสิ่งซึ่งมีลิขสิทธิ์นั้นไว้ด้วย

มีข้อสังเกตว่าการนำมาโฆษณารวมกันเพื่อประโยชน์การศึกษานี้ จะต้องเอาความของเขามาเพียงสังเขป หรือแปลของเขามาเพียงเท่าที่จะใช้ศึกษาเปรียบเทียบกันเท่านั้น ถ้าหากลอกของเขามายาวเกินควร อันอาจเห็นได้ว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ของเขาแล้ว ก็หาอาจเข้าอยู่ในข้อยกเว้นนี้ไม่ นอกจากนั้นการคัดลอกหรือทำซ้ำรูปภาพต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปศิลป์หรือรูปถ่ายนั้น ย่อมทำได้ หากเป็นการคัดลอกเพื่อนำมาประกอบคำอธิบายในหนังสือ แต่ต้องแสดงที่มาแห่งลิขสิทธิ์นั้นไว้ด้วย เช่น บันทึกไว้ใต้ภาพที่คัดลอกมาถึงที่มาของภาพนั้น เป็นต้น

4. การโฆษณาบางสิ่งในหนังสือพิมพ์

ได้แก่กรณีตามมาตรา 20 (4) คือ การโฆษณารายงานปาฐกถา หรือเทศนาที่ได้แสดงต่อประชาชน หรือคำแถลงการณ์ที่ได้กล่าวในทางอรรถคดีย่อมไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์แต่ผู้ประพันธ์ทรงไว้ ซึ่งสิทธิแต่ผู้เดียวที่จะโฆษณาสิ่งเหล่านี้โดยวิธีอื่น

5. การแปลหรือดัดแปลงผลงานของบุคคลอื่น

ได้แก่กรณีตามมาตรา 9 ซึ่งบัญญัติว่า *"คำแปลหรือแปลงมาใช้หรือการจัดลำดับแห่งดนตรี การทำซ้ำแต่เปลี่ยนรูปเสียใหม่ซึ่งวรรณกรรม หรือศิลปกรรมที่คิดขึ้นเอง แต่ท่านห้ามมิให้เป็นเหตุเสื่อมสิทธิของผู้ประพันธ์เดิม"*

มาตรานี้หมายความว่า เมื่อบุคคลใดได้ลิขสิทธิ์ในผลงานใดแล้ว บุคคลอื่นย่อมไม่มีสิทธิ์ที่จะทำขึ้น ทำซ้ำ หรือแสวงประโยชน์ต่างๆ จากผลงานนั้น เว้นแต่ในกรณีที่บุคคลที่นำผลงานของเจ้าของลิขสิทธิ์เดิมมาแปลหรือแปลง หรือทำโดยประการอื่นใด โดยใช้ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญของตน เกิดเป็นผลงานอีกชิ้นหนึ่งซึ่งผู้แปล หรือดัดแปลงได้ลิขสิทธิ์ในผลงานใหม่นั้นและไม่ถือเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ของประพันธ์เดิมด้วย

หลักเกณฑ์ที่ผู้แปล หรือผู้ดัดแปลงผลงานของบุคคลอื่น ในอันที่จะได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ในผลงานนั้นใหม่นั้น ใช้หลักการทำนองเดียวกับผู้ทำผลงานขึ้นมาใหม่ กล่าวคือ จะต้องมีผลงานเป็นรูปร่าง เช่น การเอาหนังสือภาษาต่างประเทศของบุคคลอื่นมาแปลเป็นภาษาไทย หรือการนำภาพถ่ายของบุคคลอื่นมาเป็นแบบเขียนภาพ จึงจะได้ลิขสิทธิ์จากการแปล หรือดัดแปลงนั้น แต่ถ้าไม่มีผลงานเป็นรูปร่าง เช่น เอาบทประพันธ์ของคนอื่นมาร้องเป็นกลอน ดังนี้ย่อมไม่ได้ลิขสิทธิ์

หลักเกณฑ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ผู้แปลหรือผู้ดัดแปลงจะต้องใช้ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ หรือแรงงาน ฯลฯ ในการแปล หรือดัดแปลงผลงานอย่างพอเพียงด้วย

หากเพียงแต่ถ่ายรูปจากภาพจริงที่คนอื่นถ่ายไว้ก็ดี การบันทึกลงเทปจากจานเสียงซึ่งบุคคลอื่นมีลิขสิทธิ์ เพียงเท่านี้หาทำให้ผู้ดัดแปลงได้ไปซึ่งลิขสิทธิ์ไม่ แต่ถ้านำตำราภาษาอังกฤษมาแปลเป็นภาษาไทย หรือนำนวนิยายร้อยแก้วมาแต่งเป็นโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ผู้แปลหรือดัดแปลงดังกล่าวย่อมได้รับความคุ้มครองเสมือนหนึ่งว่าเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในผลงานนั้น โดยถือว่าเป็นวรรณกรรม หรือศิลปกรรมที่ตนได้ใช้ความรู้ ความสามารถแปลหรือดัดแปลงขึ้นเป็นผลงานอีกชิ้นหนึ่ง อย่างไรก็ตามต้องระลึกเสมอว่าลิขสิทธิ์ของเจ้าของเดิมมีอยู่มากน้อยเพียงใดก็ยังคงมีอยู่เพียงนั้น มิได้ลดน้อยถอยลงเพราะการที่บุคคลอื่นได้ลิขสิทธิ์ขึ้นใหม่เนื่องจากได้นำผลงานเดิมนั้นไปแปลหรือดัดแปลง

มีข้อน่าสังเกตว่า กรณีข้างต้นอาจทำให้เกิดมีลิขสิทธิ์ขึ้นสองลิขสิทธิ์ต่างหากจากกัน คือลิขสิทธิ์ของผู้ประพันธ์วรรณกรรมเดิมในอันที่ห้ามบุคคลอื่นที่จะทำซ้ำหรือโฆษณาคำแปลผลงานของตนนั้น และลิขสิทธิ์ของผู้แปลในอันที่จะห้ามบุคคลอื่นในอันที่จะโฆษณาคำแปลของตน แม้ว่าผู้แปลจะต้องห้ามไม่ให้โฆษณาคำแปลนั้น (เว้นแต่ลิขสิทธิ์ของผู้ประพันธ์เดิมจะหมดอายุแห่งความคุ้มครอง)บุคคลใดต้องการที่จะโฆษณาคำแปลดังกล่าว จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้ประพันธ์เดิมและผู้แปลทั้งสองคน[4]

ผู้เขียนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า แม้ผู้แปลหรือผู้ดัดแปลงเป็นผลงานขึ้นใหม่จะได้ลิขสิทธิ์ในผลงานที่แปล หรือดัดแปลงขึ้นใหม่นั้นก็ตามย่อมไม่อาจทำให้เป็นที่เสื่อมสิทธิของผู้ประพันธ์เดิมกล่าวคือในช่วงอายุแห่งความคุ้มครองลิขสิทธิ์ของผู้ประพันธ์เดิม หากผู้แปลมิได้รับอนุญาตจากผู้ประพันธ์เดิม ผู้แปลย่อมต้องห้ามตามกฎหมายในอันที่จะโฆษณาคำแปลนั้นอยู่ดี เพราะการทำเช่นนั้นจะเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของผู้ประพันธ์เดิม วิธีที่จะไม่ให้เสื่อมสิทธิก็ด้วยการขออนุญาตผู้ประพันธ์เดิมหรือรอจนกว่าลิขสิทธิ์ของผู้ประพันธ์เดิมจะหมดอายุแห่งความคุ้มครองนั้นเอง

กล่าวโดยสรุป ผู้เขียนเห็นว่าการแปลตำราต่างประเทศชนิดคำต่อคำนั้น แม้ผู้แปลจะได้ลิขสิทธิ์ในอันที่จะห้ามบุคคลอื่นโฆษณาผลงาน (คำแปล) ของตนก็ตาม ผู้แปลนั้นย่อมไม่อาจทำให้ผู้ประพันธ์เดิมเสื่อมสิทธิของเขา หมายความว่าวิธีที่ถูกต้องผู้แปลจะต้องขออนุญาตจากผู้ประพันธ์เดิม เพื่อแปลและโฆษณาคำแปลนั้นเสียก่อน หรือจะรอจนกว่าลิขสิทธิ์ของผู้ประพันธ์เดิมในอันที่จะห้ามแปลและโฆษณาคำแปลนั้นหมดอายุแห่งความคุ้มครองเสียก่อนก็ได้

อย่างไรก็ตามต้องไม่ลืมว่ามีข้อยกเว้นดังที่ได้กล่าวไว้แล้วตามมาตรา 20 (1) เรื่องการใช้โดยธรรมซึ่งสิ่งมีลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์แห่งการเล่าเรียนส่วนตัว ฯลฯ และข้อยกเว้นตามมาตรา 20 (3) เรื่องการนำมาโฆษณารวมกันเพื่อประโยชน์การศึกษาวิทยาศาสตร์หรือประชุมชิ้นวรรณคดี ซึ่งความอันคัดมาสังเขป หรือคำแปลสังเขปอันยาวพอควรจากวรรณกรรมหรือศิลปกรรมฯลฯ ดังนั้น การแปลตำราที่เป็นภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทย โดยมีวัตถุประสงค์ในการค้นหาความรู้ การติชม การวิจารณ์เพื่อประโยชน์ในการศึกษา หรือการแปลโดยสังเขป ซึ่งตำราที่เป็นภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทยและได้แสดงที่มาแห่งคำแปล (ต้นฉบับซึ่งผู้ประพันธ์เดิมมีลิขสิทธิ์) นั้นไว้ด้วยแล้ว ถือว่าไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ของเจ้าของเดิม

กรณีปัญหาในเรื่องการแปลหนังสือต่างประเทศ ซึ่งเป็นเรื่องของลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศนั้น ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าเมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2474 ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาระหว่าง

---

[4] ดร. มานะ พิทยาภรณ์, เรื่องเดิม, หน้า 14.

ประเทศว่าด้วยความคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม ทำ ณ กรุงเบอร์น (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works) เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1886 แก้ไข ณ กรุงเบอร์ลิน เมื่อ ค.ศ.1908 และพิธีตราสารเพิ่มเติมลงวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ. 1914 แต่มิได้เป็นภาคีอนุสัญญาสากลว่าด้วยลิขสิทธิ์ (Universal Copyright Convention) ซึ่งทำกัน ณ นครเจนีวา เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม ค.ศ.1971 ดังนั้น ในเรื่องลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศจึงต้องยึดถืออนุสัญญากรุงเบอร์น และบทบัญญัติ ในพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 เป็นหลักในการพิจารณา

การให้ความคุ้มครองแก่ลิขสิทธิ์นอกประเทศ

ก. ลิขสิทธิ์นอกประเทศซึ่งจะได้รับความคุ้มครองจากพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม มีดังนี้

(1) วรรณกรรมหรือศิลปกรรมที่ได้โฆษณาในประเทศซึ่งเป็นสมาชิกแห่งสันนิบาตลิขสิทธิ์ ให้ถือเหมือนหนึ่งว่าได้โฆษณาเป็นครั้งแรกในพระราชอาณาจักร

(2) วรรณกรรมและศิลปกรรมซึ่งผู้ประพันธ์ในขณะที่ทำวรรณกรรมและศิลปกรรมนั้นเป็นคนในบังคับหรือพลเมืองหรือมีถิ่นที่อยู่ในต่างประเทศซึ่งเป็นสมาชิกแห่งสันนิบาตแห่งลิขสิทธิ์ให้ถือเหมือนกับผู้ประพันธ์เป็นคนในบังคับหรือพลเมือง หรือมีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย

ข. ถ้าอายุแห่งความคุ้มครองในประเทศที่เกิดวรรณกรรมหรือศิลปกรรมนั้นกำหนดไว้ต่ำกว่าที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม อายุแห่งความคุ้มครองในประเทศไทยต้องไม่เกินกว่ากำหนดอายุแห่งความคุ้มครองในประเทศที่เกิดนั้น

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คืออายุความคุ้มครองในประเทศไทยให้ถือตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม แต่ทั้งนี้จะต้องไม่เกินอายุแห่งความคุ้มครองในประเทศที่ลิขสิทธิ์นั้นเกิดขึ้น

ประเทศที่เกิดแห่งวรรณกรรมหรือศิลปกรรม

มาตรา 30 บัญญัติหลักเกณฑ์ในอันที่จะวินิจฉัยว่า ประเทศใดเป็นประเทศที่เกิดแห่งวรรณกรรม หรือศิลปกรรมไว้ดังต่อไปนี้

(1) ถ้าเป็นวรรณกรรมหรือศิลปกรรมที่ไม่ได้โฆษณา ประเทศที่เกิดคือประเทศของผู้ประพันธ์ เช่น นายฟอร์ด เป็นคนสัญชาติอเมริกันได้ประพันธ์วรรณกรรมขึ้นในประเทศฝรั่งเศสแต่ไม่ได้โฆษณา ต้องถือว่าประเทศที่เกิดวรรณกรรมนั้นคือประเทศอเมริกา

(2) ถ้าได้โฆษณาแล้ว ให้วินิจฉัยดังต่อไปนี้

(ก) ถ้าได้โฆษณาเป็นครั้งแรกในประเทศใดให้ถือประเทศนั้นเป็นประเทศที่เกิดแห่งวรรณกรรม หรือศิลปกรรมนั้น

(ข) ถ้าได้โฆษณาพร้อมกันในหลายประเทศซึ่งเป็นสมาชิกแห่งสันนิบาตลิขสิทธิ์ ประเทศที่เกิดคือประเทศซึ่งกฎหมายบัญญัติอายุแห่งความคุ้มครองสั้นที่สุด

(ค) ถ้าได้โฆษณาพร้อมกันในประเทศซึ่งมิได้เป็นสมาชิกและในประเทศซึ่งเป็นสมาชิกแห่งสันนิบาตลิขสิทธิ์ ประเทศที่เกิดคือประเทศซึ่งเป็นสมาชิก เช่น ผู้ประพันธ์ได้โฆษณาศิลปกรรมในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และประเทศอื่นซึ่งไม่เป็นสมาชิกแห่งสันนิบาตลิขสิทธิ์พร้อมกัน ก็ให้ถือประเทศสวิตเซอร์แลนด์เป็นประเทศที่เกิดแห่งศิลปกรรมนั้น

วิธีการและเงื่อนไขที่เจ้าของลิขสิทธิ์ในต่างประเทศจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายไทย

บทบัญญัติข้อ 1 วรรค 3 แห่งอนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1886 ซึ่งแก้ไขโดยกรรมสารเพิ่มเติมแห่งกรุงปารีส ค.ศ. 1896 ซึ่งผูกพันประเทศไทย มีข้อบัญญัติที่แปลเป็นภาษาไทยโดยเจ้าหน้าที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ไว้ ดังนี้[5]

"ผู้ประพันธ์ที่เป็นคนในบังคับหรือเป็นประชาชนพลเมืองของประเทศใดประเทศหนึ่งแห่งสหภาพหรือเป็นผู้แทนที่ถูกต้องตามกฎหมายของประเทศนั้นๆ จะได้รับสิทธิพิเศษในประเทศอื่นๆ ในการที่จะทำการแปลหรือมอบอำนาจให้ทำการแปลงานของตนได้ในระหว่างระยะเวลาทั้งหมดที่ตนมีสิทธิเหนือผลงานชิ้นเดิม (ของตน) อย่างไรก็ตาม สิทธิพิเศษในการแปลจะหมดลง ถ้าผู้ประพันธ์จะไม่ใช้ประโยชน์จากสิทธิพิเศษดังกล่าวในระหว่างระยะเวลา 10 ปีนับแต่วันที่มีการพิมพ์โฆษณาผลงานชิ้นเดิมเป็นครั้งแรก โดยพิมพ์โฆษณาหรือจัดให้มีการพิมพ์โฆษณาคำแปลเป็นภาษาซึ่งต้องเรียกร้องขอความคุ้มครองในประเทศใดประเทศหนึ่งแห่งสหภาพ"

พันธกรณีระหว่างประเทศในเรื่องนี้ประเทศไทยได้ตราพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ขึ้น ซึ่งมาตรา 29 ในหมวด 2 ว่าด้วย ลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศบัญญัติว่า

"การรับประโยชน์แห่งสิทธิตามหมวดนี้ท่านว่าต้องอยู่ในบังคับแห่งวิธีการและเงื่อนไขดังต่อไปนี้

(ก) เมื่อได้ปฏิบัติครบถ้วนตามเงื่อนไขและวิธีการซึ่งกฎหมายของประเทศที่เกิดแห่งวรรณกรรมหรือศิลปกรรมนั้นได้กำหนดไว้

(ข) ถ้าเป็นวรรณกรรมหรือนาฏกียกรรม เมื่อล่วงกำหนดสิบปีนับแต่วันสุดท้ายแห่งปีซึ่งโฆษณาไปแล้ว สิทธิที่จะห้ามมิให้ ทำขึ้น ทำซ้ำ เล่นแสดงในที่สาธารณะ หรือโฆษณาซึ่งคำแปลจะทรงไว้ได้ต่อเมื่อเจ้าของลิขสิทธิ์ได้ให้อำนาจผู้อื่นแปลวรรณกรรมหรือนาฏกียกรรมนั้นในภาษาซึ่งต้องการจะป้องกันมิให้ผู้อื่นแปล และได้โฆษณาคำแปลนั้นแล้วภายในพระราชอาณาจักรก่อนล่วงพ้นกำหนดเวลาที่กล่าวข้างต้น"

จากบทบัญญัติที่ได้กล่าวมาพอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ผู้ประพันธ์มีสิทธิแต่ผู้เดียวที่จะแปล หรือมอบอำนาจให้ทำการแปลผลงานของตนในประเทศอื่นๆ ได้เป็นเวลา 10 ปี นับแต่วันที่ได้โฆษณาผลงานนั้นไปแล้ว

คำแปลหรือแปลงมาใช้ย่อมได้รับความคุ้มครองเหมือนหนึ่งวรรณกรรม หรือศิลปกรรมที่คิดขึ้นเอง แต่มิให้เป็นเหตุเสื่อมสิทธิของผู้ประพันธ์เดิม

2. ก่อนพ้นกำหนด 10 ปี ดังกล่าวข้างต้น หากได้ทำการแปลเป็นภาษาที่ต้องการจะป้องกันมิให้ผู้อื่นแปลไว้แล้ว สิทธิในการแปลของผู้ประพันธ์จะขยายออกไปได้อีกเท่าอายุแห่งความคุ้มครองในประเทศที่ลิขสิทธิ์นั้นเกิดขึ้น คือเท่ากับอายุลิขสิทธิ์เดิมตามกฎหมายของเขา

3. การจัดแปลผลงานเป็นภาษาหนึ่งอันเป็นผลให้สิทธิในการแปลของผู้ประพันธ์ขยายออกไปอีกนั้น ผูกพันเฉพาะการจัดแปลในภาษาที่ได้แปลไว้แล้วเท่านั้น แต่จะไม่ก่อให้เกิดสิทธิอันเดียวกันนี้ต่อการจัดแปลผลงานในภาษาอื่น

---

[5] กรมศิลปากร, การคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม, โรงพิมพ์คุรุสภา, พ.ศ. 2511, หน้า 61.

จากข้อสรุปดังกล่าวจึงเห็นได้ว่า สิ่งพิมพ์ที่แปลเป็นภาษาไทยภายหลังจากระยะเวลา 10 ปี นับแต่วันสุดท้ายแห่งปีซึ่งโฆษณาไปแล้ว ย่อมกระทำได้โดยไม่เป็นการละเมิดสิทธิในการแปลเพราะตามกฎหมายนี้ ผู้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์จะโต้แย้งหรือเรียกร้องเอาแก่ผู้ละเมิดได้ภายใน 10 ปี นับจากการพิมพ์ครั้งแรกในภาษาเดิมที่พิมพ์ขึ้น และจะคงได้รับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ต่อเมื่อเจ้าของลิขสิทธิ์เดิมได้ให้ลิขสิทธิ์แก่ผู้แปล และได้ทำการแปลและพิมพ์โฆษณาเป็นภาษาไทยแล้ว ก่อนล่วงพ้นกำหนดเวลา 10 ปี ที่กล่าวข้างต้น

ส่วนในกรณีที่วรรณกรรมของต่างประเทศนั้นมีการพิมพ์หลายครั้งก็ต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในมาตรา 29 (ก) แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ซึ่งกำหนดให้มีการ *"ปฏิบัติครบถ้วนตามเงื่อนไข และวิธีการซึ่งกฎหมายของประเทศที่เกิดแห่งวรรณกรรมนั้นได้กำหนดไว้"* เช่น ในบางประเทศอาจมีข้อกำหนดให้เจ้าของลิขสิทธิ์ต้องจดทะเบียนลิขสิทธิ์ในวรรณกรรมนั้นด้วย[6] ดังนั้น หากมีการตีพิมพ์ครั้งใหม่ และมีการจดทะเบียนลิขสิทธิ์ใหม่อีก ก็ต้องนับเวลา ตั้งแต่วันสุดท้ายแห่งปีซึ่งโฆษณาครั้งหลังไปแล้ว

กล่าวโดยสรุปผู้ประพันธ์จึงมีลิขสิทธิ์ (ที่จะห้ามผู้อื่นแปลวรรณกรรมของตนเว้นแต่ได้รับอนุญาตจากผู้ประพันธ์เสียก่อน) เพียงเฉพาะภายในระยะเวลาสิบปี นับแต่วันสุดท้ายแห่งปีที่โฆษณาวรรณกรรมนั้น ทั้งนี้เว้นแต่ผู้ประพันธ์จะได้จัดให้มีการแปลเป็นภาษาไทยไว้แล้วภายในกำหนดสิบปีดังกล่าว ลิขสิทธิ์ในการแปลจึงจะขยายไปเท่ากับตัวลิขสิทธิ์ของวรรณกรรมนั้นๆ

บรรณานุกรม

ธวัช รัตนาภิชาติ *"การคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม"* ใน พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พุทธศักราช 2474 หน้า 39-55. พระนคร กรมศิลปากร, 2511.

มานะ พิทยาภรณ์. คำอธิบายพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม กฎหมายสิทธิบัตร และพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518.

ศิลปากร,กรม. พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พุทธศักราช 2474. พระนคร: กรมศิลปากร, 2511.

เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. ลิขสิทธิ์ของผู้แต่งหนังสือ พระนคร : กรมศิลปากร, 2511.

[6] สำหรับประเทศไทยกฎหมายมิได้กำหนดให้เจ้าของลิขสิทธิ์ต้องทำการจดทะเบียนลิขสิทธิ์

บทแปลมหามงคลสูตร
MAHĀMAṄGALASUTTA
LES NOBLES BEATITUDES

*SUTHASINEE PHALAVADDHANA**

MAHĀMAṄGALASŪTTA est une des parties de l'Enseignement du Bouddha, ṬIPIṬAKA. En fait, ce MAHĀMAṄGALASŪTTA est considéré comme *"Le sentier vers la Vertu"*, les chemins de bienêtre pour les hommes, et récité par les moines bouddhistes pendant toutes les cérémonies de bénédictioon

Nous présentons quatre versions de ce MAHĀMAṄGALASŪTTA en pâli, anglais, français et thaï.

ASEVANĀ CĀ BĀLĀNAṂ
PAṆḌITĀNAÑCA SEVANĀ
PŪJĀ CA PŪJANĪYĀNAM
ETAMMAṄGALAMUTTAMAṂ

Not to associate with the foolish,
To associate with PAṆḌITA,
To revere those worthy of reverence,
These are the greatest blessings.

Ne pas fréquenter les insensés,
Fréquenter les PAṆḌITA
Vénérer ceux qui sont dignes de vénération,
Ce sont là les plus nobles béatitudes.

ความไม่คบชนพาลทั้งหลาย
ความคบบัณฑิตทั้งหลาย
ความบูชาชนควรบูชาทั้งหลาย
ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

* ดร. อาจารย์ประจำคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

PAṬIRŪPADESĀVSO CA
PUBBE CA KATAPUÑÑĀTA
ATTASAMMĀPAṆIDHI CA
ETAMMANGALAMUTTAMAṂ

To live in a suitable region,
To have done good deeds in a former life,
To keep right wishes in the heart,
These are the greatest blessings.

Vivre dans un pays convenable,
Avoir accompli des bonnes actions dans une vie antérieure,
Avoir de nobles aspirations.
Ce sont là les plus nobles béatitudes.

ความอยู่ในประเทศอันสมควร
ความเป็นผู้มีบุญอันทำแล้วในกาลก่อน
ความตั้งตนไว้ชอบ
ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

BĀHUSACCAÑCA SIPPAÑCA
VINAYO CA SUSIKKHITO
SUBHĀSITA CĀ YĀ VĀCĀ
ETAMMAṄGALAMUTTAMAṂ

Much insight and much education,
Self-control and a well-trained mind,
Wise words that are well-spoken,
These are the greatest blessings.

Beaucoup d'éducation et de perception juste,
Un esprit maîtrisé et bien développé,
Des paroles de saggesse bien prononcées,
Ce sont là les plus nobles béatitudes.

ความได้ฟังมาก, ศิลปศาสตร์และวินัย
อันชนศึกษาดีแล้ว
วาจาอันชนกล่าวดีแล้ว
ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

MĀTĀPTTU UPATTHĀNAM
PUTTADĀRASSA SAṄGAHO
ANĀKULĀ CA KAMMANTĀ
ETAMMAṄGALAMUTTAMAṂ

To support father and mother,
To take care of wife and children,
To do no disgraceful deeds,
These are the greatest blessings.

Soutenir père et mère,
Prendre soin de sa femme et de ses enfants,
Ne pas suivre une conduite honteuse
Ce sont là plus nobles béatitudes.

ความบำรุงมารดาและบิดา
ความสงเคราะห์ลูกและเมีย
การงานทั้งหลายไม่อากูล (คั่งค้าง)
ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

DĀNAÑCA DHAMMACARIYĀ CA
NĀTAKĀNAÑCA SAÑGAHO
ANAVAJJĀNI KAMMĀNI
ETAMMAṄGALAMUTTAMAṂ

To bestow alms and to live righteously,
To give help to one's kindred,
To live a harmless living,
These are the greatest blessings.

Faire des donations et vivre juste,
Porter secours à ses proches,
Ne pas faire de mal à autrui,
Ce sont là les plus nobles béatitudes.

ความให้ทาน,ความประพฤติธรรม
ความสงเคราะห์ญาติทั้งหลาย
กรรมทั้งหลายไม่มีโทษ
ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

ĀRATĪ VĪRA TĪ PĀPĀ
MAJJAPĀNĀ CA SAÑÑAMO
APPAMĀDO CA DHAMMESU
ETAMMAṄGALAMUTTAMAṂ

To abhor and to cense from committing sin,
Abstinence from strong drinks,
Never disregard righteousness,
These are the greatest blessings.

Interdire et cesser de commettre les actes de péché,
S'abstenir des boissons fortes,
Ne jamais négliger la droiture,
Ce sont là les plus nobles béatitudes.

ความงดเว้นจากบาป
ความสำรวมจากการดื่มน้ำเมา
ความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย
ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

GĀRAVO CA NIVĀTO CA
SANTUṬṬHĪ CA KATAÑÑUTĀ
KALENA DHAMMASAVANAṂ
ETAMMAṄGALAMUTTAMAṂ

Reverence and modesty,
Contentment and gratitude,
Hearing of the DHAMMA in due seasons,
These are the greatest blessings.

Révérence et modestie,
Contentement et gratitude,
Ecouter le DHAMMA quand il se doit,
Ce sont là les plus nobles béatitudes.

ความเคารพ, ความไม่จองหอง
ความยินดีด้วยของอันมีอยู่, ความเป็นผู้รู้อุปการะอันท่านทำแล้วแก่ตน
ความฟังธรรมโดยกาล
ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

KHANTĪ CA SOVACASSATĀ
SAMMANĀNĀNCA DASSANAM
KALENA DHAMMASĀKACCHĀ
ETAMMAṄGALAMUTTAMAṂ

Endurance and gentleness,
Association with SAMAṆA
Talk on DHAMMA at due seasons,
These are the greatest blessings.

Endurance et modération,
Fréquention des SAMAṆA,
Echanger discussion sur le Dhamma quand il se doit,
Ce sont là les plus nobles béatitudes.

ความอดทน, ความเป็นผู้ว่าง่าย
ความเห็นสมณะทั้งหลาย
การสนทนาธรรมโดยกาล
ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

TAPO CA BRAHMACARIYĀNCA
ARIYASACCĀNADASSANAṂ
NIBBĀNASACCHIKIRIYĀ CA
ETAMMAṄGALAMUTTAMAṂ

Self - restraint and purity of mind,
Knowledge of the Four Noble Truths,
Realization of NIRVANA,
These are the greatest blessings.

Maîtrise de soi et pureté de l'âme,
Connaissance des Quatre Nobles Vérités,
Réalisation du NIRVANA,
Ce sont là les plus nobles béatitudes.

ความเพียรเผากิเลส, ความประพฤติอย่างพรหม
ความเห็นอริยสัจทั้งหลาย
ความทำนิพพานให้แจ้ง
ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

PHUṬṬHASSA LOKADHAMMEHI
CITTAṂ YASSA NA KAMPATI
ASOKAṂ VIRAJAṂ KHEMAṂ
ETAMMAṄGALAMUTTAMAṂ

Beneath the stroke of life's changes,
The mind that stands unshaken,
Passionless, unsorrowing and peaceful,
This is the greatest blessing.

Sous le coup des changements de la vie,
L'esprit qui reste impassible,
Sans passion, sans souffrance, et paisible,
C'est là la plus noble béatitude.

จิตของผู้ใด อันโลกธรรมทั้งหลายถูกต้องแล้วย่อมไม่หวั่นไหว
ไม่มีโศก, ปราศจากธุลี, เกษมสำราญ
ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

ETĀDISĀNI KATVĀNA
SABBATTHAMAPARĀJITĀ
SABBATTHA SOTTHIṂ GACCHANTI
TANTESAṂ MAṄGALAMUTTAMANTI.

On every side are invincible
Those who do acts like these.
On every side they walk in safety,
And their's is the greatest blessing.

En tout lieui, sont invincibles
Ceux qui suivent de telles règles.
En tout lieu, ils sont en sécurite,
Et la plus noble béatitude est avec eux.

เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย
กระทำมงคลทั้งหลายเช่นนี้แล้ว
เป็นผู้ไม่พ่ายแพ้ในที่ทั้งปวง
ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุดของเทพยดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้นแลฯ

คติประจำวันในภาษา ไทย - อังกฤษ - ฝรั่งเศส

ส่งศรี ศรีจันทราพันธุ์*

ในการดำเนินชีวิตประจำวันตั้งแต่วัยเด็กสู่วัยทำงานนั้น เราต้องยอมรับว่า บางช่วงเรามีความสุขมาก มีความทรงจำที่ดีงาม บางช่วงโชคร้ายประสบเคราะห์กรรมโดยไม่คาดฝันเป็นช่วงแห่งความเศร้า ยามนั้นการมีสติที่มั่นคง และการพิจารณาให้ลึกซึ้งถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าหรือยึดคติประจำใจบางอย่างจะทำให้เรามีกำลังใจลุกขึ้นต่อสู้กับชีวิตในช่วงนั้นได้อย่างทรนง คติชีวิตนั้นมีอยู่ทุกภาษา แต่ในฐานะที่เราเป็นครูสอนภาษาฝรั่งเศส เราจึงควรมาทำความเข้าใจกับคติเตือนใจในภาษาฝรั่งเศสไว้บ้างก็จะดีไม่ใช่น้อย และเนื่องจากว่าบางครั้งเราต้องเล่นบทบาทในการสอนภาษาอังกฤษด้วย เนื่องจากนักเรียนเลือกเรียนภาษาฝรั่งเศสไม่มาก ชั่วโมงสอนภาษาฝรั่งเศสจึงน้อยกว่าอาจารย์อื่น ๆ เราจึงต้องไปช่วยสอนภาษาอังกฤษโดยปริยาย เราจึงควรรู้ควบคู่เทียบเคียงกันไประหว่างภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษ และแน่นอนที่สุดต้องรู้เป็นภาษาไทยของเราด้วย คติภาษาไทยนี้ ศาสตราจารย์คุณหญิงบุญสิริ ชวลิตธำรง ท่านได้ถอดจากภาษาอังกฤษไว้อย่างเพราะพริ้ง เราจึงขออนุญาตนำคำกลอนที่ท่านรจนาไว้มาสอดใส่ให้เข้ากับภาษาฝรั่งเศสอีกโสตหนึ่งด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้ข้อคิดแก่เราว่าคติดี ๆ ที่ยึดถือเป็นข้อปฏิบัติในชีวิตประจำวันนั้น มีอยู่ทุกชาติทุกภาษา ความคิดอันดีงามย่อมสื่อกันได้ไม่ว่าจะเป็นภาษาใด

คติในการพูด ก่อนพูดควรพิจารณาดูว่า คำพูดของเรานั้นจะไปทำร้ายใคร หรือเปล่าไม่ว่าจะเป็นทางตรง หรือทางอ้อม ดังนั้นจึงควรคิดก่อนพูด

ภาษาฝรั่งเศส *"Il faut tourner sa langue sept fois dans la bouche avant de parler."*

ภาษาอังกฤษ Speak clearly, if you speak at all, carve every word before you let it fall.

พูดให้ดังฟังให้ชัดถนัดโสต
จะพูดให้ได้ประโยชน์ทุกสิ่งสรรพ์
ต้องขัดเกลาถ้อยคำที่จำนรรจ์
อย่าหุนหันพูดไปก่อนไตร่ตรอง

การพูดต้องดูกาลเทศะ

ความจริงเป็นสิ่งไม่ตาย แต่คนพูดความจริงตายมานักต่อนักแล้ว

ภาษาฝรั่งเศส *"Toute la vérité n' est pas bonne à dire"*

ความจริงบางอย่างไม่พูดจะดีกว่า

"Il n'y a que la vérité qui blesse"

คำท้วงติงเป็นสิ่งดี (การพูดความจริงมักเสียดแทงใจ แต่ถ้าเจตนาดีควรรับฟังเพื่อแก้ไข)

ภาษาอังกฤษ I have never in my life learned anything from any man who agreed with me.

ถ้าเราพูด - ทำอะไรคนไม่ขัด
สารพัดเห็นดีงามตามทุกอย่าง
เราก็ไม่เรียนรู้เพิ่มเติมสักทาง
คนขัดบ้างจึงจะเสริมเพิ่มปัญญา

*รองศาสตราจารย์ ประจำคณะมนุษย์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ภาษาฝรั่งเศส *"Petite pluie abat grand vent."*
คำพูดอันมีค่าเพียงคำเดียวทำให้เรื่องใหญ่ๆ สงบได้

ภาษาอังกฤษ Write down the adivce of friend who loves you, though you like it or not.
จงจดจำคำตักเตือน
ของเพื่อนดีที่รักท่าน
ชอบหรือไม่คำเตือนนั้น
เมื่อนานวันอาจเห็นคุณ

ภาษาฝรั่งเศส *"On reconnaît l'arbre à ses fruits."*
คำพูดที่มีค่ากาลเวลาพิสูจน์ทัน

ภาษาอังกฤษ Kind words are like honey-sweet the taste and good for the health.
พูดเพราะเปรียบเทียบน้ำผึ้ง
รสหวานซึ้งตรึงจิตใจ
เสริมสร้างสุขภาพให้
ชุ่มชื่นใจภัยไม่มี

ภาษาฝรั่งเศส *"C' est le ton qui fait la chanson"*
การพูดถึงสิ่งใด ถึงคนใดก็ตามจะบอกให้เรารู้ถึงลักษณะนิสัยของคนๆนั้น

ภาษาอังกฤษ The fellow that agrees with everything you say is either a fool or he is getting ready to skin you.
ใครเอออออต่อทุกคำที่ท่านกล่าว
ควรสืบสาวว่าเขาเขลาหรือเจ้าเล่ห์
คนขลาดเขลาได้แต่ฟังนั่งจำเจ
คนเจ้าเล่ห์สอพลอยอหมดตัว

ความหวังในชีวิต ทุกคนต้องมีความหวัง อย่าท้อแท้ จงมองโลกในแง่ดี

ภาษาฝรั่งเศส *"Le soleil brille pour tout le monde."*
"พระอาทิตย์ย่อมส่องแสงแก่ทุกคน."
"Tous les chemins mènent à Rome."
"เส้นทางทุกสายจะมุ่งสู่โรมเสมอ"

ภาษาอังกฤษ Take time to smell the flowers, and enjoy today as butterflies and sunshine ease your cares away.
ปล่อยเวลาให้สุขสันต์เสียวันนี้
ชื่นชีวีกับกลิ่นหวนมวลบุปผา
ผีเสื้อและแสงแดดที่แผดกล้า
แลรื่นตาช่วยให้หายคลายกังวล

คติเกี่ยวกับการคิดดี –ทำดี

ภาษาฝรั่งเศส *"A bon vin point d' enseigne"*
"สิ่งใดดีย่อมปรากฏความดีให้เห็นจนได้"
"Bonne renommée vaut mieux que ceinture dorée."
ทำดีเป็นที่ยอมรับในสังคมดีกว่ารวยเงินล้นฟ้า

ภาษาอังกฤษ Beautiful thoughts are sunshine in the soul.
ถ้านึกถึงแต่สิ่งที่ดีงาม
ทุกโมงยามมีความสุขสดใส
เหมือนอาทิตย์ส่องสว่างกลางดวงใจ
คิดไปไยกับสิ่งชั่วมัวอารมณ์

ผลงานเป็นเครื่องพิสูจน์ค่าของคน
ค่าของคนอยู่ที่ผลงานมากกว่าสักแต่ทำงานให้เสร็จไปเท่านั้น

ภาษาฝรั่งเศส *"Déshabiller Saint Pierre pour habiller Saint Paul"*
อย่าจับจด-ทิ้งงานกลางคัน (อย่าขายผ้าเอาหน้ารอด)

ภาษาอังกฤษ Try not to become a man of success, but rather a man of value.
อย่าบากบั่นให้สำเร็จแต่อย่างเดียว
ต้องเฉลียวถึงคุณธรรมอันล้ำค่า
เป็นคนดีมีคนเขาบูชา
ดีกว่าเป็นคนเก่งกล้าค่าไม่มี

ความหนักแน่น ยอมรับความทุกข์ ด้วยความหนักแน่นและกล้าหาญ

ภาษาฝรั่งเศส *"Le vin est tiré, il faut le boire"*
สิ่งใดเกิดขึ้นต้องยอมรับและหาทางแก้ไข

"A chaque jour suffit sa peine"
อดทนต่อทุกสิ่งที่ผ่านเข้ามาในชีวิต

ภาษาอังกฤษ No man has a right to do what he pleases, except when he pleases to do right.
ไม่มีใครมีสิทธิทำตามใจชอบ
เพราะอาจกอปรกรรมชั่วมัวศักดิ์ศรี
แต่ถ้าหากมุ่งทำแต่กรรมดี
ก็มีสิทธิทำได้ตามชอบใจ

อย่าลำพอง หรือดูถูกคนอื่น

ภาษาฝรั่งเศส *"A l' impossible nul n' est tenu"*.
อย่าดูถูกว่าคนที่ทำงานชิ้นหนึ่งไม่สำเร็จ จะเป็นคนทำอะไรไม่มีวันสำเร็จ

"Charité bien ordonnée commence par soi-même"
คุณค่าความดีต้องเริ่มจากตัวเราเองก่อน

ภาษาอังกฤษ Every thing is funny as long as it is happening to somebody else.
ถ้าเรื่องเกิดกับคนอื่น
เราก็ยืนดูขบขัน
ถ้าเกิดกับตัวพลัน
ร้องสนั่นคร่ำครวญคราง

ความจริงใจ คนเราควรมีความจริงใจต่อกัน นับถือในความเป็นคนของกันและกัน

ภาษาฝรั่งเศส *"Comme on connaît les saints, on les honore."*
คนดีย่อมมีคนยกย่อง

ภาษาอังกฤษ Give me the ready hand rather than the ready tongue.
ยื่นมือเข้ามาช่วยฉันทัน
ดีกว่ามีวาจาว่าจะช่วย
เพียงแต่ลิ้นลวงไปใจระรวย
ฉันคงม้วยมอดไปไม่ทันการ

ผู้บริหารที่ดี ผู้บริหารที่ดีต้องรู้จักวิธีจัดคนให้ทำงานตรงตามความสามารถ

ภาษาฝรั่งเศส *"Il faut rendre à César ce qui appartient à César et à Dieu ce qui appartient à Dieu."*
ควรวางคนไว้ในที่ที่เขาควรจะอยู่

"A tout seigneur, tout l' honneur."
- คนมีความสามารถด้านใดควรให้เขาได้มีโอกาสแสดงความสามารถในด้านนั้น
- ควรปูนบำเหน็จหรือให้เกียรติยศชื่อเสียงแก่คนตามความสามารถ

ภาษาอังกฤษ Executive ability is deciding quickly and getting some body else to do work.
ความสามารถของผู้บริหาร
นั่นคือการตัดสินใจได้เร่งด่วน
จัดคนรับงานต่อพอจำนวน
ไม่ใช่ม้วนปัญหาไว้ในลิ้นชัก

จงพอใจในสิ่งที่ตนมี (เป็น) อยู่

ภาษาฝรั่งเศส *"De deux maux, il faut choisir le moindre."*
ถ้ามีสิ่งที่ดีไม่ถึงขั้น2สิ่งให้เลือก
จงเลือกสิ่งที่เลวน้อยที่สุด

"Faute de grives, on mange des merles."
ยามไร้เด็ดดอกหญ้าแซมผม

"Un tiens vaut mieux que deux tu auras."
สิบเบี้ยใกล้มือ

ภาษาอังกฤษ Since we cannot get what we like, let us like what we can get.
เมื่อไม่ได้สิ่งใดที่ชื่นชอบ
จงพอใจในขอบที่มีอยู่
จะมีสุขไร้ทุกข์ภัยใคร่ครวญดู
ได้รอบรู้ดับกิเลสวิเศษเอย

มีความพากเพียรพยายาม

ภาษาฝรั่งเศส *"Vouloir c'est pouvoir."*
ความพยายามอยู่ที่ไหนความสำเร็จอยู่ที่นั่น
"Les petits ruisseaux font les grandes rivières"
ลำธารเล็กๆทำให้เกิดแม่น้ำใหญ่

ภาษาอังกฤษ Where there is a will, there is a way.
ถ้าตั้งใจคิดชอบประกอบกิจ
จะได้ผลสมจิตไปทุกอย่าง
เมื่อตั้งใจก็ขวนขวายไม่เว้นวาง
หาช่องทางทำสำเร็จเสร็จสมใจ

มีความอดทน

ภาษาฝรั่งเศส *"Tout vient à point à qui sait attendre"*
ความมานะนำสู่ความสำเร็จ

ภาษาอังกฤษ Patience is bitter, but its fruits are sweet.
ความอดทนขวนขวายทำการงาน
ต้องทนทานอมนุษย์สุดขมขื่น
จะยากเย็นแสนเข็ญก็กล้ำกลืน
ย่อมได้ผลหวานชื่นคืนทดแทน

ภาษาฝรั่งเศส *"Qui ne risque rien, n'a rien."*
คนไม่ยอมเสี่ยงจะไม่มีวันได้รับอะไรเลย

ภาษาอังกฤษ When you smile at the world, the world smiles back.
เมื่อท่านยิ้มให้โลกร่าเริงรื่น
โลกก็ชื่นยิ้มชอบตอบสนอง
เมื่อท่านโศกเศร้าโศกาน้ำตานอง
ท่านต้องร้องไห้คนเดียวเปลี่ยวอารมณ์

รู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา

ภาษาฝรั่งเศส *"Ne fais pas à autrui ce que tu ne voudrais pas qu'on te fit."*
อย่าทำกับคนอื่นสิ่งที่เราไม่อยากให้คนอื่นทำกับเรา

ภาษาอังกฤษ Tack is the knack of making a point without making an enemy.
การผ่อนหนักเป็นเบาเข้าใจเสี่ยง
ช่วยโน้มเอียงความแข็งกร้าว
ร้าวแรงลู่
ช่วยพิชิตมิตรมิให้เป็นศัตรู
ช่วยกอบกู้เรื่องร้ายกลายเป็นดี

มีความสามารถอย่างเดียวไม่พอ
ต้องมีโอกาส เมื่อมีโอกาสต้องรีบ
ฉวยโอกาสนั้นแสดงความสามารถ

ภาษาฝรั่งเศส *"Il faut battre le fer pendant qu'il est chaud."*
ความสามารถยังเป็นรอง โอกาสทองช่วยเสริมส่ง

ภาษาอังกฤษ Ability is little account without opportunity.
ความสามารถมีค่าเพียงเล็กน้อย
ถ้าโอกาสไม่ลอยเข้ามาช่วย
คนสามารถเมื่อโอกาสไม่อำนวย
ก็ไม่อวยเอื้อให้ได้แสดง

ทำดีไว้เถิดแม้คนจะมองไม่เห็น

ภาษาฝรั่งเศส *"Bien faire et laisser dire."*
ถ้าทำดีแล้วไม่ต้องสนใจว่าใครจะวิจารณ์ว่าอย่างไร

ภาษาอังกฤษ When I do something right no one remembers, when I do something wrong no one forgets.

ถ้าทำดีทำชอบกอปรกิจกรรม
ไม่ใครจดจำนำมากล่าว
ถ้าทำผิดสักคราวสาวเรื่องราว
แสนปวดร้าวไม่มีใครลืมเลย

ทำสิ่งแม้น้อยนิดดีกว่าไม่เริ่มทำเลย

ภาษาฝรั่งเศส *"Mieux vaut tard que jamais,"*
มาสายดีกว่าไม่มาเลย

ภาษาอังกฤษ Something is better than nothing.

ถ้ามีผู้มาขอบริจาค
จะน้อยมากอุทิศให้ได้กุศล
ผู้ขอควรพอใจสาธุชน
ได้น้อยดีกว่าผลไม่ได้เลย

ภาษาฝรั่งเศส *"Petit à petit, l'oiseau fait son nid."*
นกน้อยค่อยทำรัง
"On ne fait pas d'omelette sans casser d'oeufs"
จะเจียวไข่ต้องตอกไข่
"Le temps c'est de l'argent"
เวลาเป็นเงินเป็นทอง
"Les jours se suivent et ne ressemblent pas.."
เวลาผ่านไปทุกวันแต่ไม่เหมือนกันสักวัน

ภาษาอังกฤษ You will never find time for anything. If you want time you must make it.

ท่านไม่อาจจะหาเวลาว่าง
ทำสิ่งใดสักอย่างให้เสร็จสรรพ์
ถ้าท่านตั้งใจจะทำให้พร้อมพลัน
ท่านต้องหาเวลานั้นในทันที

Shallow man believes in luck. Strong man believes in cause and effect

คนคิดตื้นตื่นเชื่อโชคเดราะห์
คนแข็งแกร่งเชื่อเพราะเหตุและผล
ถ้านั่งเฉยคอยโชคโศกทุกคน
เมื่อไม่ทำจะได้ผลยลอันใด

The man who lets himself to be bored is even more contemptible than the bore.

คนที่ปล่อยตัวเองให้ท้อแท้
ย่อมพ่ายแพ้แก่ชีวิตคิดเบื่อหน่าย
น่าชังกว่าผู้ก่อความเลวร้าย
ที่ชอบยวนกวนใจให้ระอา

อย่าลังเล

ภาษาฝรั่งเศส *"Fais ce que dois, advienne que pourra."*
จงทำงานไปตามหน้าที่ อย่าลังเล

ภาษาอังกฤษ Never trouble trouble till trouble troubles you.

ความยุ่งยากลำบากใจยังไม่เกิด
อย่าไปกวนให้มันเกิดเพริดไปก่อน
เมื่อเวลาความยิ่งยากเกิดแรงร้อน
จึงคิดผ่อนดับภัยอย่างใจเย็น

ภาษาฝรั่งเศส *"Dans le doute, abstiens-toi."*
อย่าลังเลจะสูญเสียทั้งหมด

ภาษาอังกฤษ When you have to make a choice and don't make it than in itself is a choice.

ถ้าท่านมีโอกาสอาจเลือกได้
แต่ท่านไม่เลือกอะไรไปสักอย่าง
นั่นแหละท่านเลือกแล้วอย่างแคลงคลาง
คือตัดสินใจเลือกข้างไม่เลือกเลย

ต้องขวนขวายหาประสบการณ์ไว้เสมอ

ภาษาฝรั่งเศส *"Si jeunesse savait, si vieillesse pouvait."*

เด็กมีแต่กำลังแต่ขาดประสบการณ์
ส่วนผู้ใหญ่มีประสบการณ์แต่ขาดพละกำลัง

ภาษาอังกฤษ Experience is not what happens to a man. It is what a man does with what happens to him.

ประสบการณ์เกิดขึ้นไม่ได้เอง
ถ้าท่านไม่รีบเร่งฝึกฝนหา
ทุกสิ่งที่บังเอิญเกิดขึ้นมา
เพราะท่านเองนั้นหนาสรรค์สร้างไว้

อย่าตั้งความหวังไว้ที่คนอื่นมากนัก

ภาษาฝรั่งเศส *"Chacun pour soi et Dieu pour tous."*

ทำดีที่สุดในหน้าที่เรา เรื่องอื่นๆ
ให้เป็นธุระของพระเจ้า

ภาษาอังกฤษ Do not expect the world to look bright, if you habitually wear grey-brown glasses.

อย่าพึงหวังเห็นโลกสว่างไสว
ถ้าท่านชอบสวมใส่แว่นสีหม่น
เหมือนคนเราที่คิดแค้นระคน
ใจก็พลอยสับสนทุกข์ทนตาย

หักห้ามโทสะจริตให้ได้

ภาษาฝรั่งเศส *"Oeil pour oeil dent pour dent."*

(ไม่ควร) ตาต่อตาฟันต่อฟัน

ภาษาอังกฤษ The flame of anger bright and brief, sharpens the barb of love.

เปลวไฟไวแรงโรจน์
ของความโกรธโทษมหันต์
เสี้ยนหนามแห่งรักนั้น
แผลลึกพลันพรั่นพรึงใจ

คติเกี่ยวกับการคบเพื่อน

ภาษาฝรั่งเศส *"Les bons comptes font les bons amis."*

จะคบเพื่อนได้นานถ้าเที่ยงธรรม
เรื่องเงิน

ภาษาอังกฤษ A friend in greed is a friend to heed.

เพื่อนที่โลภละโมภมาก
แสนยุ่งยากเมื่อคบหา
ควรระวังและรั้งรา
อย่าเข้าใกล้ได้เป็นดี

ทำสิ่งใดควรคำนึงถึงเกียรติยศ

ภาษาฝรั่งเศส *"Charité bien ordonnée commence par soi-même."*

เกียรติยศต้องเริ่มจากตัวเราก่อน

ภาษาอังกฤษ It's better to deserve honors and not to have them, than to have them and not deserve them.

ถ้าท่านมีคุณค่าน่ายกย่อง
แต่เพื่อนพ้องเจ้านายท่านเมินเฉย
ดีกว่าเขายกย่องและชมเชย
ให้คนเอ่ยนินทาว่าไม่ควร

ไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น

ภาษาฝรั่งเศส *"Tel est pris qui croyait prendre."*

เราจะได้รับความทุกข์หากทำร้ายผู้อื่น

ภาษาอังกฤษ An error peacefully admitted is a victorious one.

เมื่อทำผิดแล้วคิดสารภาพ
ลบล้างบาปสำนึกผิดจิตแจ่มใส
นั่นคือท่านเป็นผู้ที่มีชัย
ชนะนั้นอยู่ในมโนธรรม

คนที่ไม่ทำผิดคือคนที่ไม่ทำอะไรเลย

ภาษาฝรั่งเศส *"L'argent n'a pas d'odeur."*

เงินเป็นของหายาก

ภาษาอังกฤษ No one is busy as a man who has nothing to do.

ไม่มีใครที่จะคิดวุ่นวาย
เท่ากับชายที่นั่งว่างอยู่เฉย
เพราะเขาไม่มีอะไรจะทำเลย
จึงฟุ้งซ่านเปรียบเปรยงานมากมาย

ขอจบคติสะกิดใจด้วยความสดชื่น คือ จงยิ้มและหัวเราะรับทุกอย่าง เพราะการหัวเราะคือยารักษาใจยามทุกข์อาจหัวเราะไม่ออกแต่คนที่หัวเราะคนสุดท้ายมักหัวเราะได้ดังกว่าคนอื่น

ภาษาฝรั่งเศส *"Rira bien qui rira le dernier."*
"Après la pluie le beau temps."

ภาษาอังกฤษ Laughter is the best medicine.

การหัวเราะร่าเริงบันเทิงใจ
ช่วยให้ห่างโรคภัยไกลจากหมอ
มันเป็นยาดีที่หนึ่งพึงเพียงพอ
การหัวร่อย่อหย่อนผ่อนอารมณ์

บรรณานุกรม

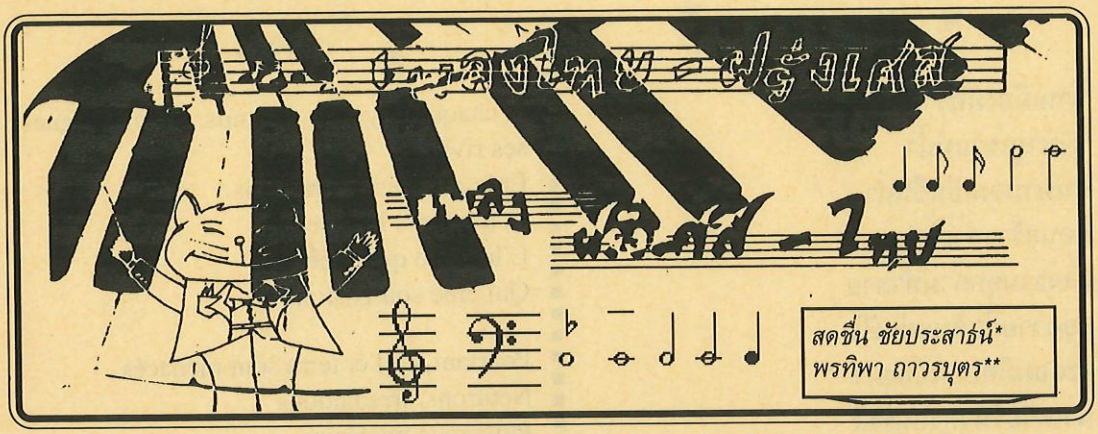
บุญญสิริ ชวลิตธำรง, **กลอนนี้มีคติ.** บรรณาการแก่ผู้บริจาคเงินสมทบทุนมูลนิธิสมาคมนักเรียนทุนรัฐบาล กรุงเทพฯ 2526.

ANDRIAN, Gustave W. **Prêt à lire** : Prose et poèmes choisis, Macmillan Publish-ing Co, Inc. New York, 1980.

DAYAN, Géniviève, **Langue Française** : niveaux moyens. Instituts Internationaux, Comité d'Accueil, Paris 1967.

DUBOIS, Jean, **Dictionnaire du français contemporain,** spécial enseignement, Larousse. Paris,1971.

เพลงเดือนเพ็ญและเพลงสันติภาพ แปลเป็นภาษาฝรั่งเศสโดยนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ปีที่ 3 ในความควบคุมของ รองศาสตราจารย์ ดร.สดชื่น ชัยประสาธน์ ซึ่งได้รับความร่วมมือจาก M.Guy Mennessier และ M.Jean Morel ส่วนเพลง L'amour est pareil และเพลง Champs-Elysées แปลเป็นภาษาไทย โดยอาจารย์ พรทิพา ถาวรบุตร

เดือนเพ็ญ

คาราบาว

เดือนเพ็ญสวยเย็นเห็นอร่าม นภาแจ่มนวลดูงาม
เย็นชื่นหนอยามเมื่อลมพัดมา
แสงจันทร์นวลชวนใจข้า คิดถึงถิ่นที่จากมา
คิดถึงท้องนาบ้านเรือนที่เคยเนาว์
เรไรร้องดังฟังว่า เสียงเจ้าที่เฝ้าครวญหา
ลมเอ๋ยช่วยพากระซิบข้างกาย
ข้ายังคอยอยู่ไม่หน่าย
ไม่เลือนห่างจากเคลื่อนคลาย
คิดถึงไม่วายที่เราจากกัน
กองไฟสุมควายตามคอก คงยังไม่มอดดับดอก
จันทร์เอ๋ยช่วยบอกให้ลมช่วยเป่า
สุม(โหม) ไฟให้แรงเข้า พัดไล่ความเยือกเย็นหนาว
ให้พี่น้องเรานอนหลับอุ่นสบาย
ลมเอยช่วยเป็นสื่อให้
นำรักห่วงจากดวงใจของข้านี้ไปบอกเขานั้นหน่า
ให้เมืองไทยรู้ว่า ไม่นานลูกที่จากลา
จะไปซบหน้าแทบอกแม่เอย
(ซ้ำ)
ให้เมืองไทยรู้ว่า ไม่นานลูกที่จากลา
จะไปซบหน้ากับอกแม่เอย

Pleine Lune

Pleine lune à la brillante splendeur, ciel clair et lumineux
Fraîcheur de la brise
Doux rayons dorés de la lune rappelant mon pays perdu
Mes champs, la demeure ou j'ai vécu.
Le chant des cigales comme ta voix qui m'appelle.
Veux-tu, ô vent, dire à celle que j'aime
Que je ne me lasse pas de l'attendre
Qu'elle est toujours dans mon cóeur
Et que je penes sans cesse au moment où la vie nous a séparés?
Près de l'étable à buffles la flamme n'est peut-être pas encore éteinte.
O lune, demande au vent de souffler
De ranimer ce feu pour chasser le froid
Afin que mes frères dorment bien au chaud
O vent, veux-tu porter ce message de tendresse
Aux montagnes , aux eaux, aux rizières?
Dis à ma Thaïlande que je ne serai pas absent longtemps
Et que j'irai bientôt blottir ma tête sur le sein de ma mère.

Parole de Asni Polachandra
Interprété par Asni Chotikul et le groupe Carabao

*รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
**อาจารย์ประจำโรงเรียนศึกษานารี

สันติภาพ

บ้านเมืองมีความเป็นมา
ทุ่งนาภูเขาแม่น้ำ
ฝนพรมลมเย็นชื่นฉ่ำ
ผู้คนสร้างทำเรื่อยมา
สงครามคุกคามทำลาย
วอดวายผืนดินแผ่นฟ้า
อะตอมมิคบอมบ์ลงมา
นิวเคลียร์นิวตรอนรังสี

โอ...สันติภาพ สันติภาพ สันติภาพ

ฝันถึงสันติภาพ
อาบให้โลกงดงาม
ความจริงก็คือความจริง
ความจริงคนเราฆ่ากัน

บ้านเมืองมีความเป็นมา
สังคมตีตราแบ่งชั้น
ให้คนจน รวย สูง ต่ำ
ขาว ดำ กำ เหลือง น้ำตาล
เลือดคนมีสีแดงสีเดียว
หัวใจจงมาประสาน
ร่วมกันรักกันนานนาน
ขับขานเสียงเพลงสันติ

*โอ ... สันติภาพ สันติภาพ
*7 เที่ยว ... สันติภาพ

คำร้อง- *ทำนอง สุรชัย จันทิมาธร*
วงดนตรี คาราวาน

Paix

A chaque pays, ses champs, ses montagnes,
ses rivières
Et la pluie et le vent frais.
Et à travers les âges,
L'homme qui crée ...
Qui crée son Histoire.

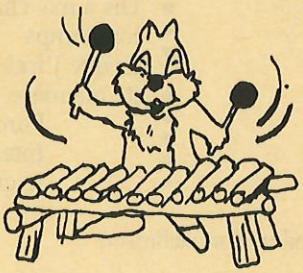
Pourtant, ciel et terre sont menacés.
Neutrons, irradiations
Puissance nucléaire
Des bombes atomiques
La grerre anéantit tout!

O, que vienne la Paix, la Paix, la Paix
Le rêve de la Paix
Embellit le monde.
En vérité,
La réalité est celle des peuples
Qui aujourd'hui s'entretuent.

A chaque pays, ses divisions,
Les puissants qui dominent
Les faibles qui subissent .
Pourtant, il n'y a
Qu'un même sang
Sous chaque couleur de peau.

Rassemblons-nous sous la même couleur:
Aimons-nous au-delà du temps,
Unissons-nous pour chanter la Paix.
O, la Paix, la Paix, la Paix, la Paix, la Paix,
la Paix, la Paix,

Interprété par Surachai Chantimathorn
(auteur et compositeur)
et son group Caravane.

L'amour est pareil

1. Rien qu'à te voir. Rien qu'à t'aimer
Tous les brouillards Volent en fumée

Refrain (2 fois)
.....on
La terre en danger
.....tient
Se fane au soleil
.....les
La mer a changé
.....vol .....cans
L'amour est pareil
.....mais
Il y a moins de fleurs
.....pas .....la
offertes aux abeilles
.....ten .....dres
Le ciel est en pleurs
.....se
L'amour est pareil

2. Tout peut mourir Tout peut casser
Pas un sourire Pas un baiser

Refrain [2 fois]

3. Va visiter La voie lactée
Tout reste encore A inventer

Refrain [2 fois]
Refrain [seul, 1 fois]

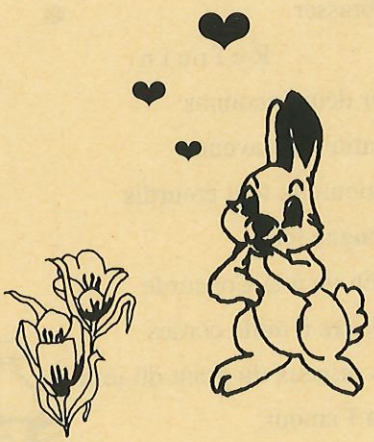
Parolels de Claude Lenesk
Musique: Alain Gouagrer

รักจีรัง

อยาก...เพียงเห็นเธอ
อยาก...ได้รักเธอ
เหม่อมองท้องนภา
จับตาฟ้าสลัว

โลกนี้จะมีสุข หรือทุกข์ด้วยเหตุใด (มาเรามา)
สายน้ำไม่มีหลัก แต่รักไม่หมดใย (มีสุขกัน)
ดอกไม้ให้ภมร เชยช้อนก็หมดไป (สิ่งสำคัญ)
แผ่นฟ้ามีเมฆบัง แต่รักยังเข้าใจ (คือรักจีรัง)
สิ่ง...ที่เห็นกัน
มี...วันมลาย
แต่รอยยิ้มชวนฝัน
ผูกพันไม่มีคลาย

หา...สิ่งทดแทน
สู่แดนฉิมพลี
มา ณ ที่นี้
ยังมีความหวัง

Champs-Elysées

Je m'balladais sur l'avenue
Le coeur ouvert à l'inconnu
J'avais envie de dire bonjour
A n'importe qui
N'importe qui, et ce fut toi
Je t'ai dit n'importe quoi
Il suffisait de te parler
Pour t'apprivoiser

O Champs Elysées, O Champs Elysées
Au soleil, sous la pluie
A midi ou à minuit
Il y a tout ce que vous voulez
Aux Champs Elysées

Tu m'as dit : *"J'ai rendez-vous"*,
dans un sous-sol, avec des fous,
Qui vivent la guitare à la main
Du soir au matin!!
Alors je t'ai accompagnée
On a chanté, on a dansé
Et l'on n'a même pas pensé
A s'embrasser

Refrain

Hier soir deux inconnus
Et ce matin sur l'avenue
Deux amoureux tout étourdis
Par la longue nuit
Et de l'Etoile à la Concorde
Un orchestre à mille cordes
Tous les oiseaux du point du jour
Chantent l'amour.

Refrain

ชังเซลิเซ

ฉันได้เดินเล่นไปตามถนน
ด้วยหัวใจเปิดรับกับใครที่ไม่รู้จัก
ฉันอยากบอกสวัสดี
กับใครก็ได้
ใครก็ได้, กลายเป็นเธอ
ฉันได้บอกอะไรอะไรแก่เธอ
เพียงเพื่อพูดคุยกับเธอ
เพื่อให้คุ้นเคยกับเธอ

โอ ชังเซลิเซ, โอ ชังเซลิเซ
กลางแสงแดด, ใต้สายฝน
เที่ยงวัน หรือ เที่ยงคืน
ท่านจะพบได้กับทุกสิ่งที่ต้องการ
ที่ชังเซลิเซ

เธอได้บอกกับฉัน *"เธอมีนัด"*
ในชั้นใต้ดิน, กับคนบ้า,
ซึ่งเลี้ยงชีพด้วยกีต้า
จากเย็นจนถึงเช้า
ในเวลานั้น ฉันได้อยู่เป็นเพื่อนเธอ
เราได้ร้องเพลง, เราได้เต้นรำ
และเราไม่ได้คิดเลยว่า
จะจูบกัน

สร้อย

เมื่อวานเย็นเขาทั้งสองไม่รู้จักกัน
แต่เช้านี้บนถนนอันกว้างนี้
คนรักทั้งสองได้เคียงคลอกัน
จากเวลาอันยาวนานของคืนนั้นเอง
และจากเอตัวเลอถึงก็องกอร์เดอร์
เสียงกระหึ่มดังกังวานวงออร์แกสเตรอ
นกทั้งหลายเบิกบานในวันนั้น
ประสานเสียงร้องเพลงรักอันไพเราะ

สร้อย

❄ ❄ ❄

เพลงไทยไปฝรั่งเศส

*รวบรวมโดย ประมาณ ลี้ศิริเสริญ**

ก่อนอื่นขอแจ้งให้สมาชิก ส.ค.ฝ.ท. หรือผู้ที่สนใจและชอบร้องเพลงฝรั่งเศสว่าท่านสามารถไปร่วมร้องเพลงได้ทุกวันพุธ เวลา 17.00 -19.00 น. ณ ห้องนิทรรศการ สมาคมฝรั่งเศส (ALLIANCE FRANÇAISE) ถนนสาธรใต้ กรุงเทพฯ โดย M.Jean-Pierre BRICMAN** เป็นผู้สอนและเล่นดนตรีประกอบ ทั้งนี้โดยไม่ต้องเสียค่าบริการใดๆ ทั้งสิ้น แต่มีเนื้อเพลงมอบให้และบริการอัดเพลงให้ฟรีสำหรับท่านที่สนใจโดยนำเทปคาสเซ็ทเปล่าไปด้วย สำหรับนักดนตรี สมาคมฝรั่งเศสจะจัดโน้ตเพลงให้แก่ท่านในราคาเพลงละ 10 บาท ส่วนรายละเอียดอื่นๆโปรดโทรศัพท์ติดต่อสอบถามได้ที่ 286 3841

ผลงานเกี่ยวกับการแปลเพลงไทยเป็นภาษาฝรั่งเศสของ M.Jean-Pierre BRICMAN ในขณะนี้มี 4 เพลงดังนี้

สบาย สบาย

สบาย สบาย ถูกใจก็คบกันไป
เพราะฉันเป็นคนไม่สนอะไร
ไม่เคยคิดกวนใจใคร
สบาย สบาย
หากเราจะคบกันไป
ฉันขอเพียงความรักและจริงใจ
ไม่เคยต้องการอะไร
สบาย สบาย
แล้วเธอก็คงเข้าใจ
เรานั้นจะอยู่ เรียนรู้กันไป
จะทุกข์ จะสุขเพียงไหน
สบาย สบาย
แม้วันใดที่ใจเธอเปลี่ยน
ไม่เห็นจะแปลก เมื่อรู้จากปาก
ว่าคิดจะจากฉันไป
ก็คงเข้าใจ ว่าเธอต้องไป
ก็คงเสียใจและคงเสียดาย
แต่ก็ยังสบาย
หากเธอจะทิ้งกันไป
เพราะฉันเป็นคนไม่ฝืนใจใคร
ก็คงเลิกรากันไป แบบสบาย
สบาย ฯบาย

Ça va, ça va

Ça va, ça va. Allez viens avec moi
Dans la vie, je ne m'en fais pas
Les soucis, je n'en veux pas
Ça va, ça va
Si tu es comme moi
Tu aimes l'amour et la joie
Des autres, tu n'te la soucies pas
Ça va, ça va
Oui, je vois bien dans tes yeux
Que nous pourrons vivre toi et moi
Heureux ou malheureux
Ça va, ça va
Et si un jour tu veux me dire
Que notre amour s'arrête là
Je ne t'en voudrais pas
On se quittera on oubliera, et tu verras
Que tout continuera
Car pour moi ça va
Et si pour toi ça va
Je t'en prie prends-moi dans tes bras
Doucement chante avec moi
Ça va, ça va.

---

* อาจารย์ประจำโรงเรียนกรุงเทพการบัญชีวิทยาลัย

** Directeur de l'Alliance Française.

ด้วยรักและผูกพัน

หากเราต้องจากกัน จะเป็นด้วยเหตุใด
เก็บความคิดที่คล้ายกัน
กับความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันนั้นไว้
หากวันไหนที่เธอ เกิดเจอะเจอทุกข์ภัย
หากเธอนั้นเดือดร้อนใจ
จะเป็นเรื่องใด
ที่ทำให้เธอท้อแท้
ขอเพียงแต่เขียนมา
ขอเพียงส่งเสียงมา
จะไปหา จะไปในทันใด
จะไปยืนเคียงข้างเธอ
ไปอยู่ดูแลเป็นเพื่อนเธอ
ให้เธอหมดความกังวลใจ
จะไปในทันใด
จะตรงไปจะใกล้ไกล
ถ้าหากเป็นเธอจะรีบไป
ให้เธอได้ความสบายใจ *(ซ้ำ)*
โปรดจงรู้ว่ามี อยู่ตรงนี้อีกคน
กับชีวิตที่วกวน
จะมีผู้คนกี่คนที่เป็นมิตรแท้

เพียงคำเดียว

เพียงคำเดียวที่ปรารถนา
อยากฟังให้ชื่นอุรา ใจพะว้าพะวัง
นานเท่านานพี่คอยจะฟัง
คำนี้คำเดียวที่หวัง
จะฟังจากปากดวงใจ
คำคำนี้มีค่าใหญ่หลวง
พี่รัก พี่แหน พี่หวงเพียงดังดวงฤทัย
พี่ไม่เคยเฉลยกับใคร
แต่แล้วพี่บอกเจ้าไป เพื่อให้เจ้าตอบเช่นกัน
มีหลายคราที่เคย
เหมือนเจ้าจะเอ่ยเปิดเผยเฉลยคำนั้น
โอแล้วใยอัดอั้น มิกล้าจำนรรจ
กลับตื้นกลับตันทรวงใน

Amitié

Si l'o doit se quitter
Après s'être aimés
Sache que je garderai
Mon amitié
Pour toi, à tout jamais
Si la vie te fait pleurer
Que tu es esseulée
Il ne faudra pas hésiter
A m'appeler
Pour toi, je reviendrai
Un simple signe
Ou quelques lignes
Et je viendrai
Je viendrai pres de toi
Je te prendrai dans mes bras
Si tu as besoin de moi
Je t'en prie, appelle-moi
Je viendrai sans tarder
Je te consolerai
Tes larmes je sècherai
Près de toi, je resterai

Petit mot

Rien qu'un petit mot de toi
Mot qui me comblerait
De bonheur et de joie
Si pour ce mot il fallait
Toute une eternite
Vois-tu je t'attendrais
Ce petit mot de ton coeur
Serait le seul bonheur
De toute ma vie
Je le garderais secret
Et te déclarerais
Mon amour passionné

ดอกไม้ให้คุณ

ขอมอบดอกไม้ในสวน นี้เพื่อมวลประชา
จะอยู่แห่งไหน
จะใกล้ จะไกล จนสุดขอบฟ้า
ขอมอบความหวังดั่งดอกไม้ผลิ
สดไสวนานา
เป็นกำลังใจให้คุณ
เป็นกำลังใจให้เธอ
เป็นสิ่งเสนอให้มา
ดวงตะวันทอแสง
มิถอยแรงสักครา
เป็นเปลวไฟที่ไหม้นาน
เป็นสายธารที่ชุ่มป่า
เป็นดุจแผ่นฟ้าทานทน

Je vous offre les fleurs

Je viens vous offrir les fleurs
de mon jardin
Le jardin de l'amitié
Où que vous soyez
Ou loin, ou près, à l'infini
Je vous offre les fleurs de mon jardin
Aussi fraîches que l'espoir
Celui d'un monde meilleur
Sans haine, sans violence et sans pleurs
Où nous vivrons enfin heureux
Les rayons du soleil réchaufferont nos coeurs
Ils apaiseront nos douleurs
Et feront durer ce bonheur
Jusqu'à la fin des temps

งานวิจัยเกี่ยวกับการแปล

1

ชื่องานวิจัย "ความต้องการงานแปลของภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย"
ผู้วิจัย ศาสตราจารย์ ดร. สิทธา พินิจภูวดล
รองศาสตราจารย์น้อมนิจ วงศ์สุทธิธรรม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ผาณิต บุณยะวรรธนะ
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มกราคม 2529

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยนี้มีห้าประการคือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะงานแปลที่เป็นอยู่ในปัจจุบันในหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน 2) เพื่อสำรวจปริมาณการใช้งานแปลในหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ทั้งในการบริหารงานและการปฏิบัติงาน 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสภาพปัจจุบันของตลาดงานแปลตามสถานะการใช้สอยในวงการต่างๆ ได้แก่ วงการกฎหมาย วงการธุรกิจ วงการวิชาการ และวงการวัฒนธรรม 4) เพื่อสำรวจคุณสมบัตินักแปลทั้งคุณสมบัติส่วนตัว ความสามารถ ประสบการณ์ และความรู้ 5) เพื่อศึกษาความต้องการงานแปลในการสอนและการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ

วิธีดำเนินการวิจัย ใช้การสำรวจประชากรซึ่งมีสามประเภท ได้แก่ ประเภทที่ 1 ผู้บริหารหน่วยงานที่มีการใช้การแปลทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ประเภทที่ 2 คืออาจารย์ผู้สอนวิชาแปลในสถาบันอุดมศึกษา ทั้งของรัฐและเอกชน ประเภทที่ 3 คือผู้ปฏิบัติงานแปลที่ทำงานในหน่วยงานของรัฐและเอกชน ได้ดำเนินการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามการสัมภาษณ์และการระดมความคิดจากบุคคลในวงการที่เกี่ยวข้อง เมื่อได้รับข้อมูลแล้วก็นำข้อมูลมาแจกแจงเพื่อนับจำนวนและหาค่าเฉลี่ยเสนอในรูปตารางประกอบคำอธิบาย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ลักษณะงานแปลที่ผู้แปลใช้ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนมากที่สุดตามลำดับ คือ ตำราวิชาการ บทความ สื่อสารประเภทต่างๆ เอกสารการประชุมสัมมนา และงานวิจัย ส่วนลักษณะงานแปลที่หน่วยงานใช้มากที่สุดตามลำดับคือ สื่อสารประเภทต่างๆ บทความ รายงาน เอกสารการประชุมสัมมนา ข้อแนะนำและคู่มือ ปริมาณงานแปลปรากฏว่ามีปริมาณเพิ่มขึ้นมาก และแนวโน้มปริมาณงานแปลในอนาคตก็คาดว่าจะเพิ่มขึ้น สภาพงานแปลในตลาดงานมีความหลากหลายและมีจำนวนมาก รวมทั้งโครงการขยายงานซึ่งมีการใช้งานแปลก็ทวีจำนวนขึ้นจนมีปริมาณเพียงพอสำหรับยึดเป็นอาชีพได้ ทั้งวงการวิชาการ วงการกฎหมาย วงการธุรกิจ และวงการวัฒนธรรม คุณสมบัตินักแปลข้อที่เด่นที่สุดคือ คุณสมบัติส่วนตัว ต้องเป็นผู้มีใจรักในงานแปล มีความสามารถตีความภาษาที่ตนจะถ่ายทอดได้เป็นอย่างดี มีประสบการณ์การฝึกฝนการแปลอยู่เสมอ มีความรู้รอบตัวกว้างขวาง ในด้านการสอนมีความต้องการแปลตำราภาษาต่างประเทศในสาขาวิชาต่างๆ เพื่อใช้ประกอบการสอนหรือเพื่อนำมาปรับปรุงให้เป็นตำรา เนื้อหาในการสอนแปลส่วนมากเป็นข่าวการสอนแปลเน้นการแปลจากภาษาฝรั่งเป็นภาษาไทย วิธีแปลที่ใช้ในการสอนมากที่สุดคือ แปลเรียบเรียงตามต้นฉบับโดยไม่ตัดทอนหลักสูตรวิชาแปล ในมหาวิทยาลัยต่างๆ มีแนวโน้มจะขยายตัวเข้าสู่ระดับปริญญาโท

Research Title : The Demand for Translation in State and Private Sectors in Thailand

Researchers: Professor Dr. Sidtha Pinitpouvadol
Associate Professor Normnid Wongsutthitham
Assistant Professor Panit Boonyavatana

Ramkhamhaeng University
January 1986

ABSTRACT

The five objectives of this research are: 1) to study the types of translation presently done in state and private sectors; 2) to survey the amount of translation carried out in state, and private sectors both within the administrative and personnel sections; 3) to study and compare the current status of translation as needed in various fields such as law, business, academe and culture ; 4) to survey required qualifications of translators in terms of personal qualifications, ability,experience and knowledge; 5) to study the need of translation in the teaching and academic profession.

This research has been carried out in a form of a field research with three groups of informants: 1) administrators in both state and private organizations where translation is being used ; 2) instructors of translation in state and private higher institutions; 3) translators in state and private organizations. The survey has also covered interviews of certain distingished scholar in the field. The data have been tallied, classified and interpreted in the form of tables and description.

The conclusions of the research reveal the followings : types of translation mostly done in both state and private sectors in a respective order are : academic texts, articles, correspondence, seminar documents, and research. As for types of translation moslty required in offices in a respective order are : correspondence ; articles, reports, seminar documents, manuals and handbooks. The amount of translation works has been increasing and there is a strong trend in the increase of translation work. The types of translation in the market are diverse and numerous. Besides, a number of projects requiring translation are in a bright prospect and ade quate to render translation a true profession in the fields such as academy, law, business endculture. The outstanding qualifications of translators are : love of translation, full understanding of the language being translated, constant practice in translation, and a vast know ledge of things, etc. In the teaching profession, there is a need for translation of foreign texts in the fields for the purpose of teaching or writing textbooks. The subject matter being focussed in translation courses is mainly news and translation from other languages into Thai. The technique most used in teaching translation is literal translation. The translation curriculum in most universities is expected to expand into the graduate program.

2

ชื่องานวิจัย ลักษณะงานแปลที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสในหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

ผู้วิจัย รองศาสตราจารย์ ดร. จินตนา ดำรงค์เลิศ
รองศาสตราจารย์สาทรี ชิตานนท์
รองศาสตราจารย์สุดา ภักษา

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เมษายน 2534

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจลักษณะงานแปลที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสของหน่วยงานต่างๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชน ทั้งของไทยและต่างประเทศ ตลอดจนในองค์การระหว่างประเทศที่มีการใช้งานแปลที่เกี่ยวข้องกับภาษาฝรั่งเศสด้วย ข้อมูลและเอกสารที่ทำการวิจัยได้มาจากหน่วยงาน ผู้ปฏิบัติงานแปลเอกสารและหนังสือแปลเอกสาร และหนังสือเกี่ยวกับทฤษฎีและหลักการแปล

งานวิจัยตอนที่หนึ่ง เป็นรายงานการวิจัยภาคสนามซึ่งได้ข้อมูลจากหน่วยงาน และผู้ปฏิบัติงานแปล สรุปผลได้ว่างานแปลส่วนใหญ่เป็นงานแปลจากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาไทย ประเภทของเอกสารที่ต้องทำการแปลมากทั้งในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ได้แก่ เอกสารด้านกฎหมาย จดหมาย และข่าว ส่วนเอกสารราชการและวิชาการมีปริมาณงานน้อย งานแปลวรรณกรรมมีอยู่ในหน่วยงานทั้งสองภาค แต่ในภาคเอกชนมีการแปลวรรณกรรมหลากหลายประเภทมากกว่า ผู้แปลส่วนใหญ่ใช้วิธีการแปลแบบสรุปย่อ และการแปลเรียบเรียง ผู้แปลขาดพื้นความรู้ในเรื่องราวเฉพาะด้าน และศัพท์เทคนิคในสาขานั้นๆ มากสูงสุด ส่วนผู้แปลวรรณกรรมมีปัญหาเรื่องภาษาไทยไม่ดีพอมากสูงสุด

งานวิจัยตอนที่สอง เป็นการวิเคราะห์ตัวอย่างบทแปลด้านต่างๆ จากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาไทย พบว่าผู้แปลส่วนใหญ่มีความรู้ภาษาฝรั่งเศสยังไม่เพียงพอ ทำให้เข้าใจและตีความสาระในต้นฉบับคลาดเคลื่อน บางครั้งเก็บใจความได้ไม่ครบถ้วน ภาษาไทยในบทแปลยังไม่ได้รับการขัดเกลาสำนวนให้ไพเราะและเป็นธรรมชาติ บทแปลบางบทอ่านเข้าใจยาก งานแปลวรรณกรรมบางชิ้นขาดอรรถรสที่เท่าเทียมกับต้นฉบับ

การวิจัยสรุปผลได้ว่า งานแปลที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสส่วนมากในประเทศไทยยังขาดคุณภาพที่พึงปรารถนา แม้ปริมาณงานแปลที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสในประเทศไทยยังมีน้อยมาก แต่ผู้ปฏิบัติงานแปลด้านนี้ก็ควรได้รับการศึกษา และอบรมเกี่ยวกับทฤษฎีและหลักปฏิบัติในการแปล ตลอดจนเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ทางภาษาฝรั่งเศสและภาษาไทยให้มากยิ่งขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพของงานแปล และเนื่องจากการแปลเอกสารแต่ละประเภทมีจุดมุ่งหมายและหลักปฏิบัติต่างกัน ผลงานวิจัยนี้จึงอาจเป็นพื้นฐานให้มีการวิจัยทั้งลักษณะและหลักปฏิบัติในการแปลงานแต่ละประเภทให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อไป

Research Title : Aspects of Thai-French and Franch -Thai Translation Work as Required in Public and Private Sectors

Researchers : Associate Professor Dr. Chintana DAMRONGLERD
Associate Professor Sataree CHITANONDA
Associate Professor Suda PAKSA

Thamasart University
April 1991

ABSTRACT

This research aims at surveying aspects of Thai-French and French-Thai translation work as required in both Thai and foreign public and private sectors including international organizations. All research data are from various organizations, translators, translation works and documents concerning theories and techniques of translation.

The first part, which is about the result of field research with data from organizations and translators, demonstrates that the practice of translation is mostly from French to Thai. Law documents, correspondence and news are the larger part of translation work while admnistrative and academic documents are fewer. Translation of literary work is done in both sectors but more diversified in private ones. Types of translation mostly practised are summary and rewriting. It is found that problems come primarily from translators'lack of knowledge in technical terms and specific areas while translators of literary work feel furthermore that their skill in mother tongue is still insufficient.

The second part is an analysis of some translation works from Franch to thai. A number of problems are found as follow : incorrect interpretation due to inadequate knowledge of French, incomplete content, askward Thai and unintelligible language. Some literary translation works cannot detain all of their original aloquence.

In conclusion, the quality of translation work in Thailand is still not satisfactory. It will be helpful if translators take a short course in theories and practice of translation and try to increase their knowledge of both French and Thai languages. Since it is found that each type of documents requires different skills and techniques, it is highly hoped that this research will inspire other researchers to study more deeply into each specific type of translation in the future, despite a small quantity of French-Thai translation work in existence in Thailand.

จากบรรณาธิการ

วารสารสมาคมครูภาษาฝรั่งเศสแห่งประเทศไทยฉบับนี้เป็นฉบับพิเศษเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก เนื่องในวโรกาสครบรอบ 100 ปี แห่งวันพระราชสมภพ 1 มกราคม 2535

เป็นฉบับที่ 58-59 เล่ม 2-3 ปีที่ 15 ประจำเดือนเมษายนถึงกันยายน 2535 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแปล ทั้งด้านทฤษฎีการแปลและการปฏิบัติ ปัญหาเรื่องภาษากับการแปล การสอนแปล ลิขสิทธิ์การแปล งานแปลที่น่าสนใจ และงานวิจัยเกี่ยวกับการแปล

หวังว่าสมาชิก ส.ค.ฝ.ท. นักศึกษา นักแปล และผู้สนใจทั่วไป คงอิ่มเอมกับเนื้อหาเกี่ยวกับการแปลที่ได้รวบรวมมาจากวารสาร ส.ค.ฝ.ท. ฉบับเก่า ๆ และจากการสัมมนา การอบรม และการบรรยายเกี่ยวกับการแปลในที่ต่าง ๆ และคงได้ใช้ประโยชน์ในการแปล การสอนและการอบรมเกี่ยวกับการแปลบ้างไม่มากก็น้อย

รายได้จากการจำหน่ายวารสารฉบับนี้ สมาคมครูภาษาฝรั่งเศสแห่งประเทศไทยจะได้นำขึ้นถวายโดยเสด็จพระกุศลแด่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา องค์นายกกิตติมศักดิ์

สมาคมขอขอบคุณทุกท่านที่อุดหนุนวารสารฉบับพิเศษนี้ และขอขอบคุณ คุณเริงชัย จงพิพัฒนสุข แห่งบริษัทสำนักพิมพ์ วัฒนาพานิช ที่ได้อนุเคราะห์จัดพิมพ์วารสารให้อย่างเต็มใจยิ่งโดยไม่คิดมูลค่า ดังเช่นที่ได้อนุเคราะห์มาตั้งแต่ฉบับที่ 1 ปีที่ 1 นับเป็นเวลาถึง 15 ปีเต็มแล้ว ซึ่งสมาคมขอขอบคุณยิ่งมา ณ โอกาสนี้

พบกันใหม่ฉบับที่ 60 ในเดือนตุลาคม-ธันวาคม 2535 ค่ะ

สิทธา พินิจภูวดล

กรุงเทพการบัญชีวิทยาลัย

BANGKOK BUSINESS COLLEGE

588 ถนนเพชรบุรี กรุงเทพ ฯ 10400 ตรงข้ามโรงภาพยนตร์เมโทร โทรศัพท์ 251-9852, 252-0067, 252-7049

588 PETCHBURI ROAD, BANGKOK 10400. THAILAND TELEPHONE 251-9852, 252-0067, 252-7049

เปิดสอนหลักสูตร

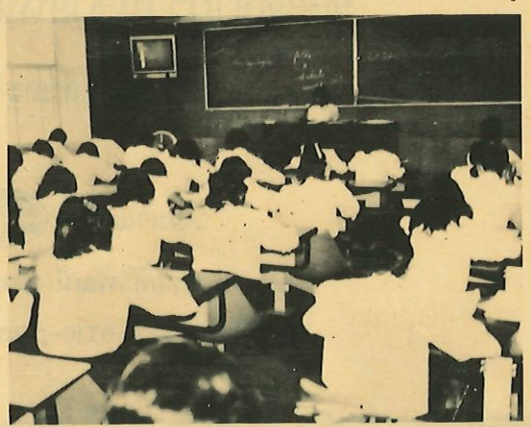
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)

ต้อนรับปีท่องเที่ยวไทย

บรรณกรรมใหม่

พูดภาษาอังกฤษได้ ง่ายมาก

ใช้ตำราเรียนพูดด้วยตนเอง

เรียนอังกฤษ **75** ยูนิท

ดร. ภิญโญ สาธร

มีคำอ่านออกเสียงเป็นภาษาไทยให้ทุกคำ

เริ่มเรียนตั้งแต่ เอ.บี.ซี. จนถึงสนทนาโต้ตอบได้

เรียนได้ทุกระดับ ลงทุนน้อย ได้ผลคุ้มค่า

ซื้อได้จากร้านขายหนังสือทั่วประเทศ

ราคาเล่มละ 120 บาท

วัฒนาพานิช สำราญราษฎร์

31/1—2 ซอยศิริพัฒน์ ถนนมหาไชย กรุงเทพฯ 10200

โทร. 2221016—2221018—2225371—2

หนังสือเล่มนี้สร้างอนาคตให้ครอบครัว

วัฒนาพานิช สำราญราษฎร์

ฝ่ายจำหน่าย

โทรสาร : FAX ● 2256556-7

โทรศัพท์ 2221016 ● 2225371 ● 2224378
2221018 ● 2225372 ● 2229394

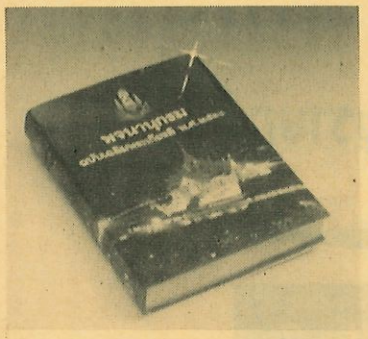
ช่วงเปิดเทอม เมษายน–พฤษภาคม
เปิดบริการทุกวัน ถึง 4 ทุ่ม

กรมสรรพากร

คำขวัญกรมสรรพากร

ภาษีของท่าน
ช่วยสร้างสรรค์ชาติไทย

สนับสนุนโครงการโดย วัฒนาพานิช สำราญราษฎร์

พจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ* พ.ศ. ๒๕๓๐

- รวบรวมคำที่ใช้ในปัจจุบันไว้ทั้งหมด
- รวมทั้งคำวิชาการ วรรณคดี และคำเคยใช้
- ใช้ระเบียบตัวสะกดตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี
- ค้นคว้าจากพจนานุกรมดั้งเดิม ร.ศ. ๑๓๐ เรื่อยมา ตั้งแต่สมัย กรมศึกษาธิการ จนเป็นกระทรวงธรรมการ จนถึงสมัยราชบัณฑิตยสถาน

ฉบับใหญ่บรรจุคำมากกว่าพจนานุกรมฉบับใด ๆ ทั้งสิ้น
ราคาเล่มละ ๒๕๐ บาท

ฉบับย่อยเลือกคัดมาเฉพาะคำที่ใช้ในการศึกษาเล่าเรียน

เป็น

พจนานุกรมนักเรียน

ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. ๒๕๓๐
ราคาเล่มละ ๓๕ บาท

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ* • วัฒนาพานิช สำราญราษฎร์

*โดยได้รับพระบรมราชานุญาตฯ

พิสูจน์แล้ว

...ความเป็นผู้นำของสำนักพิมพ์ วพ

จากตารางข้อมูลการตรวจหนังสือของกรมวิชาการ

วัฒนาพานิช ได้รับอนุญาต มากที่สุด !
วัฒนาพานิช ใช้เวลาแก้ไข น้อยที่สุด !

หนังสือเรียนหลักสูตรใหม่ของ วพ.
เปิดศักราชใหม่หนังสือเรียน

เจาะลึกหลักสูตร **เกาะติดระเบียบวัดผล**

สำนักพิมพ์แห่งแรกที่กล้าพิมพ์ ■**หลักสูตรใหม่** และ ■**ระเบียบวัดผลใหม่** ลงในหนังสือเรียนทุกเล่ม พร้อม ■**แบบกรอกคะแนนคุณลักษณะ** ตามธรรมชาติของวิชา ■**แบบกรอกคะแนนระหว่างภาคเรียน**
■**สาระสำคัญ** ■**จุดประสงค์การเรียนรู้ปลายทาง-นำทาง**

วพ. ทำเป็นรายแรก

รวดเร็วจนสำนักพิมพ์อื่นลอกเลียนไม่ทัน

อย่าเชื่อคำโฆษณานี้ จนกว่าจะพิสูจน์ด้วยตนเอง